ตอนที่ ๔

วิชาแปลมคธเป็นไทย

พ.ศ.๒๕๐๐ - ๒๕๕๕

๕๕ ปี

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตสฺมึ สมเย สตฺถา ปวตฺติตปวรธมฺมจกฺโก อนุปุพฺเพน คนฺตฺวา อนาถปิณฺฑิกมหาเสฏฺฐินา จตุปฺปณฺณาสโกฏิธนํ วิสชฺเชตฺวา การิเต เชตวนมหาวิหาเร วิหรติ มหาชนํ สคฺคมคฺเค จ โมกฺขมคฺเค จ ปติฏฺฐาปยมาโน ฯ ตถาคโต หิ มาติปกฺขโต อสีติยา ปิติปกฺขโต อสีติยาติเทฺวอสีติญาติกุลสหสฺเสหิ การิเต นิโครธมหาวิหาเร เอกเมว วสฺสาวาสํ วสิ อนาถปิณฺฑิเกน การิเต เชตวนมหาวิหาเร เอกูนวีสติ วิสาขาย สตฺตวีสติโกฏิธนปริจฺจาเคน การิเต ปุพฺพารามे ฉ วสฺสาวาเสติ ทฺวินฺนํ กุลานํ คุณมหนฺตตํ ปฏิจฺจ สาวตฺถึ นิสฺสาย ปญฺจวีสติ วสฺสาวาเส วสิ ฯ อนาถปิณฺฑิโกปิ วิสาขาปิ มหาอุปาสิกา นิพทฺธํ ทิวสสฺส เทฺว วาเร ตถาคตสฺส อุปฏฺฐานํ คจฺฉนฺติ ฯ คจฺฉนฺตา จ ทหรสามเณรา โน หตฺเถ โอโลเกสฺสนฺตีติ ตุจฺฉหตฺถา น คตปุพฺพา ปุเรภตฺตํ คจฺฉนฺตา ขาทนียาทีนิ คาหาเปตฺวา คจฺฉนฺติ ปจฺฉาภตฺตํ ปญฺจ เภสชฺชานิ อฏฺฐ จ ปานานิ ฯ นิเวสเนสุ ปน เตสํ ทฺวินฺนํ ทฺวินฺนํ ภิกฺขุสหสฺสานํ นิจฺจํ ปญฺญตฺตาเนวาสนานิ โหนฺติ ฯ อนฺนปานเภสชฺเชสุ โย ยํ อิจฺฉติ ตสฺส ตํ ยถิจฺฉิตเมว สมฺปชฺชติ ฯ เตสุ อนาถปิณฺฑิเกน เอกเมว ทิวสํ สตฺถา ปญฺหํ น ปุจฺฉิตปุพฺโพ ฯ โส กิร ตถาคโต พุทฺธสุขุมาโล ขตฺติยสุขุมาโล พหุปกาโร เม คหปตีติ มยฺหํ ธมฺมํ เทเสนฺโต กิลเมยฺยาติ สตฺถริ อธิมตฺตสิเนเหน ปญฺหํ น ปุจฺฉติ ฯ สตฺถา ปน ตสฺมึ นิสินฺนมตฺเตเยว อยํ เสฏฺฐี มํ อรกฺขิตพุทฺธฏฺฐาเน รกฺขติ อหํ หิ กปฺปสตสหสฺสาธิกานิ จตฺตาริ อสงฺเขยฺยานิ อลงฺกตปฺปฏิยตฺตํ อตฺตโน สีสं ฉินฺทิตฺวา อกฺขีนิ อุปฺปาเฏตฺวา หทยมํสं อุพฺพตฺเตตฺวา ปาณสมं ปุตฺตทารं ปริจฺจชิตฺวา ปารมิโย ปูเรนฺโต ปเรสं ธมฺมเทสนตถเมว ปูเรสึ เอส มํ อรกฺขิตพุทฺธฏฺฐาเน รกฺขตีติ เอกं ธมฺมเทสนํ กเถสิเยว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ภูตปุพฺพํ โส มหาราช เสฏฺฐี คหปติ ตครสิขึ นาม ปจฺเจกพุทฺธํ ปิณฺฑปาเตน ปฏิปาเทสิ เทถ สมณสฺส ปิณฺฑนฺติ วตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ ตสฺส ภริยา สทฺธา ปสนฺนา ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺตं คเหตฺวา ปณีตโภชนสฺส ปูเรตฺวา อทาสิ ฯ โสปิ นิวตฺตมาโน ตํ ทิสฺวา กึ สมณ กิญฺจิ เต ลทฺธนฺติ ปตฺตं คเหตฺวา ปณีตปิณฺฑปาตं ทิสฺวา วิปฺปฏิสารี หุตฺวา เอวं จินฺเตสิ วรเมตं ปิณฺฑปาตं ทาสา วา กมฺมกรา วา ภุญฺเชยฺยุ เต หิ อิมํ ภุญฺชิตฺวา มยฺหं กมฺมं กริสฺสนฺติ

อยํ ปน คนฺตฺวา ภุญฺชิตฺวา นิทฺทายิสฺสติ นฏฺโฐ เม ปิณฺฑปาโตติ ฯ โส ภาตุ ปน เอกปุตฺตกํ สาปเตยฺยสฺส การณา ชีวิตา โวโรเปสิ ฯ อิทมสฺส ปุพฺพกมฺมํ ฯ เตน วุตฺตํ ยํ โข โส มหาราช เสฏฺฐี คหปติ ตครสิขึ ปจฺเจกพุทฺธํ ปิณฺฑปาเตน ปฏิปาเทสิ ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน สตฺตกฺขตฺตุ สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิ ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา สตฺตกฺขตฺตุ เสฏฺฐิตฺตํ กาเรสิ ยํ โข โส มหาราช เสฏฺฐี คหปติ ทานํ ทตฺวา ปจฺฉา วิปฺปฏิสารี อโหสิ วรเมตํ ปิณฺฑปาตํ ทาสา วา กมฺมกรา วา ภุญฺเชยฺยุนฺติ ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน นาสฺสูพารายภตฺตโภคาย จิตฺตํ นมติ นาสฺสูพารายวตฺถโภคาย นาสฺสูพารายยานโภคาย นาสฺสูพารานํปญฺจนฺนํ กามคุณานํ โภคาย จิตฺตํ นมติ ยํ โข โส มหาราช เสฏฺฐี คหปติ ภาตุ เอกปุตฺตกํสาปเตยฺยสฺส การณา ชีวิตา โวโรเปสิ ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน พหูนิ วสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตานิพหูนิ วสฺสสหสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตสหสฺสานิ นิรเย ปจฺจิตฺถ ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน อิทํสตฺตมํ อปุตฺตกํ สาปเตยฺยํ ราชโกสํ ปเวเสนฺติ ตสฺส โข ปน มหาราช เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺสปุราณญฺจ ปุญฺญํ ปริกฺขีณํ นวญฺจ ปุญฺญํ อนุปจิตํ อชฺช จ ปน มหาราช เสฏฺฐี คหปติมหาโรรุเว นิรเย ปจฺจตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ในสมัยนั้น อ. พระศาสดา ผู้มีจักรคือพระธรรมอันประเสริฐอัน (พระองค์) ให้เป็นไปทั่วแล้ว เสด็จไปแล้ว โดยลำดับ ย่อมประทับอยู่ ที่พระเชตวันมหาวิหาร อันมหาเศรษฐี ชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ สละซึ่งทรัพย์มีโกฏิ ๕๔ เป็นประมาณ แล้วยังนายช่างให้กระทำแล้ว ทรงยังมหาชน ให้ตั้งอยู่เฉพาะ ในหนทางแห่งสวรรค์ด้วย ในหนทางแห่งธรรมอันเป็นเครื่องพ้นด้วย ฯ จริงอยู่ อ. พระตถาคต ประทับอยู่แล้ว อยู่ตลอดพรรษาหนึ่งนั่นเทียว ที่นิโครธมหาวิหารอันพันแห่งตระกูลแห่งพระญาติ ๘๐ สองหน ท. คือ อันพันแห่งตระกูลแห่งพระญาติ ท. ๘๐ ฝ่ายข้างพระชนนี อันพันแห่งตระกูลแห่งพระญาติ ท. ๘๐ ฝ่ายข้างพระชนก ยังนายช่างให้กระทำแล้ว ทรงอาศัย ซึ่งพระนครสาวัตถี ประทับอยู่แล้ว อยู่ตลอดพรรษา ๒๕ เพราะทรงอาศัย ซึ่งความที่แห่งตระกูล ท. สอง เป็นตระกูลมีคุณใหญ่ คือ ประทับอยู่แล้ว อยู่ตลอดพรรษา ๒๐ หย่อนหนึ่ง ที่พระเชตวันมหาวิหาร อันอนาถปิณฑิกเศรษฐี ยังนายช่างให้กระทำแล้ว ประทับอยู่แล้ว อยู่ตลอดพรรษา ๖ ที่ปุพพาราม อันนางวิสาขา ยังนายช่างให้กระทำแล้ว ด้วยอันบริจาค ซึ่งทรัพย์มีโกฏิ ๒๗ เป็นประมาณ ฯ แม้ อ. อนาถปิณฑิกเศรษฐี แม้ อ. มหาอุบาสิกา ชื่อว่าวิสาขา ย่อมไป สู่ที่เป็นที่บำรุง ซึ่งพระตถาคต สิ้นวาระ ท. สอง แห่งวัน เนืองนิตย์ ฯ ก็ อ. ชน ท. สอง เหล่านั้น เมื่อไป เป็นผู้ไม่เคยมีมือเปล่าไปแล้ว ด้วยคิดว่า “อ. ภิกษุหนุ่มและสามเณร ท. จักแลดูซึ่งมือ ท. ของเรา ท. ดังนี้ (ย่อมเป็น) เมื่อไปในกาลก่อนแต่กาลแห่งภัตร ยังบุคคลให้ถือเอาแล้ว ซึ่งวัตถุ ท. มีวัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยวเป็นต้น ย่อมไป, เมื่อไปในกาลภายหลังแต่กาลแห่งภัตร ยังบุคคลให้ถือเอาแล้ว ซึ่งเภสัช ท. ห้าด้วย ซึ่งน้ำเป็นเครื่องดื่ม ท. แปดด้วย ย่อมไป ฯ อนึ่ง อ. อาสนะ ท. เป็นวัตถุ อันบุคคลปูลาดแล้ว เป็นนิตย์ ในที่เป็นที่อยู่ ท. ของชน ท. สอง เหล่านั้น เพื่อพันแห่งภิกษุ ท. สอง ๆ นั่นเทียว ย่อมเป็น ฯ อ. ภิกษุใด ย่อมปรารถนา ในข้าวและน้ำเป็นเครื่องดื่มและเภสัช ท. หนา ซึ่งวัตถุใด, อ. วัตถุนั้น ย่อมถึงพร้อม แก่ภิกษุนั้นตามปรารถนาแล้ว นั่นเทียว ฯ อ. พระศาสดา เป็นผู้อัน – ในชน ท. สองเหล่านั้นหนา อนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี ไม่เคยทูลถามแล้ว ซึ่งปัญหา ในวันหนึ่งนั่นเทียว ย่อมเป็น ฯ ได้ยินแล้ว อ. อนาถปิณฑิกเศรษฐี คิดแล้วว่า “อ. พระตถาคต เป็นพระพุทธเจ้าผู้ละเอียดอ่อน เป็นกษัตริย์ผู้ละเอียดอ่อน เป็น เมื่อทรงแสดง ซึ่งธรรม แก่เรา ด้วยทรงพระดำริว่า อ. คฤหบดี เป็นผู้มีอุปการะมาก แก่เรา ย่อมเป็น ดังนี้ พึงทรงลำบาก ดังนี้ ย่อมไม่ทูลถาม ซึ่งปัญหา เพราะความรักอันมีประมาณยิ่ง ในพระศาสดา ฯ ส่วนว่า อ. พระศาสดา ครั้นเมื่อเศรษฐีนั้น เป็นผู้สักว่านั่งแล้วนั่นเทียว มีอยู่ ทรงพระดำริแล้วว่า “อ. เศรษฐีนี้ ย่อมรักษา ซึ่งเรา ในฐานะอันบุคคลไม่พึง

รักษา เพราะว่า อ. เรา ตัดแล้ว ซึ่งศีรษะ ของตน อันประดับแล้วและตกแต่งแล้ว ควักแล้ว ซึ่งนัยน์ตา ท. เพิกขึ้นแล้ว ซึ่งเนื้อแห่งหทัย บริจาคแล้ว ซึ่งบุตรและภรรยา ผู้เสมอด้วยลมปราณ ยังบารมี ท. ให้เต็มอยู่ สิ้นอสงไขย ท. สี่ อันยิ่งด้วยแสนแห่งกัลป์ ยังบารมี ท. ให้เต็มแล้ว เพื่อแสดงซึ่งธรรม แก่ชน ท. เหล่าอื่นนั่นเทียว อ. เศรษฐีนี้ ย่อมรักษา ซึ่งเราในฐานะอันบุคคลไม่พึงรักษา ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่ง นั่นเทียว ฯ"

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดาตรัสเล่าถึงบุพพกรรมของอปุตตกเศรษฐีนั้นว่า มหาบพิตร เรื่องเคยมีมาแล้ว เศรษฐีคฤหบดีนั้น ต้อนรับพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า ตครสิขี ด้วยบิณฑบาต, กล่าวว่า พวกท่านจงถวายปิณฑะแก่สมณะ แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ฯ ภรรยาของเขา มีศรัทธาเลื่อมใส รับบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วบรรจุให้เต็มด้วยโภชนะอันประณีตได้ถวายแล้ว ฯ ฝ่ายเศรษฐีนั้น กลับมาพบพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นเข้า จึงถามว่า สมณะ ท่านได้อะไร ๆ แล้วหรือ จับบาตรแล้วแลเห็นบิณฑบาตอันประณีต นึกเสียดาย คิดอย่างนี้ว่า การที่พวกทาษหรือพวกกรรมกร จะพึงบริโภคบิณฑบาตนี้ ยังดีกว่า เพราะว่าพวกเขาบริโภคบิณฑบาตนี้แล้ว ก็จักกระทำการงานของเรา ส่วนสมณะนี้ ไปกินแล้วก็จักนอนหลับ บิณฑบาตของเราฉิบหายเสียเปล่า ฯ อนึ่ง เศรษฐีนั้น ปลงลูกคนเล็กคนหนึ่งของพี่ชาย เสียจากชีวิตเพราะเหตุแห่งทรัพย์สมบัติ ฯ นี้ เป็นบุพพกรรม ของอปุตตกเศรษฐีนั้น ฯ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า มหาบพิตร เพราะวิบากแห่งกรรม ที่เศรษฐีคฤหบดีนั้น ต้อนรับพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า ตครสิขี ด้วยบิณฑบาตนั่นแล เขาจึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ถึง ๗ ครั้ง เพราะเศษวิบากของกรรมนั้นเหมือนกัน เขาจึงครองความเป็นเศรษฐีในพระนครสาวัตถี นี้เอง ถึง ๗ ครั้ง, มหาบพิตร เพราะวิบากของกรรมที่เศรษฐีคฤหบดีนั้น ถวายทานแล้ว ภายหลังนึกเสียดายว่า การที่พวกทาษหรือพวกกรรมกร จะพึงบริโภคบิณฑบาตนี้ ยังดีกว่านั่นแล จิตของเขาจึงไม่น้อมไป เพื่อ จะบริโภคภัตรที่ยิ่ง (ที่ดี) ไม่น้อมไปเพื่อจะใช้สอยผ้าที่ยิ่ง (ที่ดี) ไม่น้อมไปเพื่อจะใช้สอยยานพาหนะที่ยิ่ง (ที่สวยงาม) ไม่น้อมไปเพื่อจะบริโภคกามคุณ ๕ ที่ยิ่ง (ที่บริบูรณ์ พูนสุข) มหาบพิตร เพราะวิบากแห่งกรรม ที่เศรษฐีคฤหบดีนั้น ปลงชีวิตลูกคนเล็กคนหนึ่งของพี่ชาย เพราะเหตุ แห่งทรัพย์สมบัตินั่นแล เขาจึงไหม้อยู่ในนรก สิ้นปีเป็นอันมาก สิ้นหลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี เพราะเศษวิบากของกรรมนั้นเหมือนกัน ชนทั้งหลายจึงช่วยกันขนทรัพย์สมบัติที่เป็นของผู้ไร้บุตรเป็นครั้งที่ ๗ นี้ เข้าสู่

พระคลังหลวง, มหาบพิตร อนึ่ง บุญเก่าของเศรษฐีคฤหบดีนั้นแล สิ้นแล้ว และบุญใหม่เขาก็ไม่ได้สั่งสมแล้ว มหาบพิตร ก็แล ถึงวันนี้ เศรษฐีคฤหบดีก็ยังไหม้อยู่ในมหาโรรุวนรก ดังนี้ ฯ

พระมหาบุญมา คุณสมฺปนฺโน วัดเบญจมบพิตร แปล

สมเด็จพระวันรัต ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถ นं อานนฺทตฺเถโร ปุจฺฉิ อชฺช ภนฺเต กหं คมิตฺถาติ ฯ กุกฺกุฏมิตฺตสฺส สนฺติกं อานนฺทาติ ฯ ปาณาติปาตกมฺมสฺส โว ภนฺเต อการโก กโตติ ฯ อาม อานนฺท โส อตฺตปญฺจทสโม อจลสทฺธาย ปติฏฺจาย ตีสุ รตเนสุ นิกฺกงฺโข หุตฺวา ปาณาติปาตกมฺมสฺส อการโก ชาโตติ ฯ ภิกฺขู อาหํสุ นนุ ภนฺเต ภริยาปิสฺส อตฺถีติ ฯ อาม ภิกฺขเว สา กุลเคเห กุมาริกาว หุตฺวา โสตาปตฺติผลं ปตฺตาติ ฯ ภิกฺขู กถं สมุฏฺจาเปสุ กุกฺกุฏมิตฺตสฺส กิร ภริยา กุมาริกกา เลเยว โสตาปตฺติผลं ปตฺวา ตสฺส เคหं คนฺตวา สตฺต ปุตฺเต ลภิ สา เอตฺตกं กาลं สามิเกน ธนุ อาหร สเร อาหร สตฺตึ อาหร สูสं อาหร ชาลं อาหราติ วุจฺจมานา ตานิ อทาสิ โส ตาย ทินฺนานิ อาทาย คนฺตฺวา ปาณาติปาตं กโรติ กึ นุ โข โสตาปนฺนาปิ ปาณาติปาตं กโรนฺตีติ ฯ สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต น ภิกฺขเว โสตาปนฺนา ปาณาติปาตं กโรนฺติ สา ปน สามิกสฺส วจนं กโรมีติ ตถา อกาสิ อิทं คเหตฺวา เอส คนฺตฺวา ปาณาติปาตं กโรตูติ ตสฺสา จิตฺตं นตฺถิ ปาณิตลสฺมึ หิ วเณ อสติ วิสं คณฺหนฺตสฺส ตं วิสं อนฺุฑหิตุ น สกฺโกติ เอวเมว อกุสลเจตนาย อภาเวน ปาปั อกโรนฺตสฺส ธนุอาทีนิ นีหริตฺวา ททโตปิ ปาปั นาม น โหตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมं เทเสนฺโต อิมं คาถมาห

ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺส หเรยฺย ปาณินา วิสं
นาพฺพณํ วิสมนฺเวติ นตฺถิ ปาปั อกุพฺพโตติ ฯ

ตตฺถ นาสฺสาติ น ภเวยฺย ฯ หเรยฺยาติ หริตุ สกฺกุเณยฺย ฯ กึการณา ฯ ยสฺมา นาพฺพณं วิสมนฺเวติ อพฺพณं หิ ปาณึ วิสं อนฺเวตุ น สกฺโกติ เอวเมว ธนุอาทีนิ นีหริตฺวา เทนฺตสฺสาปิ อกุสลเจตนาย อภาเวน ปาปั อกุพฺพโต ปาปั นาม นตฺถิ อพฺพณं หิ ปาณึ วิสं วิย นาสฺส จิตฺตं ปาปั อนุคจฺตีติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ภูตปุพฺพํ โส มหาราช เสฏฺฐี คหปติ ตครสิขึ นาม ปจฺเจกพุทฺธํ ปิณฺฑปาเตน ปฏิปาเทสิ เทถ รมณสฺส ปิณฺฑนฺติ วตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ ตสฺส ภริยา สทฺธา ปสนฺนา ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺตํ คเหตฺวา ปณีตโภชนสฺส ปูเรตฺวา อทาสิ ฯ โสปิ นิวตฺตมาโน ตํ ทิสฺวา กึ สมณ กิญฺจิ เต สทฺธนฺติ ปตฺตํ คเหตฺวา ปณีตปิณฺฑปาตํ ทิสฺวา วิปฺปฏิสารี หุตฺวา เอวํ จินฺเตสิ วรเมตํ ปิณฺฑปาตํ ทาสา วา กมฺมกรา วา ภุญฺเชยฺยุ เต หิ อิมํ ภุญฺชิตฺวา มยฺหํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ อยํ ปน คนฺตฺวา ภุญฺชิตฺวา นิทฺทายิสฺสติ นฏฺโฐ เม ปิณฺฑปาโตติ ฯ โส ภาตุ ปน เอกปุตฺตกํ สาปเตยฺยสฺส การณา ชีวิตา โวโรเปสิ ฯ อิทมสฺส ปุพฺพกมฺมํ ฯ เตน วุตฺตํ ยํ โข โส มหาราช เสฏฺฐี คหปติ ตครสิขึ ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปิณฺฑปาเตน ปฏิปาเทสิ ตสฺส กมฺมสฺส วิปากเน สตฺตกฺขตฺตุ สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิ ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา สตฺตกฺขตฺตุ เสฏฺฐิตฺตํ กาเรสิ ยํ โข โส มหาราช เสฏฺฐี คหปติ ทานํ ทตฺวา ปจฺฉา วิปฺปฏิสารี อโหสิ วรเมตํ ปิณฺฑปาตํ ทาสา วา กมฺมกรา วา ภุญฺเชยฺยุนฺติ ตสฺส กมฺมสฺส วิปากเน นาสฺสูพารายภตฺตโภคาย จิตฺตํ นมติ นาสฺสูพารายวตฺถโภคาย นาสฺสูพารายยานโภคาย นาสฺสูพารานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ โภคาย จิตฺตํ นมติ ยํ โข โส มหาราช เสฏฺฐี คหปติ ภาตุ เอกปุตฺตกํ สาปเตยฺยสฺส การณา ชีวิตา โวโรเปสิ ตสฺส กมฺมสฺส วิปากเน พหูนิ วสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตานิ พหูนิ วสฺสสหสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตสหสฺสานิ นิรเย ปจฺจิตฺถ ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน อิทำ สตฺตมำ อปุตฺตกำ สาปเตยฺยำ ราชโกสำ ปเวเสนฺติ ตสฺส โข ปน มหาราช เสฏฺจิสฺส คหปติสฺส ปุราณญฺจ ปุญฺญำ ปริกฺขีณำ นวญฺจ ปุญฺญำ อนุปจิตำ อชฺช จ ปน มหาราช เสฏฺฐี คหปติ มหาโรรุเว นิรเย ปจฺจตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ. พระอานนทเถรเจ้า ทูลถามแล้ว ซึ่งพระศาสดานั้นว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. พระองค์ เสด็จไปแล้ว ในที่ไหน ในวันนี้ ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูกรอานนท์ อ. เรา ไปแล้ว สู่สำนักของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร์ ดังนี้ ฯ อ. พระอานนทเถรเจ้า ทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร์อันพระองค์ ทรงกระทำแล้ว ให้เป็นผู้ไม่กระทำซึ่งกรรมคือปาณาติบาตหรือ ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูกรอานนท์ เออ อ. นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร์นั้น มีตนเป็นที่สิบห้าตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในศรัทธาอันไม่หวั่นไหว เป็นผู้มีความสงสัยออกแล้ว ในรัตนะ ท. สามเป็นผู้ไม่กระทำ ซึ่งกรรมคือปาณาติบาต เกิดแล้ว ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุ ท. กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ อ. ภรรยา ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร์นั้น มีอยู่ มิใช่หรือ ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. เออ อ. ภรรยาของนายกุกกุฏมิตร์นั้น มีอยู่ นางนั้น เป็นนางกุมาริกาเทียว เป็น ในเรือนแห่งสกุล บรรลุแล้วซึ่งโสดาปัตติผล ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุ ท. ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าวว่า “ได้ยินว่า อ. ภรรยาของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร์ บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล ในกาลแห่งนางเป็นนางกุมาริกานั่นเทียว ไปแล้ว สู่เรือน ของนายพรานนั้น ได้แล้ว ซึ่งบุตร ท. เจ็ด อ. ภรรยานั้น ผู้อันสามีล่าวอยู่ว่า อ. เธอ จงนำมา ซึ่งธนู อ. เธอ จงนำมาซึ่งลูกศร ท. อ. เธอ จงนำมา ซึ่งหอก อ. เธอ จงนำมาซึ่งหลาว อ. เธอ จงนำมาซึ่งข่าย ดังนี้ ได้ให้แล้ว ซึ่งเครื่องประหาร ท. มีธนูเป็นต้นเหล่านั้น ตลอดกาลมีประมาณเท่านี้ อ. นายพรานนั้น ถือเอาแล้ว ซึ่งเครื่องประหาร ท. อันภรรยานั้นให้แล้ว ไปแล้ว ย่อมกระทำ ซึ่งปาณาติบาต แม้ อ. พระโสดาบันบุคคล ท. ย่อมกระทำซึ่งปาณาติบาต หรือหนอแล ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ฯ อ. พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ. เธอ ท. เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อะไรหนอ ย่อมเป็น ในกาลนี้ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า อ. ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าวชื่อนี้ ย่อมเป็น ดังนี้ อันภิกษุ ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ. พระโสดาบันบุคคล ท. ย่อมไม่กระทำ ซึ่งปาณาติบาต แต่ว่า อ. นางนั้น ได้กระทำแล้วอย่างนั้น ด้วยอันคิดว่า อ. เรา ย่อมกระทำ ซึ่งคำ ของสามี ดังนี้ อ. จิต ของนางนั้นว่า อ. สามี นี้ถือเอาแล้ว ซึ่งเครื่องประหารนี้ ไปแล้ว จงกระทำ ซึ่งปาณาติบาต ดังนี้ ย่อมไม่มี เพราะว่าครั้นเมื่อแผลที่พื้นแห่งฝ่ามือ ไม่มีอยู่ เมื่อบุคคลจับอยู่ ซึ่งยาพิษ อ. ยาพิษนั้น ย่อมไม่อาจเพื่ออันตามเผา ฉันใด ชื่อ อ. บาป ย่อมไม่มี แก่บุคคลผู้ไม่กระทำอยู่ ซึ่งบาป แม้นำออกซึ่งเครื่อง

ประหาร ท. มีธนูเป็นต้นแล้ว จึงให้อยู่ เพราะอันไม่มีแห่งเจตนาอันเป็นอกุศล ฉันนั้นนั่นเทียว ดังนี้ เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

หากว่า อ. แผล ไม่พึงมี ในฝ่ามือไซร้ อ. บุคคล พึงนำไป
ซึ่งยาพิษ ด้วยฝ่ามือ เพราะว่า อ. ยาพิษ ย่อมไม่ไปตาม
ซึ่งฝ่ามืออันหาแผล มิได้ ฉันใด อ. บาป ย่อมไม่มี แก่บุคคล
ผู้ไม่ทำอยู่ฉันนั้น ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า ไม่พึงมี ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า **นาสฺส** ดั่งนี้ ฯ อ. อรรถว่า พึงอาจ เพื่ออันนำไป ดังนี้ แห่งบทว่า **หเรยฺย** ดั่งนี้ ฯ อ. อันถามว่า อ. บุคคล พึงอาจ เพื่ออันนำไป ซึ่งยาพิษ เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ. อันวิสัชนาว่า อ. ยาพิษ ย่อมไม่ไปตาม ซึ่งฝ่ามืออันหาแผลมิได้ เพราะเหตุใด เพราะเหตุนั้น อ.บุคคล พึงอาจ เพื่ออันนำไป ซึ่งยาพิษ ดังนี้ ฯ อ. อธิบายว่า เหมือนอย่างว่า อ. ยาพิษ ย่อมไม่อาจ เพื่ออันไปตาม ซึ่งฝ่ามืออันหาแผลมิได้ ฉันใด ชื่อ อ. บาป ย่อมไม่มี แก่บุคคล ผู้ไม่กระทำอยู่ ซึ่งบาป เพราะอันไม่มีแห่งเจตนาอันเป็นอกุศล แม้ผู้นำออกซึ่งวัตถุเครื่องประหาร ท. มีธนูเป็นต้นแล้วจึงให้อยู่ ฉันนั้นนั่นเทียว เพราะว่า อ. บาป ย่อมไม่ไปตาม ซึ่งจิตแห่งบุคคลนั้น ราวกะ อ. ยาพิษ ไม่ไปตามอยู่ ซึ่งฝ่ามืออันหาแผลมิได้ ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดาตรัสเล่าถึงบุพพกรรมของอปุตตกเศรษฐีนั้นว่า มหาบพิตร เรื่องเคยมีมาแล้ว เศรษฐีคฤหบดีนั้น ต้อนรับพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าตครสิขีด้วยบิณฑบาต กล่าวว่า พวกท่านจงถวายปิณฑะแก่สมณะ แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ฯ ภรรยาของเขามีศรัทธาเลื่อมใส รับบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วบรรจุให้เต็มด้วยโภชนะอันประณีต ได้ถวายแล้ว ฯ ฝ่ายเศรษฐีนั้น กลับมาพบพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นเข้าจึงถามว่า สมณะ ท่านได้อะไร ๆ แล้วหรือ จับบาตรแล้วแลเห็นบิณฑบาตอันประณีตนึกเสียดาย คิดอย่างนี้ว่า การที่พวกทาษหรือพวกกรรมกร จะพึงบริโภคบิณฑบาตนี้ ยังดีกว่า เพราะว่า พวกเขาบริโภคบิณฑบาตนี้แล้วก็จักกระทำการงานของเรา ส่วนสมณะนี้ ไปกินแล้วก็จักนอนหลับ บิณฑบาตของเราฉิบหายเสียเปล่า ฯ อนึ่ง เศรษฐีนั้น ปลงลูกคนเล็กคนหนึ่งของพี่ชาย เสียจากชีวิต เพราะเหตุแห่งทรัพย์สมบัติ ฯ นี้ เป็นบุพพกรรม ของอปุตตกเศรษฐีนั้น ฯ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า มหาบพิตร เพราะวิบากแห่งกรรมที่เศรษฐีคฤหบดีนั้น ต้อนรับพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า ตครสิขี ด้วยบิณฑบาตนั่นแล เขาจึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ถึง ๗ ครั้ง เพราะเศษวิบากของกรรมนั้นเหมือนกัน เขาจึงครองความเป็นเศรษฐีในพระนครสาวัตถีนี้เอง ถึง ๗ ครั้ง, มหาบพิตร เพราะวิบากของกรรมที่เศรษฐีคฤหบดีนั้น

ถวายทานแล้ว ภายหลังนึกเสียดายว่า การที่พวกทาษหรือพวกกรรมกรจะพึงบริโภคบิณฑบาตนี้ยังดีกว่านั่นแล จิตของเขาจึงไม่น้อมไป เพื่อจะบริโภคภัตรที่ยิ่ง (ที่ดี) ไม่น้อมไปเพื่อจะใช้สอยผ้าที่ยิ่ง (ที่ดี) ไม่น้อมไปเพื่อจะใช้สอยยานพาหนะที่ยิ่ง (ที่สวยงาม) ไม่น้อมไปเพื่อจะบริโภคกามคุณ ๕ ที่ยิ่ง (ที่บริบูรณ์พูนสุข) มหาบพิตร เพราะวิบากแห่งกรรม ที่เศรษฐีคฤหบดีนั้น ปลงชีวิตลูกคนเล็กคนหนึ่งของพี่ชาย เพราะเหตุแห่งทรัพย์สมบัตินั่นแล เขาจึงไหม้อยู่ ในนรก สิ้นปีเป็นอันมาก สิ้นหลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี เพราะเศษวิบากของกรรมนั้นเหมือนกัน ชนทั้งหลายจึงช่วยกันขนทรัพย์สมบัติที่เป็นของผู้ไร้บุตรเป็นครั้งที่ ๗ นี้ เข้าสู่พระคลังหลวง, มหาบพิตร อนึ่ง บุญเก่าของเศรษฐีคฤหบดีนั้นแล สิ้นแล้ว และบุญใหม่เขาก็ไม่ได้สั่งสมแล้ว มหาบพิตร ก็แล ถึงวันนี้ เศรษฐีคฤหบดีก็ยังไหม้อยู่ในมหาโรรุวนรก ดังนี้ ฯ

พระมหาสำเริง อานนฺโท วัดเบญจมบพิตร แปล.

สมเด็จพระวันรัต ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๐๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา เถรสฺส วจนํ สุตฺวา อานนฺท มยา กถิตธมฺโม นาม สกฺกจฺจํ อสฺสุณนฺตสฺส อคฺคณฺหนฺตสฺส อสชฺฌายนฺตสฺส อเทเสนฺตสฺส วณฺณสมฺปนฺนํ อคนฺธกํ ปุปฺผํ วิย อผโล โหติ สกฺกจฺจํ ปน สวนาทีนิ กโรนฺตสฺส มหปฺผโล โหติ มหานิสํโสติ วตฺวา อิมา เทฺว คาถา อภาสิ

ยถาปิ รุจิรํ ปุปฺผํ วณฺณวนฺตํ อคนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา อผลา โหติ อกุพฺพโต
ยถาปิ รุจิรํ ปุปฺผํ วณฺณวนฺตํ สคนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา อผลา โหติ สุกุพฺพโตติ ฯ

ตตฺถ รุจิรนฺติ โสภนํ ฯ วณฺณวนฺตนฺติ วณฺณสณฺฐานสมฺปนฺนํ ฯ อคนฺธกนฺติ คนฺธรหิตํ ปาลิภทฺทกคิริกณฺณิกชยกุสุมาทิเภทํ ฯ เอวํ สุภาสิตา วาจาติ สุภาสิตา วาจา นาม เตปิฏกํ พุทฺธวจนํ ตํ วณฺณสณฺฐานสมฺปนฺนอคนฺธกปุปฺผสทิสํ ยถา ปน อคนฺธกํ ปุปฺผํ โย นํ ธาเรติ ตสฺส สรีเร คนฺโธ น ผรติ เอวํ เอตมฺปิ โย นํ สกฺกจฺจํ สวนาทีหิ น สมาจรติ ตสฺส สกฺกจฺจํ อสมาจรนฺตสฺส ยํ ตตฺถ กตฺตพฺพํ ตํ อกุพฺพโต สุตคนฺธํ ธารณคนฺธํ ปฏิปตฺติคนฺธญฺจ น อาวหติ อผลํ โหติ ฯ เตน วุตฺตํ เอวํ สุภาสิตา วาจา อผลา โหติ อกุพฺพโตติ ฯ สคนฺธกนฺติ จมฺปกนีลุปฺปลาทิเภทํ ฯ เอวนฺติ ยถา ตํ ปุปฺผํ ธาเรนฺตสฺส สรีเร คนฺโธ ผรติ เอวํ เตปิฏกพุทฺธวจนสงฺขาตา สุภาสิตา วาจาปิ สุกุพฺพโต โย สกฺกจฺจํ สวนาทีหิ ตตฺถ กตฺตพฺพํ กโรติ อสฺส ปุคฺคลสฺส สผลา โหติ สุตคนฺธธารณคนฺธปฏิปตฺติคนฺธานํ อาวหนโต มหปฺผลา โหติ มหานิสํสาติ อตฺโถ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. โส กิร เทวสิกำ พิมฺพิสารราชานำ ปาโตว อฏฺฐหิ สุมนปุปฺผนาฬีหิ อุปฏฺฐหนฺโต อฏฺฐฏฺฐกหาปเณ ลภติ ฯ อเถกทิวสำ ตสฺมึ ปุปฺผานิ คเหตฺวา นครำ ปวิฏฺฐมตฺเต ภควา มหาภิกฺขุสงฺฆปริวุโต ฉพฺพณฺณรำสิโย วิสฺสชฺเชนฺโต มหตา พุทฺธานุภาเวน มหติยา พุทฺธลีพฺหาย นครำ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ ภควา หิ เอกทา ฉพฺพณฺณรำสิโย จีวเรน ปฏิจฺฉาเทตฺวา อญฺญตโร ปิณฺฑปาติโก วิย วิจรติ ตีสโยชนมคฺคำ องฺคุลิมาลสฺส ปจฺจุคฺคมนำ คจฺฉนฺโต วิย เอกทา ฉพฺพณฺณรำสิโย วิสฺสชฺเชนฺโต กปิลวตฺถุปฺปเวสนาทีสุ วิยฯ ตสฺมึปิ ทิวเส สรีรโต ฉพฺพณฺณรำสิโย วิสฺสชฺเชตฺวา มหตา พุทฺธานุภาเวน มหติยา พุทฺธลีพฺหาย ราชคหำ ปาวิสิ ฯ อถ มาลากาโร ภควโต รตนคฺฆิยกาญฺจนคฺฆิยสทิสำ อตฺตภาวำ ทิสฺวา ทฺวตฺตึสมหาปุริสลกฺขณปฺปฏิมณฺฑิตำ อสีตฺยานุพฺยญฺชนสิริโสภคฺคำ โอโลเกตฺวา ปสนฺนจิตฺโต กินฺนุ โข สตฺถุ อธิการำ กโรมีติ จินฺเตตฺวา อญฺญำ อปสฺสนฺโต อิเมหิ ปุปฺเผหิ ภควนฺตำ ปูเชสฺสามีติ จินฺเตตฺวา ปุน จินฺเตสิ อิมานิ รญฺโญ นิพทฺธำ อุปฏฺฐานปุปฺผานิ ราชา อิมานิ อลภนฺโต มำ พนฺธาเปยฺย วา ฆาตาเปยฺย วา รฏฺฐโต วา ปพฺพาเชยฺย กินฺนุ โข กโรมีติ ฯ อถสฺส เอตทโหสิ ราชา มำ ฆาเตตุ วา รฏฺฐโต วา ปพฺพาเชตุ โส หิ มยฺหำ ททมาโนปิ อิมสฺมึ อตฺตภาเว ชีวิตมตฺตำ ธนำ ทเทยฺย สตฺถุ ปูชา ปน เม อเนกาสุ กปฺปโกฏีสุ อลำ หิตาย เจว สุขาย จาติ อตฺตโต ชีวิตำ ตถาคตสฺส ปริจฺจชิ ฯ โส ยาว เม ปสนฺนจิตฺตำ น ปฏิกุฏฺฐติ ตาวเทว ปูชำ กริสฺสามีติ หฏฺฐปฺปหฏฺโฐ อุทคฺคุทคฺโค สตฺถารำ ปูเชสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้วว่า ซึ่งถ้อยคำ ของพระเถระ ตรัสแล้วว่า ดูก่อนอานนท์ ชื่อ อ. ธรรมอันเรากล่าวแล้ว เป็นธรรมมีผลหามิได้ ย่อมมี แก่บุคคลผู้ไม่ฟังอยู่ ผู้ไม่เรียนเอาอยู่ ผู้ไม่สาธยายอยู่ ผู้ไม่แสดงอยู่ โดยเคารพ เพียงดัง อ. ดอกไม้ อันถึงพร้อมแล้วด้วยสี อันมีกลิ่นหามิได้, แต่ว่า อ. ธรรม อันเรากล่าวแล้วนั้น เป็นธรรมมีผลมาก เป็นธรรมมีอานิสงส์มาก ย่อมมี แก่บุคคลผู้กระทำอยู่ ซึ่งกิจ ท. มีการฟังเป็นต้น โดยเคารพ ดังนี้ ได้ภาษิตแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. สองเหล่านี้ว่า

อ. ดอกไม้ อันงาม เป็นดอกไม้มีสี อันมีกลิ่นหามิได้ ย่อมมี
แม้ฉันใด, อ. วาจา อันเป็นสุภาษิต เป็นวาจามีผลหามิได้
ย่อมมี แก่บุคคลผู้ไม่กระทำอยู่ ฉันนั้น,
อ. ดอกไม้อันงาม เป็นดอกไม้มีสี อันเป็นไปกับด้วยกลิ่น
ย่อมมี แม้ฉันใด, อ. วาจา อันเป็นสุภาษิต เป็นวาจา
อันเป็นไปกับด้วยผล ย่อมมีแก่บุคคลผู้กระทำอยู่ด้วยดี
ฉันนั้น ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า อันงาม ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า **รุจิรํ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อันถึงพร้อมแล้วด้วยสีและสัณฐาน ดังนี้ แห่งบทว่า **วณฺณวนฺตํ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า อันเว้นแล้วจากกลิ่น คือว่า อันต่างด้วยดอกไม้มีดอกหงอนไก่และดอกกรรณิกาเขาและดอกชัยพฤกษ์ เป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า **อคนฺธกํ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า พระพุทธพจน์คือหมวดสามแห่งปิฎก ชื่อว่า วาจาอันเป็นสุภาษิต อ. พระพุทธพจน์นั้น เป็นเช่นกับด้วยดอกไม้ ทั้งถึงพร้อมแล้วด้วยสีและสัณฐาน ทั้งมีกลิ่นหามิได้ ย่อมมี เหมือนอย่างว่า อ. ดอกไม้ เป็นดอกไม้อันมีกลิ่นหามิได้ ย่อมมี อ. บุคคลใด ย่อมทรงไว้ ซึ่งดอกไม้นั้น อ. กลิ่น ย่อมไม่แผ่ไปในสรีระ ของบุคคลนั้น ฉันใด, อ. บุคคลใด ย่อมไม่ประพฤติโดยเอื้อเฟื้อ ซึ่งธรรมนั้น ด้วยกิจ ท. มีการฟังเป็นต้น โดยเคารพ อ. พระพุทธพจน์แม้นั้น ย่อมไม่นำมา ซึ่งกลิ่นคือการฟังด้วย ซึ่งกลิ่นคือการทรงไว้ด้วย ซึ่งกลิ่นคือการปฏิบัติด้วย ชื่อว่า ย่อมไม่มีผล แก่บุคคลนั้น ผู้ไม่ประพฤติโดยเอื้อเฟื้ออยู่ (ซึ่งพระพุทธพจน์นั้น) โดยเคารพ ชื่อว่า ผู้ไม่กระทำอยู่, อ. กิจใด อันตนพึงกระทำ ในพระพุทธพจน์นั้น, ซึ่งกิจนั้น ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **เอวํ สุภาสิตา วาจา** ดังนี้ฯ เพราะเหตุนั้น อ. คำว่า อ. วาจา อันเป็นสุภาษิต เป็นวาจามีผลหามิได้ ย่อมมี แก่บุคคลผู้ไม่กระทำอยู่ ฉันนั้น ดังนี้ อันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ฯ อ. อรรถว่า อันต่างด้วยดอกไม้มีดอกจำปาและดอกอุบลเขียวเป็นต้น ดังนี้

แห่งบทว่า **สคนฺธกํ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อ. กลิ่น ย่อมแผ่ไป ในสรีระ แห่งบุคคลผู้ทรงไว้อยู่ ซึ่งดอกไม้นั้น ฉันใด แม้ อ. วาจา อันเป็นสุภาษิต อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าพระพุทธพจน์คือหมวดสามแห่งปิฎก เป็นวาจาเป็นไปกับด้วยผล ย่อมมี คือว่า ชื่อว่า เป็นวาจามีผลมาก เป็นวาจามีอานิสงส์มาก เพราะอันนำมาซึ่งกลิ่นคือการฟังและกลิ่นคือการทรงไว้และกลิ่นคือการปฏิบัติ ท. ย่อมมี แก่บุคคลผู้กระทำอยู่ด้วยดี คือว่า อ. บุคคลใด ย่อมกระทำ ซึ่งกิจอันตน พึงกระทำ ในพระพุทธพจน์ ด้วยกิจ ท. มีการฟังเป็นต้น โดยเคารพ, แก่บุคคลนั้น ดังนี้ แห่งบทว่า **เอวํ** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ดังได้สดับมา นายมาลาการนั้น บำรุงพระเจ้าพิมพิสาร ด้วยดอกมะลิ ๘ ทะนาน แต่เช้าตรู่ทุก ๆ วัน ย่อมได้กหาปณะวันละ ๘ กหาปณะ ฯ ต่อมา ณ วันหนึ่ง เมื่อนายมาลาการนั้น ถือดอกไม้พอเข้าไปสู่พระนคร, พระผู้มีพระภาคเจ้า อันพระภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว ทรงเปล่งพระรัศมี มีวรรณะ ๖ เสด็จเข้าไปสู่พระนคร เพื่อบิณฑบาต ด้วยพระพุทธานุภาพอันใหญ่ ด้วยพระพุทธลีลาอันใหญ่ ฯ ในกาลบางคราว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปิดพระรัศมีมีวรรณะ ๖ ด้วยจีวรแล้วเสด็จเที่ยวไป ราวกะภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร รูปใดรูปหนึ่ง เช่นคราวเมื่อเสด็จไปรับพระองคุลิมาล สิ้นทางตั้ง ๓๐ โยชน์, ในกาลบางคราว ทรงเปล่งพระรัศมีมีวรรณะ ๖ เช่นในคราวเสด็จเข้าไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์เป็นต้น ฯ แม้ในวันนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปล่งพระรัศมีมีวรรณะ ๖ จากพระสรีระเสด็จเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์ ด้วยพระพุทธานุภาพอันใหญ่ ด้วยพระพุทธลีลาอันใหญ่ ฯ ครั้งนั้น นายมาลาการเห็นพระอัตตภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้า เช่นกับรัตนะอันมีค่าและทองอันมีค่า แลดูพระสรีระซึ่งประดับแล้วด้วยพระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ มีส่วนแห่งความงามด้วยพระศิริคือพระอนุพยัญชนะ ๘๐ มีจิตเลื่อมใสแล้ว คิดว่า, เราจะทำการบูชาอันยิ่งแด่พระศาสดาอย่างไรหนอแล เมื่อไม่เห็นสิ่งอื่นจึงคิดว่า เราจักบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยดอกไม้เหล่านี้ คิดอีกว่า ดอกไม้เหล่านี้ เป็นดอกไม้สำหรับบำรุงพระราชาเป็นประจำ พระราชาเมื่อไม่ทรงได้ดอกไม้เหล่านี้ พึงให้จองจำเราก็ดี พึงให้ฆ่าเราก็ดี พึงขับไล่เราเสียจากแว่นแคว้นก็ดี เราจักทำอย่างไรหนอแล ดังนี้ ฯ ครั้งนั้นนายมาลาการนั้นได้มีความดำริอย่างนี้ว่า พระราชาจงทรงฆ่าเรา

เสียก็ตาม จงขับไล่เราจากแว่นแคว้นก็ตามก็เพราะพระราชานั้น แม้เมื่อพระราชทานแก่เรา พึงพระราชทานทรัพย์พอสักว่าเลี้ยงชีพในอัตตภาพนี้, ส่วนการบูชาพระศาสดาพอเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เราในโกฏิ แห่งกัปป์เป็นอเนกที่เดียว เขาสละชีวิตของตน แด่พระตถาคตแล้ว ฯ นายมาลาการนั้น คิดว่า จิตที่เลื่อมใสของเรายังไม่ท้อถอยเพียงใด เราจักทำการบูชาเพียงนั้นทีเดียว เป็นผู้ร่าเริงบันเทิง มีจิตเบิกบานแช่มชื่น บูชาพระศาสดาแล้ว ฯ

พระมหาสัมฤทธิ์ สมิทฺธิญาโณ วัดเบญจมบพิตร แปล.
สมเด็จพระวันรัต ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ภนฺเต สา อุปาสิกา จินฺติตจินฺติตํ สพฺพํ ชานาติ ปุถุชฺชนา จ นาม โสภนมฺปิ อโสภนมฺปิ จินฺเตนฺติ สจาหํ กิญฺจิ อยุตฺตํ จินฺเตสฺสามิ สห ภณฺฑเกน โจรํ จูฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปฺปการํ ปาเปสฺสตีติ จินฺเตตฺวา อาคโตมฺหีติ ฯ ภิกฺขุ ตตฺเถว ตยา วสิตุ วฏฺฏตีติ ฯ น สกฺโกมิ ภนฺเต นาหํ ตตฺถ วสิสฺสามีติ ฯ เตนหิ ตฺวํ ภิกฺขุ เอกเมว รกฺขิตุ สกฺขิสฺสสีติ ฯ กึ ภนฺเตติ ฯ ตว จิตฺตเมว รกฺข จิตฺตํ นาเมตํ ทุรกฺขํ อตฺตโน จิตฺตเมว นิคฺคณฺห มา อญฺญํ กิญฺจิ จินฺตยิ จิตฺตํ นาเมตํ ทุนฺนิคฺคหนฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ทุนฺนิคฺคหสฺส ลหุโน ยตฺถ กามนิปาติโน
จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหนฺติ ฯ

ตตฺถ จิตฺตํ นาเมตํ ทุกฺเขน นิคฺคยฺหตีติ ทุนฺนิคฺคหํ ฯ ลหุ อุปฺปชฺชติ จ นิรุชฺฌติ จาติ ลหุ ฯ ตสฺส ทุนฺนิคฺคหสฺส ลหุโน ฯ ยตฺถ กามนิปาติโนติ ยตฺถ กตฺถจิเทว นิปาตนสีลสฺส ฯ เอตํ หิ ลภิตพฺพฏฺฐานํ วา อลภิตพฺพฏฺฐานํ วา ยุตฺตฏฺฐานํ วา อยุตฺตฏฺฐานํ วา น ชานาติ เนว ชาตึ โอโลเกติ น โคตฺตํ น วยํ ยตฺถ ยตฺเถว อิจฺฉติ ตตฺถ ตตฺเถว นิปตตีติ ยตฺถ กามนิปาตีติ วุจฺจติ ตสฺส เอวรูปสฺส จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ จตูหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺตภาโว ยถา นิพฺพิเสวนํ โหติ ตถา กตภาโว สาธุ ฯ กึการณา ฯ อิทำ หิ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหำ ทนฺตำ นิพฺพิเสวนำ กตำ มคฺคผลสุขำ ปรมตฺถนิพฺพานสุขญฺจ อาวหตีติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ เนสํ สตฺถา ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา ภิกฺขุ อิทำ ปาปกมฺมำ นิสฺสาย ตฺวำ อิมำ วิปฺปการำ ปตฺโต อิทานิ เต ปุน ตถารูปำ ปาปิกำ ทิฏฺฐึ คเหตุ อยุตฺตำ มา ปุน ภิกฺขูหิ สทฺธึ กิญฺจิ กเถสิ นิสฺสทฺโท มุขวฏฺฏิยำ ฉินฺนกำสตาลสทิโส โหติ เอวำ กโรนฺโต นิพฺพานำ ปตฺโต นาม ภวิสฺสสีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมำ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

มาโวจ ผรุสำ กญฺจิ วุตฺตา ปฏิวเทยฺย ตำ
ทุกฺขา หิ สารมฺภกถา ปฏิทณฺฑา ผุเสยฺยุ ตำ
สเจ เนเรสิ อตฺตานำ กำโส อุปหโต ยถา
เอส ปตฺโตสิ นิพฺพานำ สารมฺโภ เต น วิชฺชตีติ ฯ

ตตฺถ กญฺจีติ กญฺจิ เอกปุคฺคลมฺปิ ผรุสำ มา อโวจ ฯ วุตฺตาติ ตยา ปเร ทุสฺสีลาติ วุตฺตา ตมฺปิ ตเถว ปฏิวเทยฺยุ ฯ สารมฺภกถาติ เอสา การณุตฺตรยุคคฺคาหกถา นาม ทุกฺขา ฯ ปฏิทณฺฑาติ กายทณฺฑาทีหิ ปรำ ปหรนฺตสฺส ตาทิสา ว ปฏิทณฺฑา ตว มตฺถเก ปเตยฺยุ ฯ สเจ เนเรสีติ สเจ อตฺตานำ นิจฺจลำ กาตุ สกฺขิสฺสสิ ฯ กำโส อุปหโต ยถาติ มุขวฏฺฏิยำ ฉินฺทิตฺวา ตลมตฺตำ กตฺวา จปิตกำสตาลำ วิย ฯ ตาทิสญฺหิ หตฺถปาเทหิ วา ทณฺเฑน วา ปหฏฺปิ สทฺทำ น กโรติ ฯ เอส ปตฺโตสีติ สเจ เอวรูโป ภวิตุ สกฺขิสฺสสิ อิมำ ปฏิปทำ ปูรยมาโน อิทานิ อปฺปมตฺโตสิ เอโส นิพฺพานมฺปตฺโต นาม ฯ สารมฺโภ เต น วิชฺชตีติ เอวำ สนฺเต ปน เต ตฺวำ ทุสฺสีโลติ ตุมฺเห ทุสฺสีลาติ เอวมาทิโก อุตฺตริกรณวาจาลกฺขโณ สารมฺโภปิ น วิชฺชติ น ภวิสฺสติเยวาติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. ภิกษุนั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. อุบาสิกานั้น ย่อมรู้ ซึ่งเหตุทั้งปวง อันบุคคลคิดแล้ว ๆ อ. ข้าพระองค์ คิดแล้วว่า ก็ชื่อ อ. ปุถุชน ท. ย่อมคิด ซึ่งเหตุอันงามบ้าง ซึ่งเหตุอันไม่งามบ้าง, ถ้าว่า อ. เรา จักคิด ซึ่งเหตุอะไร ๆ อันไม่สมควรแล้วไซร้, อ. อุบาสิกานั้น ผู้ราวกะว่า จับอยู่ซึ่งโจรที่มวยผม พร้อมด้วยห่อภัณฑะยังเรา จักให้ถึงซึ่งประการอันแปลก ดังนี้ เป็นผู้มาแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ฯ ดูก่อนภิกษุ อ. อัน ๆ เธออยู่ในที่นั้นนั่นเทียว ย่อมควร ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุนั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. ข้าพระองค์ ย่อมไม่อาจ, อ. ข้าพระองค์ จักไม่อยู่ ในที่นั้น ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ถ้าอย่างนั้น อ. เธอ จักอาจ เพื่ออันรักษา ซึ่งธรรมชาตอย่างหนึ่งนั่นเทียว หรือ ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุนั้น ทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. ข้าพระองค์ จักอาจเพื่ออันรักษา ซึ่งธรรมชาตอะไร ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ. เธอจงรักษา ซึ่งจิต ของเธอนั่นเทียว, ชื่อ อ. จิตนั่น เป็นธรรมชาติอันบุคคลรักษาได้โดยยาก ย่อมเป็น, อ. เธอ จงข่ม ซึ่งจิตของตนนั่นเทียว, อ. เธอ อย่าคิดแล้ว ซึ่งเหตุอะไร ๆ อื่น , ชื่อ อ. จิตนั่น เป็นธรรมชาตอันบุคคลข่มได้โดยยาก ย่อมเป็น ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ. การฝึก ซึ่งจิต อันบุคคลข่มได้โดยยาก อันเกิดและดับเร็ว
อันมีปกติตกไปตามความใคร่ ในอารมณ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง
เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ ย่อมเป็น, เพราะว่า อ. จิต
อันบุคคลฝึกแล้วเป็นธรรมชาตนำมาซึ่งความสุข ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

อ. วิเคราะห์ ในบาทแห่งพระคาถาว่า **ทุนฺนิคฺคหสฺส ลหุโน** ดังนี้นั้น อันบัณฑิตพึงกระทำ, ชื่อ อ. จิตนั่น อันบุคคล ย่อมข่มได้ โดยยาก เพราะเหตุนั้น อ. จิตนั่น ชื่อว่า อันบุคคลข่มได้โดยยาก ฯ อ. จิตนั่น ย่อมเกิดขึ้นเร็วด้วย ย่อมดับเร็วด้วย เพราะเหตุนั้น อ. จิตนั่น ชื่อว่าเกิดและดับเร็ว ฯ ซึ่งจิตนั้นอันบุคคลข่มได้โดยยาก อันเกิดและดับเร็ว ฯ

อ. อรรถว่า อันมีอันตกไปในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนั่นเทียวเป็นปกติ ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **ยตฺถ กามนิปาติโน** ดังนี้ ฯ

อ. อธิบายว่า อ. จิตนั่น ย่อมไม่รู้ ซึ่งฐานะอันตนพึงได้หรือ หรือว่าซึ่งฐานะอันตนไม่พึงได้ ซึ่งฐานะอันสมควรแล้วหรือ หรือว่าซึ่งฐานะอันไม่สมควรแล้ว, ย่อมไม่แลดูนั่นเทียว ซึ่งชาติ, ย่อมไม่แลดู ซึ่งโคตร ย่อมไม่แลดู ซึ่งวัย, ย่อมตกไป อ. ตน ย่อมปรารถนา เพื่ออันตกไปในอารมณ์ใด ๆ นั่นเทียว, ในอารมณ์นั้น ๆ นั่นเทียว เหตุใด เพราะเหตุนั้น อ. จิตนั่น อันพระผู้มีพระภาค ย่อมตรัสว่า มีปกติตกไปตามความใคร่ ในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้, อ. การฝึกซึ่งจิตอันมีอย่างนี้เป็นรูปนั้น เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ ย่อมเป็น คือว่า อ. ความที่แห่งจิตนั้นเป็นธรรมชาติอันบุคคลฝึกแล้ว ด้วยอริยมรรค ท. สี่ คือว่า อ. ความที่แห่งจิตนั้นเป็นธรรมชาติอันบุคคลกระทำแล้ว อ. จิตนั้น เป็นธรรมชาตมีอันเสพผิดออกแล้ว ย่อมเป็น โดยประการใด โดยประการนั้น เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ ย่อมเป็น ฯ

อ. อันปุจฉาว่า อ. การฝึกซึ่งจิต เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ ย่อมเป็น เพราะเหตุอะไร ดังนี้ ฯ

อ. อันวิสัชนาว่า เพราะว่า อ. จิตนี้ อันบุคคลฝึกแล้ว เป็นธรรมชาตนำมาซึ่งความสุข ย่อมเป็น คือว่า อันบุคคลฝึกแล้ว คือว่า อันบุคคลกระทำแล้ว ให้มีอันเสพผิดออกแล้ว ย่อมนำมาซึ่งความสุขอันเกิดแต่มรรคและผลด้วย ซึ่งความสุขคือพระนิพพาน อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งด้วย ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ครั้งนั้น พระศาสดา ตรัสบุรพกรรมของพระเถระนั้นแก่ภิกษุเหล่านั้นแล้ว ตรัสว่า ภิกษุ เธออาศัยกรรมลามกนี้ จึงถึงประการอันแปลกนี้, บัดนี้ การที่เธอถือทิฐิอันลามกเห็นปานนั้นอีก ไม่สมควรแล้ว เธออย่ากล่าวอะไร ๆ กับภิกษุทั้งหลายอีก, จงเป็นผู้ไม่มีเสียง เช่นกับกังสดาลที่เขาตัดขอบปากแล้ว เธอทำอยู่อย่างนี้ จักเป็นผู้ชื่อว่าบรรลุพระนิพพาน ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรมจึงได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

เธออย่าได้กล่าวคำหยาบกะใคร ๆ ชนเหล่าอื่นถูกเธอว่าแล้ว
จะพึงกล่าวโต้ตอบเธอ, เพราะการกล่าแข่งขันกันให้เกิดทุกข์,
อาชญาตอบจะพึงถูกต้องเธอ, ถ้าเธอทำตนไม่ให้หวั่นไหวได้
เหมือนกังสดาลที่ถูกขจัดแล้วไซร้, เธอนี้จะเป็นผู้บรรลุพระนิพพาน
การกล่าวแข่งขันกัน จะไม่มีแก่เธอ ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้นบทว่า **กญฺจิ** ความว่า อย่าได้กล่าวคำหยาบกะใคร ๆ คือ แม้กะบุคคลผู้หนึ่ง ฯ บทว่า **วุตฺตา** ความว่า ชนเหล่าอื่นถูกเธอกล่าวว่า พวกเจ้าเป็นผู้ทุศีล พึงกล่าวโต้ตอบเธอบ้างอย่างนั้นเหมือนกัน ฯ บทว่า **สารมฺภกถา** ความว่า ขึ้นชื่อว่าการกล่าวแข่งขันกันเกินกว่าเหตุนี้ให้เกิดทุกข์ ฯ บทว่า **ปฏิทณฺฑา** ความว่า เมื่อเธอประหารผู้อื่นด้วยอาชญาทางกายเป็นต้น อาชญาตอบเช่นนั้นแหละพึงตกลงเหนือกระหม่อมของเธอฯ บทว่า **สเจ เนเรสิ** ความว่า ถ้าเธอจักอาจทำตนไม่ให้หวั่นไหวได้ไซร้ ฯ บาทพระคาถาว่า **กโส อุปหโต ยถา** ความว่า เหมือนกังสดาลที่เขาตัดขอบปากทำให้เหลือเพียงพื้นวางไว้แล้ว ฉะนั้น ฯ จริงอยู่ กังสดาลเช่นนั้นแม้บุคคลเอามือและเท้า หรือท่อนไม้ตี ก็ย่อมไม่ดังฯ หลายบทว่า **เอส ปตฺโตสิ** ความว่า ถ้าเธอจักอาจเป็นผู้เห็นปานนี้ได้ไซร้, เธอนี้บำเพ็ญปฏิปทานี้อยู่ เป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว ในบัดนี้ ชื่อว่าจะเป็นผู้บรรลุพระนิพพานฯ บาทพระคาถาว่า **สารมฺโภ เต น วิชฺชติ** ความว่า ก็เมื่อเป็นเช่นนั้นแม้ความแข่งขันกัน ซึ่งลักษณะกล่าวทำให้ยิ่งกว่ากันมีอาทิอย่างนี้ว่า “เจ้าเป็นผู้ทุศีล” ว่า “พวกเจ้าเป็นผู้ทุศีล” ดังนี้ จะไม่มี คือ จักไม่มี แก่เธอเลยฯ

พระมหาทองหล่อ สุวณฺณรํสี วัดเบญจมบพิตร เฉลย.

สมเด็จพระวันรัต ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔

แปล โดยพยัญชนะ (คาถาว่าด้วยความนอบน้อม)

ปณามคาถา

มหาโมหตโมนทฺเธ โลเก โลกนฺตทสฺสินา
เยน สทฺธมฺมปชฺโชโต ชลิโต ชลิตทฺธินา
ตสฺส ปาเท นมสฺสิตฺวา สมฺพุทฺธสฺส สิรีมโต
สทฺธมฺมญฺจสฺส ปูเชตฺวา กตฺวา สงฺฆสฺส จญฺชลึ
ตตฺถการณมาคมฺม ธมฺมาธมฺเมสุ โกวิโท
สมฺปนฺนสทฺธมฺมปโท สตฺถา ธมฺมปทำ สุภำ
เทเสสิ กรุณาเวค สมุสฺสาหิตมานโส
ยำ เว เทวมนุสฺสานำ ปีติปาโมชฺชวฑฺฒนำ
ปรมฺปราภตา ตสฺส นิปุณา อตฺถวณฺณนา
ยา ตามฺพปณฺณิทีปมฺหิ ทีปภาสาย สณฺจิตา
น สาธยติ เสสานำ สตฺตานำ หิตสมฺปทำ
อปฺเปวนาม สาเธยฺย สพฺพโลกสฺส สา หิตำ
อิติ อาสึสมาเนน ทนฺเตน สมจารินา
กุมารกสฺสเปนาหำ เถเรน ถิรเจตสา
สทฺธมฺมฏฺฐิติกาเมน สกฺกจฺจำ อภิยาจิโต
ตำ ภาสำ อติวิตฺถารำ คตญฺจ วจนกฺกมำ
ปหายาโรปยิตฺวาน ตนฺตึ ภาสำ มโนรมำ
คาถานำ พฺยญฺชนปทำ ยำ ตตฺถ น วิภาวิตำ
เกวลนฺตำ วิภาเวตฺวา เสสนฺตเมว อตฺถโต
ภาสนฺตเรน ภาสิสฺสำ อาวหนฺโต วิภาวินำ
มนโส ปีติปาโมชฺชำ อตฺถธมฺมูปนิสฺสิตนฺติ ฯ

แปล โดยอรรถ (สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ)

สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว พฺราหฺมโณ พฺราหฺมณํ ปหรนฺโต นาม นตฺถิ คิหิพฺราหฺมเณน ปน สมณพฺราหฺมโณ ปหโฏ ภวิสฺสติ โกโธ นาเมส อนาคามิมคฺเคน สมุคฺฆาตํ คจฺฉตีติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

น พฺราหฺมณสฺส ปหเรยฺย นาสฺส มุญฺเจถ พฺราหฺมโณ
ธิ พฺราหฺมณสฺส หนฺตารํ ตโต ธิ ยสฺส มุญฺจติ

น พฺราหฺมณสฺเสตทกิญฺจิ เสยฺโย
ยทานิเสโธ มนโส ปิเยหิ
ยโต ยโต หึสมโน นิวตฺตติ
ตโต ตโต สมฺมติเมว ทุกฺขนฺติ ฯ

ตตฺถ ปหเรยฺยาติ ขีณาสวพฺราหฺมโณ อหมสฺมีติ ชานนฺโต ขีณาสวสฺส วา อญฺญสฺส วา พฺราหฺมณสฺส น ปหเรยฺย ฯ

นาสฺส มุญฺเจถาติ โสปิ ปหโฏ ขีณาสวพฺราหฺมโณ อสฺส ปหริตฺวา จิตสฺส เวรํ น มุญฺเจถ ตสฺมึ โกปํ น กเรยฺยาติ อตฺโถ ฯ

ธิ พฺราหฺมณสฺสาติ ขีณาสวพฺราหฺมณสฺส หนฺตารํ ครหามิ ฯ

ตโต ธีติ โย ปน ตํ ปหรนฺตํ ปฏิปฺปหรนฺโต ตสฺส อุปริ เวรํ มุญฺจติ ตํ ตโตปิ ครหามิเยว ฯ

เอตทกิญฺจิ เสยฺโยติ ยํ ขีณาสวสฺส อกฺโกสนฺตํ วา อปฺปจฺจกฺโกสนฺ ปหรนฺตํ วา อปฺปฏิปฺปหรณํ เอตํ ตสฺส ขีณาสวพฺราหฺมณสฺส น กิญฺจิ เสยฺโย อปฺปมตฺตกเสยฺโย น โหติ อถโข อธิมตฺตเมว เสยฺโยติ อตฺโถ ฯ

ยทานิเสโธ มนโส ปิเยหีติ โกธนสฺส หิ โกธุปฺปาโท มนโส ปิโย นาม เตหิ ปเนส มาตาปิตูสุปิ พุทฺธาทีสุปิ อปรชฺฌติ ตสฺมา โย อสฺส เตหิ มนโส นิเสโธ โกธวเสน อุปฺปชฺชมานสฺส จิตฺตสฺส นิคฺคโห เอตํ น กิญฺจิ เสยฺโยติ อตฺโถ ฯ

หึสมโนติ โกธมโน โส ตสฺส ยโต ยโต วตฺถุโต อนาคามิมคฺเคน สมุคฺฆาตํ คจฺฉนฺโต นิวตฺตติ ฯ

ตโต ตโตติ ตโต ตโต วตฺถุโต สกลมฺปิ วฏฺฏทุกฺขํ นิวตฺตติ เอวาติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

อ. คาถาอันแสดงซึ่งอันนอบน้อม[๑]

ว่า อ. ข้าพเจ้า (ชื่อว่าพุทธโฆสาจารย์) อันพระเถระชื่อว่า กุมารกัสสป ผู้ฝึกแล้ว ผู้มีปกติประพฤติสม่ำเสมอ ผู้มีจิตมั่นคง ผู้ใคร่เพื่ออันตั้งอยู่แห่งพระสัทธรรม หวังอยู่ว่า อ. พระศาสดา ผู้ทรงฉลาดในธรรมและสภาพมิใช่ธรรม ท. ผู้มีบทแห่งพระสัทธรรมอันถึงพร้อมแล้ว ผู้มีฉันทะอันมีในใจ อันกำลังแห่งพระกรุณาให้อาจหาญขึ้นพร้อมแล้ว ทรงอาศัยแล้วซึ่งเหตุนั้น ๆ ทรงแสดงแล้ว ซึ่งพระธรรมบทอันงามใดแล อันยังปีติและปราโมทย์ให้เจริญแก่เทวดาและมนุษย์ ท. อ. กถา เป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งพระธรรมบทนั้นใด อันอาจารย์นำสืบ ๆ กันมาแล้ว อันละเอียด ตั้งอยู่พร้อมแล้ว โดยภาษาแห่งชาวเกาะ ในเกาะอันเป็นที่อยู่แห่งบุคคลผู้มีฝ่ามือแดง ยังความถึงพร้อมแห่งประโยชน์เกื้อกูล ย่อมไม่ให้สำเร็จแก่สัตว์ ท. อันเหลือ แม้ไฉน อ. กถา เป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความนั้น ยังประโยชน์เกื้อกูล พึงให้สำเร็จ แก่โลกทั้งปวง ดังนี้ วิงวอนแล้ว โดยเคารพ นมัสการแล้ว ซึ่งพระบาท ท. อ. ประทีปอันโพลงทั่วแล้วคือพระสัทธรรม อันพระสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด ผู้มีอัน - ครั้นเมื่อโลก อันมืดคือโมหะใหญ่หุ้มห่อแล้ว ทรงเห็นซึ่งที่สุดแห่งโลกปกติ ผู้มีพระฤทธิ์อันรุ่งเรืองแล้ว ให้รุ่งเรืองแล้ว แห่งพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้มีพระสิริบูชาแล้ว ซึ่งพระสัทธรรม แห่งพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นด้วย ทำแล้วซึ่งอัญชลี แก่พระสงฆ์ด้วย จักละแล้วซึ่งภาษานั้นด้วย ซึ่งลำดับแห่งคำอันถึงแล้ว ซึ่งความพิสดารเกินด้วย จักยกขึ้นแล้ว สู่ภาษาอันเป็นแบบแผน อันเป็นที่รื่นรมย์แห่งใจ อ. พยัญชนะและบทใด แห่งคาถา ท. อันบัณฑิตมิได้ให้เป็นแจ้งแล้ว ในพระธรรมบทนั้น จักยังพยัญชนะและบทนั้น ให้เป็นแจ้งแล้ว สิ้นเชิง จักกล่าว ซึ่งพระธรรมบทนั้นนั่นเทียว มิให้เหลือ ด้วยภาษาอื่น โดยเนื้อความ นำมาอยู่ ซึ่งปีติและปราโมทย์แห่งใจ อันเข้าไปอาศัยแล้ว ซึ่งอรรถและธรรมแก่บัณฑิต ท. ผู้ยังอรรถให้เป็นแจ้ง ดังนี้ ฯ

---

๑. **แปลเต็มดังนี้ : -** *อ. คาถาแสดงซึ่งอันนอบน้อมนี้ว่า (เข้าเลขใน) ดังนี้ อันข้าพเจ้าผู้ชื่อว่าพุทธโฆสาจารย์ ตั้งไว้แล้ว ในต้นแห่งพระคัมภีร์นี้ ฯ*

แปล โดยอรรถ

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว จึงตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ชื่อว่าประหารพราหมณ์ ไม่มี ก็แต่ว่า พราหมณ์ผู้เป็นสมณะจักเป็นผู้ถูกพราหมณ์ผู้เป็นคฤหัสถ์ประหาร ขึ้นชื่อว่า ความโกรธนี้ ย่อมถึงการเพิกถอนได้ด้วยอนาคามิมรรค ดังนี้ เมื่อจะทรงแสดงธรรมได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

> พราหมณ์ไม่พึงประหารพราหมณ์ ไม่พึงปล่อยเวรแก่พราหมณ์นั้น
> น่าตำหนิคนที่ประหารพราหมณ์ น่าตำหนิคนที่ปล่อยเวร กว่าคนที่
> ประหารนั้น การห้ามใจจากสิ่งที่รักของพราหมณ์ได้ นี้ประเสริฐไม่น้อย
> ใจคิดเบียดเบียฬ กลับได้แต่วัตถุใด ๆ ทุกข์ย่อมระงับแต่วัตถุนั้น ๆ
> ทีเดียว ดังนี้ ฯ

ประชุมบทเหล่านั้น บทว่า ประหาร ความว่า พราหมณ์ผู้ขีณาสพเมื่อรู้ว่า เรายังเป็นอยู่ ไม่พึงประหารพราหมณ์ผู้ขีณาสพ หรือพราหมณ์อื่น ฯ สองบทว่า ไม่พึงปล่อยเวรแก่พราหมณ์นั้น ความว่า พราหมณ์ผู้ขีณาสพ ผู้ที่ถูกประหารแม้นั้น ไม่พึงปล่อยเวรแก่พราหมณ์นั้น คือ แก่พราหมณ์ผู้ประหารแล้วยังดำรงอยู่ ได้แก่ ไม่พึงทำความโกรธในเขา ฯ สองบทว่า น่าติเตียนคนที่ประหารพราหมณ์ ความว่า เราติเตียนคนที่ประหารพราหมณ์ผู้ขีณาสพ ฯ สองบทว่า น่าติเตียน .... กว่าคนที่ประหารนั้น ความว่า ส่วนว่าพราหมณ์ใด ประหารตอบคนผู้ประหารนั้น ชื่อว่า ปล่อยเวรในเบื้องบนเขา เราย่อมติเตียนพราหมณ์ผู้ปล่อยเวรนั้น แม้กว่าคนที่ประหารนั้นนั่นเทียว ฯ สามบทว่า นี้ประเสริฐไม่น้อยความว่า การไม่ด่าตอบผู้ด่า หรือการไม่ประหารตอบผู้ประหารของพระขีณาสพนี้ ประเสริฐไม่ใช่เล็กน้อย คือ ไม่ใช่เป็นความประเสริฐมีประมาณน้อย สำหรับพราหมณ์ผู้ขีณาสพนั้น แท้ที่จริง เป็นความประเสริฐมีประมาณยิ่งทีเดียว ฯ บาทพระคาถาว่า การห้ามใจจากสิ่งที่รัก ความว่า ที่จริง การเกิดความโกรธของคนมักโกรธ ชื่อว่า สิ่งที่รักของใจ ก็เพราะสิ่งที่รักของใจนั้น บุคคลผู้มักโกรธนี้ ย่อมผิดได้ แม้ในมารดาและบิดา แม้ในพระพุทธเจ้าเป็นต้น เพราะฉะนั้น การห้ามใจ คือ การข่มจิตอันเกิดขึ้นด้วยอำนาจความโกรธ จากสิ่งที่รักอันนั้นของเขานี้ก็ประเสริฐไม่ใช่เล็กน้อย ฯ

ใจโกรธ ชื่อว่า ใจคิดเบียดเบียน ใจโกรธของคนมักโกรธนั้น ถึงความเพิกถอนได้ด้วยอนาคามิมรรค ชื่อว่า ย่อมกลับแต่วัตถุใด ๆ ฯ สองบทว่า แต่วัตถุนั้น ๆ ความว่า วัฏฏทุกข์แม้ทั้งสิ้น ก็ย่อมกลับแต่วัตถุนั้น ๆ นั่นเทียว ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๕

แปล โดยพยัญชนะ (เทวทตฺตวตฺถุ)

อายสฺมนฺตํ ปน สารีปุตฺตํ ภิกฺขุสงฺฆปริวุตํ อากาเสนาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ภิกฺขู อาหํสุ ภนฺเต อายสฺมา สารีปุตฺโต คมนกาเล อตฺตทุติโยว คโต อิทานิ มหาปริวาโร อาคจฺฉนฺโต โสภตีติ ฯ สตฺถา น ภิกฺขเว อิทาเนว ติรจฺฉานโยนิยํ นิพฺพตฺตกาเลปิ มม ปุตฺโต มม สนฺติกํ อาคจฺฉนฺโต โสภติเยวาติ วตฺวา

โหติ สีลวตํ อตฺโถ ปฏิสนฺถารวุตฺตินํ
ลกฺขณํ ปสฺส อายนฺตํ ฌาติสงฺฆปุรกฺขตํ
อถ ปสฺสสิมํ กาลํ สุวิหีนวฺ ฌาติภีติ

อิทํ ชาตกํ กเถสิ ฯ ปุน ภิกฺขูหิ ภนฺเต เทวทตฺโต กิร เทฺว อคฺคสาวเก อุโภสุ ปสฺเสสุ นิสีทาเปตฺวา พุทฺธลีพฺหาย ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ ตุมฺหากํ อนุกิริยํ กรีติ วุตฺเต น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพเปส มม อนุกิริยํ กาตุ วายมิ น ปน สกฺขีติ วตฺวา

อปิ วีรก ปสฺเสสิ สกุณํ มญฺชุภาณกํ
มยุรคีวสงฺกาสํ ปตึ มยฺหํ สวิฏฺจกํ
อุทกถลจรสฺส ปกฺขิโน
นิจฺจํ อามกมจฺฉโภชิโน
ตสฺสานุกรํ สวิฏฺจโก
เสวาเลหิ ปลิคุณฺจิโต มโตติ

นทีจรกากชาตกํ กเถตฺวา อปเรสุปิ ทิวเสสุ ตถารูปิเมว กถํ อารพภ

อจาริ วตายํ วิตุทฺทํ วนานิ
กฏฺจงฺครุกฺเขสุ อสารเกสุ
อถาสทา ขทิรํ ชาตสารํ
ยตฺถาภิทา ครุโฬ อุตฺตมงฺคนฺติ จ
ลสี จ เต นิปฺผลิตา มตฺถโก จ วิทาลิโต
สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา ทานิ สมฺม วิโรจสีติ จ

เอวมาทีนิ ชาตกานิ กเถสิ ฯ ปุน อกตญฺญู เทวทตฺโตติ กถํ อารพภ

อกรมฺหาว เต กิจฺจํ ยํ พลํ อหุวมฺห เส
มิคราช นโม ตฺยตฺถุ อปิ กิญฺจิ ลภามฺห เส

มา โลหิตภกฺขสฺส นิจฺจํ ลุทฺทานิ กุพฺพโต
ทนฺตนฺตรคโต สนฺโต ตํ พหุ ยัปิ ชีวสีติ
อาทีนิ ชาตกานิ กเถสิ ฯ

แปล โดยอรรถ (เขมาวตฺถุ)

๒. สตฺถา ตสฺสา จิตฺตวารํ โอโลเกตฺวา เขเม ตฺวํ อิมสฺมึ รูเป สาโร อตฺถีติ จินฺเตสิ ปสฺสทานิสฺส นิสฺสารภาวนฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

อาตุรํ อสุจึ ปูตึ ปสฺส เขเม สมุสฺสยํ
อุคฺฆรนฺตํ ปคฺฆรนฺตํ พาลานํ อภิปตฺถิตนฺติ ฯ

สา คาถาปริโยสาเน โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ ฯ อถ นํ สตฺถา เขเม อิเม สตฺตา ราครตฺตา โทสทุฏฺฐา โมหมูฬฺหา อตฺตโน ตณฺหาโสตํ สมติกฺกมิตุ น สกฺโกนฺติ ตตฺเถว ลคฺคนฺตีติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

เย ราครตฺตานุปตนฺติ โสตํ
สยं กตํ มกฺกฏโกว ชาลํ
เอตมฺปิ เฉตฺวาน วชนฺติ ธีรา
อนเปกฺขิโน สพฺพทุกฺขํ ปหายาติ ฯ

ตตฺถ มกฺกฏโกว ชาลนฺติ ยถา นาม มกฺกฏโก สุตฺตชาลํ กตฺวา มชฺฌฏฺฐาเน นาภิมณฺฑเล นิปนฺโน ปริยนฺเต ปติตํ ปฏงฺคํ วา มกฺขิกํ วา เวเคน คนฺตฺวา วิชฺฌิตฺวา ตสฺส รสํ ปิวิตฺวา ปุนาคนฺตฺวา ตสฺมึเยว ฐาเน นิปชฺชติ เต ตํ สมติกฺกมิตุ น สกฺโกนฺติ เอวํ ทุรติกฺกมํ ฯ

เอตมฺปิ เฉตฺวาน วชนฺติ ธีราติ ปณฺฑิตา เอตํ พนฺธนํ ฉินฺทิตฺวา อนเปกฺขิโน นิราลยา หุตฺวา อรหตฺตมคฺเคน สพฺพทุกฺขํ ปหาย วชนฺติ คจฺฉตีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ก็ อ. ภิกษุ ท. เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระชื่อว่าสารีบุตร ผู้มีอายุ ผู้อันหมู่แห่งภิกษุแวดล้อมแล้ว ผู้มาอยู่โดยอากาศ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. พระเถระชื่อ สารีบุตร ผู้มีอายุ ผู้มีตนเป็นที่สองเทียว ไปแล้ว ในกาลเป็นที่ไป อ. พระเถระชื่อว่าสารีบุตรนั้น ผู้มีบริวารมาก มาอยู่ ย่อมงาม ในกาลนี้ ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ. บุตรของเรา มาอยู่ สู่สำนัก ของเรา ย่อมงาม ในกาลนี้นั่นเทียว หามิได้ อ.บุตร ของเรา มาอยู่ สู่สำนัก ของเรา ย่อมงามนั่นเทียว แม้ในกาลแห่งตนเกิดแล้ว ในกำเนิดแห่งสัตว์ดิรัจฉาน ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งชาดกนี้ว่า

อ. ความเจริญ ย่อมมีแก่ชน ท. ผู้มีศีล ผู้มีความประพฤติในปฏิสันถาร
อ. ท่าน จงดูซึ่งเนื้อชื่อว่าลักขณะ ผู้มาอยู่ ผู้อันหมู่แห่งญาติ กระทำแล้ว
ในเบื้องหน้า เออก็ อ. ท่าน ย่อมเห็น ซึ่งเนื้อชื่อว่ากาละนี้ ผู้เสื่อมวิเศษ
ด้วยดีแล้ว จากญาติ ท. เทียว ดังนี้ ฯ

อ. พระศาสดา ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้ยินว่า อ. พระเทวทัต ยังอัครสาวก ท. สอง ให้นั่งแล้ว ในข้าง ท. ทั้งสอง ทำแล้ว ทำตามซึ่งพระองค์ ด้วยอันคิดว่า อ. เรา จักแสดงซึ่งธรรม ด้วยอันเยื้องกรายแห่งพระพุทธเจ้า ดังนี้ อันภิกษุ ท. กราบทูลอีกแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ. ภิกษุชื่อว่าเทวทัตนั่น ย่อมพยายาม เพื่ออันทำ ทำตามซึ่งเรา ในกาลนี้นั่นเทียว หามิได้ อ. ภิกษุชื่อว่าเทวทัตนั่น พยายามแล้ว เพื่ออันทำ ทำตามซึ่งเรา แม้ในกาลก่อน ก็แต่ว่า อ. ภิกษุชื่อว่าเทวทัตนั่น ไม่อาจแล้ว เพื่ออันทำ ทำตามซึ่งเรา ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งชาดกอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยกาผู้เที่ยวไปในน้ำว่า

(อ. ภรรยาแห่งการชื่อว่าสวิฏฐกะ กล่าวแล้วว่า)
แน่ะกาชื่อว่าวีรกะ อ. ท่าน ย่อมเห็น ซึ่งนก ผู้ร้องเพราะ
ผู้มีสร้อยคอเพียงดังว่าสร้อยคอแห่งนกยูงชื่อว่าสวิฏฐกะ
ผู้เป็นผัวของเรา บ้างหรือ ดังนี้
(อ. กาชื่อว่าวีรกะ กล่าวแล้วว่า)
อ. กาชื่อว่าสวิฏฐกะ ทำตามอยู่ ซึ่งอาการของปักษีผู้เที่ยวไป
ในน้ำและบก ผู้บริโภคซึ่งปลาดิบ
โดยปกติ เป็นนิจนั้น อันสาหร่าย ท. พันรอบแล้ว ตายแล้ว ดังนี้

ทรงพระปรารภ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวมีอย่างนั้นเป็นรูปนั่นเทียว ตรัสแล้วซึ่งชาดก ท. มีคำอย่างนี้ว่า

> อ. นกกระไนนี้ เมื่อเจาะ ซึ่งหมู่ไม้ อันตั้งอยู่ในป่า ท.
> ได้เที่ยวไปแล้วหนอ ในต้นไม้อันเป็นส่วนแห่งฟืน ท.
> อันมีแก่นหามิได้ ครั้งนั้น อ. นกกระไนนี้ มาถึงแล้ว
> อ. นกกระไน ได้ทำลายแล้ว ซึ่งอวัยวะอันสูงสุด ที่ไม้ตะเคียนใด
> ซึ่งไม้ตะเคียนนั้น อันมีแก่นเกิดแล้ว ดังนี้ด้วย, ว่า อ. ไขข้อ
> ของท่าน ไหลออกแล้วด้วย[๑] อ. กระหม่อม ของท่าน
> อันช้างตัวประเสริฐทำลายแล้วด้วย อ. ซี่โครง ท. ทั้งปวง
> ของท่าน อันช้างตัวประเสริฐหักแล้ว แน่ะสหาย อ. ท่าน
> ย่อมงามวิเศษ ในกาลนี้ ดังนี้ด้วย

เป็นต้น ในวัน ท. แม้อื่นอีก ฯ อ. พระศาสดา ทรงปรารภ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวว่า อ. พระเทวทัต เป็นคนอกตัญญู ดังนี้อีก ตรัสแล้ว ซึ่งชาดก ท. มีคำว่า

> อ. เรา ท. ได้ทำแล้วเทียว ซึ่งกิจของท่าน อ. กำลังใด ของเรา ท. สิ
> ได้มีแล้วทียว ด้วยกำลังนั้น ข้าแต่เนื้อผู้พระราชา อ. ความนอบน้อม
> จงมี แก่ท่าน อ. เรา ท. ย่อมได้สิ ซึ่งอะไร ๆ บ้างหรือ ? อ. ท่าน
> เป็นผู้ไปแล้วในระหว่างแห่งฟันของเรา ผู้มีเลือดเป็นภักษา ผู้ทำอยู่
> ซึ่งกรรมอันชั่วร้าย ท. ตลอดกาลเนืองนิตย์ เป็นอยู่ ยังเป็นอยู่ได้
> แม้ใด อ. อันยังเป็นอยู่ได้แห่งท่านนั้น เป็นบุญมาก เป็นแล้ว ดังนี้
> เป็นต้น ฯ

---

๑. *แปลว่า "อ. ไขข้อของท่าน อันช้างตัวประเสริฐ ให้ไหลออกแล้วด้วย" ก็ได้ ฯ เพราะศัพท์ว่า "นิปฺผลิตา" นั้น ตามรูปศัพท์ เป็นเหตุกมฺมวาจก และความในตอนนี้ ก็แสดงว่าไขข้อไม่ได้ไหลออกเอง ฯ*

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดาทรงตรวจดูว่าระจิตแห่งพระนางเขมานั้นแล้วตรัสว่า ดูกรนางเขมา เธอคิดว่า ในรูปนี้มีแก่นสาร เธอจงดูความที่รูปนั้นเป็นสิ่งไม่มีแก่นสาร ในบัดนี้เถิด ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

ดูกรนางเขมา เธอจงดูร่างกายอันกระสับกระส่าย ไม่สะอาด
เปื่อยเน่า ไหลออกไหลเข้าอยู่ อันเหล่าคนพาลปรารถนา นักแล้ว ดังนี้ ฯ

ในเวลาจบพระคาถา พระนางทรงตั้งอยู่ในพระโสดาปัตติผล ฯ ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกะพระนางว่า ดูกรนางเขมา สัตว์เหล่านี้อันราคะให้กำหนัดแล้ว อันโทสะให้ขัดเคืองแล้ว หลงแล้วเพราะโมหะ ย่อมไม่อาจจะก้าวล่วงกระแสตัณหาของตนได้ ย่อมติดอยู่ในกระแสตัณหานั้นเอง ดังนี้ เมื่อจะทรงแสดงธรรม ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

สัตว์เหล่าใด เป็นผู้อันราคะให้กำหนัดแล้ว สัตว์
เหล่านั้นย่อมตกไปตามกระแส เหมือนอย่าง
แมลงมุมตกไปตามข่ายใยที่ตนชักไว้เอง ฉะนั้น
นักปราชญ์ทั้งหลายตัดกระแสแม้นี้แล้ว เป็นผู้
ไม่มีความเพ่งเล็ง ละทุกข์ทั้งปวงได้ ไป ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า **มกฺกฏโกว ชาลํ** ความว่า แมลงมุมชักข่ายคือใยไว้แล้ว นอนที่มณฑลสะดือตรงสถานท่ามกลาง รีบไป เจาะตั๊กแตนหรือแมลงวันที่ตก ณ ที่สุดรอบ ๆ ดื่มรสตั๊กแตนหรือแมลงวันนั้นแล้ว กลับมานอนตรงที่นั้นแหละ ฉันใด สัตว์เหล่าใด เป็นผู้อันราคะให้กำหนัดแล้ว อันโทสะให้ขัดเคืองแล้ว หลงแล้วเพราะโมหะ สัตว์เหล่านั้น ย่อมตกไปตามกระแสตัณหาที่ตนก่อไว้เอง คือ สัตว์นั้น ๆ ย่อมไม่อาจจะล่วงพ้นกระตัณหาที่ตนก่อไว้เอง คือ สัตว์นั้น ๆ ย่อมไม่อาจจะล่วงพ้นกระแสตัณหานั้นได้ ฉันนั้นเหมือนกัน นักปราญช์ทั้งหลายตัดกระแสตัณหาที่สัตว์ล่วงพ้นได้ยากอย่างนี้ไป ฯ

ข้อว่า เอตมฺปิ เฉตฺวาน วชนฺติ ธีรา ความว่า บัณฑิตทั้งหลายตัดกระแสนี้ คือ เครื่องผูกพันแล้ว เป็นผู้ไม่มีความเพ่งเล็ง คือ ไม่มีความอาลัย ละทุกข์ทั้งปวงได้ด้วย พระอรหัตมรรค ไป คือ ดำเนินไป ดังนี้ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖

แปล โดยพยัญชนะ (ครหทินฺนวตฺถุ)

๑. สตฺถา อนุโมทนํ กโรนฺโต อิเม สตฺตา ปญฺญาจกฺขุโน อภาเวเนว มม สาวกานํ พุทฺธสาสนสฺส จ คุณํ น ชานนฺติ ปญฺญาจกฺขุวิรหิตา อนฺธา นาม ปญฺญวนฺโต สจกฺขุกา นามาติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

ยถา สงฺการฏฺฐานสฺมึ อุชฺฌิตสฺมึ มหาปเถ
ปทุมํ ตตฺถ ชาเยถ สุจิคนฺธํ มโนรมํ
เอวํ สงฺการภูเตสุ อนฺธภูเต ปุถุชฺชเน
อติโรจติ ปญฺญาย สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโกติ ฯ

ตตฺถ สงฺการฏฺฐานสฺมินฺติ สงฺการฏฺฐานสฺมึ กจวรราสิมฺหีติ อตฺโถ ฯ อุชฺฌิตสฺมึ มหาปเถติ มหามคฺเค ฉฑฺฑิตสฺมึ ฯ สุจิคนฺธนฺติ สุรภิคนฺธํ ฯ มโนรมนฺติ มโน เอตฺถ รมตีติ มโนรมํ ฯ สงฺการภูเตสูติ สงฺการมิวภูเตสุ ฯ ปุถุชฺชเนติ ปุถูนํ กิเลสานํ ชนนโต เอวํลทฺธนาเม โลกิยมหาชเน ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ยถา นาม มหาปเถ ฉฑฺฑิเต สงฺการฏฺฐานสฺมึ อสุจิเชคุจฺฉปฏิกูลเลปิ สุจิคนฺธํ ปทุมํ ชาเยถ ตํ ราชราชมหามตฺตาทีนํ มโนรมํ ปิยํ มนาปํ อุปริมตฺถเก ปติฏฺฐานารหเมว ภเวยฺย เอวเมว สงฺการภูเตสุปิ ปุถุชฺชเนสุ ชาเตสุ นิปฺปณฺณสฺส มหาชนสฺส อจกฺขุกสฺส อนฺตเร นิพฺพตฺโตปิ อตฺตโน ปญฺญาพเลน กาเมสุ อาทีนวํ เนกฺขมฺเม จ อานิสํสํ ทิสฺวา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิโต ปพฺพชฺชามตฺเตนปิ ตโต อุตฺตรึ สีลสมาธิปฺปญฺญาวิมุตฺติวิมุตฺติญาณทสฺสนานิ อาโรเปตฺวาปิ สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก ขีณาสโว ภิกฺขุ อนฺธภูเต ปุถุชฺชเน อติกฺกมิตฺวา วิโรจติ โสภตีติ ฯ

แปล โดยอรรถ (สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ)

๒. สตฺถา ตํ กถํ สุตฺวา ภิกฺขเว กึ กเถถาติ ปุจฺฉิตฺวา อิทนฺนาม ภนฺเตติ วุตฺเต น ภิกฺขเว สกฺกา สารีปุตฺตสทิสานํ โกปี วา โทสํ วา อุปฺปาเทตุ มหาปจวีสทิสํ ภิกฺขเว อินฺทขีลสทิสํ ปสนฺนอุทกรหทสทิสญฺจ สารีปุตฺตสฺส จิตฺตนฺติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

ปจวีสโม โน วิรุชฺฌติ
อินฺทขีลูปโม ตาทิ สุพฺพโต
รหโทว อเปตกทฺทโม
สํสารา น ภวนฺติ ตาทิโนติ ฯ

ตสฺสตฺโถ ภิกฺขเว ยถา ปจวิยํ สุจีนิ คนฺธมาทีนิปิ นิกฺขิปนฺติ อสุจีนิ มุตฺตกรีสาทีนิปิ นิกฺขิปนฺติ ตถา นครทวาเร นิขาตํ อินฺทขีลํ ทารกาทโย อุมฺมิหนฺติปิ อูหทนฺติปิ ฯ อปเร ปน ตํ คนฺธมาลาทีหิ สกฺกโรนฺติ ตตฺถ ปจวิยา วา อินฺทขีลสฺส วา เนว อนุโรโธ อุปฺปชฺชติ น วิโรโธ เอวเมว ยฺวายํ ขีณาสโว ภิกฺขุ อฏฺฐหิ โลกธมฺเมหิ อกมฺปิยภาเวน ตาทิ วตฺตานํ สุนฺทรตาย สุพฺพโต โส อิเม มํ จตูหิ ปจฺจเยหิ สกฺกโรนฺติ อิเม ปน น สกฺกโรนฺตีติ สกฺการญฺจ อสกฺการญฺจ กโรนฺเตสุ เนว อนุรุชฺฌติ น วิรุชฺฌติ อถโข ปจวีสโม จ อินฺทขีลูปโมเอว จ โหติ ยถา จ อปคตกทฺทโม รหโท ปสนฺโนทโก โหติ เอวํ อปคตกฺกิเลสตาย ราคกทฺทมาทีหิ อปคตกทฺทโม วิปฺปสนฺโนว โหติ ฯ ตาทิโนติ ตสฺส ปน เอวรูปสฺส สุคติทุคฺคตีสุ สํสรณวเสน สํสรณวเสน สํสารา นาม น โหนฺตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา เมื่อจะทรงกระทำ ซึ่งอันอนุโมทนา ตรัสแล้วว่า อ. สัตว์ ท. เหล่านี้ ย่อมไม่รู้ ซึ่งคุณ แห่งสาวก ท. ของเราด้วย แห่งพระพุทธศาสนาด้วย เพราะความไม่มีแห่งจักษุคือปัญญานั่นเทียว อ. สัตว์ ท. ผู้เว้นแล้วจากจักษุคือปัญญา ชื่อว่าเป็นผู้บอด ย่อมเป็น อ. สัตว์ ท. ผู้มีปัญญา ชื่อว่าเป็นผู้เป็นไปกับด้วยจักษุ ย่อมเป็น ดังนี้ ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

อ. ดอกปทุม อันมีกลิ่นอันสะอาด พึงเกิด ในที่แห่งหยากเยื่อ
อันบุคคลทิ้งแล้ว ใกล้ทางใหญ่ อ. ดอกปทุมนั้น เป็นที่ยินดีแห่งใจ
พึงเป็น ฉันใด อ. สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นเมื่อปุถุชน ท.
ผู้เป็นเพียงดังว่าหยากเยื่อเป็นแล้ว เกิดแล้ว ย่อมรุ่งเรืองล่วง
ซึ่งปุถุชน ท. ผู้เป็นคนบอดเป็นแล้ว ด้วยปัญญา ฉะนั้น ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า ในที่แห่งหยากเยื่อ คือว่า ที่กองแห่งหยากเยื่อ ดังนี้[๑] ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า **สงฺการฏฺฐานสฺมึ มหาปเถ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อันบุคคลทิ้งแล้ว ใกล้ทางใหญ่ ดังนี้ แห่งบทว่า **อุชฺฌิตสฺมึ มหาปเถ** ดังนี้ ฯ อรรถว่า อันมีกลิ่นอันบุคคลพึงยินดีด้วยดี ดังนี้ แห่งบทว่า **สุจิคนฺธํ** ดังนี้ ฯ อ. วิเคราะห์ในบทนี้ว่า **มโนรมํ** ดังนี้ อันบัณฑิตพึงกระทำ อ. ใจ ย่อมยินดี ในดอกปทุมนี้ เพราะเหตุนั้น อ. ดอกปทุมนี้ ชื่อว่า **มโนรมํ** เป็นที่ยินดีแห่งใจ ฯ อ. อรรถว่า ผู้เป็นเพียงดังว่าหยากเยื่อเป็นแล้ว ดังนี้ แห่งบทว่า **สงฺการภูเตสุ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า ซึ่งโลกิยมหาชน ท. ผู้มีชื่ออันได้แล้วอย่างนี้ เพราะอันยังกิเลส ท. อันหนา ให้เกิด ดังนี้ แห่งบทว่า **ปุถุชฺชเน** ดังนี้ ฯ อ. อรรถรูปนี้ว่า อ. ดอกปทุม อันมีกลิ่นอันสะอาด พึงเกิด แม้ในที่แห่งหยากเยื่อ คือว่า ในของอันปฏิกูลทั้งไม่สะอาด ทั้งน่าเกลียด อันบุคคลทิ้งแล้ว ใกล้ทางใหญ่ อ. ดอกปทุมนั้น เป็นที่ยินดีแห่งใจ คือว่า เป็นที่รัก เป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ แห่งอิสรชน ท. มีพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้น คือว่า พึงเป็นของควรแก่อันตั้งไว้เฉพาะ ในเบื้องบนแห่งกระหม่อมแห่งอิสรชน ท. มีพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเป็นต้นนั่นเทียว พึงเป็น ชื่อฉันใด อ. สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือว่า อ. ภิกษุผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว ครั้นเมื่อปุถุชน ท. ผู้แม้เป็นเพียงดังว่าหยากเยื่อเป็นแล้ว เกิดแล้ว ผู้แม้บังเกิดแล้วในระหว่าง แห่งมหาชนผู้มีปัญญาออกแล้ว ผู้มิใช่ผู้มีจักษุ ชื่อว่า ย่อมรุ่งเรืองวิเศษ คือว่า ชื่อว่า

---

๑. กจวรราสิมฺหีติ อตฺโถ จะแยกเป็นประโยคอธิบายก็ได้

ย่อมงาม ก้าวล่วง ซึ่งปุถุชน ท. ผู้เป็นคนบอดเป็นแล้ว ด้วยกำลังแห่งปัญญาของตน ผู้เห็นซึ่งโทษในกาม ท. ด้วย ซึ่งอานิสงส์ ในเนกขัมมะด้วย แล้วจึงออกบวชแล้ว ชื่อว่า ย่อมรุ่งเรืองวิเศษ คือว่า ชื่อว่า ย่อมงามก้าวล่วง ซึ่งปุถุชน ท. ผู้เป็นคนบอดเป็นแล้ว แม้ด้วยคุณสักว่าอันบรรพชา แม้ยกขึ้นแล้วซึ่งศีลและสมาธิและปัญญาและวิมุตติและวิมุตติญาณทัสสนะ ท. ยิ่งกว่าคุณสักว่าอันบรรพชานั้น ชื่อว่า ย่อมรุ่งเรืองวิเศษ คือว่า ชื่อว่า ย่อมงาม ก้าวล่วง ซึ่งปุถุชน ท. ผู้เป็นคนบอด เป็นแล้ว ฉันนั้นนั่นเทียว ดังนี้ เป็นอรรถรูปอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ย่อมเป็น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดาทรงสดับคำนั้นแล้ว ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพูดเรื่องอะไรกัน เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายใคร ๆ ไม่อาจจะให้ความโกรธหรือโทสะเกิดขึ้นแก่เหล่าภิกษุเช่นกับสารีบุตรได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตของสารีบุตรเช่นกับแผ่นดินใหญ่ เช่นกับเสาเขื่อน และเช่นกับห้วงน้ำใส ดังนี้ เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

บุคคลผู้คงที่ มีพรตงาม เป็นผู้เสมอด้วยแผ่นดิน
เปรียบดังเสาเขื่อน ย่อมไม่ยินดียินร้าย เขาเป็นคน
ปราศจากเปือกตม เพียงดังห้วงน้ำที่ปราศจากเปือกตม
ฉะนั้น สงสารทั้งหลาย ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้เช่นนั้น ดังนี้ ฯ

คำเป็นคาถานั้นมีอธิบายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกมนุษย์ย่อมทิ้งของสะอาดมีของหอมและพวงดอกไม้เป็นต้นบ้าง ทิ้งของไม่สะอาดมีปัสสาวะและอุจจาระเป็นต้นบ้าง ลงบนแผ่นดิน อนึ่ง เด็ก ๆ เป็นต้น ย่อมถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะบ้าง รดเสาเขื่อนที่เขาฝังไว้ใกล้ประตูนคร แต่คนอื่น ๆ ย่อมสักการะเสาเขื่อนนั้น ด้วยของหอมและพวงดอกไม้เป็นต้น ในเพราะเหตุนั้น ความยินดี ความยินร้าย ย่อมไม่เกิดแก่แผ่นดินหรือเสาเขื่อนเลย ฉันใด ภิกษุผู้ขีณาสพ ชื่อว่าบุคคลผู้คงที่ เพราะความเป็นผู้อันโลกธรรม ๘ ให้หวั่นไหวไม่ได้ ซึ่งชื่อว่า มีพรตงาม เพราะวัตรทั้งหลายงาม นี้นั้นก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมไม่ยินดี ไม่ยินร้าย ในเหล่าชนผู้ทำสักการะ

และอสักการะเลยว่า พวกนี้ สักการะเราด้วยปัจจัย ๔ แต่พวกนี้ ไม่สักการะ ดังนี้ ท่านย่อมเป็นผู้ชื่อว่า เสมอด้วยแผ่นดิน และชื่อว่า เปรียบดังเสาเขื่อนนั่นแลโดยแท้ อนึ่ง ย่อมเป็นผู้ชื่อว่า ปราศจากเปือกตม ด้วยเปือกตมคือราคะเป็นต้น คือ เป็นผู้ชื่อว่า ผ่องใสนั่นเอง เพราะเป็นผู้ปราศจากกิเลสแล้ว เหมือนห้วงน้ำที่ปราศจากเปือกตม ย่อมเป็นห้วงมีน้ำใส ฉะนั้น ฯ บทว่า แก่บุคคลผู้เช่นนั้น ความว่า ก็ขึ้นชื่อว่า สงสารทั้งหลาย ด้วยอำนาจท่องเที่ยวไปในสุคติและทุคติ ย่อมไม่มีแก่บุคคลนั้น คือ แก่บุคคลเห็นปานนี้ ฯ

พระเทพวิริยาภรณ์ วัดเทพากร แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจ.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗

แปล โดยพยัญชนะ (นนฺทโคปาลกวตฺถุ)

๑. ทิโส ทิสํ ยนฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวรินํ
มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเรติ ฯ

ตตฺถ ทิโส ทิสนฺติ โจโร โจรํ ฯ ทิสฺวาติ ปาจเสโส ฯ ยนฺตํ กยิราติ ยนฺตํ ตสฺส อนยพฺยสนํ กเรยฺย ฯ ทุติยปเทปิ เอเสว นโย ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ เอโก เอกสฺส มิตฺตทุพฺภิโจโร ปุตฺตทารเขตฺตวตฺถุโคมหิสาทีสุ อปรชฺฌนฺโต ยสฺส ปรชฺฌติ ตมฺปิ ตเถว อตฺตนิ อปรชฺฌนฺตํ โจรํ ทิสฺวา เวรี วา ปน เกนจิเทว การเณน พนฺธเวรํ เวรึ ทิสฺวา อตฺตโน กกฺขพตาย ทารุณตาย ยํ ตสฺส อนยพฺยสนํ กเรยฺย ปุตฺตทารํ วา ตสฺส ปีเพยฺย เขตฺตาทีนิ วา นาเสยฺย ชีวิตา วา ปน นํ โวโรเปยฺย ทสสุ อกุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาจปิตตฺตา มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร ตํ ปุริสํ ตโต การโต ปาปตรํ กเรยฺย วุตฺตปฺปกาโร หิ ทิโส วา เวรี วา ทิสสฺส วา เวริโน วา อิมสฺมึเยว อตฺตภาเว ทุกฺขํ วา อุปฺปาเทยฺย ชีวิตกฺขยํ วา กเรยฺย อิทํ ปน อกุสลกมฺมปเถสุ มิจฺฉาจปิตํ จิตฺตํ ทิฏฺเจปิ ธมฺเม อนยพฺยสนํ ปาเปติ อตฺตภาวสหสฺเสสุปิ จตูสุ อปาเยสุ ขิปิตฺวา สีสํ อุกฺขิปิตุ น เทตีติ ฯ

แปล โดยอรรถ (ลกุณฺฑกภทฺทิยตฺเถรวตฺถุ)

๒. สตฺถา เตสํ ภิกฺขูนํ จิตฺตวารํ ญตฺวา ปสฺสถ ภิกฺขเว อยํ ภิกฺขู มาตาปิตโร หนิตฺวา นิทฺทุกฺโข หุตฺวา ยาตีติ วตฺวา เตหิ (ภิกฺขูหิ) กึ นุ โข สตฺถา วทตีติ อญฺญมญฺญํ มุขานิ โอโลเกตฺวา สํสยํ ปกฺขนฺเตหิ กึ นาเมตํ วทถาติ วุตฺเต เตสํ ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

มาตรํ ปิตรํ หนฺตฺวา ราชาโน เทฺว จ ขตฺติเย
รฏฺฐํ สานุจรํ หนฺตฺวา อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณติ ฯ

ตตฺถ สานุจรนฺติ อายสาธเกน อายุตฺตเกน สหิตํ เอตฺถ หิ ตณฺหาชเนติ ปุริสนฺติ วจนโต ตีสุ ภเวสุ สตฺตานํ ชนนโต ตณฺหา มาตา นาม อหํ อสุกสฺส นาม รญฺโญ วา ราช มหามตฺตสฺส วา ปุตฺโตติ ปิตรํ นิสฺสาย อสฺมิมานสฺส อุปฺปชฺชนโต อสฺมิมาโน ปิตา นาม โลโก วิย ราชานํ ยสฺมา สพฺพานิ ทิฏฺจิคตานิ เทฺว สสฺสตุจฺเฉททิฏฺจิโย ภชนฺติ ตสฺมา สสฺสตุจฺเฉททิฏฺจิ

โย เทฺว ขตฺติยราชาโน นาม ทฺวาทสายตนานิ วิตฺถตตฺเถน รฏฺฐสทิสตฺตา รฏฺฐํ นาม อายสาธโก อายุตฺตกปุริโส วิย ตํ นิสฺสิโต นนฺทิราโค อนุจโร นาม ฯ อนีโฆติ นิทฺทุกฺโข ฯ พฺราหฺมโณติ ขีณาสโว เอเตสํ ตณฺหาทีนํ อรหตฺตมคฺคญาณาสินา หตตฺตา ขีณาสโส นิทฺทุกฺโข หุตฺวา ยาตีติ อยเมตฺถ อตฺโถ ฯ

เทสนาวสาเน เต ภิกฺขู อรหตฺเต ปติฏฺฐหึสุ ฯ

ทุติยคาถายปิ วตฺถุ ปุริมสทิสเมว ฯ ตทาปี สตฺถา ลกุณฺฏกภทฺทิยตฺเถรเมว อารพฺภ เตสํ ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

มาตรํ ปิตรํ หนฺตฺวา ราชาโน เทฺว จ โสตฺถิเย
เวยฺยคฺฆปญฺจมํ หนฺตฺวา อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณติ ฯ

ตตฺถ เทฺว จ โสตฺถิเยติ เทฺว จ พฺราหฺมเณ อิมิสฺสา หิ คาถาย สตฺถา อตฺตโน ธมฺมิสฺสรตาย จ เทสนาวิธิกุสลตาย จ สสฺสตุจฺเฉททิฏฺฐิโย เทฺว พฺราหฺมณราชาโน กตฺวา กเถสิ ฯ เวยฺยคฺฆปญฺจมนฺติ เอตฺถ พฺยคฺฆานุจริโต สปฺปฏิภโย ทุปฺปฏิปนฺโน มคฺโค เวยฺยคฺโฆ นาม วิจิกิจฺฉานีวรณปิ เตน สทิสตาย เวยฺยคฺฆํ นาม ตํ ปญฺจมํ อสฺสาติ นีวรณปญฺจกํ เวยฺยคฺฆปญฺจมํ นาม อิทญฺจ เวยฺยคฺฆปญฺจมํ อรหตฺตมคฺคญาณาสินา นิสฺเสสํ หนฺตฺวา อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณติ อยเมตฺถ อตฺโถ ฯ เสสํ ปุริมสทิสเมวาติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค บ.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. (อ. พระศาสดา ฯลฯ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้) ว่า

อ. โจรผู้ปรากฏ เห็นแล้ว ซึ่งโจรผู้ปรากฏ พึงกระทำ ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญ และทุกข์อันส่ายเสียซึ่งสุข ให้พินาศ นั้นใด ก็หรือว่า อ. บุคคลผู้มีเวร เห็นแล้ว ซึ่งบุคคลผู้มีเวร พึงกระทำ ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญ และทุกข์อันส่ายเสียซึ่งสุขให้พินาศ นั้นใด อ. จิต อันบุคคลตั้งไว้แล้วผิด พึงกระทำ ซึ่งบุคคลนั้น ให้เป็นผู้ลามกกว่า กว่าความฉิบหายมิใช่ความเจริญ และทุกข์อันส่ายเสียซึ่งสุขให้พินาศนั้น ๆ ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า อ. โจร (เห็นแล้ว) ซึ่งโจร ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งหมวดสอง แห่งบทว่า **ทิโส ทิสๆ** ดังนี้ ฯ อ. บาลี อันเหลือว่า **ทิสฺวา** ดังนี้ อันบัณฑิตพึงนำมาเชื่อมเข้า ฯ

อ. อรรถว่า พึงกระทำ ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญ และทุกข์อันส่ายเสียซึ่งสุข ให้พินาศ นั้นใด แก่โจรนั้น ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **ยนฺตๆ กริยา** ดังนี้ ฯ อ. นัย แม้ในบทที่ ๒ นี้นั่นเทียว

อ. อรรถรูปนี้ว่า อ. โจรผู้มักประทุษร้ายต่อมิตร คนหนึ่ง เมื่อผิดในบุตรและทาระ และทรัพย์อันไม่มีวิญญาณ และเป็นไปกับด้วยวิญญาณ มีนา และสวน และโค และกระบือ เป็นต้น ท. แห่งโจรคนหนึ่ง อ. ตน ย่อมผิด ต่อโจรใด เห็นแล้ว ซึ่งโจรแม้นั้น ผู้ผิดอยู่ ในตน เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ก็หรือว่า อ.บุคคลผู้มีเวร เห็นแล้ว ซึ่งบุคคลผู้มีเวรอันผูกแล้ว ด้วยเหตุไร ๆ นั่นเทียว ชื่อว่า ซึ่งบุคคลผู้มีเวร พึงกระทำ ซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญและทุกข์อันส่ายเสียซึ่งสุขให้พินาศ ใด แก่โจรหรือ หรือว่าแก่บุคคลผู้มีเวรนั้น คือ พึงเบียดเบียน ซึ่งบุตรและภรรยา ของโจรหรือ หรือว่าของบุคคลผู้มีเวรนั้นหรือ หรือว่า พึงยังทรัพย์อันไม่มีวิญญาณ และเป็นไปกับด้วยวิญญาณ มีนาเป็นต้น ท. ของโจรหรือ หรือว่าของบุคคลผู้มีเวรนั้น ให้พินาศ ก็หรือว่า พึงปลงลงซึ่งโจรหรือ หรือว่าซึ่งบุคคลผู้มีเวรนั้น จากชีวิต เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้หยาบคาย เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้หยาบช้า อ. จิต ชื่อว่าอันบุคคลตั้งไว้แล้วผิด เพราะความที่แห่งจิตนั้นเป็นธรรมชาติอันบุคคลตั้งไว้แล้วผิด ในอกุศลกรรมบถ ท. ๑๐ พึงกระทำ ซึ่งบุคคลนั้น ให้เป็นผู้ลามกกว่า กว่าความฉิบหายมิใช่ความเจริญ และทุกข์อันส่ายเสียซึ่งสุข ให้พินาศนั้น ๆ คือว่า พึงกระทำ ซึ่งบุรุษนั้น ให้เป็นผู้เลวทรามกว่า กว่าเหตุนั้น ๆ ด้วยว่า

อ. โจร ผู้ปรากฏหรือ หรือว่า อ. บุคคลผู้มีเวร มีประการอันเรากล่าวแล้ว พึงยังทุกข์ให้เกิดขึ้นหรือหรือว่าพึงกระทำ ซึ่งความสิ้นไปแห่งชีวิต แก่โจรผู้ปรากฏหรือ หรือว่า แก่บุคคลผู้มีเวร ในอัตภาพนี้นั่นเทียว ส่วนว่า อ. จิตนี้ อันบุคคลตั้งไว้แล้วผิด ในอกุศลกรรมบถ ท. ย่อมยังบุคคลให้ถึงซึ่งความฉิบหายมิใช่ความเจริญ และทุกข์อันส่ายเสียซึ่งสุขให้พินาศ ในธรรมแม้อันบุคคลเห็นแล้วซัดไปแล้ว ในอบาย ท. สี่ ย่อมไม่ให้ เพื่ออันยกขึ้น ซึ่งศีรษะแม้ในพันแห่งอัตภาพ ท. ดังนี้เป็นคำอธิบาย อันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ย่อมเป็น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ทรงทราบวาระจิตของภิกษุเหล่านั้นแล้ว ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงดูเถิด ภิกษุนี้ฆ่ามารดาและบิดาแล้วเป็นผู้ไม่มีทุกข์ไป เมื่อภิกษุเหล่านั้นมองดูหน้ากันและกันพุ่งไปสู่ความสงสัยว่า พระศาสดาตรัสอย่างไรหนอแล จึงกราบทูลว่า พระองค์ตรัสพระวาจานั้น ชื่ออะไร เมื่อจะทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุเหล่านั้น จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

บุคคลฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระราชาผู้เป็นกษัตริย์
๒ พระองค์ และฆ่าแว่นแคว้น พร้อมกับนายเสมียน
เสียได้แล้ว ย่อมเป็นพราหมณ์ ไม่มีทุกข์ไป ดังนี้ ฯ

ประชุมบทเหล่านั้น บทว่า **สานุจรं** ได้แก่ ผู้เป็นไปกับด้วยขุนส่วย ผู้ยังส่วยให้สำเร็จ

ก็ในพระคาถานี้ บัณฑิตพึงทราบเนื้อความดังนี้ ตัณหา ชื่อว่ามารดา เพราะยังสัตว์ทั้งหลายให้เกิดในภพทั้ง ๓ โดยพระบาลีว่า ตัณหาย่อมยังคนให้เกิด ดังนี้

อัสมิมานะ ชื่อว่าบิดา เหตุอัสมิมานะเกิดขึ้นเพราะอาศัยบิดา ว่า เราเป็นราชโอรสของพระราชาชื่อโน้น หรือเราเป็นบุตรของมหาอำมาตย์ของพระราชาชื่อโน้น

เพราะทิฏฐิทุกอย่าง ย่อมคบสัสสตทิฏฐิและอุจเฉททิฏฐิทั้ง ๒ ดุจชาวโลกคบพระราชา ฉะนั้น สัสสตทิฏฐิและอุจเฉททิฏฐิ จึงชื่อว่า พระราชาผู้เป็นกษัตริย์ ๒ พระองค์

อายตนะ ๑๒ ชื่อว่าแว่นแคว้น เพราะความเป็นเช่นเดียวกับกันแว่นแคว้นด้วยอรรถว่ากว้างขวาง ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิดเพลินอาศัยแว่นแคว้นนั้น ชื่อว่า นายเสมียน ดุจบุรุษผู้เป็นขุนส่วย ผู้ยังส่วยให้สำเร็จ ฯ

บทว่า **อนีโฆ** ได้แก่ ไม่มีทุกข์

บทว่า **พฺราหฺมโณ** ได้แก่ ผู้สิ้นอาสวะแล้ว ฯ

ความในบทพระคาถาว่า **อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณ** นี้ ดังนี้ ว่า ชื่อว่าเป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว เพราะกิเลสมีตัณหาเป็นต้นนั้น อันตนทำลายได้แล้วด้วยดาบคืออรหัตตมรรคญาณ ไม่มีทุกข์ไปอยู่ ฯ

ในเวลาจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นดำรงอยู่ในพระอรหัตแล้ว ฯ

แม้ในพระคาถาที่ ๒ เรื่องก็เช่นเดียวกับเรื่องต้นเหมือนกัน ฯ

แม้ในครั้งนั้น พระศาสดาก็ทรงปรารภพระลกุณฏกภัททิยเถระนั่นเอง เมื่อจะทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุเหล่านั้น จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

บุคคลฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระราชาผู้เป็นพราหมณ์
๒ พระองค์ และฆ่าหมวด ๕ แห่งนิวรณ์มีวิจิกิจฉานิวรณ์
ดุจทางอันเสือโคร่งเที่ยวไปแล้วโดยลำดับเป็นที่ ๕ ได้แล้ว
ย่อมเป็นพราหมณ์ ไม่มีทุกข์ไป ดังนี้ ฯ

ประชุมบทเหล่านั้น สองบทว่า **เทฺว จ โสตฺถิเย** คือ ผู้เป็นพราหมณ์ทั้ง ๒ ด้วย ฯ

ก็ในพระคาถานี้ พระศาสดาตรัสทำสัสสตทิฏฐิและอุจเฉททิฏฐิให้เป็นพระราชาผู้เป็นพราหมณ์ ๒ พระองค์ เพราะพระองค์ทรงเป็นใหญ่ในพระธรรม และเพราะเป็นผู้ฉลาดในเทศนาวิธี ฯ

ในบทว่า **เวยฺยคฺฆปญฺจมํ** นี้ บัณฑิตพึงทราบอรรถวิเคราะห์ดังนี้ หนทางที่เสือโคร่งเที่ยวไปแล้วโดยลำดับ มีภัยเฉพาะหน้า อันบุคคลเดินไปได้โดยยาก ชื่อว่าเวยยัคฆะ (หนทางที่เสือโคร่งเที่ยวไปแล้วโดยลำดับ) แม้วิจิกิจฉานิวรณ์ ก็ชื่อว่า เวยยัคฆะ เพราะเป็นเช่นเดียวกับหนทางที่เสือโคร่งเที่ยวไปแล้วโดยลำดับนั้น วิจิกิจฉานิวรณ์ที่เป็นเช่นเดียวกับหนทางที่เสือโคร่งเที่ยวไปแล้วโดยลำดับนั้น เป็นที่ ๕ แห่งหมวด ๕ แห่งนิวรณ์นั้น เพราะเหตุนั้น หมวด ๕ แห่งนิวรณ์ จึงชื่อว่า มีวิจิกิจฉานิวรณ์เช่นกับหนทางที่เสือโคร่งเที่ยวไปแล้วโดยลำดับเป็นที่ ๕ ฯ

ความในกึ่งแห่งพระคาถาว่า **เวยฺยคฺฆปญฺจมํ หนฺตฺวา อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณ** นี้ ดังนี้ว่า ก็บุคคลฆ่าหมวด ๕ แห่งนิวรณ์มีวิจิกิจฉานิวรณ์เช่นกับหนทางที่เสือโคร่งเที่ยวไปแล้วโดยลำดับเป็นที่ ๕ นี้ ไม่ให้เหลือเศษ ด้วยดาบคืออรหัตตมรรคญาณ จึงเป็นพราหมณ์ ไม่มีทุกข์ไปอยู่ บทที่เหลือ เช่นเดียวกับบทต้นนั่นเองแล ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘

แปล โดยพยัญชนะ (เมฆิยตฺเถรวตฺถุ)

๑. วาริโชวาติ มจฺโฉ วิย ฯ ถเล ขิตฺโตติ หตฺเถน วา ปาเทน วา ชาลาทีนิ วา อญฺญตเรน ถเล ฉฑฺฑิโต ฯ โอกโมกตอุพฺภโตติ โอกปุณฺเณหิ จีวเรหีติ เอตฺถ อุทกํ โอกํ โอกํ ปหาย อนิเกตสารีติ เอตฺถ อาลโย อิธ อุภยมฺปิ ลพฺภติ โอกโมกโตติ เอตฺถ โอกโมกโต อุทกสงฺขาตา อาลยาติ อยมตฺโถ ฯ อุพฺภโตติ อุทฺธโต ฯ ปริผนฺทติหิ จิตฺตนฺติ ยถา โส อุทกาลยโต อุพฺภโต ถเล ขิตฺโต มจฺโฉ อุทกํ อลภนฺโต ปริผนฺทติ เอวมิหิ ปญฺจกามคุณาลยาภิรตึ จิตฺตํ ตโต อุทฺธริตฺวา มารเธยฺยสงฺขาตํ วฏฺฏํ ปหาตุ วิปสฺสนากมฺมฏฺฐาเน ขิตฺตํ กายิกเจตสิกวิริเยน สนฺตาปิยมานหิ ปริผนฺทติ ตตฺถ สณฺฐาตุ น สกฺโกติ เอวํ สนฺเตปิ ธุรํ อนิกฺขิปิตฺวา เมธาวี ปุคฺคโล ตํ วุตฺตนเยเนว อุชุ กมฺมนิยํ กโรตีติ อตฺโถ ฯ

อปโร นโย อิหิ มารเธยฺยํ กิเลสวฏฺฏํ อวิชหิตฺวา จิตฺตํ จิตฺตํ โส วาริโช วิย ปริผนฺทติ ตสฺมา มารเธยฺยํ ปหาตเว เยน กิเลสวฏฺฏสงฺขาเตน มารเธยฺเยเนตฺตํ ปริผนฺทติ ตํ ปหาตพฺพนฺติ ฯ

แปล โดยอรรถ (ลกุณฺฑกภทฺทิยตฺเถรวตฺถุ)

๒. กุโส ยถา ทุคฺคหิโต หตฺถเมวานุกนฺตติ
สามญฺญํ ทุปฺปรามฏฺฐํ นิรยายุปกฑฺฒติ
ยงฺกิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ สงฺกิลิฏฺฐญฺจ ยํ วตฺ
สงฺกสฺสรํ พฺรหฺมจริยํ น ตํ โหติ มหปฺผลํ
กยิรา เจ กยิราเถนํ ทพฺหเมนหิ ปรกฺกเม
สิถิโล หิ ปริพฺพาโช ภิยฺโย อากิรเต รชนฺติ ฯ

ตตฺถ กุโสติ ยงฺกิญฺจิ ติขิณธารํ ติณหิ อนฺตมโส ตาลปณฺณมฺปิ ฯ ยถา โส กุโส เยน ทุคฺคหิโต ตสฺส หตฺถหิ อนุกนฺตติ ผาเลติ เอวเมว สมณธมฺมสงฺขาตหิ สามญฺญมฺปิ ขณฑสีลาทิตาย ทุปฺปรามฏฺฐหิ ฯ นิรยายูปกฑฺฒตีติ นิรเย นิพฺพตฺตาเปตีติ อตฺโถ ฯ สิถิลนฺติ โอหียิตฺวา กรเณน สิถิลคฺคาหหิ กตฺวา กตหิ กิญฺจิ กมฺมหิ ฯ สงฺกิลิฏฺฐนฺติ เวสิยาทิเกสุ อโคจเรสุ จรเณน สงฺกิลิฏฺฐหิ ฯ สงฺกสฺสรนฺติ สงฺกาหิ สริตพฺพหิ อุโปสถกิจฺจาทีสุ อญฺญตเรน กิจฺเจน สนฺนิปติตตฺปิ สงฺฆหิ ทิสฺวา อทฺธา อิเม มม จริยหิ ญตฺวา มหิ อุกฺขิปิตุกามา สนฺนิปติตาติ เอวหิ อตฺตโน อาสงฺกาหิ สริตหิ

อุสฺสงฺกิตํ ปริสงฺกิตํ ฯ น ตํ โหตีติ ตํ เอวรูปํ สมณธมฺมสงฺขาตํ พฺรหฺมจริยํ ตสฺส ปุคฺคลสฺส น มหปฺผลํ โหติ ตสฺส อมหปฺผลภาเวน ภิกฺขาทายกานำปิสฺส น มหปฺผลํ โหตีติ อตฺโถ ฯ กยิรา เจติ ตสฺมา ยํ กมฺมำ กเรยฺย ตำ กโรเตว ฯ ทพฺหเมนำ ปรกฺกเมติ ถิรกตเมตำ กตฺวา อวฏฺฐิตสมาทาโน หุตฺวา เอตำ กยิรา ฯ ปริพฺพาโชติ สิถิลคฺคาเหน กโต ขณฺฑาทิภาวปฺปตฺโต สมณธมฺโม ฯ ภิยฺโยติ อพฺภนฺตเร วิชฺชมานำ ราครชาทึ เอวรูโป สมณธมฺโม อปเนตุ น สกฺโกติ อถโข ตสฺส อุปริ อปรำปิ ราครชาทึ อากิรตีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. ถรรถว่า ราวกะ อ. ปลา ดังนี้ แห่งบทว่า **วาริโชว** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อันนายประมงเหวี่ยงไปแล้ว บนบก ด้วยมือหรือ หรือว่าด้วยเท้า หรือว่าด้วยแห่งวัตถุทั้งหลาย มีข่ายเป็นต้นหนา วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **ถเล ขิตฺโต** ดังนี้ ฯ อ. วินิจฉัย ในบาทแห่งพระคาถาว่า **โอกโมกตอุพฺภโต** ดังนี้ อันบัณฑิตพึงทราบ อ. น้ำ ชื่อว่าโอกะ อันบัณฑิต ย่อมได้ ในคำนี้ว่า **โอกปุณฺเณหิ จีวเรหิ** (ครั้งนั้นแล อ. ภิกษุ ท. เหล่านั้น ฯลฯ ด้วยทั้งจีวร ท. อันชุ่มแล้วด้วยน้ำมีรูปอันลำบากแล้ว ...)[๑] ดังนี้ อ. ที่อยู่ ชื่อว่าโอกะ อันบัณฑิต ย่อมได้ ในคำนี้ว่า **โอกำ ปหาย** อนิเกตสารี (อ. มุนี ละแล้ว ซึ่งที่อยู่ มีอันไม่ระลึกถึง ซึ่งที่อยู่เป็นปกติ)[๒] ดังนี้ อ. น้ำและที่อยู่แม้ทั้งสอง อันบัณฑิต ย่อมได้ ในบาทแห่งพระคาถานี้ อ. เนื้อความนี้ว่า จากที่อยู่คือน้ำ คือว่า จากที่อยู่อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าน้ำ ดังนี้ ในคำนี้ว่า **โอกโมกโต** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อันชาวประมงยกขึ้นแล้ว ดังนี้ แห่งบทว่า **อุพฺภโต** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อ. ปลานั้น อันชาวประมง ยกขึ้นแล้ว จากที่อยู่คือน้ำ เหวี่ยงไปแล้ว บนบก เมื่อไม่ได้ซึ่งน้ำ ย่อมดิ้นรน ฉันใด อ. จิตนี้ คือว่า อันยินดียิ่งแล้ว ในที่อยู่คือกามคุณ ๕ อันพระโยคาวจรยกขึ้นแล้ว จากที่อยู่คือกามคุณ ๕ นั้น ชัดไปแล้วในวิปัสสนากรรมฐานเพื่ออันละ ซึ่งวัฏฏะ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าบ่วงแห่งมาร ให้เร่าร้อนอยู่ ด้วยความเพียรทั้งเป็นไปทางกาย ทั้งเป็นไปทางจิต ชื่อว่าย่อมดิ้นรน คือว่า ย่อมไม่อาจ เพื่ออันตั้งอยู่พร้อม ในวิปัสสนากรรมฐานนั้น ฉันนั้น ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนี้ แม้มีอยู่ อ. บุคคลผู้มีปัญญาไม่ทอดทิ้งแล้ว ซึ่งธุระ ย่อมทำ ซึ่งจิตนั้นให้ตรง คือว่า ให้เป็นธรรมชาติควรแก่การงานโดยนัยแห่งคำอันข้าพเจ้ากล่าวแล้วนั่นเทียว ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า ปริผนฺทติทำ จิตฺตำ ดังนี้ ฯ

อ. นัยอื่นอีกว่า อ. จิตนี้ คือว่า อันไม่ละซึ่งบ่วงแห่งมาร คือว่า ซึ่งกิเลสวัฏแล้วตั้งอยู่ ย่อมดิ้นรน ราวกะ อ. ปลานั้น เพราะเหตุนั้น อ. บ่วงแห่งมารอันพระโยคาวจร พึงละ คือว่า อ. จิตนั้น ย่อมดิ้นรน เพราะบ่วงแห่งมาร อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่ากิเลสวัฏใด อ. บ่วงแห่งมารนั้น อันพระโยคาวจร พึงละ ดังนี้ อันบัณฑิตพึงทราบ ฯ

---

๑. วิ. มหา. ๕/๑๓๕ อถโข เต ภิกฺขู ฯเปฯ โอกปุณฺเณหิ จีวเรหิ กิลนฺตรูปา ...ฯ

๒. สำ. ขนฺธ. ๑๗/๑๒ ฯ บทว่า "อนิเกตสารี" นี้ มีอรรถกถา สา รัตถทีปนี ๒/๓๑๗ แก้เฉพาะ "นิเกตสารี" ไว้ดังนี้ "นิเกตสารีติ วุจฺจตีติ อารมฺมณกรณวเสน นิวาสนฏฺฐานำ สารีติ วุจฺจติ" ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. (พระศาสดาได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้) ว่า
หญ้าคาที่บุคคลจับไม่ดี ย่อมบาดมือนั่นแหละ ฉันใด
คุณเครื่องความเป็นสมณะที่บุคคลประพฤติไม่ดี ย่อมคร่าไป
ในนรก ฉันนั้น การงานที่ย่อหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง ๑
วัตรที่เศร้าหมอง ๑ เป็นพรหมจรรย์ที่ระลึกด้วยความรังเกียจ
พรหมจรรย์นั้น ย่อมไม่มีผลมาก® ถ้าบุคคล
พึงทำก็ควรทำกรรมนั้น ควรบากนั่นกรรมนั้นให้มั่น
เพราะว่า คุณเครื่องละเว้นที่ย่อหย่อน ยิ่งเกลี่ยธุลีลง ดังนี้ ฯ

หญ้าที่มีคมคมทุกชนิด โดยที่สุดแม้กระทั่งใบตาล ชื่อว่าหญ้าคา ในพระคาถานั้น ฯ หญ้าคานั้น ผู้ใดจับไม่ดี ย่อมบาด คือ ย่อมแฉลบมือของผู้นั้น ฉันใด แม้คุณเครื่องความเป็นสมณะ กล่าวคือ สมณธรรม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ชื่อว่า ที่บุคคลประพฤติไม่ดี เพราะความเป็นผู้มีศีลขาดเป็นต้น ฯ บาทพระคาถาว่า **นิรยายูปกฑฺฒติ** ความว่า ย่อมให้เกิดในนรก ฯ บทว่า **สิถิลํ** ความว่า การงานไร ๆ ที่บุคคลทำแล้ว ให้เป็นกรรมถือไว้อย่างย่อหย่อนเพราะกระทำหละหลวม ฯ บทว่า **สงฺกิลิฏฺฐํ** ความว่า ชื่อว่าเศร้าหมอง เพราะเที่ยวไปในที่อโคจรมีหญิงแพศยาเป็นต้น ฯ บทว่า **สงฺกสฺสรํ** ความว่า พึงระลึกด้วยความสงสัย คือ เห็นสงฆ์ แม้ประชุมกันด้วยกิจมีกิจด้วยอุโบสถเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วระลึกด้วยความสงสัยของตน คือ รังเกียจ ได้แก่ ระแวงอย่างนี้ว่าภิกษุเหล่านี้ ทราบความประพฤติของเราแล้วประสงค์จะยกวัตรเรา จึงประชุมกันแน่แท้ ฯ สองบทว่า **น ตํ โหติ** ความว่า พรหมจรรย์ กล่าวคือสมณธรรมนั้น คือ เห็นปานนี้ย่อมไม่มีผลมากแก่บุคคลนั้น เพราะไม่มีผลมากแก่บุคคลนั้น จึงไม่มีผลมากแม้แก่เหล่าทายกผู้ถวายภิกษาแก่บุคคลนั้น ฯ บทว่า **กยิรา เจ** ความว่า เพราะเหตุนั้น บุคคลพึงทำการงานใด จงทำการงานนั้นจริง ๆ ฯ บาทพระคาถาว่า **ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม** ความว่า พึงเป็นผู้มีสมาทานตั้งมั่น กระทำกรรมนั้น ให้เป็นกรรมที่ทำอย่างมั่นคง กระทำกรรมนั้น ฯ บทว่า **ปริพฺพาโช** ได้แก่ สมณธรรมที่บุคคลทำด้วยการถือย่อหย่อน คือ ที่ถึงภาวะมีความขาดเป็นต้น ฯ บทว่า **ภิยฺโย** ความว่า สมณธรรมเห็นปานนี้ ย่อมไม่สามารถจะกำจัดธุลีมีธุลีคือราคะเป็นต้น ที่มีอยู่ในภายในได้โดยที่แท้ ย่อมเกลี่ยธุลีมีธุลีคือราคะเป็นต้นแม้อื่นอีกลงเบื้องบนบุคคลนั้น ฯ

---

๑. ประโยคนี้ บางอาจารย์แปลว่า “การงานที่ย่อหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง ๑ วัตรที่เศร้าหมอง ๑ พรหมจรรย์ที่ระลึกด้วยความรังเกียจ ๑ กรรม ๓ อย่างนั้น ย่อมไม่มีผลมาก” ดังนี้ก็มี ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙

แปล โดยพยัญชนะ (ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ)

๑. สตฺถา ธมฺมสภํ คนฺตฺวา ภิกฺขเว กึ กเถถาติ ปุจฺฉิตฺวา อิทนฺนามาติ วุตฺเต ปุพฺเพเปเต คทฺรภโยนิยํ นิพฺพตฺตา ปญฺจสตา คทฺรภา หุตฺวา ปญฺจสตานํ อาชานียสินฺธวานํ อลฺลรสมุทฺทิกปานกปีตาวเสสํ อุจฺฉิฏฺฐกสฏฺฐึ อุทเกน มทฺทิตฺวา มกจิปีโลติกาหิ ปริสฺสาวิตตฺตา วาโลทกนฺติ สงฺขยํ คตํ อปฺปรสํ นีหีนํ ปีวิตฺวา มธุมตฺตา วิย นทนฺตา วิจรึสูติ วตฺวา รญฺญา เตสํ สทฺทํ สุตฺวา ปุจฺฉิเตน โพธิสตฺเตน รญฺโญ กถิตํ เตสํ กิริยํ ทสฺเสนฺโต

วาโลทกํ อปฺปรสํ นิหีนํ
ปิตฺวา มโท ชายติ คทฺรภานํ
อิมญฺจ ปีตฺวาน รสํ ปณีตํ
มโท น สญฺชายติ สินฺธวานํ
อปฺปมฺปิวิตฺวาน นิหีนชจฺโจ
โส มชฺชตี เตน ชนินฺท ผุฏฺโจ
โธรยฺหสีโล จ กุลมฺหิ ชาโต
น มชฺชตี อคฺครสํ ปิวิตฺวาติ

อิมํ วาโลทกชาตกํ วิตฺถาเรน กเถตฺวา เอวํ ภิกฺขเว สปฺปุริสา โลภธมฺมํ วิวชฺเชตฺวา สุขิตกาเลปิ ทุกฺขิตกาเลปิ นิพฺพิการ ว โหนฺตีติ อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห...ฯ

แปล โดยอรรถ (กุหกพฺราหฺมณวตฺถุ)

๒. โคธราชา วมฺมิกโต นิกฺขมิตฺวา ตสฺส สนฺติกํ อาคจฺฉนฺโต อาการํ สลฺลกฺเขตฺวา น เม อชฺช อาจริยสฺส อากาโร รุจฺจตีติ ตโต ว นิวตฺติ ฯ ตาปโส ตสฺส นิวตฺตนภาวํ ญตฺวา ตสฺส มรณตฺถาย ทณฺฑํ ขิปิ ฯ ทณฺโฑ วิรชฺฌิตฺวา คโต ฯ โคธราชา วมฺมิกํ ปวิสิตฺวา ตโต สีสํ นีหริตฺวา อาคตมคฺคํ โอโลเกนฺโต ตาปสํ อาห

สมณ ตํ มญฺญมาโน อุปคญฺฉึ อสญฺญตํ
โส มํ ทณฺเฑน ปาหาสิ ยถา อสฺสมโณ ตถา
กินฺเต ชฏาหิ ทุมฺเมธ กินฺเต อชินสาฏิยา
อพฺภนฺตรนฺเต คหนํ พาหิรํ ปริมชฺชสีติ ฯ

อถ นं ตาปโส อตฺตโน สนฺตเกน ปโลเภตุ เอวมาห

เอหิ โคธ นิวตฺตสฺสุ ภุญฺช สาลีนโมทนं
เตลं โสณญฺจ เม อตฺถิ ปหูตं มยฺห ปิปฺผลีติ ฯ

ตं สุตฺวา โคธราชา ยถา ยถา ตฺวं กเถสิ ตถา ตถา เม ปลายิตุกามตา ว โหตีติ วตฺวา อิมं คาถมาห

เอส ภิยฺโย ปเวกฺขามิ วมฺมิกं สตโปริสं
เตลं โลณญฺจ กินฺเตสิ อหิตं มยฺห ปิปฺผลีติ ฯ

เอวญฺจ ปน วตฺวา อหं เอตฺตกं กาลं ตยิ สมณสญฺญं อกาสึ อิทานิ เต มं ปหริตุกามตาย ทณฺโฑ ขิตฺโต ตสฺส ขิตฺตกาลโตเยว อสฺสมโณ ชาโต กินฺตาทิสสฺส ทุปฺปญฺญสฺส ปุคฺคลสฺส ชฏาหิ กึ สขุเรน อชินจมฺเมน อพฺภนฺตรं หิ เต คหนं เกวลं พาหิรเมว ปริมชฺชสีติ อาห ฯ

สตฺถา อิมं อตีตं อาหริตฺวา ตทา เอส กุหโก ตาปโส อโหสิ โคธราชา ปน อหเมวาติ วตฺวา ชาตกं สโมธาเนตฺวา ตทา โคธปณฺฑิเตน ตสฺส นิคฺคหิตการณํ ทสฺเสนฺโต อิมं คาถมาห

กินฺเต ชฏาหิ ทุมฺเมธ กินฺเต อชินสาฏิยา
อพฺภนฺตรนฺเต คหนं พาหิรํ ปริมชฺชสีติ ฯ

ตตฺถ กินฺเต ชฏานีติ อมฺโภ ทุปฺปญฺญ ตว สุพทฺธาหิปิ อิมาหิ ชฏาหิ สขุราย นิวตฺถาย อิมาย อชินจมฺมสาฏิกาย จ กิมตฺโถ ฯ

อพฺภนฺตรนฺติ อพฺภนฺตรं หิ เต ราคาทิกฺกิเลสคหนं เกวลं หตฺถิลณฺฑํ วิย อสฺสลณฺฑํ มฏฺฐจ พาหิรํ ปริมชฺชสีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา เสด็จไปแล้ว สู่ธรรมสภา ตรัสถามแล้วว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย อ. เธอทั้งหลาย ย่อมกล่าว ซึ่งเรื่องอะไร ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า อ. ข้าพระองค์ ท. ย่อมกล่าว ซึ่งเรื่องชื่อนี้ ดังนี้ อันภิกษุ ท. กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า อ. บุคคลผู้ถือเอาซึ่งอาหารอันเป็นเดน ท. เหล่านี้ บังเกิดแล้ว ในกำเนิดแห่งพา เป็นพามีร้อยห้าเป็นประมาณ เป็น ดื่มแล้ว ซึ่งน้ำอันเลว อันมีรสน้อย อันถึงแล้วซึ่งการนับว่าน้ำหาง ดังนี้ เพราะความที่แห่งน้ำนั้นเป็นน้ำอันบุคคลขยำแล้ว ซึ่งกากอันเป็นเดน อันเหลือลงจากน้ำอันบุคคลกระทำแล้วด้วยลูกจันทน์อันมีรสอันสด อันม้าสินธพ ตัวอาชาไนย ท. มีร้อยห้าเป็นประมาณ ดื่มแล้วด้วยน้ำ กรองแล้วด้วยผ้าเก่าอันสำเร็จแล้ว ด้วยเปลือกปอ ท. เป็นราวกะว่าเมาแล้วเพราะน้ำหวาน เป็น เที่ยวบันลืออยู่แล้ว แม้ในกาลก่อน ดังนี้ เมื่อทรงแสดงกิริยาแห่งพา ท. เหล่านั้น อันอันพระโพธิสัตว์ผู้อันพระราชา ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียงแห่งพา ท. เหล่านั้น ตรัสถามแล้ว ทูลแล้ว แด่พระราชา ตรัสแล้ว ซึ่งวาโลทกชาดกนี้ว่า

(อ. พระราชา ตรัสถามแล้วว่า) อ. ความเมา ย่อมเกิด แก่พา ท.
เพราะดื่ม ซึ่งน้ำหาง อันมีรสอันน้อย อันเลว แต่ว่า อ. ความเมา
ย่อมไม่เกิดแก่ม้าสินธพ ท. เพราะดื่ม ซึ่งรส อันประณีตนี้
(เพราะเหตุไร ดังนี้)

(อ. พระโพธิสัตว์ ทูลแล้วว่า) ข้าแต่พระราชา ผู้เป็นจอมแห่งชน
อ. พานั้น เป็นสัตว์มีชาติอันเลว เป็น ดื่มแล้ว ซึ่งน้ำอันมีรส
แม้น้อย อันน้ำมีรสอันน้อยนั้น ถูกต้องแล้ว ย่อมเมา ส่วนว่า
อ. ม้าสินธพ เป็นสัตว์มีธุระอันตนพึงนำไปเป็นปกติ เกิดแล้ว
ในตระกูล ดื่มแล้ว ซึ่งน้ำอันมีรสอันเลิศ ย่อมไม่เมา (ดังนี้) ดังนี้

โดยพิสดาร ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ. สัปบุรุษ ท. เว้นขาดแล้ว ซึ่งธรรมคือความโลภ เป็นผู้มีวิการออกแล้วเทียว แม้ในกาลแห่งตนถึงแล้วซึ่งสุข แม้ในกาลแห่งตนถึงแล้วซึ่งทุกข์ ย่อมเป็น ด้วยประการอย่างนี้ ดังนี้ เมื่อจะทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ ... ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พญาเหี้ย ออกจากจอมปลวกแล้ว มาสู่สำนักของดาบสนั้น กำหนดอาการแล้ว คิดว่า วันนี้ เราไม่ชอบใจอาการของอาจารย์ แล้วกลับจากที่นั้นทีเดียว ฯ ดาบส ทราบว่าเหี้ยนั้นกลับ จึงขว้างท่อนไม้ไปเพื่อต้องการจะฆ่าเหี้ยนั้น ฯ ท่อนไม้พลาดไป ฯ พญาเหี้ยเข้าจอมปลวกแล้ว โผล่หัวออกจากจอมปลวกนั้น แลดูทางที่มา กล่าวกะดาบสว่า

ข้าพเจ้าเข้าใจท่านผู้ไม่สำรวมว่าเป็นสมณะ จึงเข้าไปหา
ท่านนั้นเอาท่อนไม้ปาข้าพเจ้า เหมือนมิใช่สมณะ ท่านผู้มีปัญญา
ทราม สำหรับท่าน ชฎาจะมีประโยชน์อะไร ผ้าหนังเสือจะมี
ประโยชน์อะไรแก่ท่าน ท่านมีภายในรุงรัง ขัดเกลาแต่ภายนอก ฯ

ลำดับนั้น ดาบ เพื่อจะเอาของของตนล่อพญาเหี้ยนั้น จึงกล่าวอย่างนี้ว่า

มาเถิดพ่อเหี้ย เชิญกลับมากินข้าวสุกแห่งข้าวสาลี ฉันมีทั้ง
น้ำมันทั้งเกลือ ดีปลีฉันก็มีเพียงพอฯ

พญาเหี้ยได้ยินดังนั้น จึงกล่าวว่า ท่านพูดเท่าใด ๆ ข้าพเจ้าก็ใคร่จะหนีไปเท่านั้น ๆ ทีเดียว แล้วกล่าวคาถานี้ว่า

ข้าพเจ้านั้น ยิ่งจักเข้าไปสู่จอมปลวก ลึกตั้ง ๑๐๐ ชั่วคน
ท่านฤาษี น้ำมันและเกลือของท่าน จะมีประโยชน์อะไร ดีปลี
ก็หาเกื้อกูลแก่ข้าพเจ้าไม่ ฯ

ก็แล ครั้นกล่าวแล้วอย่างนี้ ได้กล่าว (อีก) ว่า ข้าพเจ้าได้กระทำความสำคัญ ท่านว่าเป็นสมณะ ตลอดกลาลเท่านี้ บัดนี้ ท่านได้ขว้างท่อนไม้ เพราะเป็นผู้ใคร่จะประหารข้าพเจ้า ท่านกลายเป็นมิใช่สมณะ แต่กาลที่ขว้างท่อนไม้นั้นไปทีเดียว สำหรับบุคคลผู้มีปัญญาทรามเช่นท่าน ชฎาจะมีประโยชน์อะไร หนังเสือมีเล็บติดจะมีประโยชน์อะไร เพราะภายในท่านรุงรัง ท่านขัดเกลาอย่างเดียวเฉพาะภายนอก ฯ

พระศาสดา ครั้นทรงนำอดีตนิทานนี้มาแล้ว ตรัสประมวลชาดกว่า พราหมณ์นี้ ได้เป็นดาบสหลอกลวง ในกาลนั้น ส่วนพญาเหี้ย ในกาลนั้น คือเรานี่แหละ เมื่อจะทรงแสดงเหตุที่ดาบสนั้นถูกเหี้ยบัณฑิตข่มแล้ว ในกาลนั้น ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า

ท่านผู้มีปัญญาทราม สำหรับท่าน ชฎาจะมีประโยชน์อะไร
ผ้าหนังเสือจะมีประโยชน์อะไรแก่ท่าน ท่านมีภายในรุงรัง ขัดเกลา
แต่ภายนอก ฯ

แก้อรรถ

บรรดาทบเหล่านั้น หลายบทว่า **กินฺเต ชฏาหิ** เป็นต้น ความว่า ดูกรท่านผู้มีปัญญาทราม สำหรับท่านชฎาแม้ที่มุ่นไว้ดีแล้วนี้และผ้าหนังเสือมีเล็บติดที่ท่านนุ่งห่มแล้วผืนนี้ จะมีประโยชน์อะไร ฯ

บทว่า **อพฺภนฺตรํ** เป็นต้น ความว่า เพราะภายในของท่านรุงรังด้วยกิเลสมีราคะเป็นต้น ท่านขัดเกลาแต่ภายนอกให้เกลี้ยงอย่างเดียว เหมือนขี้ช้างขี้ม้า ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๐

แปล โดยพยัญชนะ (กสฺสปทสพลสฺส สุวณฺณเจติยวตฺถุ)

๑ ตถาคโต อิมา คาถา อภาสิ

ปูชารเห ปูชยโต พุทฺเธ ยทิจ สาวเก
ปปญฺจสมติกฺกนฺเต ติณฺณโสกปริทฺทเว
เต ตาทิเส ปูชยโต นิพฺพุเต อกุโตภเย
น สกฺกา ปุญฺญํ สงฺขาตุ อิเมตฺตมฺปิ เกนจีติ

ตตฺถ ปูชิตุ อรหา ปูชารหา ฯ ปูชิตุ ยุตฺตาติ อตฺโถ ฯ ปูชารเห ปูชยโตติ อภิวาทนาทีหิ จ จตูหิ ปจฺจเยหิ ปูเชนฺตสฺส ฯ ปูชารเห ทสฺเสติ พุทฺเธติ อาทินา ฯ พุทฺเธติ สมฺมาสมฺพุทฺเธ ฯ ยทีติ ยทิ วา ฯ อถวาติ อตฺโถ ฯ ตตฺถ ปจฺเจกพุทฺเธติ กถิตํ โหติ ฯ สาวเก จ ฯ ปปญฺจสมติกฺกนฺเตติ สมติกฺกนฺตตณฺหาทิฏฺฐิมานปปญฺเจ ฯ ติณฺณโสกปริทฺทเวติ อติกฺกนฺตโสกปริทฺทเว ฯ อิเม เทฺว อติกฺกนฺเตติ อตฺโถ ฯ เอเตหิ ปูชารหตฺตํ ทสฺสิตํ ฯ เตติ พุทฺธาทโย ฯ ตาทิเสติ วุตฺตคหณวเสน ฯ นิพฺพุเตติ ราคาทินิพฺพุติยา ฯ นตฺถิ กุโตจิ ภวโต วา อารมฺมณโต วา เอเตสํ ภยนฺติ อกุโตภยา ฯ เต อกุโตภเย ฯ น สกฺกา ปุญฺญํ สงฺขาตุนฺติ ปุญฺญํ คเณหตุ น สกฺกา ฯ กถนฺติ เจ ฯ อิเมตฺตมฺปิ เกนจีติ อิมํ เอตฺตกํ อิมํ เอตฺตกนฺติ เกนจีติ ฯ อปิสทฺโท อิธ สมฺพนฺธิตพฺโพ ฯ เกนิ ปุคฺคเลน มาเนน วา ฯ ตตฺถ ปุคฺคเลนาติ เตน พฺรหฺมาทินา ฯ มาเนนาติ ติวิเธน มาเนน ตีรเณน ธารเณน ปูรเณน วา ฯ ตีรณํ นาม อิทํ เอตฺตกนฺติ นยโต ตีรณํ ฯ ธารณนฺติ ตุลาย ธารณํ ฯ ปูรณํ นาม อฑฺฒปฺปสตปตฺถนาพิกาทิวเสน ปูรณํ ฯ เกนจิ ปุคฺคเลน อิเมหิ ตีหิ มาเนหิ พุทฺธาทิเก ปูชยโต ปุญฺญํ วิปากวเสน คเณตุ น สกฺกา ปริยนฺตรหิตโตติ ฯ ทฺวีสุ ฐาเนสุ ปูชยโต กึ ทานํ ปจฺจมํ ธรมาเน พุทฺธาที ปูชยโต น สกฺกา ปุญฺญํ สงฺขาตุ ฯ ปุน เต ตาทิเส กิเลสปรินิพฺพานนิมิตฺเตน ขนฺธ ปริพฺพาเนน นิพฺพุเตปิ ปูชยโต น สกฺกา สงฺขาตุนฺติ เภทา ยุชฺชนฺติ ฯ

แปล โดยอรรถ (สานุสามเณรวตฺถุ)

๒ โส (สานุสามเณโร) มาตริ กเถนฺติยา สลฺลกฺเขตฺวา นตฺถิ มยฺหํ คิหิภาเวน อตฺโถติ อาห ฯ อถสฺส มาตา สาธุ ตาตาติ ตุฏฺจา ปณีตโภชนํ โภเชตฺวา กติวสฺโสสิ ตาตาติ ปุจฺฉิตฺวา ปริปุณฺณวสฺสภาวํ ญตฺวา ติจีวรํ ปฏิยาเทสิ ฯ โส ปริปุณฺณปตฺตจีวโร อุปสมฺปทํ ลภิ ฯ

อถสฺส อจิรุปสมฺปนฺนสฺส สตฺถา จิตฺตนิคฺคเห อุสฺสาหํ ชเนนฺโต จิตฺตํ นาเมตํ นานารมฺมเณสุ ทีฆรตฺตํ จาริกํ จริ ตํ อนิคฺคณฺหนฺตสฺส โสตฺถิภาโว นาม นตฺถิ ตสฺมา องฺกุเสน มตฺตหตฺถิโน วิย จิตฺตสฺส นิคฺคณฺหเน โยโค กรณีโยติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

อิทํ ปุเร จิตฺตมจาริ จาริกํ
เยนิจฺฉกํ ยตฺถคามํ ยถาสุขํ
ตทชฺชหํ นิคฺคหิสฺสามิ โยนิโส
หตฺถึ ปภินฺนํ วิย องฺกุสคฺคาโหติ ฯ

ตสฺสตฺโถ อิทํ จิตฺตํ นาม อิโต ปุเร รูปาทีสุ อารมฺมเณสุ ราคาทีนํ เยนากาเรน อิจฺฉติ ตสฺส วเสน เยนิจฺฉกํ ยตฺเถวสฺส กาโม อุปฺปชฺชติ ตสฺส วเสน ยตฺถกามํ ยถา วิจรนฺตสฺส สุขํ โหติ ตเถว วิจรณโต ยถาสุขํ ทีฆรตฺตํ จาริกํ จริตํ อชฺช อหํ ปภินฺนํ มตฺตํ หตฺถึ หตฺถาจริยสงฺขาโต เฉโก องฺกุสคฺคาโห องฺกุเสน วิย โยนิโส มนสิกาเรน นิคฺคณฺหิสฺสามิ นาสฺส วีติกฺกมิตุ ทสฺสามีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระตถาคต ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า อ. บุญของบุคคลผู้บูชาอยู่ ซึ่งบุคคล ท. ผู้ควรเพื่ออันบูชา คือ ซึ่งพระพุทธเจ้า ท. ด้วย หรือว่า คือ ซึ่งพระสาวก ท. ด้วย ผู้มีธรรมเป็นเหตุเนิ่นช้าอันก้าวล่วงแล้วด้วยดี ผู้มีความโศกและความร่ำไรอันข้ามไปแล้ว ผู้บูชาอยู่ ซึ่งบุคคลผู้ควรเพื่ออันบูชา ท. เหล่านั้น ผู้เช่นนั้นผู้ดับกิเลสแล้ว ผู้มีภัยแต่ที่ไหน ๆ หามิได้ แม้อันใคร ๆ ไม่อาจ เพื่ออันนับว่า อ. บุญนี้ มีประมาณเท่านี้ ดังนี้ ดังนี้ ฯ

อ. บุคคล ท. เหล่าใด เป็นผู้ควรเพื่ออันบูชา อ. อธิบายว่า เป็นผู้ควรแล้ว เพื่ออันบูชา ดังนี้ ย่อมเป็น อ. บุคคล ท. เหล่านั้น ชื่อว่า **ปูชารหา** (ผู้ควรเพื่ออันบูชา) ในพระคาถา ท. เหล่านั้น ฯ อ. อรรถว่า ของบุคคลผู้บูชาแล้ว ด้วยสามีจิกรรม ท. มีการอภิวาทเป็นต้นด้วย ด้วยปัจจัย ท. ๔ ด้วย ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **ปูชารเห ปูชยโต** ดังนี้ ฯ อ. พระตถาคต ย่อมทรงแสดง ซึ่งบุคคล ท. ผู้ควรเพื่ออันบูชาด้วยบทมีบทว่า **พุทฺเธ** ดังนี้เป็นต้น ฯ อ. อรรถว่า คือ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท. ดังนี้ แห่งบทว่า **พุทฺเธ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า หรือว่า ดังนี้ แห่งศัพท์ว่า **ยทิ** ดังนี้ ฯ อ. อธิบายว่า อีกอย่างหนึ่ง ดังนี้ ฯ อ. บทว่า **ปจฺเจกพุทฺเธ** (คือซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้า ท.) ดังนี้ เป็นบทอันพระตถาคตตรัสแล้ว ในบทว่า **พุทฺเธ** ดังนี้นั้น ย่อมเป็น ฯ คือ ซึ่งพระสาวก ท. ด้วย ฯ อ. อรรถว่า ผู้มีธรรมเป็นเหตุเนิ่นช้า คือ ตัณหาและทิฐิ และมานะอันก้าวล่วงแล้วด้วยดี ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **ปปญฺจสมติกฺกนฺเต** ดังนี้ อ. อรรถว่า ผู้มีความโศกและความร่ำไรอันก้าวล่วงแล้ว ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **ติณฺณโสกปริทฺทเว** ดังนี้ ฯ อ. อธิบายว่า ผู้ก้าวล่วงแล้ว ซึ่งความโศกและความรำไร ท. ๒ เหล่านี้ ดังนี้ อ. ความที่แห่งบุคคลเป็นผู้ควรเพื่ออันบูชา อันพระตถาคตทรง แสดงแล้ว ด้วยบท ท. เหล่านี้ ฯ อ. อรรถว่า ซึ่งบุคคล ท. ผู้ควรเพื่ออันบูชา มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า **เต** ดังนี้ ฯ อ. บทว่า **ตาทิเส** ดังนี้ อันพระตถาคตทรงแสดงแล้ว ด้วยสามารถแห่งอันถือเอา ซึ่งคุณอันพระองค์ตรัสแล้ว ฯ บทว่า **นิพฺพุเต** ดังนี้ อันพระตถาคตทรงแสดงแล้ว ด้วยความดับแห่งกิเลสมีราคะเป็นต้น ฯ อ. ภัยแต่ที่ไหน ๆ คือว่า แต่ภพหรือ หรือว่า แต่อารมณ์ ย่อมไม่มี แก่บุคคล ท. มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นเหล่านี้ เพราะเหตุนั้น อ. บุคคล ท. มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น เหล่านี้ ชื่อว่า อกุโตภยา (ผู้มีภัยแต่ที่ไหน ๆ หามิได้) ฯ ซึ่งบุคคล ท. มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น เหล่านั้น

ผู้มีภัยแต่ที่ไหน ๆ หามิได้ ฯ อ. อรรถว่า อ. บุญ อันใคร ๆ ไม่อาจ เพื่ออันนับ ดังนี้ แห่งบท แห่งพระคาถาว่า **น สกฺกา ปุญฺญ สงฺขาตุ** ดังนี้ ๆ หากว่า อ. อันถามว่า อ. บุญอันใคร ๆ ไม่อาจ เพื่ออันนับอย่างไร ดังนี้ พึงมีไซร้ ฯ อ. อันวิสัชนาว่า อ. บุญ อันแม้ใคร ๆ ไม่อาจ เพื่ออันนับว่า อ. บุญนี้ มีประมาณเท่านี้ ดังนี้ พึงมี ฯ อ. อรรถว่า อ. บุญ อันใคร ๆ ไม่อาจ เพื่ออันนับว่า อ. บุญนี้ มีประมาณเท่านี้ อ. บุญนี้ มีประมาณเท่านี้ ดังนี้ ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **อิเมตฺตมฺปิ เกนจิ** ดังนี้ ฯ อ. ศัพท์ คือ **อปิ** อันบัณฑิตพึงสัมพันธ์ในบทนี้ว่า เกนจิ ดังนี้ ฯ อันใคร ๆ คือ อันบุคคลหรือ หรือว่าอันเครื่องนับ ฯ ในบุคคลและเครื่องนับ ท. เหล่านั้นหนา อันบุคคลนั้น มีพรหมเป็นต้น ชื่อว่า อันบุคคล ฯ อันเครื่องนับมีอย่าง ๓ คือ อันเครื่องพิจารณา หรือ หรือว่า อันเครื่องชั่ง หรือว่า อันเครื่องตวง ชื่อว่า อันเครื่องนับ ฯ อ. เครื่องพิจารณาโดยนัยว่า อ. วัตถุนี้ มีประมาณเท่านี้ ดังนี้ ชื่อว่า เครื่องพิจารณา ฯ อ. เครื่องรองรับด้วยตาชั่ง ชื่อว่า เครื่องชั่ง ฯ อ. เครื่องตวง ด้วยสามารถแห่งเครื่องตวงมีกึ่งแห่งซองมือ (และซองมือ) และแล่ง และทนานเป็นต้น ชื่อว่า เครื่องตวง ฯ อ. บุญ ของบุคคลผู้บูชาอยู่ ซึ่งบุคคล ท. ผู้ควรเพื่ออันบูชา มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น อันใคร ๆ คือ อันบุคคล อันเครื่องนับ ท. ๓ เหล่านี้ ไม่อาจเพื่ออันนับ ด้วยสามารถแห่งวิบาก เพราะความที่แห่งบุญนั้นเป็นคุณชาตอันเว้นแล้วจากส่วนสุดรอบ ดังนี้แล ฯ อ. อันถามว่า การปั้น (ตอน) อย่างไร ของบุคคลผู้บูชาอยู่ ในฐานะ ท. สอง ดังนี้ พึงมี ฯ อ. อันวิสัชนาว่า อ. อันแยก ท. คือ อ. อันแยกครั้งที่หนึ่งว่า อ. บุญ ของบุคคลผู้บูชาอยู่ ซึ่งบุคคล ท. ผู้ควรเพื่ออันบูชา มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น ผู้ยังทรงพระชนม์อยู่ อันใคร ๆ ไมอาจเพื่ออันนับ ดังนี้ ฯ อ. อันแยกอีกว่า อ. บุญ ของบุคคลผู้บูชาอยู่ ซึ่งบุคคล ท. เหล่านั้น ผู้ควรเพื่ออันบูชา ผู้เช่นนั้น แม้ผู้นิพพานแล้ว ด้วยขันธปรินิพานอันมีกิเลสปรินิพพานเป็นนิมิต อันใคร ๆ ไม่อาจเพื่ออันนับ ดังนี้ ย่อมควร ดังนี้ พึงมี ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สามเณรสานุนั้น เมื่อโยมมารดาพูดอยู่ ก็กำหนดได้แล้วกล่าวว่า ฉันไม่ต้องการด้วยความเป็นคฤหัสถ์ ฯ ครั้งนั้น โยมมารดาของท่านกล่าวว่า ดีจริง พ่อคุณ ยินดีแล้ว ให้ฉันโภชนะอันประณีตถามว่า พ่อคุณ มีอายุเท่าไร ทราบความที่ท่านมีอายุครบแล้ว ก็เตรียมไตรจีวร ฯ ท่านมีบาตรจีวรครบแล้ว ได้อุปสมบท ฯ

ต่อมา เมื่อท่านอุปสมบทแล้วไม่นาน พระศาสดา เมื่อทรงยังอุตสาหะในการข่มจิตให้เกิด ตรัสว่า ขึ้นชื่อว่าจิตนี้ ท่องเที่ยวจาริกไปในอารมณ์ต่าง ๆ ตลอดกาลนาน เมื่อบุคคลไม่ข่มจิตนั้นไว้ ชื่อว่าสวัสดิภาพ จะไม่มีเลย เพราะเหตุนั้น เธอควรกระทำความเพียรในการข่มจิต เหมือนนายหัตถาจารย์ทำความเพียรในการข่มช้างตัวตกมันแล้วด้วยขอ ฉะนั้น แล้วตรัสพระคาถานี้ ความว่า

จิตนี้ได้ท่องเที่ยวไปในก่อนตามปรารถนา ตามต้องการ
ตามสบาย เราจักต้องข่มจิตนั้นเสีย ในวันนี้ ด้วยอุบาย
อันแยบคายเหมือนผู้ถือขอกำราบช้างตัวตกมัน ฉะนั้น ฯ

เนื้อความแห่งพระคาถาพุทธวจนะนั้นว่า ขึ้นชื่อว่าจิตนี้ ท่องเที่ยวไปตลอดกาลนานในอารมณ์ทั้งหลาย มีรูปารมณ์เป็นต้นก่อนแต่นี้ ชื่อว่า ตามปรารถนา เพราะอำนาจอาการมีราคะเป็นต้น ที่เป็นเหตุปรารถนา ชื่อว่า ตามต้องการ เพราะอำนาจของอารมณ์อันเป็นที่บังเกิดความต้องการของจิตนั้น ชื่อว่า ตามสบาย เพราะเที่ยวไปโดยประการที่ความสุขจะมีแก่จิตที่ท่องเที่ยวไป เราต้องข่มจิตนั้น คือ ต้องไม่ยอมให้จิตนั้นเพริดไปในวันนี้ ด้วยอุบายอันแยบคาย คือ ด้วยมนสิการ เหมือนคนถือของผู้ฉลาด คือ นายหัตถาจารย์ คอยกำราบช้าง ตัวที่ตกมัน คือ เมามัน ด้วยขอ ฉะนั้น ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑

แปล โดยพยัญชนะ (มหาธนเสฏฐิปุตตวตฺถุ)

๑ อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ อลทฺธา โยพฺพเน ธนํ
ชิณฺณโกญฺจาวฌายนฺติ ขีณมจฺเฉ ว ปลฺลเล ฯ
อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ อลทฺธา โยพฺพเน ธนํ
เสนฺติ จาปาติขีณาว ปุราณานิ อนุตฺถุนนฺติ ฯ

ตตฺถ อจริตฺวา พฺรหฺมจริยวาสํ อวสิตฺวา ฯ โยพฺพเนติ อนุปฺปนฺเน วา โภเค อุปฺปาเทตุ อุปฺปนฺเน วา โภเค อนุรกฺขิตุ สมตฺถกาเล ธนมฺปิ อลภิตฺวา ฯ ขีณมจฺเฉติ เต เอวรูปา พาลา อุทกสฺส อภาวา ขีณมจฺเฉว ปลฺลเล ปริกฺขีณปตฺตา ชิณฺณโกญฺจา วิย อวชฺฌายนฺติ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ปลฺลเล อุทกสฺส อภาโว วิย หิ อิเมสํ วสนฏฺฐานสฺส อภาโว มจฺฉานํ ขีณภาโว วิย อิเมสํ โภคานํ อภาโว ขีณปตฺตานํ โกญฺจานํ อุปฺปติตฺวา คมนาภาโว วิย อิเมสํ อิทาเนว ชลปถถลปถาทีหิ โภเค สณฺเปตุ อสมตฺถภาโว ตสฺมา เอเต ขีณปตฺตา โกญฺจา วิย เอตฺเถว นิปชฺชิตฺวา อวชฺฌายนฺตีติ ฯ จาปาติขีณาวาติ จาปโต อติขีณา จาปวินิมุตฺตาติ อตฺโถ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ยถา จาปวินิมุตฺตา สรา ยถาเวคํ คนฺตฺวา ปติตา คเหตฺวา อุกฺขิปนฺเต อสติ ตตฺเถว อุปจิกานํ ภตฺตํ โหนฺติ เอวํ อิเมปิ ตโย วเย อติกฺกนฺตา อิทานิ อตฺตานํ อุทฺธริตุ อสมตฺถตาย มรณํ อุปคมิสฺสนฺติ เตน วุตฺตํ เสนฺติ จาปาติขีณาวาติ ฯ ปุราณานิ อนุตฺถุนนฺติ อิติ อมฺเหหิ ขาทิตํ อิติ ปีตนฺติ ปุพฺเพ กตานิ ขาทิตปีตนจฺจคีตวาทิตาทีนิ อนุตฺถุนนฺติ อนุโสจนฺตา เสนฺตีติ ฯ

แปล โดยอรรถ (รูปนนฺทตฺเถรีวตฺถุ)

๒ จตุปฺปมาณิเก หิ โลกสนฺนิวาเส อปฺปกา ว เต สตฺตา เยสํ ตถาคตํ ปสฺสนฺตานํ ปสาโท น อุปฺปชฺชติ ฯ รูปปฺปมาณิกา หิ สตฺตา ตถาคตสฺส ลกฺขณานุพฺยญฺชนปฏิมณฺฑิตํ สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ ทิสฺวา ปสีทนฺติ ฯ โฆสปฺปมาณิกา อเนกานิ ชาติสตานิ นิสฺสาย ปวตฺตํ สตฺถุ คุณโฆสญฺเจว อฏฺจงฺคสมนฺนาคตํ ธมฺมเทสนาโฆสญฺจ สุตฺวา ปสีทนฺติ ฯ ลูขปฺปมาณิกาปิสฺส จีวราทิลูขตํ ปฏิจฺจ ปสีทนฺติ ฯ ธมฺมปฺปมาณิกาปิ เอวรูปํ ทสพลสฺส สีลํ เอวรูโป สมาธิ เอวรูปา ปญฺญา ภควา สีลาทีหิ คุเณหิ อสโม อปฺปฏิสโม อสมสโม อปฺปฏิปุคฺคโลติ ปสีทนฺติ ฯ เตสํ ตถาคตสฺส คุณํ กเถนฺตานํ มุขํ นปฺปโหติ ฯ

รูปนนฺทา ภิกฺขุนีนญฺเจว อุปาสิกานญฺจ สนฺติกา ตถาคตสฺส คุณกถํ สุตฺวา จินฺเตสิ อติวิย เม ภาติกสฺส วณฺณํ กเถนฺติเยว เอกทิวสมฺปิ เม รูเป โทสํ กเถนฺโต กิตฺตกํ กเถสฺสติ ยนฺนูนาหํ ภิกฺขุนีหิ สทฺธึ คนฺตฺวา อตฺตานํ อทสฺเสตฺวาว ตถาคตํ ปสฺสิตฺวา ธมฺมํ สุณิตฺวา อาคจฺเฉยฺยนฺติ ฯ สา อหํ อชฺช ธมฺมสฺสวนํ คมิสฺสามีติ ภิกฺขุนีนํ อาโรเจสิ ฯ ภิกฺขุนิโย จิรสฺสํ วต รูปนนฺทาย สตฺถุ อุปฏฺฐานํ คนฺตุกามตา อุปฺปนฺนา อชฺช สตฺถา อิมํ นิสฺสาย วิจตฺตํ ธมฺมเทสนํ เทเสสฺสตีติ ตุฏฺจมานสา ตมาทาย นึกฺขมึสุ ฯ สา นิกฺขนฺตกาลโต ปฏฺจาย อหํ อตฺตานํ เนว ทสฺเสสฺสามีติ จินฺเตสิ ฯ สตฺถา อชฺช รูปนนฺทา มยฺหํ อุปฏฺฐานํ อาคมิสฺสติ กีทิสี นุ โข ตสฺสา ธมฺมเทสนา สปฺปายาติ จินฺเตตฺวา รูปครุกา เอสา อตฺตภาเว พลวสิเนหา กณฺฏเกน กณฺฏกุทฺธรณํ วิย รูเปเนวสฺสา รูปมทนิมฺมทนํ สปฺปายนฺติ สนฺนิฏฺฐานํ กตฺวา วิหารํ ปวิสนสมเย เอกํ อภิรูปํ อิตฺถึ โสพสวสฺสุทฺเทสิกํ รตฺตวตฺถนิวตฺถํ สพฺพาภรณปฏิมณฺฑิตํ วีชนึ คเหตฺวา อตฺตโน สนฺติเก จตฺวา วีชมานํ อิทฺธิพเลน อภินิมฺมินิ ฯ ตํ โข ปน อิตฺถึ สตฺถา เจว ปสฺสนฺติ รูปนนฺทา จ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ได้ภาษิตแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า
อ. คนเขลา ท. ไม่ประพฤติแล้ว ซึ่งพรหมจรรย์
ไม่ได้แล้ว ซึ่งทรัพย์ ในกาลเป็นหนุ่มสาว ย่อมซบเซา
ราวกะ อ. นกกะเรียนแก่ ท. ซบเซาอยู่ ในเปือกตม
อันมีปลาสิ้นแล้ว ฯ อ. คนเขลา ท. ไม่ประพฤติแล้ว
ซึ่งพรหมจรรย์ ไม่ได้แล้ว ซึ่งทรัพย์ ในกาลเป็นหนุ่มสาว
ย่อมนอนทอดถอนถึง ซึ่งเรื่องอันมีในก่อน ท. ราวกะ
อ. ลูกศร ท. อันหลุดไปแล้วจากแล่ง ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า ไม่อยู่แล้ว อยู่ประพฤติธรรมอันประเสริฐ ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า "**อจริตฺวา**" ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า ไม่ได้แล้ว แม้ซึ่งทรัพย์ ในกาลแห่งตนเป็น ผู้สามารถเพื่ออันยังโภคะ ท. อันไม่เกิดขึ้นแล้ว ให้เกิดขึ้นหรือ หรือว่า เพื่ออันตามรักษา ซึ่งโภคะ ท. อันเกิดขึ้นแล้ว ดังนี้ แห่งบทว่า "**โยพฺพเน**" ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อ. คนเขลา ท. ผู้มีอย่างนั้นเป็นรูปเหล่านั้น ย่อมซบเซา ราวกะ อ. นกกะเรียนแก่ ท. ตัวมีขนปีกสิ้นรอบแล้ว ซบเซาอยู่ ชื่อว่าในเปือกตม มีปลาสิ้นแล้วเทียว เพราะความไม่มีแห่งน้ำ ดังนี้ แห่งบทว่า "**ขีณมจฺเฉ**" ดังนี้เป็นต้น ฯ อ. อรรถรูปนี้ว่า ก็ อ. ความไม่มีแห่งที่เป็นที่อยู่ ของคนเขลา ท. เหล่านี้ ราวกะ อ. ความไม่มีแห่งน้ำ ในเปือกตม อ. ความไม่มีแห่งโภคะ ท. ของคนเขลา ท. เหล่านี้ ราวกะ อ. ความที่แห่งปลา ท. สิ้นแล้ว อ. ความที่แห่งคนเขลา ท. เหล่านี้ เป็นผู้ ไม่สามารถเพื่ออันตั้งไว้พร้อม ซึ่งโภคะ ท. โดยทาง ท. มีทางน้ำและทางบกเป็นต้น ในบัดนี้ นั่นเทียว ราวกะ อ. ความไม่มีแห่งการบินขึ้นแล้วไป แห่งนกกะเรียน ท. ตัวมีขนปีกสิ้นแล้ว เพราะเหตุนั้น อ. คนเขลา ท. เหล่านี้ ย่อมนอนซบเซา ในที่นี้นั่นเทียว ราวกะ อ. นกกะเรียน ท. ตัวมีขนปีกสิ้นแล้ว ดังนี้ เป็นคำอธิบายอันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ย่อมเป็น ฯ อ. อรรถว่า อันหลุดไปแล้วจากแล่ง อ. อธิบายว่า อันพ้นไปแล้วจากแล่ง ดังนี้ แห่งบทว่า "**จาปาติขีณาว**" ดังนี้ ฯ อ. อรรถรูปนี้ว่า อ. ลูกศร ท. อันพ้นไปแล้วจากแล่ง แล่นไปแล้ว ตามความเร็ว ตกลงแล้ว ครั้นเมื่อบุคคลผู้จับแล้วยกขึ้นอยู่ ไม่มีอยู่เป็นเหยื่อ ของปลวก ท. ในที่นั้นนั่นเทียว ย่อมเป็น ฉันใด อ. คนเขลา ท. แม้เหล่านี้ ก้าวล่วงแล้วซึ่งวัย ท. สาม จักเข้าถึง ซึ่ง ความตาย เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้ไม่สามารถ เพื่ออันถอนขึ้นซึ่งตน ในบัดนี้ เพราะเหตุนั้น อ. พระดำรัสว่า "เสนฺติจาปาติขีณาว" ดังนี้ อันพระศาสดาตรัสแล้ว

ดังนี้ เป็นคำอธิบาย อันพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ย่อมเป็น ฯ อ. อรรถว่า อ. คนเขลา ท. ย่อมนอนทอดถอนอยู่ คือว่า เศร้าโศกตามถึงอยู่ ซึ่งเรื่อง ท. มีการเคี้ยวกิน และการดื่ม และการฟ้อน และการขับร้อง และการประโคม เป็นต้น อันตนกระทำแล้ว ในก่อนว่า อ. วัตถุอันบุคคลพึงเคี้ยว อันเรา ท. เคี้ยวกินแล้ว ด้วยประการฉะนี้ อ. น้ำอันบุคคลพึงดื่ม อันเรา ท. ดื่มแล้วด้วยประการฉะนี้ ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า "**ปุราณานิ อนุตฺถุนำ**" ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ก็ในโลกสันนิวาสมีประมาณแห่งสัตว์อยู่ ๔ จำพวก จำพวกสัตว์ที่พบเห็นพระตถาคตเจ้าจะไม่เกิดความเสื่อมใส มีจำนวนน้อยนัก ฯ ความจริง จำพวกสัตว์ผู้ถือรูปเป็นประมาณ ได้พบเห็นพระสรีระของพระตถาคตเจ้าอันประดับประดาด้วยพระลักษณะและพระอนุพัญชนะ มีพระฉวีวรรณดุจทองคำ แล้วย่อมเลื่อมใส ฯ จำพวกสัตว์ผู้ถือเสียงเป็นประมาณ ได้สดับเสียงประกาศพระคุณของพระศาสดา ซึ่งได้อาศัยเป็นไปแล้วตั้งหลายร้อยชาติ และเสียงประกาศพระธรรมเทศนาอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแล้ว ย่อมเลื่อมใส ฯ แม้จำพวกสัตว์ผู้ถือความเศร้าหมองเป็นประมาณ ก็อาศัยความที่พระศาสดานั้น เป็นผู้เศร้าหมองด้วยจีวรเป็นต้น ย่อมเลื่อมใส ฯ แม้จำพวกสัตว์ผู้ถือธรรมเป็นประมาณ ก็ย่อมเลื่อมใสว่า พระทศพลมีศีลเห็นปานนี้ มีสมาธิเห็นปานนี้ มีปัญญาเห็นปานนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่มีผู้เสมอ ไม่มีผู้เท่าเทียม ไม่มีผู้เสมอเหมือน ไม่มีบุคคลทัดเทียมด้วยพระคุณทั้งหลายมีศีลเป็นต้น ฯ เมื่อพวกเขากล่าวสรรเสริญพระคุณของพระตถาคตเจ้าอยู่ ปากก็ยังไม่เพียงพอ ฯ

พระนางรูปนันทาได้สดับคำพรรณนาพระคุณของพระคถาคตเจ้าจากสำนักของพวกภิกษุณีและพวกอุบาสิกา จึงทรงดำริว่า ชนทั้งหลาย พากันกล่าวพระคุณของพระเจ้าพี่ของเราอย่างเหลือเกินทีเดียว แม้เพียงในวันเดียว พระองค์เมื่อจะตรัสโทษในรูปของเราจักตรัสได้สักเท่าไร ถ้ากระไร เราพึงไปพร้อมกับพวกภิกษุณี ไม่แสดงตนเลย เฝ้าพระตถาคตเจ้า ฟังธรรมแล้วมา ฯ พระนางจึงตรัสบอกแก่พวกภิกษุณีว่า วันนี้ฉันจักไปฟังธรรม ฯ พวกภิกษุณีมีใจยินดีว่า นานจริงหนอ การที่พระนางรูปนันทาทรงพระประสงค์จะเสด็จไปสู่ที่บำรุงพระศาสดาเกิดขึ้นแล้ว วันนี้พระศาสดาทรงอาศัยพระนางรูปนันทานี้ จักทรงแสดงธรรมเทศนาอย่างไพเราะ ดังนี้ แล้วจึงพาพระนางออกไปแล้ว ฯ ตั้งแต่เวลาที่เสด็จออกไป พระนางทรงดำริว่า เราจักไม่แสดงตนเลย ฯ พระศาสดาทรงพระดำริว่า วันนี้ รูปนันทาจักมาสู่ที่บำรุงของเรา พระธรรมเทศนาประเภทไหนหนอแล จึงจะเป็นที่สบายแก่เธอ ทรงตกลงพระทัยว่า รูปนันทานั่นหนักในรูป มีความเยื่อใยใน

ร่างกายอย่างรุนแรง การใช้รูปนั่นแหละเป็นเครื่องบรรเทาความเมาในรูป เป็นที่สบายแก่เธอราวกะว่าการใช้หนามบ่งหนาม ฉะนั้น ดังนี้แล้ว ในสมัยที่พระนางเข้าไปสู่พระวิหารทรงใช้กำลังฤทธิ์นิรมิตหญิงรูปงามผู้หนึ่ง อายุประมาณ ๑๖ ปี นุ่งผ้าแดง ประดับประดาด้วยสรรพาภรณ์ ถือพัดยืนถวายงานพัดอยู่ ณ ที่ใกล้พระองค์ ฯ ก็แล พระศาสดาและพระนางรูปนันทาเท่านั้น ย่อมทรงเห็นหญิงนั้น ฯ

พระราชวิสุทธิเวที วัดเบญจมบพิตร แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒

แปล โดยพยัญชนะ (เอรกปตฺตนาคราชวตฺถุ)

๑ อถ นํ สตฺถา อุตฺตร ตฺวํ นาคมาณวิกาย คีตกาเล

ฉทฺวาราธิปตี ราชา รชมาโน รชสฺสิโร

อรชํ วิรโช โหติ รชํ พาโลติ วุจฺจตีติ

อิมํ ปฏิคีตํ คาเยยฺยาสีติ อาห ฯ

นาคมาณวิกาย หิ คีตสฺส อตฺโถ กึสุ อธิปตี ราชาติ กึสุ อธิปติ ราชา นาม โหติ ฯ กึสุ ราชา รชสฺสิโรติ กถํ ปน ราชา รชสฺสิโร นาม โหติ ฯ กถํ สูติ กถํ นุ โข โส ราชา วิรโช นาม โหตีติ ฯ ปฏิคีตสฺส ปนตฺโถ ฉทฺวาราธิปตี ราชาติ โย ฉนฺนํ ทฺวารานํ อธิปติ เอกทฺวาเรปิ รูปาทีหิ อนภิภูโต อยํ ราชา นาม ฯ รชมาโน รชสฺสิโรติ โย ปน เตสุ อารมฺมเณสุ รชติ โส รชมาโน รชสฺสิโร นาม ฯ อรชนฺติ อรชมาโน ปน วิรโช นาม โหติ ฯ รชนฺติ รชมาโน พาโลติ วุจฺจติ ฯ

เอวมสฺส สตฺถา ปฏิคีตํ ทตฺวา อุตฺตร ตยา อิมสฺมึ คีเต คายิเต อิมสฺส เต คีตสฺส อิมํ ปฏิคีตํ คายิสฺสติ

เกนสฺสุ วุยฺหตี พาโล กถํ นุทติ ปณฺฑิโต

โยคกฺเขมี กถํ โหติ ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโตติ

อถสฺสา ตฺวํ อิมํ ปฏิคีตํ คาเยยฺยาสิ

โอเฆน วุยฺหตี พาโล โยคา นุทติ ปณฺฑิโต

สพฺพโยควิสํยุตฺโต โยคกฺเขมีติ วุจฺจตีติ อาหา ฯ

ตสฺสสตฺโถ กาโมฆาทินา จตุพฺพิเธน โอเฆน พาโล วุยฺหติ ตํ โอฆํ ปณฺฑิโต สมฺมปฺปธานสงฺขาเตน โยเคน นุทติ ฯ โส สพฺเพหิ กามโยคาทีหิ วิสํยุตฺโต โยคกฺเขมี นาม วุจฺจตีติ ฯ

แปล โดยอรรถ (ภทฺทิยภิกฺขุวตฺถุ)

๒ สตฺถา เต ภิกฺขู ครหิตฺวา ภิกฺขเว ตุมฺเห อญฺเญน กิจฺเจน อาคนฺตฺวา อญฺญสฺมึเยว กิจฺเจ อุยฺยุตฺตาติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโส อิมา คาถา อภาสิ

ยํ หิ กิจฺจํ ตทปวิทฺธํ อกิจฺจํ ปน กยีรติ
อุนฺนพานํ ปมตฺตานํ เตสํ วฑฺฒนฺติ อาสวา
เยสญฺจ สุสมารทฺธา นิจฺจํ กายคตา สติ
อกิจฺจํ เต น เสวนฺติ กิจฺเจ สาตจฺจการิโน
สตานํ สมฺปชานานํ อตฺถงฺคมา สติมตนฺ ฯ

ตตฺถ ยํ หิ กิจฺจนฺติ ภิกฺขุโน หิ ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺฐาย อปริมาณสีลกฺขนฺธโคปนํ อรญฺญวาโส ธุตงฺคปริหรณํ ภาวนารามตาติ เอวมาทิ กิจฺจํ นาม ฯ อิเมหิ ปน ยํ อตฺตโน กิจฺจํ ตํ อปวิทฺธํ ฉฑฺฑิตํ ฯ อกิจฺจนฺติ ภิกฺขุโน ปน ฉตฺตมณฺฑนํ อุปาหนมณฺฑนํ ปาทุกปตฺตถาลก ธมกรกกายพนฺธนอํสพนฺธนมณฺฑนํ อกิจฺจํ นาม ฯ เยหิ ตํ กยีรติ เตสํ มานนพฺ อุกฺขิปิตฺวา จรเณน อุนฺนพานา สติโวสฺสคฺเคน ปมตฺตานา จตฺตาโรปิ อาสวา วฑฺฒนฺตีติ อตฺโถ ฯ

สุสมารทฺธาติ สุปคฺคหิตา ฯ กายคตา สตีติ กายานุปสฺสนาภาวนา ฯ อกิจฺจนฺติ เตเอตํ ฉตฺตมณฺฑนาทิกํ อกิจฺจํ น เสวนฺติ น กโรนฺตีติ อตฺโถ ฯ กิจฺเจติ ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺฐาย กตฺตพฺเพ อปริมาณสีลกฺขนฺธโคปนาทิเก กรณีเย ฯ สาตจฺจการิโนติ สตตํ การิโน อฏฺฐิตการิโน ฯ เตสํ สติยา อวิปฺปวาเสน สตานา สาตฺถกสมฺปชญฺญ สปฺปายสมฺปชญฺญ โคจรสมฺปชญฺญ อสมฺโมหสมฺปชญฺญนฺติ จตูหิ สมฺปชญฺเญหิ สมฺปชานานา จตฺตาโรปิ อาสวา อฏฺฐ คจฺฉนฺติ ปริกฺขยํ อภาวํ คจฺฉนฺตีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

พระราชวิสุทธิเวที วัดเบญจมบพิตร แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า “ดูกรอุตตระ อ. เธอ พึงขับ ซึ่งเพลงขับตอบ นี้ว่า

“อ. บุคคลผู้เป็นใหญ่แห่งทวาร ๖ ชื่อว่าเป็นพระราชา
ย่อมเป็น, อ. พระราชา ผู้กำหนัดอยู่ (ในอารมณ์ ท.
มีรูปารมณ์เป็นต้น) ชื่อว่าเป็นผู้มีธุลีบนพระเศียร ย่อมเป็น,
อ. พระราชา ผู้ไม่กำหนัดอยู่ (ในอารมณ์ ท. เหล่านั้น)
ชื่อว่าเป็นผู้มีธุลีไปปราศแล้ว ย่อมเป็น, อ. พระราชา
ผู้กำหนัดอยู่ (ในอารมณ์ ท. เหล่านั้น) อันบัณฑิต
ย่อมเรียกว่า เป็นคนพลาล” ดังนี้ ๆ

ในกาลแห่งนางนาคมาณวิกาขับเพลงแล้ว” ดังนี้ กะอุตตรมาณพนั้น ฯ

ก็ อ. เนื้อความ แห่งเพลงขับ ของนางนาคมาณวิกา อันบัณฑิต พึงทราบว่า “อ. อรรถว่า “อ. บุคคลผู้เป็นใหญ่ อะไรซิ ชื่อว่าเป็นพระราชา ย่อมเป็น” ดังนี้ แห่งบาทแห่งคาถาว่า “**กึสุ อธิปตี ราชา**” ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า “ก็ อ. พระราชา ชื่อว่า เป็นผู้มีธุลี บนพระเศียร ย่อมเป็น อย่างไร” ดังนี้ แห่งบาทแห่งถาคาว่า “**กึสุ ราชา รชสฺสิโร**” ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า “อ. พระราชานั้น ชื่อว่าเป็นผู้มีธุลีไปปราศแล้ว ย่อมเป็น อย่างไรหนอแล” ดังนี้ แห่งบทมีบทว่า “**กถํ สุ**” ดังนี้ เป็นต้น ดังนี้ ฯ ส่วนว่า อ. เนื้อความ แห่งเพลงขับตอบ อันบัณฑิต พึงทราบว่า “อ. อรรถว่า “อ. บุคคลใด เป็นผู้ใหญ่แห่งทวาร ท. หก คือว่า เป็นผู้อันอารมณ์ ท. มีรูปารมณ์เป็นต้น ไม่ครอบงำแล้ว แม้ในทวารหนึ่ง ย่อมเป็น, อ. บุคคลนี้ ชื่อว่าเป็นพระราชา ย่อมเป็น” ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า “**ฉทฺวาราธิปตี ราชา**” ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า “ส่วนว่า อ. พระราชาใด ย่อมกำหนัด ในอารมณ์ ท. เหล่านั้น อ. พระราชานั้น ผู้กำหนัดอยู่ (ในอารมณ์ ท. เหล่านั้น) ชื่อว่าเป็นผู้มีธุลีบนพระเศียร ย่อมเป็นฯ ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า “**รชมาโน รชสฺสิโร**” ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า “ฝ่ายว่า อ. พระราชา ผู้ไม่กำหนัดอยู่ ชื่อว่าเป็นผู้มีธุลีไปปราศแล้ว ย่อมเป็น” ดังนี้ แห่งบทว่า “**อรชํ**” ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อ. พระราชา ผู้กำหนัดอยู่ อันบัณฑิต ย่อมเรียกว่า “เป็นคนพาล” ดังนี้ ๆ แห่งบทว่า “**รชํ**” ดังนี้ ๆ ฯ

อ. พระศาสดา ครั้นทรงประทานแล้ว ซึ่งเพลงขับตอบ แก่อุตตรมาณพนั้น อย่างนี้ ตรัสแล้วว่า “ดูกรอุตตระ ครั้นเมื่อเพลงขับนี้ อันเธอ ขับแล้ว อ. นางนาคมาณวิกา นั้น จักขับ ซึ่งเพลงขับตอบนี้ว่า

“อ. คนพาล อันอะไรซิ ย่อมพัดพาไป, อ. บัณฑิต ย่อมบรรเทาได้
อย่างไร, อ. บุคคลเป็นผู้มีความเกษม จากกิเลสเป็นเครื่องประกอบ
ย่อมเป็น อย่างไร, อ. ท่าน ผู้อันเราถามแล้ว จงบอก ซึ่งเนื้อความนั้น
แก่เรา”

ดังนี้ ต่อเพลงขับนี้ ของเธอ ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น มีอยู่ อ. เธอพึงขับ ซึ่งเพลงขับตอบนี้ว่า

“อ. คนพาล อันกิเลสเพียงดังห้วงน้ำ ย่อมพัดพาไป,
อ. บัณฑิต ย่อมบรรเทาได้ ด้วยความเพียรเป็นเครื่องประกอบ,
อ. บัณฑิตนั้น ผู้ประกอบพร้อม ไปปราศแล้ว จากกิเลส
เป็นเครื่องประกอบทั้งปวง อันบัณฑิต ย่อมเรียกว่า เป็น
ผู้มีความเกษมจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบ” ดังนี้ ๆ

แก่นางนาคมาณวิกา นั้น” ดังนี้ ฯ

อ. เนื้อความแห่งเพลงขับตอบนั้น อันบัณฑิต พึงทราบว่า “อ. คนพาลอันกิเลส เพียงดังห้วงน้ำ อันมีอย่าง ๔ อันมีกิเลสเพียงดังห้วงน้ำคือกามเป็นต้น ย่อมพัดพาไป, อ. บัณฑิต ย่อมบรรเทา ซึ่งกิเลสเพียงดังห้วงน้ำนั้น ด้วยความเพียรเป็นเครื่องประกอบอัน ๆ บัณฑิตนับพร้อมแล้วว่า ความเพียรเป็นเครื่องตั้งหน้าโดยชอบ ฯ อ. บัณฑิตนั้น ผู้ประกอบพร้อม ไปปราศแล้ว จากกิเลสเป็นเครื่องประกอบ ท. อันมีกิเลสเป็นเครื่องประกอบคือกามเป็นต้น ทั้งปวง อันบัณฑิต ย่อมเรียกให้ชื่อว่า เป็นผู้มีความเกษมจากกิเลสเป็นเครื่องประกอบ” ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ครั้นทรงตำหนิภิกษุเหล่านั้นจึงตรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอมาด้วยกิจอย่างหนึ่ง (แต่) พากันขวนขวายในกิจอีกอย่างหนึ่งเดียว” ดังนี้ เมื่อจะทรงแสดงธรรม ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ ความว่า

“ก็ภิกษุพวกใด พากันละทิ้งงานที่เป็นหน้าที่ แต่กลับทำงาน
ที่ไม่ใช่หน้าที่ อาสวะทั้งหลายย่อมเจริญ แก่ภิกษุพวกนั้น
ผู้มีมานะดุจไม้อ้อที่ชูยอด ผู้ประมาทแล้ว ส่วนภิกษุพวกใด
ปรารภมั่นคงด้วยดี ถึงสติที่ไปในกายเป็นนิตย์, ภิกษุพวกนั้น

ผู้มีปกติกระทำเนืองนิตย์ ในงานที่เป็นหน้าที่ ไม่เกี่ยวข้องงาน
ที่ไม่ใช่หน้าที่ อาสวะทั้งหลาย ของภิกษุพวกนั้น ผู้มีสติ
สัมปชัญญะอยู่ ย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้" ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า "**ยํ หิ กิจฺจํ**" ความว่า ก็งานเป็นต้น อย่างนี้ คือ การคุ้มครองสีลขันธ์อันหาประมาณมิได้ การอยู่ป่า การรักษาธุดงค์ ความเป็นผู้ยินดีในภาวนา ชื่อว่า เป็นหน้าที่ของภิกษุ จำเดิมแต่กาลที่ตนบวชแล้ว ฯ แต่ภิกษุพวกนี้พากันละทิ้ง คือ ทอดทิ้งงานที่เป็นหน้าที่ของตนเสีย ฯ บทว่า "**อกิจฺจํ**" เป็นต้น ความว่า ส่วนการตกแต่งร่ม การตกแต่งรองเท้า การตกแต่งเขียงเท้า บาตร โอน้ำ ธมกรก ประคดเอว และผ้าอังสะ ชื่อว่า งานที่ไม่ใช่หน้าที่ของภิกษุ ฯ อธิบายว่า ภิกษุพวกใด พากันทำงานที่ไม่ใช่หน้าที่นั้น อาสวะแม้ทั้ง ๔ ประการ ย่อมเจริญ แก่ภิกษุพวกนั้น ผู้ชื่อว่า มีมานะดุจไม้อ้อที่ชูยอด เพราะเที่ยวเชิดมานะดุจไม้อ้อ ผู้ชื่อว่าประมาทแล้ว เพราะการปล่อยวางสติ ฯ

บทว่า "**สุสมารทฺธา**" ได้แก่ ประคับประคองไว้ดีแล้ว ฯ การบำเพ็ญกายานุปัสสนา ชื่อว่า สติไปในกาย ฯ บทว่า "**อกิจฺจํ**" เป็นต้น ความว่า ภิกษุพวกนั้นย่อมไม่เกี่ยวข้อง คือ ไม่กระทำงานที่ไม่ใช่หน้าที่ มีการตกแต่งร่มเป็นต้นนั่น ฯ บทว่า "**กิจฺเจ**" ความว่า ในงานที่เป็นหน้าที่ มีการคุ้มครองสีลขันธ์อันหาประมาณมิได้ เป็นต้น อันตนพึงทำ จำเดิมแต่กาลที่ตนบวชแล้ว ฯ บทว่า "**สาตจฺจการิโน**" ได้แก่ ผู้มีปกติกระทำเนือง ๆ คือ ผู้มีปกติกระทำไม่หยุด ฯ อธิบายว่า อาสวะแม้ทั้ง ๔ ประการของภิกษุพวกนั้น ผู้ชื่อว่ามีสติ เพราะการไม่อยู่ปราศจากสติผู้ชื่อว่ามีสัมปชัญญะ เพราะสัมปชัญญะ ๔ ประการ คือ สาตถกสัมปชัญญะ (ความรู้ตัวในเรื่องที่มีประโยชน์) สัปปายสัมปชัญญะ (ความรู้ตัวในเรื่องที่เหมาะสม) โคจรสัมปชัญญะ (ความรู้ตัวในเรื่องโคจร) อสัมโมหสัมปชัญญะ (ความรู้ตัวในเรื่องไม่งมงาย) ย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ คือ ย่อมถึงความสิ้นไป ได้แก่ ความไม่มี ดังนี้ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๑๓

แปล โดยพยัญชนะ (อสทิสทานวตฺถุ)

๑ ราชาปิ โทมนสฺสปฺปตฺโต เอวรูปาย ปริสาย มชฺเฌ ทานํ ทตฺวา จิตฺสฺส มยฺหํ อนุจฺฉวิกํ อนุโมทนํ อกตฺวา คาถเมว วตฺวา สตฺถา อุฏฺจายาสนา คโต มยา สตฺถุ อนุจฺฉวิกํ ทานํ อกตฺวา อนนุจฺฉวิกํ กตํ ภวิสฺสติ กปฺปิยภณฺฑํ อทตฺวา อกปฺปิยภณฺฑเมว ทินฺนํ ภวิสฺสติ สตฺถารา เม กุปิเตน ภวิตพฺพํ ยสฺส กสฺสจิ นาม ทานานุรูปํ อนุโมทนํ กาตุ วฏฺฏตีติ วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอตทโวจ กินฺนุ โข เม ภนฺเต ทาตพฺพยุตฺตกํ ทานํ น ทินฺนํ อุทาหุ ทานานุรูปํ กปฺปิยภณฺฑํ อทตฺวา อกปฺปิยภณฺฑเมว ทินฺนนฺติ ฯ กิเมตํ มหาราชาติ ฯ น เม ตุมฺเหหิ ทานานุจฺฉวิกา อนุโมทนา กตาติ ฯ มหาราช อนุจฺฉวิกเมว เต ทานํ ทินฺนํ เอตํ หิ อสทิสทานํ นาม เอกสฺส พุทฺธสฺส เอกวารเมว สกฺกา ทาตุ ปุน เอวรูปํ นาม ทานํ ทุทฺททนฺติ ฯ อถ กสฺมา เม ภนฺเต ทานานุรูปํ อนุโมทนํ น กริตฺถาติ ฯ ปริสาย อสุทฺธตฺตา มหาราชาติ ฯ โก นุ โข ภนฺเต ปริสาย โทโสติ ฯ อถสฺส สตฺถา ทฺวินฺนมฺปิ อมจฺจานํ จิตฺตวารํ อาโรเจตฺวา กาเพ อนุกมฺปํ ปฏิจฺจ อนุโมทนาย อกตภาวํ อาจิกฺขิ ฯ ราชา สจฺจํ กิร เต กาพ เอวํ จินฺติตนฺติ ปุจฺฉิตฺวา สจฺจนฺติ วุตฺเต ตว สนฺตกํ อคฺคเหตฺวา มม ปุตฺตทาเรหิ สทฺธึ มยิ อตฺตโน สนฺตกํ เทนฺเต ตุยฺหํ กา ปีพา ยํ เต มยา ทินฺนํ ตํ ทินฺนเมว โหตุ รฏฺจโต ปน เม นิกฺขมาติ ตํ รฏฺจา นีหริตฺวา ชุณฺหํ ปกฺโกสาเปตฺวา สจฺจํ กิร เต เอวํ จินฺติตนฺติ ปุจฺฉิตฺวา สจฺจนฺติ วุตฺเต สาธุ มาตุล ปสนฺโนสฺมิ ตฺวํ มม รชฺชํ คเหตฺวา มยา ทินฺนนิยาเมเนว สตฺต ทิวสานิ ทานํ เทหีติ ตสฺส สตฺตาหํ รชฺชํ นิยฺยาเทตฺวา สตฺถารํ อาห ปสฺสถ ภนฺเต พาลสฺส กรณํ มยา เอวํ ทินฺเน ทาเน ปหารํ อทาสีติ ฯ

แปล โดยอรรถ (สานุสามเณรวตฺถุ)

๒ อถ นํ (สานุสามเณรํ) ปุตฺต ภทฺทํ ตว โหตุ มยมฺปน อยํ โน ปุตฺตโก ฑยฺหมาน เคหา ภณฺฑํ วิย นีหริตฺวา พุทฺธสาสเน ปพฺพชิโต ฆราวาเส ปุน ฑยฺหิตุ อิจฺฉติ อภิธาวถ ปริตฺตายถ โนติ อิมมตฺถํ กสฺส อุชฺฌาปยาม กํ นิชฺฌาปยามาติ ทีเปตุ อิมํ คาถมาห

อภิธาวถ ภทฺทนฺเต กสฺส อุชฺฌาปยาม เส
อาทิตฺตา นีหฏฺ ภณฺฑํ ปุน ฑยฺหิตุมิจฺฉสีติ ฯ

โส มาตริ กเถนฺติยา สลฺลกฺเขตฺวา นตฺถิ มยฺหํ คิหิภาเวน อตฺโถติ อาห ฯ อถสฺส มาตา สาธุ ตาตาติ ตุฏฺจา ปณีตโภชนํ โภเชตฺวา กติวสฺโสสิ ตาตาติ ปุจฺฉิตฺวา ปริปุณฺณวสฺสภาวํ ญตฺวา ติจีวรํ ปฏิยาเทสิ ฯ โส ปริปุณฺณปตฺตจีวโร อุปสมฺปทํ ลภิ ฯ

อถสฺส อจิรุปสมฺปนฺนสฺส สตฺถา จิตฺตนิคฺคเห อุสฺสาหํ ชเนนฺโต จิตฺตํ นาเมตํ นานารมฺมเณสุ ทีฆรตฺตํ จาริกํ จริ ตํ อนิคฺคณฺหนฺตสฺส โสตฺถิภาโว นาม นตฺถิ ตสฺมา องฺกุเสน มตฺตหตฺถิโน วิย จิตฺตสฺส นิคฺคณฺหเน โยโค กรณีโยติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

อิทํ ปุเร จิตฺตมจาริ จาริกํ
เยนิจฺฉกํ ยตฺถกามํ ยถาสุขํ
ตทชฺชหํ นิคฺคหิสฺสามิ โยนิโส
หตฺถี ปภินฺนํ วิย องฺกุสคฺคาโหติ ฯ

ตสฺสตฺโถ อิทํ จิตฺตํ นาม อิโต ปุเร รูปาทีสุ อารมฺมเณสุ ราคาทีนํ เยนากาเรน อิจฺฉติ ตสฺส วเสน เยนิจฺฉกํ ยตฺเถวสฺส กาโม อุปฺปชฺชติ ตสฺส วเสน ยตฺถกามํ ยถา วิจรนฺตสฺส สุขํ โหติ ตเถว วิจรณโต ยถาสุขํ ทีฆรตฺตํ จาริกํ จริตํ อชฺช อหํ ปภินฺนํ มตฺตํ หตฺถึ หตฺถาจริยสงฺขาโต เฉโก องฺกุสคฺคาโห องฺกุเสน วิย โยนิโส มนสิกาเรน นิคฺคณฺหิสฺสามิ นาสฺส วีติกฺกมิตุ ทสฺสามีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. แม้ อ. พระราชา ผู้ทรงถึงแล้วซึ่งความโทมนัส ทรงพระดำริแล้วว่า “อ. พระศาสดา ไม่ทรงกระทำแล้ว ซึ่งอนุโมทนาอันสมควร แก่เรา ผู้ถวายซึ่งทานแล้ว จึงยืนอยู่แล้ว ในท่ามกลาง แห่งบริษัท อันมีอย่างนี้เป็นรูป ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานั่นเทียว เสด็จลุกขึ้นแล้ว จากอาสนะ เสด็จไปแล้ว อ. ทาน อันไม่สมควร จักเป็นทานอันอันเราไม่กระทำซึ่งทานอันสมควรแก่พระศาสดา แล้ว กระทำแล้ว จักเป็น อ. ภัณฑะอันเป็นอกัปปิยะนั่นเทียว จักเป็นของอันอันเราไม่ถวายแล้ว ซึ่งภัณฑะอันเป็นกัปปิยะแล้ว ถวายแล้ว จักเป็น อันเราพึงเป็นผู้อันพระศาสดาทรงพระพิโรธแล้ว พึงเป็น อ. อันอันพระศาสดาทรงกระทำซึ่งอนุโมทนา อันสมควรแก่ทาน ชื่อแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ย่อมควร” ดังนี้ เสด็จไปแล้ว สู่พระวิหาร ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา ได้กราบทูลแล้ว ซึ่งพระดำรัสนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. ทาน อันควรแล้วแก่ความเป็นทาน อันบุคคลพึงให้ อันหม่อมฉันไม่ถวายแล้ว หรือหนอแล หรือว่า อ. ภัณฑะอันเป็นอกัปปิยะนั่นเทียว อันหม่อมฉัน ไม่ถวายแล้วซึ่งภัณฑะอันเป็นกัปปิยะ อันสมควรแก่ทาน ถวายแล้ว” ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า “ดูกรมหาบพิตร อ. เหตุนี้ อะไร” ดังนี้ ฯ อ. พระราชา กราบทูลแล้วว่า “อ. การอนุโมทนา อันสมควรแก่ทาน อันพระองค์ไม่กระทำแล้ว แก่หม่อมฉัน” ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า “ดูกรมหาบพิตร อ. ทานอันสมควรนั่นเทียว อันมหาบพิตรถวายแล้ว จริงอยู่ อ. ทานนั่น ชื่อว่าเป็นอสทิสทาน (ทานอันไม่มีทานอื่นเช่นกับ)ย่อมเป็น อ. อสทิสทานนี้ อันใคร ๆ อาจ เพื่อถวาย แก่พระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง สิ้นวาระเดียวนั่นเทียว อ. ทาน ชื่อมีอย่างนี้เป็นรูป เป็นทานอันบุคคลถวายได้โดยยากอีก ย่อมเป็น” ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ทูลถามแล้วว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้นเมื่ออย่างนั้น (คือว่า ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น มีอยู่) อ. พระองค์ ไม่ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการอนุโมทนา อันสมควรแก่ทาน แก่หม่อมฉัน เพราะเหตุไร ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ. อาตมา ไม่กระทำแล้ว ซึ่งอนุโมทนา อันสมควรแก่ทาน แก่มหาบพิตร เพราะความที่แห่งบริษัทเป็นบริษัทไม่บริสุทธิ์แล้ว”ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ทูลถามแล้วว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. โทษอะไรหนอแล ย่อมมี แก่บริษัท ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสบอกแล้ว ซึ่งวาระแห่งจิต ของอำมาตย์ ท. แม้สองแก่พระราชานั้น ตรัสบอกแล้ว ซึ่งความที่ แห่งการอนุโมทนาเป็นกิริยาอันพระองค์ไม่กระทำแล้ว เพราะอาศัยความอนุเคราะห์ ในกาพอำมาตย์ ฯ อ. พระราชา ตรัสถามแล้วว่า “ดูกรกาพะ ได้ยินว่า อ. ความคิดอย่งนี้ อันท่านคิดแล้ว จริงหรือ”

ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า “อ. ความคิดอย่างนี้ อันข้าพระองค์ คิดแล้ว จริง” ดังนี้ อันกาพอำมาตย์กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า “ครั้นเมื่อเรา กับด้วยบุตรและทาระ ท. ของเรา ไม่ถือเอาแล้ว ซึ่งวัตถุอันเป็นของมีอยู่ ของท่าน ถวายอยู่ ซึ่งวัตถุอันเป็นของมีอยู่ ของตน อ. ความเบียดเบียน อะไรย่อมมี แก่ท่าน อ. วัตถุใด อันเราให้แล้ว แก่ท่าน อ. วัตถุนั้น จงเป็นวัตถุอันเราให้แล้ว นั่นเทียว จงเป็น แต่ว่า อ. ท่าน จงออกจากแว่นแคว้น ของเรา” ดังนี้ ทรงนำออกแล้ว ซึ่งกาพอำมาตย์นั้นจากแว่นแคว้น ยังบุคคลให้เรียกมาแล้ว ซึ่งชุณหอำมาตย์ ตรัสถามแล้วว่า “ได้ยินว่า อ. ความคิดอย่างนี้ อันท่าน คิดแล้ว จริงหรือ” ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า “อ. ความคิดอย่างนี้ อันข้าพระองค์ คิดแล้ว จริง” ดังนี้ อันชุณหอำมาตย์ กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า “ดูกรลุง อ. ดีละ อ. เรา เป็นผู้เลื่อมใสแล้ว ย่อมเป็น อ. ท่าน จงถือเอาแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ของเรา จงให้ ซึ่งทาน สิ้นวัน ท. เจ็ด โดยนิยามแห่งทานอันเราถวายแล้ว นั่นเทียว” ดังนี้ ทรงมอบให้แล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา ตลอดวันเจ็ด แก่ชุณหอำมาตย์นั้น กราบทูลแล้วว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. พระองค์ ขอจงทอดพระเนตร ซึ่งกระทำ แห่งคนพาล อ. คนพาล ได้ให้แล้ว ซึ่งการประหาร ในทาน อันอันหม่อมฉัน ถวายแล้ว อย่างนี้” ดังนี้ กะพระศาสดา ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ที่นั้น เพื่อจะแสดงว่า “แน่ะลูก ขอความเจริญจงมีแก่ลูกเถิด ส่วนเราจะปรึกษาแก่ใคร จะให้ใครช่วยคิด เนื้อความนี้ว่า “บุตรน้อยของเรานี้ นำตนออกบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว เหมือนเขานำภัณฑะออกจากเรือนที่ถูกไฟไหม้ ยังปรารถนาจะถูกไหม้ในฆราวาสอีก ขอท่านทั้งหลายจงช่วยวิ่งเต้น จงช่วยต้านทาน พวกเราด้วยเถิด” ดังนี้ อุบาสิกาจึงกล่าวคาถานี้กะสานุสามเณรนั้น ว่า

“ท่านทั้งหลาย ช่วยวิ่งเต้นด้วยเถิด ขอความเจริญ
จงมีแก่ท่าน เราจะปรึกษาใครได้เล่า ท่านเป็นเหมือน
ภัณฑะที่เขานำออกจากเรือนที่ถูกไฟไหม้แล้ว
ยังปรารถนาจะถูกไหม้อีก” ดังนี้ ฯ

เมื่อโยมมารดากล่าวอยู่ สามเณรนั้น สำนึกตัวได้แล้วจึงพูดว่า “อาตมาไม่มีความต้องการความเป็นหัสถ์” ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น มารดาของสามเณรนั้น กล่าวแล้วว่า “ดีละ พ่อเณร” ดังนี้ ยินดีแล้ว นิมนต์ให้ฉันโภชนะ อันประณีตแล้วถามว่า “พ่อเณร พ่ออายุเท่าไร” ดังนี้ ทราบว่ามีอายุครบแล้ว จึงมอบถวายไตรจีวร ฯ สามเณรนั้น มีบาตรและจีวรครบแล้ว ได้อุปสมบทแล้ว ฯ

ครั้งนั้น พระศาสดา เมื่อจะทรงให้เกิดอุตสาหะ ในการข่มจิตแก่สานุภิกษุนั้น ผู้อุปสมบทแล้วไม่นาน จึงตรัสว่า “ชื่อว่า จิตนี้เที่ยวจาริกไปแล้วในอารมณ์ต่าง ๆ สิ้นกาลนาน

ชื่อว่าความสวัสดี ย่อมไม่มี แก่ผู้ที่ไม่ข่มจิตนั้น เพราะฉะนั้น บุคคลพึงทำความพยายามในการข่มจิต เหมือนนายควาญช้าง ข่มช้างตัวเมามันด้วยขอ ฉะนั้น” ดั่งนี้ แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

จิตนี้ เที่ยวจาริกไปแล้ว โดยอาการเป็นเหตุ
ปรารถนา ที่อารมณ์เป็นที่รักใคร่ ตามความสบาย
ในกาลก่อน วันนี้ เราจักข่มจิตนั้น โดยอุบาย -
อันแยบคาย เหมือนนายควาญช้าง ข่มช้างตัวตกมัน
ฉะนั้น ฯ

เนื้อความแห่งคำอันเป็นคาถานั้น ดังนี้

ชื่อว่า จิตนี้ เที่ยวจาริกไปแล้ว ในอารมณ์มีรูปเป็นต้น สิ้นกาลนาน ชื่อว่า โดยอาการเป็นเหตุปรารถนา ด้วยอำนาจอาการแห่งราคะเป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุปรารถนาของตน ชื่อว่า ที่อารมณ์เป็นที่ใคร่ ด้วยอำนาจอารมณ์เป็นที่เกิดความใคร่ของจิตนั้น ชื่อว่า ตามความสบาย เพราะเที่ยวไปโดยประการ ที่จิตเที่ยวไป มีความสบายนั่นเอง ในกาลก่อน แต่กาลนี้ วันนี้ เราจักข่มจิต นั้น คือ จักไม่ให้จิตก้าวล่วงด้วยการกระทำไว้ในใจ โดยอุบายอันแยบคาย เหมือนนายควาญช้างผู้ฉลาด กล่าวคือนายหัตถาจารย์ข่มช้าง ตัวตกมัน คือ ตัวเมามันด้วยขอ ฉะนั้น” ดังนี้ ฯ

พระมหาทวี เขมานนฺโท ป. ๘ วัดสามพระยา แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

แปล โดยพยัญชนะ (สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ)

๑ สตฺถา วีสโยชนสตมตฺถเก เชตวนมหาวิหาเร นิสินฺโรว เต ภิกฺขู โอโลเกตฺวา เตสํ จริยาวเสน ธมฺมเทสนํ ววฏฺเปตฺวา โอภาสํ ผริตฺวา สมฺมุเข นิสีทิตฺวา กเถนฺโต วิย อิมา คาถา อภาสิ

เมตฺตาวิหารี โย ภิกฺขุ ปสนฺโน พุทฺธสาสเน
อธิคจฺเฉ ปทํ สนฺตํ สงฺขารูปสมํ สุขํ ฯ
สิญฺจ ภิกฺขุ อิมํ นาวํ สิตฺตา เต ลหุเมสฺสติ
เฉตฺวา ราคญฺจ โทสญฺจ ตโต นิพฺพานเมหิสิ ฯ
ปญฺจ ฉินฺเท ปญฺจ ชเห ปญฺจ จุตฺตริ ภาวเย
ปญฺจสงฺคาติโค ภิกฺขุ โอฆติณฺโณติ วุจฺจติ ฯ

ฌาย ภิกฺขุ มา จ ปมาโท
มา เต กามคุเณ ภมสฺสุ จิตฺตํ
มา โลหคุฬํ คิลี ปมตฺโต
มา กนฺทิ ทุกฺขมิทนฺติ ทยฺหมาโน ...ติ ฯ

แปล โดยอรรถ (สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ)

๒ ตตฺถ เมตฺตาวิหารีติ เมตฺตากมฺมฏฺฐาเน กมฺมํ กโรนฺโตปิ เมตฺตาวเสน ติกตุกฺกชฺฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา จิโตปิ เมตฺตาวิหารีเยว นาม ฯ

ปสนฺโนติ โย ปน พุทธสาสเน ปสนฺโน โหติ ปสาทํ โรเปติเยวาติ อตฺโถ ฯ

ปทํ สนฺตนฺติ นิพฺพานสฺเสตํ นามํ ฯ เอวรูโป หิ ภิกฺขุ สนฺติโกฏฺฐาสํ สพฺพสงฺขารานํ อุปสนฺตตาย สงฺขารูปสมํ ปรมสุขตาย สุขนฺติ ลทฺธนามํ นิพฺพานํ อธิคจฺฉติ วินฺทติเยวาติ อตฺโถ ฯ

สิญฺจ ภิกฺขุ อิมํ นาวนฺติ ภิกฺขุ อิมํ อตฺตภาวสงฺขาตํ นาวํ มิจฺฉาวิตกฺกอุทกํ สิญฺจิตฺวา ฉฑฺเฑนฺโต สิญฺจ ฯ

สิตฺตา เต ลหุเมสฺสตีติ ยถา หิ มหาสมุทฺเท อุทกสฺเสว ภริตา นาวา ฉิทฺทานิ ปิทหิตฺวา อุทกสฺส สิตฺตตาย สิตฺตา สลฺลหุกา หุตฺวา มหาสมุทฺเท อโนสีทิตฺวา สีฆํ สุปฏฺฐนฺ คจฺฉติ เอวํ ตวาปิ อยํ มิจฺฉาวิตกฺกอุทกภริตา อตฺตภาวนาวา จกฺขุทฺวาราทีนิ ฉิทฺทานิ สำวเรน ปิทหิตฺวา อุปฺปนฺนสฺส มิจฺฉาวิตกฺกอุทกสฺส สิตฺตตาย สิตฺตา สลฺลหุกา สำสารวฏฺเฏ อโนสีทิตฺวา สีฆํ นิพฺพานำ คมิสฺสติ ฯ

เฉตฺวาติ ราคโทสพนฺธนานิ ฉินฺท เอตานิ ฉินฺทิตฺวา อรหตฺตำ ปตฺโต ตโต อปรภาเค อนุปาทิเสสำ นิพฺพานเมหิสีติ อตฺโถ ฯ

ปญฺจ ฉินฺเทติ เหฏฺฐาอปายสมฺปาปกานิ ปญฺโจรมฺภาคิยสญฺโญชนานิ ปาเท พทฺธรชฺชุ ปุริโส สตฺเถน วิย เหฏฺฐามคฺคตฺตเยน ฉินฺเทยฺย ฯ

ปญฺจ ชเหติ อุปริเทวโลกสมฺปาปกานิ ปญฺจุทฺธมฺภาคิยสญฺโญชนานิ ปุริโส คีวาย พทฺธรชฺชุกำ อรหตฺตมคฺเคน ชเหยฺย ปชเหยฺย ฉินฺเทยฺยานิ อตฺโถ ฯ

ปญฺจ จุตฺตริ ภาวเยติ อุทฺธมฺภาคิยสญฺโญชนานำ ปหานตฺถาย สทฺธาทีนิ ปญฺจินฺ ทฺริยานิ อุตฺตรึ ภาเวยฺย ฯ

ปญฺจสงฺคาติโคติ เอวำ สนฺเต ปญฺจนฺนำ ราคโทสโมหมานทิฏฺฐิสงฺคานำ อติกฺกมเนน ปญฺจสงฺคาติโค ภิกฺขุ โอฆติณฺโณติ วุจฺจติ จตฺตาโร โอเฆ ติณฺโณเอวาติ วุจฺจตีติ อตฺโถ ฯ

ฌาย ภิกฺขูติ ภิกฺขุ ตฺวำ ทฺวินฺนำ ฌานานำ วเสน ฌาย เจว กายกมฺมาทีสุ จ อปฺปมตฺตวิหาริตาย มา ปมชฺชิ ฯ

ภมสฺสูติ ปญฺจวิเธ จ เต กามคุเณ จิตฺตำ มา ภมตุ ฯ

มา โลหคุพฺพนฺติ สติโวสฺสคฺคลกฺขเณน หิ ปมาเทน ปมตฺตา นิรเย ตตฺตำ โลหคุพฺพำ คิลนฺติ เตน ตำ วทามิ มา ปมตฺโต หุตฺวา โลหคุพฺพำ คิลิ ฯ

มา นิรเย ทยฺหมาโน ทุกฺขมิทำ ทุกฺขมิทนฺติ กนฺทีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ประทับนั่งแล้ว ในมหาวิหาร ชื่อว่าเชตวัน ในที่สุดแห่งร้อยแห่งโยชน์ยี่สิบเทียว ทรงแลดูแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. เหล่านั้น ทรงกำหนดแล้ว ซึ่งพระธรรมเทศนาด้วยสามารถแห่งความประพฤติ แห่งภิกษุ ท. เหล่านั้น ทรงแผ่ไปแล้ว ซึ่งพระรัศมี ผู้ราวกะว่าประทับนั่ง ตรัสอยู่ ในที่มีหน้าพร้อม ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

อ. ภิกษุใด ผู้อยู่ด้วยเมตตาโดยปกติ เลื่อมใสแล้ว
ในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อ. ภิกษุนั้น พึงบรรลุ
ซึ่งบทอันสงบแล้ว เป็นที่เข้าไปสงบแห่งสังขาร
อันเป็นสุข ฯ ดูก่อนภิกษุ อ. เธอ จงวิด ซึ่งเรือนนี้
อ. เรืออันอันเธอวิดแล้ว จักถึงพลัน อ. เธอ ตัดแล้ว
ซึ่งราคะด้วย ซึ่งโทสะด้วย จักถึง ซึ่งพระนิพพาน
แต่กาลนั้น ฯ อ. ภิกษุ พึงตัด ซึ่งธรรม ท. ห้าด้วย พึงละ
ซึ่งธรรม ท. ห้าด้วย พึงยังธรรม ท. ห้า ให้เจริญ
ยิ่งขึ้นด้วย อ. ภิกษุ ผู้เป็นไปล่วงซึ่งกิเลสเป็นเครื่อง
ข้องห้า อันเรา ย่อมกล่าวว่า ผู้ข้ามแล้วซึ่งโอฆะ ดังนี้ ฯ
ดูก่อนภิกษุ อ. เธอ จงเพ่งด้วย อย่าประมาทแล้วด้วย
อ. จิต ของเธอ จงอย่าหมุนไป ในกามคุณ อ. เธอ
อย่าเป็นผู้ประมาทแล้ว (เป็น) กลืนกินแล้ว ซึ่งก้อน
แห่งโลหะ อ. เธอ อย่าเป็นผู้อันไฟเผาอยู่ คร่ำครวญ
แล้วว่า อ. เหตุนี้ เป็นทุกข์ ย่อมเป็น ... ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เมตฺตาวิหาริ** ความว่า ภิกษุผู้ทำกรรมในเมตตากรรมฐานก็ดี ผู้ยังติกฌานหรือจตุกกฌานให้เกิดขึ้น ด้วยอำนาจแห่งเมตตาแล้ว ดำรงอยู่ก็ดี ชื่อว่าผู้อยู่ด้วยเมตตาโดยปกตินั่นเอง ฯ

บทว่า **ปสนฺโน** ความว่า ก็ภิกษุใด เป็นผู้เลื่อมใสแล้ว อธิบายว่า ปลูกความเลื่อมใสแน่วแน่ในพระพุทธศาสนา ฯ

คำว่า **ปทำ สนฺตำ** นี้ เป็นชื่อแห่งพระนิพาน ฯ จริงอยู่ภิกษุผู้เห็นปานนี้ ย่อมบรรลุ อธิบายว่า ย่อมประสพแน่นอน ซึ่งส่วนแห่งความสงบ อันได้ชื่อว่าเป็นที่เข้าไปสงบแห่งสังขาร เพราะสังขารทั้งปวงเข้าไปสงบแล้ว อันได้ชื่อว่าเป็นสุข เพราะเป็นสุขอย่างยอดเยี่ยม คือ พระนิพพาน ฯ

บาทพระคาถาว่า **สิญฺจ ภิกฺขุ อิมำ นาวำ** ความว่า ดูก่อนภิกษุ เธอวิดน้ำ คือมิจฉาวิตกทิ้งอยู่ ชื่อว่า วิดเรือนี้ คือ ที่บัณฑิตกล่าวว่าอัตตภาพ ฯ

บาทพระคาถาว่า **สิตฺตา เต ลหุเมสฺสติ** ความว่า เปรียบเหมือน เรือที่เพียบแล้วด้วยน้ำในมหาสมุทรนั่นแล ชื่อว่าอันเขาวิดแล้ว เพราะเขาปิดช่องวิดน้ำแล้วเป็นเรือเบา ไม่จมลงในมหาสมุทร ย่อมแล่นไปถึงท่าได้เร็ว ฉันใด เรือคืออัตตภาพ เพียบแล้วด้วยน้ำคือมิจฉาวิตกนี้แม้ของเธอ ชื่อว่าอันเธอวิดแล้ว เพราะเธอปิดช่องมีจักขุทวาร เป็นต้น ด้วยความสำรวม แล้ววิดน้ำคือมิจฉาวิตกอันเกิดขึ้นแล้ว เป็นเรือเบา ไม่จมลงในสังสารวัฏ จักพลันถึงพระนิพพาน ฉันนั้น ฯ

บทว่า **เฉตฺวา** เป็นต้น ความว่า เธอจงตัดเครื่องผูกคือราคะและโทสะ ครั้นตัดเครื่องผูกเหล่านั้นแล้ว บรรลุพระอรหัตจักบรรลุอนุปาทิเสสนิพพาน แต่กาลนั้น คือ ในกาลต่อมา ฯ

สองบทว่า ปญฺจ ฉินฺเท ความว่า พึงตัดสังโยชน์เบื้องต่ำห้า อันยังสัตว์ให้ถึงอบายชั้นต่ำ ด้วยมรรคสามชั้นต่ำ ดุจบุรุษตัดเชือกผูกเท้าด้วยศัสตรา ฉะนั้น ฯ

สองบทว่า **ปญฺจ ชเห** ความว่า พึงละ คือ พึงละขาด อธิบายว่า พึงตัดสังโยชน์เบื้องสูงห้า อันยังสัตว์ให้ถึงเทวโลกชั้นสูง ด้วยอรหัตตมรรค ดุจบุรุษตัดเชือกที่ผูกคอ ฉะนั้น ฯ

บาทพระคาถาว่า **ปญฺจ จุตฺตริ ภาวเย** ความว่า พึงยังอินทรีย์ห้ามีศรัทธาเป็นต้น ให้เจริญยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์แก่การละสังโยชน์เบื้องสูง ฯ

บทว่า **ปญฺจสงฺคาติโค** ความว่า เมื่อเป็นอย่างนั้น ภิกษุชื่อว่าผู้ล่วงกิเลสเครื่องข้องห้า เพราะล่วงกิเลสเครื่องข้องคือราคะโทสะโมหะมานะและทิฏฐิห้า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่าผู้ข้ามโอฆะได้ อธิบายว่า ตรัสเรียกว่า ผู้ข้ามโอฆะสี่ได้แท้จริง ฯ

สองบทว่า **ฌาย ภิกฺขุ** ความว่า ภิกษุ เธอจงเพ่ง ด้วยอำนาจแห่งฌานสอง และชื่อว่าอย่าประมาทแล้ว เพราะว่าเป็นผู้ไม่ประมาทในกายกรรมเป็นต้นอยู่ปกติ ฯ

บทว่า **ภมสฺสุ** ความว่า อนึ่ง จิตของเธอ จงอย่าหมุนไปในกามคุณห้าอย่าง ฯ

บทว่า **มา โลหคุฬึ** ความว่า ก็ชนทั้งหลายผู้ประมาทแล้วด้วยความประมาท มีการปล่อยสติเป็นลักษณะ ย่อมกลืนกินก้อนโลหะอันร้อนแล้วในนรก เพราะฉะนั้น เราจึงกล่าวกะเธอ เธออย่าเป็นผู้ประมาทกลืนกินก้อนโลหะ ฯ เธออย่าเป็นผู้ถูกไฟเผาในนรกคร่ำครวญว่า เหตุนี้เป็นทุกข์ เหตุนี้ เป็นทุกข์ ดังนี้ ฯ

พระราชศิริธรรมเมธี วัดเบญจมบพิตร แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

แปล โดยพยัญชนะ (อนภิรตภิกฺขุวตฺถุ)

๑ โส (ภิกฺขุ) สกฺขรา อาหริ ฯ อถ นํ สตฺถา อาห ปริโภคตฺถาย ตาว ปณฺณาสํ จเปหิ ทฺวินฺนํ โคณานํ อตฺถาย จตุวีสติ เอตฺตกนฺนาม วีชตฺถาย ยุคนงฺคลตฺถาย กุทฺทาลตฺถาย วาสีผรสุอตฺถายาติ ฯ เอวํ คณิยมาเน ตํ กหาปณสตํ นปฺปโหติ ฯ อถ นํ สตฺถา ภิกฺขุ ตว กหาปณา อปฺปกา กถํ เอเต นิสฺสาย ตณฺหํ ปูเรสฺสสิ อตีเต กิร ปณฺฑิตา จกฺกวตฺติรฺชชํ กาเรตฺวา อปฺโปจิตมตฺเตน ทฺวาทสโยชนฏฺฐาเน กฏิปฺปมาเณน สตฺตรตนวสฺสํ วสฺสาเปตุ สมตฺถา ยาว ฉตฺตึส สกฺกา จวนฺติ เอตฺตกํ กาลํ เทวรชฺชํ กาเรตฺวาปิ มรณกาเล ตณฺหํ อปูเรตฺวา ว กาลมกาสูติ วตฺวา เตน ยาจิโต อตีตํ อาหริตฺวา มนฺธาตุราชชาตกํ วิตฺถาเรตฺวา

ยาวตา จนฺทิมสุริยา (ปริหรนฺติ) ทิสา ภนฺติ วิโรจนา
สพฺเพ ว ทาสา มนฺธาตุ เย ปาณา ปจวินิสฺสิตาติ
อิมิสฺสา คาถาย อนนฺตรา อิมา เทฺว คาถาอภาสิ

แปล โดยอรรถ (ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ)

๒ ตตฺถ มคฺคานฏฺฐงฺคิโกติ ชงฺฆมคฺคาทโย วา โหนฺตุ ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิคตมคฺคา วา สพฺเพสมฺปิ มคฺคานํ สมฺมาทิฏฺฐิอาทีหิ อฏฺฐหิ องฺเคหิ มิจฺฉาทิฏฺฐิอาทีนํ อฏฺฐนฺนํ ปหานกโร นิโรธมารมฺมณํ กตฺวา จตูสุปิ สจฺเจสุ ทุกฺขปริชานนาทิกิจฺจํ สาธยามาโน อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เสฏฺโฐ อุตฺตโม ฯ สจฺจานํ จตุโร ปทาติ สจฺจํ ภเณ น กุชฺเฌยฺยาติ อาคตํ วจีสจฺจํ วา โหตุ สจฺโจ พฺราหฺมโณ สจฺโจ ขตฺติโยติอาทิเภทํ สมฺมติสจฺจํ วา อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ทิฏฺฐิสจฺจํ วา ทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติอาทิเภทํ ปรมตฺถสจฺจํ วา สพฺเพสมฺปิ อิเมสํ สจฺจานํ ปริชานิตพฺพตฺเถน ปหาตพฺพตฺเถน สจฺฉิกาตพฺพตฺเถน ภาเวตพฺพตฺเถน เอกปฺปฏิเวธนตฺเถน จ ตถปฺปฏิเวธนตฺเถน จ ทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติอาทโย จตุโร ปทา เสฏฺฐา นาม ฯ วิราโค เสฏฺโฐ ธมฺมานนฺติ ยาวตา ภิกฺขเว ธมฺมา สงฺขตา วา อสงฺขตา วา วิราโค เตสํ (ธมฺมานํ) อคฺคมกฺขายตีติ วจนโต สพฺพธมฺมานํ นิพฺพานสงฺขาโต วิราโค เสฏฺโฐ ฯ ทิปทานญฺจ จกฺขุมาติ สพฺเพสมฺปิ เทวมนุสฺสาทิเภทานํ ทฺวิปทานํ ปญฺจหิ จกฺขูหิ จกฺขุมา ตถาคโต ว เสฏฺโฐ ฯ จสทฺโท สมฺปิณฺฑนตฺโถ อรูปธมฺเม สมฺปิณฺเฑติ

ตสฺมา อรูปธมฺมานมฺปิ ตถาคโต เสฏฺโฐ อุตฺตโม ฯ ทสฺสนสฺส วิสุทฺธิยาติ มคฺคผลทสฺสนวิสุทฺธตฺถํ โย มยา เสฏฺโฐติ วุตฺโต เอเสว มคฺโค นตฺถญฺโญ ฯ เอตํ หีติ ตสฺมา ตุมฺเห เอตมเว ปฏิปชฺชถ ฯ มารเสนปฺปโมหนนฺติ เอตํ หิ มารโมหนํ มารวณฺจนนฺติ วุจฺจติ ฯ ทุกฺขสฺสาติ สกลสฺสาปิ วฏฺฏทุกฺขสฺส อนฺตํ ปริจฺเฉทํ กริสฺสถาติ วุจฺจติ ฯ ทุกขสฺสาติ กสลสฺสาปิ วฏฺฏทุกฺขสฺส อนฺตํ ปริจฺเฉทํ กริสฺสถาติ อตฺโถ ฯ สลฺลสตฺถนนฺติ ราคสลฺลาทีนํ สตฺถนํ นิมฺมถนํ อพฺพาหณเอตํ มคฺคํ มยา วินา อนุสฺสวาทีหิ อตฺตปจฺจกฺขโต ญตฺวา ว อยํ มคฺโค อกฺขาโต อิทานิ ตุมฺเหติ กิเลสานํ อาตาปเนน อาตปฺปนฺติ สงฺขํ คตํ ตสฺส อธิคมตฺถาย สมฺมปฺปธานวิริยํ กิจฺจํ กรณียํ เกวลํ หิ อกฺขาตาโร ตถาคตา ตสฺมา เตหิ อกฺขาตวเสน เย ปฏิปนฺนา ทฺวีหิ ฌาเนหิ ฌายิโน เต เตภูมิกวฏฺฏสงฺขาตา มารพนฺธนา ปโมกฺขนฺตีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. ภิกษุนั้น นำมาแล้ว ซึ่งก้อนกรวด ท. ฯ ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ. เธอ จงตั้งไว้ ซึ่งก้อนกรวด ท. ๕๐ เพื่อประโยชน์แก่ปัจจัยเป็นเครื่องบริโภคก่อน จงตั้งไว้ ซึ่งก้อนกรวด ท. ๒๔ เพื่อประโยชน์แก่โค ท. ๒ จงตั้งไว้ ซึ่งก้อนกรวดชื่อมีประมาณเท่านี้ เพื่อประโยชน์แก่พืช จงตั้งไว้ ซึ่งก้อนกรวดชื่อมีประมาณเท่านี้ เพื่อประโยชน์แก่แอกและไถ จงตั้งไว้ ซึ่งก้อนกรวดชื่อมีประมาณเท่านี้ เพื่อประโยชน์แก่จอบ จงตั้งไว้ ซึ่งก้อนกรวดชื่อมีประมาณเท่านี้ เพื่อประโยชน์แก่มีดและขวาน ดังนี้ กะภิกษุนั้น ฯ ครั้นเมื่อจำนวนแห่งก้อนกรวดอันภิกษุนั้น นับอยู่อย่างนี้ อ. ร้อยแห่งกหาปณะนั้น ย่อมไม่เพียงพอฯ ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ อ. กหาปณะ ท. ของเธอ เป็นสภาพน้อย ย่อมเป็น อ. เธอจักอาศัยซึ่งกหาปณะ ท. เหล่านี้ ยังความทะยานอยาก จักให้เต็มได้อย่างไร ได้ยินว่า ในกาลอันเป็นล่วงไปแล้ว อ. บัณฑิต ท. ยังบุคคลให้กระทำแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระจักรพรรดิราชา เป็นผู้สามารถเพื่ออันยังฝนคือรัตนะ ๗ ให้ตก โดยประมาณแห่งสะเอว ในที่มีโยชน์ ๑๒ เป็นประมาณด้วยอาการสักว่ามืออันตนปรบแล้ว เป็น แม้ยังเทวดาให้กระทำแล้วซึ่งความเป็นแห่งพระราชาแห่งเทวดาตลอด อ. ท้าวสักกะ ท. ๓๖ พระองค์ ย่อมเคลื่อนไป เพียงใด กาลมีประมาณเพียงนี้ยังความทะยานอยาก ไม่ให้เต็มแล้ว ในกาลเป็นที่ตายเทียว ได้กระทำแล้ว ซึ่งกาละ ดังนี้ กะภิกษุนั้น ผู้อันภิกษุนั้นทูลวิงวอนแล้ว ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว ทรงยังชาดกอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยพระราชาพระนามว่ามันธาตุ ให้พิศดารแล้ว ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. ๒ เหล่านี้ ..... ในลำดับแห่งพระคาถานี้ว่า

อ. พระจันทร์และพระอาทิตย์ ท. (ย่อมหมุนเวียนไป)
ส่องอยู่ ซึ่งทิศ ท. กระทำโดยเป็นธรรมชาติรุ่งโรจน์
กำหนดกาลเพียงใด อ. สัตว์ผู้มีปราณ ท. ผู้อาศัยแล้ว
ซึ่งแผ่นดิน เหล่าใด มีอยู่ อ. สัตว์ผู้มีประมาณ ท. เหล่านั้น
ทั้งปวงเทียว เป็นทาสของพระราชาพระนามว่ามันธาตุ ย่อมเป็น
กำหนดกาลเพียงนั้น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **มคฺคานฏฺฐงฺคิโก** ความว่า บรรดาทางทั้งหลาย จะเป็นทางเท้าเป็นต้นก็ตาม เป็นทางทิฏฐิ ๖๒ ก็ตาม แม้ทั้งหมด ทางมีองค์ ๘ อันกระทำการละองค์ ๘ มีมิจฉาทิฏฐิเป็นต้น ด้วยองค์ ๘ มีสัมมาทิฏฐิเป็นต้น กระทำนิโรธให้เป็นอารมณ์ ให้สำเร็จกิจมีการกำหนดรู้ทุกข์เป็นต้น ในสัจจะแม้ทั้ง ๔ ประเสริฐสุด คือสูงสุด ฯ บาทพระคาถาว่า **สจฺจานํ จตุโร ปทา** ความว่า บรรดาสัจจะทั้งหลาย จะเป็นวจีสัจจะที่มาแล้ว (ในพระบาลี) ว่าบุคคลพึงกล่าวคำสัตย์ ไม่พึงโกรธ ดังนี้เป็นต้นก็ตาม เป็นสมมติสัจจะอันต่างโดยสัจจะเป็นต้นว่าบุคคลนี้ เป็นพราหมณ์ จริง บุคคลนี้ เป็นกษัตริย์ จริง ดังนี้ก็ตาม เป็นทิฏฐิสัจจะ (โดยนัย) ว่าสิ่งนี้เท่านั้น จริง สิ่งอื่นเปล่า ดังนี้เป็นต้นก็ตาม เป็นปรมัตถสัจจะอันต่างโดยสัจจะเป็นต้นว่าทุกข์เป็นของจริงอันประเสริฐดังนี้ก็ตาม เหล่านี้แม้ทั้งหมด บท ๔ เป็นต้นว่า ทุกข์เป็นของจริงอันประเสริฐ ชื่อว่า ประเสริฐสุด เพราะอรรถว่า ทุกข์อันพระโยคาวจรควรกำหนดรู้ เพราะอรรถว่าสมุทัย อันพระโยคาวจรควรละ เพราะอรรถว่า นิโรธอันพระโยคาวจรควรกระทำให้แจ้ง เพราะอรรถว่า มรรคมีองค์ ๘ อันพระโยคาวจรควรเจริญ เพราะอรรถว่า แทงตลอดได้พร้อมกัน และเพราะอรรถว่า แทงตลอดได้อย่างแท้จริง ฯ บาทพระคาถาว่า **วิราโค เสฏฺโฐ ธมฺมานํ** ความว่า บรรดาธรรมทั้งปวง วิราคะ กล่าวคือ พระนิพพาน ชื่อว่า ประเสริฐสุด เพราะพระบาลีว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่ปัจจัยปรุงแต่งก็ดี ที่ปัจจัยมิได้ปรุงแต่งก็ดี มีประมาณเพียงใด บรรดาธรรมเหล่านั้น วิราคะ เรากล่าวว่า เป็นยอด ฯ บาทพระคาถาว่า **ทิปทานญฺจ จกฺขุมา** ความว่า บรรดาสัตว์ ๒ เท้า อันต่างโดยเทวดา และมนุษย์เป็นต้น แม้ทั้งหมด พระตถาคตผู้มีจักษุ ด้วยจักษุ ๕ ประการเท่านั้น ประเสริฐสุด ฯ จ ศัพท์มีความหมายว่า ประมวลมาย่อมประมวลเอาอรูปธรรมทั้งหลายเข้ามาด้วย เพราะฉะนั้น แม้บรรดาอรูปธรรมทั้งหลาย พระตถาคต ก็เป็นผู้ประเสริฐสุด คือ สูงสุด ฯ บาทพระคาถาว่า **ทสฺสนสฺส วิสุทฺธิยา** ความว่าทางใด อันเรากล่าวว่า ประเสริฐสุด ทางนี้เท่านั้น ย่อมมีเพื่อความหมดจดแห่งทัสสนะคือมรรคและผล ทางอื่นย่อมไม่มี ฯ บทว่า **เอตํ หิ** ความว่า เพราะเหตุนั้น พวกเธอ จงดำเนินทางนี้เท่านั้น ฯ ก็บทว่า **มารเสนปฺปโมหนํ** นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า เป็นที่หลงแห่งมาร คือเป็นที่ลวงมาร ฯ บทว่า **ทุกฺขสฺส** ความว่า พวกเธอจักกระทำ ที่สุด คือ เขตแดน แห่งทุกข์ในวัฏฏะแม้ทั้งสิ้นได้ ฯ บทว่า **สลฺลสตฺถนํ** เป็นต้น ความว่า เราทราบทางนี้ อันเป็นที่สลัดออก คือ ย่ำยีได้แก่ ถอนออก ซึ่งลูกศรทั้งหลายมีลูกศรคือราคะเป็นต้น โดยประจักษ์แก่ตนเว้นจากการคอยสดับเป็นต้นแล้วทีเดียว จึงได้บอกทางนี้ บัดนี้ พวกเธอ พึงกระทำ คือควรกระทำ ความเพียร คือสัมมัปปธาน อันถึงซึ่งการนับว่าอาตัปปะ เพราะเป็นเครื่องเผากิเลสทั้งหลาย เพื่อประโยชน์

แก่การบรรลุทางนั้น เพราะพระตถาคตทั้งหลาย เป็นแต่ผู้บอกอย่างเดียว ฉะนั้น ชนทั้งหลาย ผู้ดำเนินไปแล้ว ด้วยสามารถแห่งทาง ที่พระตถาคตเหล่านั้น ตรัสบอกแล้ว มีปกติเพ่งพินิจด้วยฌาน ๒ อย่าง ย่อมหลุดพ้นจากบ่วงมาร กล่าวคือวัฏฏะอันเป็นไปในภูมิ ๓ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

และเปรียญตรี ปีที่ ๓

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖

แปล โดยพยัญชนะ (ยมกปฺปาฏิหาริยาวตฺถุ)

๑ อิทำ ปน ปฏิหาริยำ สตฺถา ตสฺมึ จงฺกเม จงฺกมิตฺวา อกาสิ ฯ ตสฺส เตโชกสิณ สมาปตฺติวเสน อุปริมกายโต อคฺคิกฺขนฺโธ ปวตฺตติ อาโปกสิณสมาปตฺติวเสน เหฏฺฐิมกายโต อุทกธารา ปวตฺตติ ปุน อุทกธารำย ปวตฺตฏฺฐานโต อคฺคิกฺขนฺโธ ปวตฺตติ อคฺคิกฺขนฺธสฺส จ ปวตฺตฏฺฐานโต อุทกธารา ปวตฺตตีติ ตมตฺถำ ทสฺเสตุ เหฏฺฐิมกายโต อุปริมกายโตติ วุตฺตำ ฯ เอส นโย สพฺพปเทสุ อคฺคิกฺขนฺโธ ปเนตฺถ อุทกธารำย อสมฺมิสฺโส อโหสิ ตถา อุทกธารา อคฺคิกฺขนฺเธน ฯ อุภยมฺปิ กิร เจตำ ยาว พฺรหฺมโลกา อุคฺคนฺตฺวา จกฺกวาฬมุขวฏฺฏิยำ ปวตฺตติ ฯ ฉนฺนำ วณฺณานนฺติ วุตฺตตฺตา ปนสฺส ฉพฺพณฺณรำสิโย กุเฏหิ อาสิญฺจมานำ วิลีนสุวณฺณำ วิย ยนฺตนาพิกโต นิกฺขนฺตา สุวณฺณรสธารา วิย จ เอกจกฺกวาฬคพฺภโต อุคฺคนฺตฺวา พฺรหฺมโลกำ อาหจฺจ ปฏินิวตฺติตฺวา จกฺกวาฬมุขวฏฺฏิเมว คณฺหึสุ ฯ เอกำ จกฺกวาฬคพฺภำ วงฺกโคปานสิวินทฺธำ วิย โพธิฆรำ อโหสิ เอกาโลกำ ฯ ตำ ทิวสำ สตฺถา จงฺกมิตฺวา ปาฏิหาริยำ กโรนฺโต อนฺตรนฺตรา มหาชนสฺส ธมฺมกถำ กเถสิ กเถนฺโต จ ชนำ นิรสฺสาสำ อกตฺวา อสฺสาสตรำ เทติ ฯ

แปล โดยอรรถ (วชฺชีปุตฺตภิกฺขุวตฺถุ)

๒ โส (ภิกฺขุ) ตสฺมึ วนสณฺเฑ อธิวตฺถาย เทวตาย อิมํ ภิกฺขุ สเวเชสฺสามีติ อธิปฺปาเยน

เอกโก ตฺวํ อรญฺเญ วิหรสิ
อปวิทฺธํ ว วนสฺมึ ทารุกํ
ตสฺส เต พหุกา ปิหยนฺติ
เนรยิกา วิย สคฺคคามินนฺติ

วุตฺตํ อิมํ คาถํ สุตฺวา ปุนทิวเส สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา นิสีทิ ฯ สตฺถา ตํ ปวตฺตึ ญตฺวา ฆราวาสสฺส ทุกฺขตํ ปกาเสตุกาโม ปญฺจ ทุกฺขานิ สโมธาเนตฺวา อิมํ คาถมาห

ทุปฺปพฺพชฺชํ ทุรภิรมํ ทุราวาสา ฆรา ทุกฺขา
ทุกฺโข สมานสํวาโส ทุกฺขานุปติตทฺธคู
ตสฺมา น จทฺธคู สิยา น จ ทุกฺขานุปติโต สิยาติ ฯ

ตตฺถ ทุปฺปพฺพชฺชนฺติ อปฺปํ วา มหนฺตํ วา โภคกฺขนฺธํ เจว ญาติปริวฏฺฏญฺจ ปหาย อิมสฺมึ สาสเน อุรํ ทตฺวา ปพฺพชฺชํ นาม ทุกฺขํ ฯ ทุรภิรมนฺติ เอวํ ปพฺพชิเตนาปิ ภิกฺขาจริยาย ชีวิตวุตฺตึ ฆฏนฺเตน อปริมาณสีลกฺขนฺธโคปนธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติปูรณวเสน อภิรมิตุ ทุกฺขํ ฯ ทุราวาสาติ ยสฺมา ปน ฆรํ อาวสนฺเตน ราชูนํ ราชกิจฺจํ อิสฺสรานํ อิสฺสรกิจฺจํ วหิตพฺพํ ปริชโน เจว ธมฺมิกา จ สมณพฺราหฺมณา สงฺคหิตพฺพา เอวํ สนฺเตปิ ฆราวาโส ฉิทฺทฆโฏ วิย มหาสมุทฺโท วิย จ ทุปฺปูโร ตสฺมา ฆรา นาเมเต ทุราวาสา ทุกฺขา อาวสิตุ เตเนว การเณน ทุกฺขาติ อตฺโถ ฯ ทุกฺโข สมานสํวาโสติ คิหิโน หิ เย ชาติโคตฺตกุลโภเคหิ ปพฺพชิตา วา สีลาจารพาหุสจฺจาทีหิ สมานาปิ หุตฺวา โกสิ ตฺวํ โก อหนฺติอาทีนิ วตฺวา อธิกรณปฺปสุตา โหนฺติ เต อสมานา นาม เตหิ สทฺธึ สํวาโส นาม ทุกฺโขติ อตฺโถ ฯ ทุกฺขานุปติตทฺธคูติ เย วฏฺฏสงฺขาตํ อทฺธานํ ปฏิปนฺนตฺตา อทฺธคู เต ทุกฺเขน อนุปติตา ว ฯ ตสฺมา น จทฺธคูติ ยสฺมา ทุกฺขานุปติตภาโวปิ ทุกฺโข อทฺธคูภาโวปิ ทุกฺโข ตสฺมา วฏฺฏสงฺขาตํ อทฺธานํ คมนตาย อทฺธคูปิ น ภเวยฺย วุตฺตปฺปกาเรน ทุกฺเขน อนุปติโตปิ น ภเวยฺยาติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ก็ อ. พระศาสดา เสด็จจงกรมแล้ว ณ ที่เป็นที่จงกรมนั้น ได้ทรงกระทำแล้ว ซึ่งพระปาฏิหาริย์นี้ ฯ อ. คำว่า **เหฏฐิมกายโต อุปริมกายโต** ดังนี้ อันพระสารีบุตรเถระกล่าวแล้ว เพื่อแสดง ซึ่งเนื้อความนั้นว่า อ. กองแห่งไฟ ย่อมเป็นไปทั่ว แต่พระกายอันมีในเบื้องบน ด้วยอำนาจแห่งเตโชกสิณสมาบัติ ของพระศาสดาพระองค์นั้นด้วย อ. สายแห่งน้ำ ย่อมเป็นไปทั่ว แต่พระภายอันมีในเบื้องล่าง ด้วยอำนาจแห่งอาโปกสิณสมาบัติด้วย, อ. กองแห่งไฟ ย่อมเป็นไปทั่ว แต่ที่แห่งสายแห่งน้ำเป็นไปทั่วแล้วอีกด้วย, อ. สายแห่งน้ำ ย่อมเป็นไปทั่ว แต่ที่แห่งกองแห่งไฟเป็นไปทั่วแล้วด้วย ดังนี้ ฯ อ. นัย ในบททั้งปวง ท. นี้ แต่ว่า อ. กองแห่งไฟ เป็นสภาพไม่เจือกัน ด้วยสายแห่งน้ำ ได้เป็นแล้ว ในพระปาฏิหาริย์นี้ อ. เหมือนอย่างนั้น คือว่า อ. สายแห่งน้ำเป็นธรรมชาติไม่เจือกัน ด้วยกองแห่งไฟ ได้เป็นแล้ว ฯ ก็ได้ยินว่า แม้ อ. หมวดสองแห่งกองไฟและสายแห่งน้ำนี้ พลุ่งขึ้นไปแล้ว เพียงไรแต่พรหมโลก ย่อมเป็นไปทั่วที่ขอบแห่งปากแห่งจักรวาล ฯ ก็ อ. พระรัศมี มีวรรณะ ๖ ท. ของพระศาสดาพระองค์นั้น พลุ่งขึ้นไปแล้วจากห้องแห่งจักรวาลหนึ่ง ราวกะ อ. ทองคำที่ละลายแล้ว ไหลออกอยู่ จากเบ้า ท. ด้วย ราวกะ อ. สายแห่งน้ำแห่งทองคำ ไหลออกแล้วจากทะนานยนต์ด้วย จดแล้ว ซึ่งพรหมโลก กลับเฉพาะแล้ว จับแล้ว ซึ่งขอบแห่งปากแห่งจักรวาลนั่นเทียว เพราะความที่แห่งคำว่า **ฉนฺนำ วณฺณานำ** ดังนี้ อันพระสารีบุตรเถระกล่าวแล้ว ฯ อ. ห้องแห่งจักรวาพหนึ่ง เป็นราวกะว่าเรือนแห่งต้นโพธิ อันกลอนเรือนโค้งรึงรัดแล้ว เป็นที่มีแสงสว่างเป็นอันเดียวกัน ได้เป็นแล้ว ฯ ในวันนั้น อ. พระศาสดา เสด็จจงกรมแล้ว ทรงกระทำอยู่ ซึ่งพระปาฏิหาริย์ ตรัสแล้ว ซึ่งพระวาจาเป็นเครื่องกล่าว แสดง ซึ่งธรรม แก่มหาชนในระหว่าง ๆ อนึ่ง เมื่อตรัส ไม่ทรงกระทำแล้ว ซึ่งชนให้เป็นผู้มีอันหายใจออกออกแล้ว ย่อมประทาน ทรงกระทำ ซึ่งชนให้เป็นผู้มีอันหายใจออกกว่า ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ภิกษุนั้นได้สดับคาถานี้ อันเทวดาผู้สิงอยู่ในราวไพรนั้นกล่าวแล้วว่า : -

"ท่านอยู่เดียวดายในป่า เหมือนไม้ที่เขาทิ้งไว้
ในไพร, ชนเป็นอันมากย่อมกระหยิ่มต่อท่านนั้น
เหมือนพวกสัตว์นรก กระหยิ่มต่อหมู่ชนผู้ไป
สวรรค์ ฉะนั้น"

ด้วยความประสงค์ว่า เราจักยังภิกษุนี้ให้สังเวช ในวันรุ่งขึ้น เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้วนั่ง ฯ พระศาสดาทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว มีพระพุทธประสงค์จะทรงประกาศว่า การอยู่ครองเรือนเป็นทุกข์ จึงทรงรวบรวมทุกข์ ๕ ประการมาแล้ว ตรัสพระคาถาว่า ดังนี้ : -

"การบวชก็ยาก การยินดีก็ยาก เรือนที่ครอบครองไม่ดี
ก็นำทุกข์มาให้ การอยู่ร่วมกับบุคคลผู้ไม่เสมอกัน
ก็นำทุกข์มาให้ บุคคลผู้เดินทางไกล ก็รังแต่จะถูกทุกข์
คอยติดตาม เพราะฉะนั้น ไม่พึงเป็นผู้เดินทางไกล และ
ไม่พึงเป็นผู้อันทุกข์คอยติดตาม"

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ทุปฺปพฺพชฺชำ** ความว่า ธรรมดาว่า การละกองโภคะน้อยก็ตาม มากก็ตาม และเครือญาติ บวชถวายชีวิตในพระศาสนานี้ เป็นการยาก ฯ บทว่า **ทุรภิรมำ** ความว่า การที่กุลบุตรแม้ผู้บวชแล้วอย่างนั้น สืบต่อความเป็นไปแห่งชีวิตด้วยการเที่ยวภิกษา ยินดียิ่งด้วยความสามารถการคุ้มครองกองแห่งศีลอันไม่มีประมาณและบำเพ็ญข้อปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เป็นการยาก ฯ บทว่า **ทุราวาสา** ความว่า ก็เพราะเหตุที่ราชกิจของพระราชาทั้งหลาย อิสรกิจของหมู่อิสรชนอันบุคคลผู้อยู่ครองเรือนจำต้องนำพา ชนข้างเคียงและหมู่สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติธรรม ก็จำต้องสงเคราะห์ แม้เมื่อเป็นเช่นนี้ การครองเรือน เหมือนหม้อทะลุ และเหมือนมหาสมุทรให้เต็มได้ยาก ฉะนั้น ขึ้นชื่อว่าเรือนเหล่านั่น อันบุคคลครอบครอง ไม่ดี จึงชื่อว่านำทุกข์มาให้ คือ ทำให้ลำบาก เพื่อจะอยู่ครอบครอง เพราะเหตุนั้นนั่นแล, (คือจะอยู่ครอบครองก็เป็นทุกข์ เพราะเหตุนั้นนั่นแล") บาทพระคาถาว่า **ทุกฺโข สมานสำวาโส** ความว่า จริงอยู่ ชนเหล่าใดเป็นคฤหัสถ์ แม้เป็นผู้เสมอกันโดยชาติ โคตร ตระกูล และโภคะ ก็ตาม เป็นบรรพชิต แม้เป็นผู้เสมอกันโดยคุณทั้งหลายมีศีลอาจาระและพาหุสัจจะเป็นต้นก็ตาม ต่างก็กล่าวคำเป็นต้นว่า ท่านเป็นใคร เราคือใคร ขวนขวายแต่จะก่อเรื่อง ชนเหล่านั้น ชื่อว่า ผู้ไม่เสมอกัน อันการอยู่ร่วมกับชนผู้ไม่เสมอกันเหล่านั้น นำทุกข์มาให้ ฯ บาทพระคาถาว่า **ทุกฺขานุปติตทฺธคู** ความว่า ชนเหล่าใดชื่อว่าผู้เดินทางไกล เพราะความเป็นผู้ดำเนินไป สู่ทางไกล กล่าวคือวัฏฏะ ชนเหล่านั้นถูกทุกข์คอยติดตามแท้ ฯ สองบทว่า **ตสฺมา น จทฺธคู** ความว่า เพราะแม้ความเป็นผู้อันทุกข์คอย

ติดตาม ก็นำทุกข์มาให้ แม้ความเป็นผู้เดินทางไกล ก็นำทุกข์มาให้ ฉะนั้น บุคคลทั้งไม่พึงเป็นผู้ชื่อว่าเดินทางไกล เพราะการเดินทางไกลกล่าวคือวัฏฏะ ทั้งไม่พึงเป็นผู้อันทุกข์มีประการดังกล่าวแล้วคอยติดตาม ฯ

พระราชกิตติโสภณ วัดเบญจมบพิตร แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

แปล โดยพยัญชนะ (กุมารกสฺสปตฺเถรมาตุวตฺถุ)

๑ สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปจฺฉิจฺตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต น ภิกฺขเว อิทาเนว อหํ อิเมสํ ปจฺจโย จ ปติฏฺฐา จ ชาโต ปุพฺเพปิ เตสํ อหํ ปติฏฺฐา อโหสึ เยวาติ วตฺวา

นิโคฺรธเมว เสเวยฺย น สาขมุปสวเส
นิโคฺรธสฺมึ มตํ เสยฺโย ยญฺเจ สาขสฺมิ ชีวิตนฺติ

อิมํ นิโคฺรธชาตกํ วิตฺถาเรน กเถตฺวา ตทา สาขมิโค เทวทตฺโต อโหสิ ปริสาปิสฺส เทวทตฺตปริสา ว วารปฺปตฺตา มิคเธนุ เถรี อโหสิ ปุตฺโต กุมารกสฺสโป คพฺภินีมิคิยา ชีวิตํ ปริจฺจชิตฺวา คโต นิโคฺรธมิคราชา ปน อหเมวาติ ชาตกํ สโมธาเนตฺวา ปุตฺตสิเนหํ ฉินฺทิตฺวา เถริยา อตฺตนา ว อตฺตโน ปติฏฺฐานกตภาวํ ปกาเสนฺโต ภิกฺขเว ยสฺมา ปรสฺส อตฺตานิ จิเตน สคฺคปรายเนน วา มคฺคปรายเนน วา ภวิตุ น สกฺกา ตสฺมา อตฺตา ว อตฺตโน นาโถ กึ ปโร กริสฺสตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ โก หิ นาโถ ปโร สิยา
อตฺตนา หิ สุทนฺเตน นาถํ ลภติ ทุลฺลภนฺติ ฯ

แปล โดยอรรถ (ปฐมโพธิวตฺถุ)

๒ โส หิ โพธิรุกฺขมูเล นิสินฺโน สุริเย อนตฺถงฺคเตเยว มารพลํ วิธมิตฺวา ปฐมยาเม ปุพฺเพนิวาสปฏิจฺฉาทกํ ตมํ ปทาเลตฺวา มชฺฌิมยาเม ทิพฺพจกฺขุ วิโสเธตฺวา ปจฺฉิมยาเม สตฺเตสุ การุญฺญตํ ปฏิจฺจ ปจฺจยาการ ญาณํ โอตาเรตฺวา ตํ อนุโลมปฏิโลมวเสน สมฺมสนฺโต อรุณุคฺคมนเวลาย สห อจฺฉริเยหิ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อเนเกหิ พุทฺธสตสหสฺเสหิ อวิชหิตํ อุทานํ อุทาเนนฺโต อิมา คาถาอภาสิ

อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ
คหการกํ คเวสนฺโต ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํ
คหการก ทิฏฺโฐสิ ปุน เคหํ น กาหสิ
สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา คหกูฏฺ วิสงฺขตํ
วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ ตณฺหานํ ขยมชฺฌคาติ ฯ

ตตฺถ คหการกํ คเวสนฺโตติ อหํ อิมสฺส อตฺตภาวสงฺขาตสฺส เคหสฺส การกํ ตณฺหาวฑฺฒกึ คเวสนฺโต เยน ญาเณน สกฺกา โส ทฏฺฐุ ตสฺส โพธิญาณสฺสตฺถาย ทีปงฺกรปาทมูเล กตาภินีหาโร เอตฺตกํ กาลํ อเนกชาติสํสารํ อเนกชาติสตสหสฺสสงฺขยํ อิมํ สํสารวฏฺฏํ อนิพฺพิสํ ตํ ญาณํ อวินฺทนฺโต อลภนฺโตเยว สนฺธาวิสฺสํ สํสรึ อปราปรํ อนุวิจรินฺติ อตฺโถ ฯ ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนนฺติ อิทํ คหการกคเวสนสฺส การณวจนํ ฯ ยสฺมา ชราพฺยาธิมรณมิสฺสตาย ชาติ นาเมสา ปุนปฺปุนํ อุปคนตุ ทุกฺขา น จ สา ตสฺมึ อทิฏฺเจ นิวตฺตติ ตสฺมา ตํ คเวสนฺโต สนฺธาวิสฺสนฺติ อตฺโถ ฯ ทิฏฺโฐสีติ สพฺพญฺญุตญาณํ ปฏิวิชฺฌนฺเตเนว มยา อิทานิ นิฏฺโฐ อสิ ฯ ปุน เคหนฺติ ปุน อิมสฺมึ สสารวฏฺเฏ อตฺตภาวสงฺขาตํ มม เคหํ น กาหสิ ฯ สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคาติ ตว สพฺพา อวเสสกิเลสผาสุกา มยา ภคฺคา ฯ คหกูฏฺ วิสงฺขตนฺติ อิมสฺส ตยา[๑] กตสฺส อตฺตภาว เคหสฺส อวิชฺชาสงฺขาตํ กณฺณิกามณฺฑลมฺปิ มยา วิทฺธสิตํ ฯ วิสงฺขารคตํ จิตฺตนฺติ อิทานิ มม จิตฺตํ วิสงฺขารํ นิพฺพานํ อารมฺมณกรณวเสน คตํ อนุปวิฏฺจ ฯ ตณฺหานํ ขยมชฺฌคาติ ตณฺหานํ ขยสงฺขาตํ อรหตฺตํ อธิคโตสฺมีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

---

๑. ต้นฉบับเป็น ตยา ปัญหาออกเป็น มยา ฯ

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

แปล โดยพยัญชนะ

๓. อ. พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ. เธอ ท. เป็นผู้นั่งพร้อมแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าวอะไรหนอ ย่อมเป็น ในกาลนี้ ดังนี้, ครั้นเมื่อคำว่า อ. ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งพร้อมแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าวชื่อนี้ ย่อมเป็น ในกาลนี้ ดังนี้ อันภิกษุ ท. กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ. เรา เป็นปัจจัยด้วย เป็นที่พึ่งด้วย ของชน ท. เหล่านี้ เกิดแล้ว ในกาลนี้นั่นเทียว หามิได้ อ. เรา เป็นที่พึ่งของชน ท. เหล่านั้น ได้เป็นแล้วนั่นเทียว แม้ในกาลก่อน ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งชาดกอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยเนื้อชื่อว่านิโครธนี้ว่า : -

อ. เนื้อ คือ อ. เจ้าหรือ ๆ ว่า อ. เนื้ออื่น พึงคบ
ซึ่งเนื้อชื่อว่านิโครธ นั่นเทียว ไม่พึงเข้าไปคบ ซึ่ง
เนื้อชื่อว่าสาขะ อ. ความตาย ไนสำนักแห่งเนื้อชื่อว่า
นิโครธ เป็นธรรมชาติประเสริฐกว่า กว่า – หากว่า
อ. ความเป็นอยู่ในสำนักแห่งเนื้อชื่อว่าสาขะใดไซร้
ความเป็นอยู่นั้น ย่อมเป็น ดังนี้

โดยพิสดาร ยังชาดกว่า อ. เนื้อชื่อว่าสาขะ ในกาลนั้น เป็นเทวทัต ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ แม้ อ. บริษัท ท. ของเนื้อชื่อว่าสาขะนั้น ในกาลนั้น เป็นบริษัท ของพระเทวทัตเทียว ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ อ. แม่เนื้อนมผู้ถึงแล้ว ซึ่งวาระ ในกาลนั้น เป็นพระเถรี ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ อ. ลูก ของแม่เนื้อนมนั้น ในกาลนั้น เป็นพระกุมารกัสสปะ ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ ส่วนว่า อ. เนื้อผู้ราชา ชื่อว่านิโครธ ผู้ไปสละแล้ว ซึ่งชีวิต เพื่อแม่เนื้อผู้มีครรภ์ ในกาลนั้น เป็นเรานั่นเทียว ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ ดังนี้ ให้ตั้งลงพร้อมแล้วเมื่อทรง[๑]ประกาศ ซึ่งความที่แห่งพระเถรี ผู้มีที่พึ่งอันตัด ซึ่งความรักในบุตรแล้วกระทำแล้ว ซึ่งที่พึ่งแก่ตนด้วยตนเทียว (หรือซึ่งความที่แห่งตนอันพระเถรี ตัด ซึ่งความรักในบุตรแล้ว กระทำแล้วให้เป็นที่พึ่งด้วยตนเทียว) ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อันบุคคลผู้ตั้งอยู่แล้วในตน ของบุคคลอื่น ไม่อาจเพื่อเป็นผู้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้าหรือ ๆ ว่า

---

๑. เมื่อทรงประกาศซึ่งความที่แห่งพระเถรี ผู้มีที่พึ่งทำแก่ตนด้วยตนเทียว เพราะตัดซึ่งความรักในบุตร

เป็นผู้มีมรรคเป็นที่ไปในเบื้องหน้า เป็น เหตุใด เพราะเหตุนั้น อ. ตนเทียว เป็นที่พึ่งของตน ย่อมเป็น อ. บุคคลอื่น จักกระทำ ซึ่งอะไร ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า : -

จริงอยู่ อ. ตน เป็นที่พึ่งของตน ย่อมเป็น ก็
อ. บคคลอื่น คือ อ. ใคร พึงเป็นที่พึ่ง พึงเป็น
เพราะว่า อ. บุคคล มีตน อันตนฝึกดีแล้ว ย่อมได้
ซึ่งที่พึ่งอันบุคคลพึงได้โดยยาก ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ความย่อว่า พระบรมศาสดาพระองค์นั้น ประทับนั่ง ณ โคนโพธิพฤกษ์ เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ทันอัสดงคตเลย ทรงกำจัดมารและพลมารแล้ว ในปฐมยาม ทรงทำลายความมืดที่ปกปิดปุพเพนิวาสญาณ ในมัชฌิมยาม ทรงชำระทิพยจักษุญาณให้หมดจดแล้ว ในปัจฉิมยาม ทรงอาศัยความที่พระองค์ทรงมีพระกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงหยั่งพระญาณลงในปัจจยาการแล้ว ทรงพิจารณาอยู่ซึ่งปัจจยาการ ด้วยสามารถอนุโลมและปฏิโลม ในเวลาอรุณขึ้น ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณพร้อมด้วยเหตุอันน่าอัศจรรย์ทั้งหลาย เมื่อจะทรงเปล่งพระอุทานที่พระพุทธเจ้าหลายแสนพระองค์ไม่ทรงละแล้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า : -

เราแสวงหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่ประสบ จึงท่องเที่ยวไป
สู่สงสารเป็นอเนกชาติ เพราะความเกิดบ่อย ๆ นำทุกข์มาให้
แนะนายช่างผู้สร้างเรือน เราพบเจ้าแล้ว เจ้าจักสร้างเรือนอีก
ไม่ได้ ซี่โครงของเจ้าเราหักเสียหมดแล้ว ยอดเรือน เราก็รื้อเสียแล้ว
จิตของเราถึงธรรมที่ปราศจากปัจจัยปรุงแต่งแล้ว เราได้บรรลุธรรม
เป็นที่สิ้นตัณหาแล้ว ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บาทพระคาถาว่า **คหการ์ คเวสนฺโต** เป็นต้น ความว่า เราแสวงหานายช่างผู้สร้างเรือนกล่าวคืออัตภาพนี้ คือ นายช่างคือตัณหามือภินิหารกระทำแล้วแทบบาทมูลแห่งพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่าทีปังกร เพื่อประโยชน์แก่พระญาณ อันเป็นเครื่องอาจเห็นนายช่าง คือ ตัณหานั้นได้ คือ พระโพธิญาณ เมื่อไม่ประสบ คือ ไม่พบ ได้แก่ ไม่ได้พระญาณนั้นแล จึงท่องเที่ยว คือ เร่ร่อน ได้แก่ วนเวียน ไป ๆ มา ๆ สู่สงสารเป็นอเนกชาติ คือ สู่สังสารวัฏนี้ อันนับได้หลายแสนชาติ สิ้นกาลมีประมาณเท่านี้ ฯ คำว่า **ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนำ** นี้ เป็นคำแสดงถึงเหตุแห่งการแสวงหานายช่างผู้สร้างเรือน ฯ อธิบายว่า เพราะชื่อว่าความเกิดนี้ คือ การเข้าถึงบ่อย ๆ ชื่อว่านำทุกข์มาให้ เพราะเจือด้วยชราพยาธิและมรณะ อนึ่ง ความเกิดนั้น เมื่อเราไม่พบนายช่างผู้สร้างเรือนนั้นแล้ว ย่อมไม่หยุด ฉะนั้น เราจึงต้องท่องเที่ยวแสวงหานายช่าง

ผู้สร้างเรือนนั้น ฯ บทว่า **ทิฏฺโฐสิ** ความว่า บัดนี้ เราบรรลุ พระสัพพัญญุตญาณ นั่นแล เป็นอันว่าได้พบเจ้าแล้ว ฯ บทว่า ปุน เคหำ ความว่า เจ้าจักสร้างเรือนของเรา กล่าวคือ อัตภาพในสังสารวัฏนี้อีกไม่ได้ ฯ บาทพระคาถาว่า **สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา** ความว่า ซี่โครง คือ กิเลสที่เหลือทั้งหมดของเจ้าเราหักเสียแล้ว ฯ บาทพระคาถาว่า **คหกูฏำ วิสงฺขตำ** ความว่า แม้มณฑลช่อฟ้า กล่าวคืออวิชชาแห่งเรือนคืออัตภาพที่เจ้าสร้างไว้แล้วนี้ เราก็รื้อเสียแล้ว ฯ บาทพระคาถาว่า **วิสงฺขารคตำ จิตฺตำ** ความว่า บัดนี้ จิตของเราถึง คือ เขาไปถึงธรรมที่ปราศจากปัจจัยปรุงแต่งคือพระนิพพานแล้ว ด้วยสามารถกระทำให้เป็นอารมณ์ ฯ บาทพระคาถาว่า **ตณฺหานำ ขยมชฺฌคา** ความว่า เราได้บรรลุพระอรหัต กล่าวคือธรรมเป็นเครื่องสิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

และเปรียญตรี ปีที่ ๓

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘

แปล โดยพยัญชนะ (ปญฺจภิกฺขุวตฺถุ)

๑ สตฺถา ... รกฺขสีนํ วเสน ราชกุเล ชีวิตกฺขยํ ปตฺเต ปตฺตาภิเสเกน มหาสตฺเตน เสตจฺฉตฺตสฺส เหฏฺฐา ราชาสเน นิสินฺเนน อตฺตโน สิริสมฺปตฺตึ โอโลเกตฺวา วิริยํ นาเมตํ สตฺเตหิ กตฺตพฺพเมวาติ วตฺวา อุทานวเสน อุทานิตํ

กุสลูปเทเส ฐิติยา ทพฺหาย
อวฏฺฐิตตฺตา ภยภีรุตาย จ
น รกฺขสีนํ วสมาคมิมฺห เส
ส โสตฺถิภาโว มหตา ภเยน เมติ

อิมํ คาถํ ทสฺเสตฺวา ตทาปิ ตุมฺเห ปญฺจชนา ตกฺกสิลรชฺชํ คหณตฺถาย นิกฺขมนฺตา มหาสตฺตา อาวุธหตฺถา ปริวาเรตฺวา มคฺคํ คจฺฉนฺตา อนฺตรามคฺเค รกฺขสีหิ จกฺขูทฺวาราทิวเสน อุปนีเตสุ รูปารมฺมณาทีสุ อสํวุตา ปณฺฑิตสฺส โอวาเท อวตฺติตฺวา โอโลกยนฺตา รกฺขสีหิ ขาทิตา ชีวิตกฺขยํ ปาปุณิตฺถ เตสุ ปน อารมฺมเณสุ สํวุโต ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธนฺตีปิ เทววณฺณํ ยกฺขินึ อนาทยิตฺวา โสตฺถินา ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา รชฺชํ ปตฺโต ราชา อหเมวาติ ชาตกํ สโมธาเนตฺวา ... อิมา ถาคา อภาสิ ฯ

แปล โดยอรรถ (อตฺตโนวตฺถุ)

อหํ นาโคว สงฺคาเม จาปาโต ปติตํ สรํ
อติวากฺยํ ติติกฺขิสฺสํ ทุสฺสีโล หิ พหุชฺชโน
ทนฺตํ นยนฺติ สมิตึ ทนฺตํ ราชาภิรูหติ
ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ โยติวากฺยํ ติติกฺขติ
วรมสฺสตรา ทนฺตา อาชานียา จ สินฺธวา
กุญฺชรา จ มหานาคา อตฺตทนฺโต ตโต วรนฺติ ฯ

ตตฺถ นาโควาติ หตฺถี วิย ฯ จาปาโต ปติตนฺติ ธนุโต มุตฺตํ ฯ อติวากฺยนฺติ อฏฺฐอนริยโวหารวเสน ปวตฺตุ วีติกฺกมวจนํ ฯ ติติกฺขิสฺสนฺติ ยถา สงฺคามาวจโร สุทนฺโต มหานาโค ขโม สตฺติปฺปหาราทีนํ จาปาโต มุจฺจิตฺวา อตฺตนิ ปติเต สเร อวิหญฺญมาโน ติติกฺขติ เอวเมว

เอวรูปั อติวากฺยํ ติติกฺขิสฺสํ สหิสฺสมีติ อตฺโถ ฯ ทุสฺสีโล หีติ อยํ หิ โลกิยมหาชโน พหุ ทุสฺสีโล อตฺตโน รุจิวเสน วาจํ นิจฺฉาเรตฺวา ฆฏฺเฏนฺโต วิจรติ ตตฺถ อธิวาสนํ อชฺฌุเปกฺขนํ เม ภาโร ฯ

สมิตินฺติ อุยฺยานกีฬามณฺฑลาทีสุ หิ มหาชนมชฺฌ์ คจฺฉนฺตา ทนฺตเมว โคณชาตึ วา วา อสฺสชาตึ วา ยาเน โยเชตฺวา นยนฺติ ฯ ราชาติ ตถารูปาเนว ฐานานิ คจฺฉนฺโต ราชาปิ ทนฺตเมว อภิรูหติ ฯ มนุสฺเสสูติ มนุสฺเสสุปิ จตูหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺโต นิพฺพิเสวโนว เสฏฺโ ฯ โยติวากฺยนฺติ โย เอวรูปั อติกฺกมวจนํ ปุนปฺปุนํ วุจฺจมานมฺปิ ติติกฺขติ น ปฏิปฺผรติ น วิหญฺญติ เอวรูโป ทนฺโต เสฏฺโจติ อตฺโถ ฯ

อสฺสตราหิ วหวาย คทฺรเภน ชาตา ฯ อาชานียาติ ยํ อสฺสทมฺมสารถิ การณํ กาเรติ ตสฺส ขิปฺปั ชานนสมตฺถา ฯ สินฺธวาติ สินฺธวรฏฺเจ ชาตา อสฺสา ฯ มหานาคาติ กุญฺชรสงฺขาตา มหาหตฺถิโน ฯ อตฺตทนฺโตติ เอเต อสฺสตรา วา สินฺธวา วา กุญฺชรา วา ทนฺตา ว วรํ น อทนฺตา โย ปน จตูหิ อริยมคฺเคหิ อตฺตโน ทนฺตตาย อตฺตทนฺโต นิพฺพิเสวโน อยํ ตโตปิ วรํ สพฺเพหิปิ เอเตหิ อุตฺตริตโรติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ทรงแสดงแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ว่า
อ. เรา ท. ไม่มาแล้วสิ สู่อำนาจ แห่งนางผีเสื้อ ท.
เพราะความที่แห่งเราเป็นผู้ตั้งลงแล้ว ในอุบายอันเป็น
เครื่องเข้าไปแสดงอ้างของบุคคลผู้ฉลาด ด้วยความเพียร
อันมั่นด้วย เพราะความที่แห่งเราเป็นผู้กลัวแต่ภัยด้วย
อ. ความเป็นแห่งความสวัสดี จากภัยอันใหญ่นั้น ได้
มีแล้ว แก่เรา ดังนี้

อันอันพระมหาสัตว์ ผู้มีการอภิเสกอัน -ครั้นเมื่อตระกูลแห่งพระราชา ถึงแล้ว ซึ่งความสิ้นไปแห่งชีวิต ด้วยอำนาจแห่งนางผีเสื้อ ท. -ถึงแล้ว ผู้ประทับนั่งแล้ว บนอาสนะแห่งพระราชา ในภายใต้แห่งเศวตฉัตร ทรงตรวจดู ซึ่งสมบัติอันเป็นศิริ ของพระองค์แล้ว ตรัสว่า ชื่อ อ. ความเพียรนั่น อันสัตว์ ท. ควรกระทำ นั่นเทียว ดังนี้แล้ว ทรงปล่งแล้ว ด้วยอำนาจแห่งพระอุทาน ทรงยังชาดกว่า แม้ในกาลนั้น อ. เธอ ท. เป็นชน ๕ คน เป็น ผู้มีอาวุธในมือ แวดล้อมแล้ว ซึ่งพระมหาสัตว์ ผู้เสด็จออกไปอยู่ เพื่อประโยชน์แก่อันถือเอา ซึ่งความเป็นแห่งพระราชาในเมืองตักกศิลา ไปอยู่สู่หนทาง ไม่สำรวมแล้ว ในอารมณ์ ท. มีอารมณ์คือรูปเป็นต้น อันอันนาง ผีเสื้อ ท. นำเข้าไปแล้ว ด้วยสามารถแห่งทวารมีจักษุทวารเป็นต้น ในระหว่งแห่งหนทาง ไม่ประพฤติแล้ว ในโอวาทของบัณฑิต แลดูอยู่ ผู้อันนางผีเสื้อ ท. เคี้ยวกินแล้ว ถึงแล้ว ซึ่งความสิ้นไปแห่งชีวิต ส่วนว่า อ. พระราชาผู้ทรงสำรวมแล้ว ในอารมณ์ ท. เหล่านั้น ผู้ไม่ทรงเอื้อเฟื้อแล้ว ซึ่งนางยักษิณี ผู้มีเพศเพียงดังเพศแห่งเทพดา แม้ผู้ติดตามไปอยู่ ข้างหลัง ๆ เสด็จไปแล้ว สู่เมืองตักกศิลา โดยความสวัสดี ถึงแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชาในกาลนั้นเป็นเรานั่นเทียว ย่อมเป็น ในกาลนี้ ดังนี้ ให้ตั้งลงพร้อมแล้ว ... ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ ในนาควรรคว่า

เราจักอดกลั้นคำล่วงเกิน เหมือช้างตัวประเสริฐ
อดทนลูกศรที่ตกจากแล่งในสงคราม ฉะนั้น เพราะ
ชนเป็นอันมาก เป็นผู้ทุศีล ชนทั้งหลายย่อมนำสัตว์
พาหนะที่ฝึกแล้วไปสู่ที่ประชุม พระราชาย่อมทรง
สัตว์พาหนะที่ฝึกแล้ว บรรดามนุษย์ บุคคลใด ย่อม
อดกลั้นคำล่วงเกินได้ บุคคลนั้น เป็นผู้ฝึกแล้ว
จัดเป็นผู้ประเสริฐสุด ม้าอัสดรก็ดี ม้าสินธพ
ตัวอาชาไนยก็ดี ช้างมหานาคชนิดกุญชรก็ดี ที่ฝึกแล้ว
จัดว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ ส่วนบุคคลผู้ฝึกตนแล้ว
ย่อมประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะมีม้าอัสดรเป็นต้นนั้น ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **นาโคว** แปลว่า เหมือนช้าง ฯ สองบทว่า **จาปาโต ปติตๆ** ความว่า พ้นจากธนู ฯ บทว่า **อติวากฺยๆ** ความว่า ซึ่งคำล่วงเกินที่เป็นไปด้วยอำนาจโวหารอันมิใช่ของพระอริยะ ๘ ประการ ฯ บทว่า **ติติกฺขิสฺสๆ** เป็นต้น ความว่า ช้างมหานาคที่ฝึกหัดดีแล้วเข้าสู่สงคราม เป็นสัตว์ทนต่อการประหารทั้งหลายมีการประหารด้วยหอกเป็นต้น ไม่พรั่นพรึงอยู่ ชื่อว่าย่อมอดทน ลูกศรที่หลุดจากแล่งตกลงที่ตน ฉันใด เราก็จักอดกลั้น คือ จักทนทานคำล่วงเกินเห็นปานนี้ ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ บทว่า **ทุสฺสีโล หิ** ความว่า เพราะมหาชนชาวโลกนี้เป็นอันมาก เป็นผู้ทุศีล คือ เที่ยวเปล่งถ้อยคำเสียดสี ด้วยอำนาจความชอบใจของตน ความอดกลั้น คือ ความวางเฉย ในถ้อยคำนั้น เป็นภาระของเรา ฯ

บทว่า **สมิติๆ** เป็นต้น ความว่า จริงอยู่ ชนทั้งหลาย เมื่อจะเข้าไปสู่ท่ามกลางมหาชนในสถานที่สมาคมมีอุทยานหรือสนามกีฬาเป็นต้น นำโคหรือม้าที่ฝึกแล้วเท่านั้นเทียมยานไป ฯ บทว่า **ราชา** เป็นต้น ความว่า แม้พระราชาเมื่อจะเสด็จไปสู่ที่เห็นปานนั้นนั่นแหละ ย่อมทรงเฉพาะสัตว์พาหนะตัวที่ฝึกแล้ว ฯ บทว่า **มนุสฺเสสุ** เป็นต้น ความว่า แม้บรรดามนุษย์ บุคคลผู้ฝึกแล้ว ด้วยอริยมรรค ๔ คือ ผู้สิ้นพยศแล้วเท่านั้น จัดเป็นผู้ประเสริฐสุด ฯ บทว่า **โยติวากฺยๆ** เป็นต้น ความว่า บุคคลใด ย่อมอดกลั้น คือ ไม่โต้ตอบ ได้แก่ ไม่เดือดร้อน ถึงคำล่วงเกินเห็นปานนี้ แม้ที่เขากล่าวซ้ำซากอยู่บุคคลเห็นปานนี้ เป็นผู้ฝึกแล้ว จัดเป็นผู้ประเสริฐสุด ฯ

ม้าที่เกิดจากแม่ม้าโดยพ่อลา ชื่อว่า ม้าอัสดร ฯ บทว่า **อาชานียา** ความว่า ตัวซึ่งสามารถจะพลันรู้เหตุที่นายสารถีผู้ฝึกม้าให้กระทำ ฯ ม้าที่เกิดที่ลุ่มแม่น้ำสินธู ชื่อว่า ม้าสินธพ ฯ ช้างสำคัญ ที่เรียก กุญชร ชื่อว่า ช้างมหานาค วฯ บทว่า **อตฺตทนฺโต** เป็นต้น ความว่า

ม้าอัสดรก็ดี ม้าสินธพก็ดี ช้างกุญชรก็ดี เหล่านั้น เฉพาะที่ฝึกแล้วเป็นสัตว์ประเสริฐ ที่ยังไม่ได้ฝึกหาประเสริฐไม่ ส่วนบุคคลใด ชื่อว่า ฝึกตนแล้ว เพราะความที่ตนเป็นผู้ฝึกแล้ว ด้วยอริยมรรค ๔ คือ ผู้สิ้นพยศแล้ว บุคคลนี้ ย่อมเป็นผู้ประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะมีม้าอัสดรเป็นต้นแม้นั้น คือ ย่อมเป็นผู้ยิ่งยวดกว่าสัตว์พาหนะมีม้าอัสดรเป็นต้น เหล่านั้น แม้ทั้งหมด ฯ

พระราชกิติโสภณ วัดเบญจมบพิตร แปล.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙

แปล โดยพยัญชนะ (วชฺชีปุตฺตภิกฺขุวตฺถุ)

๑ อถโข โส ภิกฺขุ เวสาลิยํ ตุริยตาฬิตวาทิตนิคฺโฆสสทฺทํ สุตฺวา ปริเทวมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ คาถมาห

เอกกา มยํ อรญฺเญ วิหราม
อปวิทฺธํ ว วนสฺมึ ทารุกํ
เอตาทิสิกาย รตฺติยา
โก สุ ทานิ อมฺเหหิ ปาปิโยติ ฯ

โส กิร วชฺชีรฏฺเฐ ราชปุตฺโต วาเรน สมฺปตฺตํ รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิโต เวสาลิยํ จาตุมฺมหาราชิเกหิ สทฺธึ เอกาพทฺธํ กตฺวา สกลนคเร ธชปตากาทีหิ ปฏิมณฺฑิเต โกมุทิยา ปุณฺณมาย สพฺพรตฺตึ ฉณวาเร วตฺตมาเน เภริอาทีนํ ตุริยานํ ตาฬิตานํ นิคฺโฆสํ วีณาทีนญฺจ วาทิตานํ สทฺทํ สุตฺวา ยานิ เวสาลิยํ สตฺต ราชสหสฺสานิ สตฺต ราชสตานิ สตฺต จ ราชาโน ตตฺตกาเยว จ เยสํ อุปราชเสนาปติอาทโย เตสุ อลงฺกตปฏิยตฺเตสุ นกฺขตฺตกีฬนตฺถาย วีถึ โอติณฺเณสุ สฏฺฐิหตฺเถ มหาจงฺกเม จงฺกมมาโน คคณมชฺเฌ จิตํ ปุณฺณจนฺทํ ทิสฺวา จงฺกมโกฏิยํ ผลกํ นิสฺสาย จิโต เวจนาลงฺการวิรหิตตฺตา วเน ฉฑฺฑิตทารุกํ วิย อตฺตภาวํ โอโลเกตฺวา อตฺถิ นุ โข อญฺโญ อมฺเหหิ ลามกตโรติ จินฺเตนฺโต ปกติยา อารญฺญกาทิคุณยุตฺโตปิ ตสฺมึ ขเณ อนภิรติยา ปีฬิโต เอวมาห ฯ

แปล โดยอรรถ (อาคนฺตุกภิกฺขุวตฺถุ)

๒ สตฺถา...อลํ ภิกฺขเว มา จินฺตยิตฺถ ผาสุวิหาโร นาม นิจฺจกาลํ ทุลฺลโภ ภิกฺขุนา นาม ยถา เต มนุสฺสา นครํ โคปยึสุ เอวํ อตฺตภาวเมว โคปิยิตุ วฏฺฏตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

นครํ ยถา ปจฺจนฺตํ คุตฺตํ สนฺตรพาหิรํ
เอวํ โคเปถ อตฺตานํ ขโณ โว มา อุปจฺจคา
ขณาตีตา หิ โสจนฺติ นิรยมฺหิ สมปฺปิตาติ ฯ

ตตฺถ สนฺตรพาหิรนฺติ ภิกฺขเว ยถา เตหิ มนุสฺเสหิ ตํ ปจฺจนฺตนครํ ทฺวารปาการาทีนิ ถิรานิ กโรนฺเตหิ สอนฺตรํ อฏฺฏาลกปริขาทีนิ ถิรานิ กโรนฺเตหิ สพาหิรนฺติ สนฺตรพาหิรํ คุตฺตํ กตํ เอวํ ตุมฺเห หิ สตึ อุปฏฺฐาเปตฺวา อชฺฌตฺติกานิ ฉ ทฺวารานิ ปิทหิตฺวา ทฺวารรกฺขิกํ สตึ อวิสฺสชฺชตฺวา ยถา คยฺหมานานิ พาหิรานิ ฉ อายตนานิ อชฺฌตฺติกานํ อุปฆาตาย สํวตฺตนฺติ ตถา อคฺคหเณน ตานิ ถิรานิ กตฺวา เตสํ อปฺปเวสาย ทฺวารรกฺขิกํ สตึ อปฺปหาย วิจรนฺตา อตฺตานํ โคเปถาติ อตฺโถ ฯ ขโณ โว มา อุปจฺจคาติ โย หิ เอวํ อตฺตานํ น โคเปติ ตํ ปุคฺคลํ อยํ พุทฺธุปฺปาทกฺขโณ มชฺฌิมปเทเส อุปฺปตฺติกฺขโณ สมฺมาทิฏฺฐิยา ปฏิลทฺธกฺขโณ ฉนฺนมายตนานํ อเวกลฺลกฺขโณติ สพฺโพปิ อยํ ขโณ อติกฺกมติ โส ขโณ ตุมฺเห มา อติกฺกมตุ ฯ ขณาตีตาติ เย หิ ตํ ขณํ อตีตา เต จ ปุคฺคเล โส ขโณ อตีโต เต นิรยมฺหิ สมปฺปิตา หุตฺวา ตตฺถ นิพฺพตฺติตฺวา โสจนฺตีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
และเปรียญตรี ปีที่ ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๒. ครั้งนั้นแล อ. ภิกษุนั้น ฟังแล้ว ซึ่งเสียงกึกก้อง แห่งดนตรีอันบุคคลตีแล้ว และเสียงแห่งดนตรีอันบุคคลบรรเลงแล้ว ในเมืองไพศาลี คร่ำครวญอยู่ กล่าวแล้ว ซึ่งคาถา นี้ว่า

อ. เรา ท. ผู้ผู้เดียว ย่อมอยู่ ในป่า เพียงดัง
อ. ท่อนไม้ อันบุคคลทิ้งแล้ว ในป่า ในกาลนี้
อ. ใครสิ เป็นผู้ลามกกว่า กว่าเรา ท. ย่อมเป็น
ในราตรี อันปรากฏดุจราตรีนี้ ดังนี้ ในเวลานั้น ฯ

ได้ยินว่า อ. ภิกษุนั้น เป็นบุตรของพระราชา ในแว่นแคว้นชื่อว่าวัชชี เป็น ละแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา อันถึงพร้อมแล้ว ตามวาระ (การเปลี่ยนกัน) บวชแล้ว ครั้นเมื่อพระนครทั้งสิ้น อันชาวเมืองประดับเฉพาะแล้ว ด้วยวัตถุ ท. มีธงชัยและธงแผ่นผ้าเป็นต้น กระทำให้เนื่องเป็นอันเดียวกันแล้ว กับด้วยเทพ ท. ผู้อยู่ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช ครั้นเมื่อวาระแห่งมหรสพ เป็นไปอยู่ ตลอดราตรี ทั้งปวง ในดิถีมีพระจันทร์เต็มดวง อันเป็นที่บานแห่งดอกโกมุท (บัวแดง) ฟังแล้ว ซึ่งเสียงกึกก้อง แห่งดนตรี ท. มีกลองเป็นต้น อันบุคคลตีแล้วด้วย ซึ่งเสียงแห่งดนตรี ท. มีพิณเป็นต้น อันบุคคลบรรเลงแล้วด้วย ในเมืองไพศาลี ครั้นเมื่อ อ. พันแห่งพระราชา ท. เจ็ดเหล่าใดด้วย อ. ร้อยแห่งพระราชา ท. เจ็ด เหล่าใดด้วย อ. พระราชา ท. เจ็ด เหล่าใดด้วย ย่อมมีในเมืองไพศาลีด้วย อ. อิสรชน ท. มีอุปราชและเสนาบดีเป็นต้น ของพระราชา ท. เหล่าใด มีประมาณเท่านั้นนั่นเทียว ย่อมมี ในเมืองไพศาลีด้วย อ. พระราชา ท. เหล่านั้น ผู้ประดับประดาแล้ว ตกแต่งแล้ว เสด็จก้าวลงแล้ว สู่ถนน เพื่อต้องการแก่อันเล่นด้วยนักษัตร จงกรมอยู่ บนที่เป็นที่จงกรม อันใหญ่ อันมีศอก ๖๐ เป็นประมาณ เห็นแล้ว ซึ่งดวงจันทร์อันเต็มดวงแล้ว อันตั้งอยู่แล้ว ในท่ามกลางแห่งท้องฟ้า ยืนอาศัยแล้ว ซึ่งแผ่นกระดานในที่สุดแห่งที่เป็นที่จงกรม แลดูแล้ว ซึ่งอัตภาพ อันราวกะว่าท่อนไม้อันบุคคลทิ้งแล้ว ในป่า เพราะความที่แห่งอัตภาพนั้นเป็นสภาพเว้นแล้ว จากผ้าโพกและเครื่องประดับ คิดอยู่ว่า

ศัพท์ว่า เยสๆ หนังสือเก่าเป็น เนสๆ แปลว่า อ. อิสรชน ท. มีอุปราชและเสนาบดี เป็นต้น ของพระราชา ท. เหล่านั้น มีประมาณเท่านั้นนั่นเทียว ย่อมมีในเมืองไพศาลีด้วย พระราชาและอิสรชน ท. เหล่านั้น

“อ. บุคคลอื่น ผู้ลามกกว่า กว่าเรา ท. มีอยู่หรือหนอแล ดังนี้ แม้เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยคุณมีอันอยู่ในป่าเป็นวัตร เป็นต้น โดยปกติ เป็น ผู้อันความไม่ยินดียิ่ง บีบคั้นแล้ว ในขณะนั้น กล่าวแล้วอย่างนั้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดาจึงตรัสว่า ช่างเถอะ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าคิดกันไปเลย ธรรมดาว่า การอยู่สำราญตลอดกาลเป็นนิจ ยากที่จะหาได้ ธรรมดาว่า ภิกษุชอบที่จะคุ้มครองอัตภาพนั่นแล เหมือนพวกมนุษย์เหล่านั้นช่วยกันคุ้มครองอนคร ฉะนั้น แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

“ท่านทั้งหลายจงคุ้มครองตน เหมือนพวกมนุษย์
คุ้มครองปัจจันตนคร ทั้งภายในและภายนอก
ฉะนั้น ขณะอย่าล่วงเลยท่านทั้งหลายเสีย เพราะ
ชนทั้งหลาย ผู้ล่วงเลยขณะเสียแล้ว เป็นอยู่
เบียดเสียดกันในนรก เศร้าโศกอยู่ ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สนฺตรพาหิรํ** เป็นต้น ความว่า ภิกษุทั้งหลาย ปัจจันตนครนั้น อันมนุษย์เหล่านั้นช่วยกันทำประตูและกำแพงเป็นต้นให้มั่น ชื่อว่าคุ้มครองในภายใน ช่วยกันทำป้อมและคูเป็นต้นให้มั่น ชื่อว่าคุ้มครองในภายนอก เพราะเหตุนั้น ปัจจันตนครนั้น ชื่อว่าอันบุคคลเหล่านั้นคุ้มครองแล้ว คือ กระทำ (ให้มั่น) แล้ว ทั้งภายในภายนอก ฉันใด ก็พวกเธอทั้งหลายเข้าไปตั้งสติไว้ ปิดกั้นทวารทั้ง ๖ อันเป็นภายใน ไม่ปล่อยสติซึ่งรักษาทวาร ทำอายตนะภายใน ๖ เหล่านั้นให้มั่น ด้วยการไม่รับเอา (อายตนะภายนอก) โดยประการที่อายตนะภายนอก ๖ ซึ่งถูกอายตนะภายในยึดถืออยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อกำจัดอายตนะภายในเสีย ไม่ละสติที่รักษาทวาร เพื่อไม่ให้อายตนะภายนอกเหล่านั้นเข้าไปได้เที่ยวไปอยู่ ชื่อว่าคุ้มครองตนไว้ ฉันนั้น ฯ

บทว่า **ขโณ โว มา อุปจฺจคา** ความว่า จริงอยู่ บุคคลใด ไม่คุ้มครองตนอย่างนั้น ขณะนี้แม้ทั้งหมด คือ ขณะเป็นที่เสด็จอุบัติแห่งพระพุทธเจ้านี้ ขณะอุบัติในมัชฌิมประเทศ ขณะที่ได้สัมมาทิฏฐิ ขณะที่อายตนะทั้ง ๖ ไม่บกพร่อง ย่อมล่วงเสีย ซึ่งบุคคลนั้น ขณะนั้น จงอย่าล่วงเลยท่านทั้งหลายไปเสีย

บทว่า **ขณาตีตา** เป็นต้น ความว่า บุคคลเหล่าใด ล่วงเลยขณะนั้นไป ขณะก็ล่วงเลยบุคคลเหล่านั้นไปเสียด้วย บุคคลเหล่านั้น เป็นผู้เบียดเสียดกันในนรก คือ บังเกิดในนรกนั้นแล้ว เศร้าโศกอยู่ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓

และเปรียญตรี ปีที่ ๓

แปล มคธเป็นไทย

สอบวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

.....

แปล โดยพยัญชนะ (รูปนนฺทตฺเถรีวตฺถุ)

๑. อิทฺธิมยรูปํ ทิฏฺจกาลโต ปฏฺจาเยว หิ ตสฺสา อกฺขีนิ ภมึสุ ฯ สา อโห อิมิสฺสา เกสา โสภา อโห ลลาฏํ โสภนฺติ สพฺเพสํ สรีรปฺปเทสานํ รูปสิริยา สมากฑฺฒิตจิตฺตา ตสฺมึ รูเป พลวสิเนหา อโหสิ ฯ สตฺถา ตสฺสา ตตฺถ อภิรตึ ฌตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโตว ตำ รูปำ โสพสวสฺสุทฺเทสิกภาวำ อติกฺกมิตฺวา วีสติวสฺสุทฺเทสิกำ กตฺวา ทสฺเสสิ ฯ รูปนนฺทา โอโลเกตฺวา น วติทำ รูปำ ปุริมสทิสนฺติ โถกำ วิรตฺตจิตฺตา อโหสิ ฯ สตฺถา อนุกฺกเมเนว ตสฺสา อิตฺถิยา สกึ วิชาตวณฺณำ มชฺฌิมิตฺถีวณฺณำ มหลฺลกิตฺถีวณฺณำ ชราชิณฺณมหลฺลกิตฺถีวณฺณนฺติ ฯ สาปิ อนุปุพฺเพเนว อิทำปิ อนฺตรหิตำ อิทำปิ อนฺตรหิตนฺติ ชราชิณฺณกาเล ตำ วิรชฺชมานา ขณฺฑทนฺตำ ปลิตสิรำ โอภคฺคำ โคปานสิวงฺกำ ทณฺฑปรายนำ ปเวธมานำ ทิสฺวา อติวิย วิรชฺชิ ฯ อถ สตฺถา ตำ พฺยาธินา อภิภูตำ กตฺวา ทสฺเสสิ ฯ สา ตำ ขณญฺเญว ทณฺฑญฺจ ตาลปณฺณญฺจ ฉฑฺเฑตฺวา มหาวิรวำ วิรวมานา ภูมิยำ ปติตฺวา สเก มุตฺตกรีเส นิมุคฺคา อปราปรำ ปริวตฺติ ฯ รูปนนฺทา ตำ ทิสฺวา อติวิย วิรชฺชิ ฯ

แปล โดยอรรถ (รูปนนฺทตฺเถรีวตฺถุ)

๒. สตฺถา ตสฺสา อิตฺถิยา มรณำ ทสฺเสสิ ฯ สา ตำ ขณญฺเญว อุทฺธุมาตกภาวำ อาปชฺชิ ฯ นวหิ วณมุเขหิ ปุพฺพวฏฺฏิโย เจว ปุพฺวา จ ปคฺฆริสุ ฯ กากาทโย สนฺนิปติตฺวา วิลุมฺปึสุ ฯ รูปนนฺทา ตำ โอโลเกตฺวา อยำ อิตฺถี อิมสฺมึเยว ฐาเน ชรำ ปตฺตา พฺยาธึ ปตฺตา มรณำ ปตฺตา อิมิสฺสาปิ เอวเมว ชราพฺยาธิมรณานิ อาคมิสฺสนฺตีติ อตฺตภาวำ อนิจฺจโต ปสฺสิ ฯ อนิจฺจโต ทิฏฺจตฺตาเอว ปน ทุกฺขโต อนตฺตโต ทิฏฺโจเยว โหติ ฯ อถสฺสา ตโย ภวา อาทิตฺตา วิย คีวาย พุทฺธกุณปำ วิย จ อุปฏฺจหึสุ ฯ กมฺมฏฺฐานาภิมุขำ จิตตำ ปกฺขนฺทิ ฯ สตฺถา ตาย อนิจฺจโต ทิฏฺจภาวำ ฌตฺวา สกฺขิสฺสติ นุ โข สยเมว อตฺตโน ปติฏฺฐำ กาตุนฺติ โอโลเกนฺโต น สกฺขิสฺสติ พหิทฺธา ปจฺจยำ ลทฺธำ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา ตสฺสา สปฺปายวเสน ธมฺมำ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

อาตุรๆ อสุจึ ปูตี ปสฺส นนฺเท สมุสฺสยๆ
อุคิฆรนฺตๆ ปคฺฆรนฺตๆ พาลานๆ อภิปตฺถิตๆ
ยถา อิทๆ ตถา เอตๆ ยถา เอตๆ ตถา อิทๆ
ธาตุโย สุญฺญโต ปสฺส มา โลกๆ ปุนราคมิ
ภเว ฉนฺทๆ วิราเชตฺวา อุปสนฺตา จิรสฺสสีติ ฯ

อถสฺสา อุตฺตรึ ติณฺณๆ มคฺคผลานๆ วิปสฺสนาปริวาสตฺถาย สตฺถา สุญฺญตกมฺมฏฺฐานๆ กเถตุ นนฺเท มา อิมสฺมึ สรีเร สาโร อตฺถีติ สญฺญๆ กริ อปฺปมตฺตโกปิ หิ เอตฺถ สาโร นตฺถิ ตีณิ อฏฺฐิสตานิ อุสฺสาเปตฺวา กตๆ อฏฺฐีนๆ นครเมตนฺติ วตฺวา อิมๆ คาถมาห

อฏฺฐีนๆ นครๆ กตๆ มๆสโลหิตเลปนๆ
ยตฺถ ชรา จ มจฺจุ จ มาโน มกฺโข จ โอหิโตติ

ตสฺสตฺโถ ยเถว หิ ปุพฺพณฺณาปรณฺณาทีนๆ โอทหนตฺถาย กฏฺฐานิ อุสฺสาเปตฺวา วลฺลีหิ พนฺธิตฺวา มตฺติกาย ลิมฺปิตฺวา นครสงฺขาตๆ พหิทฺธา เคหๆ กโรนฺติ เอวมิทๆ อชฺฌตฺติกๆปิ ตีณิ อฏฺฐิสตานิ อุสฺสาเปตฺวา นหารุวินทฺธๆ มๆสโลหิตเลปนๆ ตจปฏิจฺฉนฺนๆ ชีรณลกฺขณาย ชราย มรณลกฺขณสฺส มจฺจุโน อาโรหสมฺปทาทีนิ ปฏิจฺจ มชฺชนลกฺขณสฺส มานสฺส สุกตกรณวินาสนลกฺขณสฺส มกฺขสฺส จ โอทหนตฺถาย นครๆ กตๆ ฯ เอวรูโปเอว หิ เอตฺถ กายิกเจตสิโก อาพาโธ โอทหิโต อิโต อุทธๆ กิญฺจิ คยฺหูปคๆ นตฺถีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

และเปรียญตรี ปีที่ ๓

แปล มคธเป็นไทย

สอบวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๐

.....

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ก็ อ. นัยน์ตา ท. ของนางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทานั้น วิงเวียนแล้ว จำเดิมแต่กาลแห่งรูป* อันสำเร็จแล้วด้วยฤทธิ์ อันตนเห็นแล้วนั่นเทียว ฯ อ. นางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทานั้น ผู้มีจิตอันสิริแห่งรูปแห่งส่วนแห่งสรีระ ท. ทั้งปวง คร่าลงมาพร้อมแล้วว่า โอ อ. ผม ท. ของหญิงนี้เป็นส่วนงาม ย่อมเป็น, โอ อ. หน้าผาก ของหญิงนี้ เป็นส่วนงาม ย่อมเป็น ดังนี้ เป็นต้น เป็นผู้มีความรักอันมีกำลัง ในรูปนั้น ได้เป็นแล้ว ฯ อ. พระศาสดา ทรงทราบแล้ว ซึ่งความยินดียิ่ง ในรูปนั้นแห่งนางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทานั้น เมื่อจะทรงแสดง ซึ่งธรรมเทียว ทรงแสดงแล้ว ซึ่งรูปนั้น กระทำให้เป็นรูปก้าวล่วง ซึ่งความเป็นรูปอันบุคคลพึงแสดงขึ้นว่ามีกาลฝนสิบหก อันบุคคลพึงแสดงขึ้นว่ามีกาลฝนยี่สิบ ฯ อ. นางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทา แลดูแล้ว คิดแล้วว่า อ. รูปนี้ เป็นเช่นกับด้วยรูปอันมีในก่อน ย่อมเป็น หามิได้หนอ ดังนี้ เป็นผู้มีจิตหน่ายแล้ว หน่อยหนึ่ง ได้เป็นแล้ว ฯ อ. พระศาสดา ทรงแสดงแล้ว ซึ่งรูป ของหญิงนั้น กระทำให้เป็นเพศแห่งหญิงผู้คลอดแล้วคราวเดียว ให้เป็นเพศแห่งหญิงผู้มีในท่ามกลาง ให้เป็นเพศแห่งหญิงแก่ ให้เป็นเพศแห่งหญิงแก่ผู้คร่ำคร่าแล้วเพราะชรา โดยลำดับนั่นเทียว ดังนี้แล ฯ อ. นางภิกษุณีชื่อว่ารูปนันทาแม้นั้นคิดแล้วว่า อ. รูป แม้นี้ หายไปแล้ว อ. รูป แม้นี้ หายไปแล้ว ดังนี้ โดยลำดับนั่นเทียวหน่ายอยู่ ซึ่งรูปนั้น ในกาลแห่งรูปนั้นคร่ำคร่าแล้วเพราะชรา เห็นแล้ว ซึ่งรูปนั้น ผู้มีฟันหัก ผู้มีหัวอันหงอกแล้ว ผู้น้อมลงแล้ว ผู้คดเพียงดังกลอน ผู้มีไม้เท้าเป็นเครื่องไปในเบื้องหน้า สั่นอยู่ หน่ายแล้ว เกินเปรียบ ฯ ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ทรงแสดงแล้ว ซึ่งรูปนั้น ทำให้เป็นรูปอันพยาธิครอบงำแล้ว ฯ อ. หญิงนั้น ทิ้งแล้ว ซึ่งไม้เท้าด้วย ซึ่งใบแห่งตาลด้วย ร้องอยู่ ร้องไห้อยู่ ล้มลงแล้ว ที่ภาคพื้น จมลงแล้วในมูตรและกรีส อันเป็นของตน กลิ้งแล้ว ไป ๆ มา ๆ ในขณะนั้นนั่นเทียว ฯ อ. นางภิกษุชื่อว่ารูปนันทา เห็นแล้ว ซึ่งหญิงนั้น หน่ายแล้ว เกินเปรียบ ฯ

---

* **อิทธิมยรูป์** เป็นทุติยาวิภัตติ ใช้ในอรรถแห่งฉัฏฐีวิภัตติ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดาทรงแสดงมรณะของหญิงนั้นแล้ว ฯ หญิงนั้นถึงความเป็นศพ พองอืด ในขณะนั้นเอง ฯ สายหนองและหมู่หนอนไหลออกจากแผลทั้งเก้า ฯ ฝูงสัตว์มีกาเป็นต้น จับกลุ่มรุมแย่งกันแล้ว ฯ รูปนันทาภิกษุณีแลดูซากศพนั้นแล้ว เห็นอัตภาพโดยความเป็นของไม่เที่ยงว่า “หญิงนี้ถึงความแก่ ถึงความเจ็บ ถึงความตาย ในที่นี้เอง ความแก่ ความเจ็บและความตาย ก็จักมาถึงอัตตภาพแม้นี้อย่างนั้นเหมือนกัน” ฯ ก็เพราะนางเห็น อัตภาพโดยไม่เที่ยงนั่นเอง จึงเป็นอันเห็นโดยเป็นทุกข์ โดยเป็นอนัตตาทีเดียว ฯ ลำดับนั้น ภพทั้งสามปรากฏแก่นาง ดุจถูกไฟเผาทั่วแล้ว และดุจซากศพที่เขาผูกไว้ที่คอ ฯ จิตพุ่งตรงต่อพระกรรมฐานแล้ว ฯ พระศาสดาทรงทราบว่านางเห็นอัตภาพโดยไม่เที่ยวแล้ว จึงทรงพิจารณาดูว่า “นางจักอาจทำที่พึ่งแก่ตนเองได้หรือหนอแล” ทรงดำริว่า “จักไม่อาจ การที่นางได้ปัจจัยภายนอก จึงจะเหมาะ” ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงธรรมด้วยอำนาจธรรม ที่เหมาะแก่นาง ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

> “นันทา เธอจงดูร่างกาย อันอาดูร ไม่สะอาด เปื่อยเน่า
> ไหลเข้าไหลออกอยู่ที่เหล่าชนพาลปรารถนากันนัก สรีระของ
> หญิงนี้ เป็นฉันใด สรีระของเธอนั่น ก็เป็นฉันนั้น สรีระของ
> เธอนั่น เป็นฉันใด สรีระของหญิงนี้ ก็เป็นฉันนั้น เธอจงเห็น
> ธาตุทั้งหลาย โดยความเป็นของสูญ อย่ากลับมาสู่โลกอีก
> เธอสำรอกความพอใจในภพเสียแล้ว จักเป็นผู้สงบ เที่ยวไป”

ลำดับนั้น พระศาสดา เพื่อจะตรัสสุญญตกรรมฐาน เพื่อต้องการอบรม วิปัสสนา เพื่อมรรคผลทั้งสามยิ่งขึ้นไปแก่นาง จึงตรัสว่า “นันทา เธออย่าทำความสำคัญว่า “สาระในสรีระนี้มีอยู่” เพราะสาระในสรีระนี้ แม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่มี สรีระนี้อันกรรมยกกระดูก ๓๐๐ ท่อนสร้างไว้ให้เป็นนครแห่งกระดูกทั้งหลาย (อีกนัยหนึ่งว่า นครนี้อันกระดูกทั้งหลาย ช่วยกันยกกระดูก ๓๐๐ ท่อนขึ้นสร้างไว้แล้ว) ดังนี้” แล้วตรัสพระคาถา นี้ว่า

> “สรีระนี้ อันกรรมทำให้เป็นนครแห่งกระดูกทั้งหลาย ฉาบทา
> ด้วยเนื้อและเลือด เป็นที่ตั้งลงแห่งชรา มรณะ มานะ และมักขะ
> (อีกนัยหนึ่งว่า นครนี้ซึ่งฉาบทาด้วยเนื้อและเลือด อันกระดูก
> ทั้งหลายสร้างไว้แล้ว เป็นที่ตั้งลงแห่ง.....)”

แก้อรรถ

เนื้อความแห่งคำเป็นพระคาถานั้นว่า “เหมือนอย่างว่า ชนทั้งหลายช่วยกันยกไม้ทั้งหลายขึ้น ใช้เถาวัลย์ผูกแล้ว ฉาบด้วยดินเหนียว สร้างให้เป็นเรือนภายนอก กล่าวคือนคร เพื่อต้องการจะปลูกปุพพัณชาติและอปรัณชาติเป็นต้นลง ฉันใด แม้สรีระนี้ ที่เป็นไปภายในก็ฉันนั้น

อันกรรมยกกระดูก ๓๐๐ ท่อนขึ้น แล้วสร้างให้เป็นนครอันเส้นเอ็นรึงรัดไว้ ฉาบทาด้วยเนื้อและเลือด หุ้มห่อด้วยหนังเพื่อประโยชน์แก่การตั้งลง แห่งชราซึ่งมีความทรุดโทรมเป็นลักษณะ แห่งมัจจุซึ่งมีความตายเป็นลักษณะ แห่งมานะซึ่งมีความเมาเพราะอาศัยความถึงพร้อมด้วยทรวดทรงเป็นต้นเป็นลักษณะ และแห่งมักขะซึ่งมีการลบล้างการกระทำที่เขาทำไว้ดีแล้วเป็นลักษณะ (อีกนัยหนึ่งว่า นครแม้ที่เป็นไปภายในนี้ ซึ่งเส้นเอ็นรึงรัดไว้ ฉาบทาด้วยเนื้อและเลือด ห่อด้วยหนัง ก็ฉันนั้น อันกระดูกทั้งหลาย ช่วยกันยกกระดูก ๓๐๐ ท่อนขึ้นสร้างไว้แล้ว เพื่อประโยชน์แก่การตั้งลงแห่งชรา....) ฯ เพราะว่าอาพาธ ทางกายและทางใจเห็นปานนี้นั่นแลตั้งลงแล้ว ในสรีระนี้ นอกจากนี้ก็ไม่มีอะไรที่เข้าถึงความเป็นของจะพึงถือเอาได้" ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

แปล โดยพยัญชนะ (โพธิราชกุมารวตฺถุ)

๑. อตีเต กิร อเนกสตา มนุสฺสา มหติยา นาวาย สมุทฺทํ ปกฺขนฺทึสุ ฯ นาวา สมุทฺทมชฺเฌ ภิชฺชิ ฯ เทฺว ชายปติกา เอกํ ผลกํ คเหตฺวา อนฺตรทีปกํ ปวิสึสุ ฯ เสสา สพฺเพ ตตฺเถว มรึสุ ฯ ตสฺมึ โข ปน ทีปเก มหาสกุณสงฺโฆ วสติ ฯ เต อณฺฑํ ขาทิตพฺพกํ อทิสฺวา ฉาตชฺฌตฺตา สกุณณฺฑกานิ องฺคาเร ปจิตฺวา ขาทึสุ เตสุ อปฺปโหนฺเตสุ สกุณจฺฉาเป คเหตฺวา ปจิตฺวา ขาทึสุ เตสุ อปฺปโหนฺเตสุ สกุเณ คเหตฺวา ขาทึสุ เอวํ ปญฺจมวเยปิ มชฺฌิมวเยปิ ปจฺฉิมวเยปิ ขาทึสุเยว เอกสฺมึปิ วเย อปฺปมาทำ นาปชฺชึสุ ฯ เอโกปิ จ เนสำ อปฺปมาทำ นาปชฺชิ ฯ

สตฺถา อิทนฺตสฺส ปุพฺพกมฺมำ ทสฺเสตฺวา สเจ หิ ตฺวำ กุมาร ตทา เอกสิมึปิ วเย ภริยาย สทฺธึ อปฺปมาทำ อาปชฺชิสฺส เอกสฺมึปิ วเย ปุตฺโต วา ธีตา วา อุปฺปชฺเชยฺย สเจ ปน โว เอโกปิ อปฺปมตฺโต อภวิสฺส ฯ ตำ ปฏิจฺจ ปุตฺโต วา ธีตา วา อุปฺปชฺชิสฺส กุมาร อตฺตานำ หิ ปิยำ มญฺญมาเนน ตีสุปิ วเยสุ อปฺปมตฺเตน อตฺตา รกฺขิตพฺโพ เอวำ อสกฺโกนฺเตน เอกวเยปิ รกฺขิตพฺโพเยวาติ วตฺวา อิมำ คาถมาห

อนฺตานญฺเจ ปิยำ ชญฺญา รกฺเขยฺย นำ สุรกฺขิตำ
ติณฺณมญฺญตรำ ยามำ ปฏิชคฺเคยฺย ปณฺฑิโตติ ฯ

แปล โดยอรรถ (โพธิราชกุมารวตฺถุ)

๒. ตตฺถ ยามนฺติ สตฺถา อตฺตโน ธมฺมิสฺสรตาย เจว เทสนากุสลตาย จ อิธ ติณฺณํ วยานํ อญฺญตรํ วยํ ยามนฺติ กตฺวา ทสฺเสติ ฯ ตสฺมา เอวเมตฺถ อตฺโถ เวทิตพฺโพ สเจ อตฺตานํ ปิยํ ชาเนยฺย รกฺเขยฺย นํ สุรกฺขิตํ ยถา โส สุรกฺขิโต โหติ เอวนฺตํ รกฺเขยฺย ฯ ตตฺถ สเจ คิหี สมาโน อตฺตานํ รกฺขิสฺสามีติ อุปริ ปาสาทตเล สุสංวุตํ คพฺภํ ปวิสิตฺวา สมฺปนฺนรกฺโข หุตฺวา วสนฺโตปิ ปพฺพชิโต หุตฺวา สุสංวุเต ปิทหิตทฺวารวาตปาเน เลเณ วิหรนฺโตปิ อตฺตานํ น รกฺขติเยว ฯ คิหี สมาโน ปน ยถาพลํ ทานสีลาทีนิ ปุญฺญานิ กโรนฺโต ปพฺพชิโต วา ปน วตฺตปฺปฏิวตฺต-ปริยตฺติ มนสิกาเรสุ อุสฺสุกฺกํ อาปชฺชนฺโต อตฺตานํ รกฺขติ นาม ฯ เอวं ตีสุ วเยสุ อสกฺโกนฺโต อญฺญตรสฺมึปิ วเย ปณฺฑิตปุริโส อตฺตานํ ปฏิชคฺคติเยว ฯ สเจ หิ คิหิภูโต ปฐมวเย ขิฑฺฑาปสุตตาย กุสลํ กาตุ น สกฺโกติ มชฺฌิมวเย อปฺปมตฺเตน หุตฺวา กุสลํ กาตพฺพํ ฯ สเจ มชฺฌิมวเย ปุตฺตทารํ โปเสนฺโต กุสลํ กาตุ น สกฺโกติปจฺฉิมวเย กาตพฺพเมว ฯ เอวํปิ เตน อตฺตา ปฏิชคฺคิโตว โหติ ฯ เอวं อกโรนฺตสฺส ปน กตฺตา ปิโย นาม น โหติ อปายปรายนเมว นํ กโรติ ฯ สเจ ปน ปพฺพชิโต ปฐมวเย สชฺฌายํ กโรนฺโต ฐาเรนฺโต วาเจนฺโต วตฺตปฺปฏิวตฺตํ กโรนฺโต ปมาทํ อาปชฺชติ มชฺฌิมวเย อปฺปมตฺเตน สมณธมฺโม กาตพฺโพ ฯ สเจ ปน ปฐมวเย อุคฺคหิตปริยตฺติยา อฏฺฐกถา-วินิจฺฉยं การณญฺจ ปุจฺฉนฺโต มชฺฌิมวเย ปมาทํ อาปชฺชติ ปจฺฉิมวเย อปฺปมตฺเตน สมณธมฺโม กาตพฺโพ ฯ เอวํปิ เตน อตฺตา ปฏิชคฺคิโตว โหติ ฯ เอวं อกโรนฺตสฺส ปน อตฺตา ปิโย นาม น โหติ ปจฺฉานุตาเปเนว นํ ตาเปตีติ ฯ

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. (อ. พระศาสดา ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว ทรงแสดงแล้ว แก่โพธิราชกุมารนั้น ว่า)

ได้ยินว่า ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ. มนุษย์ ท. มีร้อย มิใช่หนึ่ง แล่นไปแล้ว สู่สมุทร ด้วยเรือ ลำใหญ่ ฯ อ. เรือ แตกแล้ว ในท่ามกลางแห่งสมุทร ฯ อ. เมียและผัว ท. สอง จับแล้ว ซึ่งแผ่นกระดาน แผ่นหนึ่ง เข้าไปแล้ว สู่ระหว่างแห่ง เกาะเล็ก ฯ อ.มนุษย์ ท. ทั้งปวง ที่เหลือ ตายแล้ว ในท่ามกลางแห่งสมุทรนั้นนั่นเทียว ฯ ก็ อ. ฝูงแห่งนกใหญ่ ย่อมอยู่ บนเกาะเล็ก นั้นแล ฯ อ. เมียและผัว ท. สองเหล่านั้น ไม่เห็นแล้ว ซึ่งวัตถุอันตนพึงเคี้ยวกินอื่น เป็นผู้อันความหิว แผดเผาแล้ว เป็น เผาแล้ว ซึ่งไข่แห่งนก ท. ที่ถ่านเพลิง เคี้ยวกินแล้ว, ครั้นเมื่อไข่แห่งนก ท. เหล่านั้น ไม่เพียงพออยู่, จับแล้ว ซึ่งลูกแห่งนก ท. ปิ้งแล้ว เคี้ยวกินแล้ว, ครั้นเมื่อลูกแห่งนก ท. เหล่านั้น ไม่เพียงพออยู่, จับแล้วซึ่งนก ท. เคี้ยวกินแล้ว, อ. เมียและผัว ท. สอง เหล่านั้น เคี้ยวกินแล้ว อย่างนี้ แม้ในปฐมวัย แม้ในมัชฌิมวัย แม้ในปัจฉิมวัย นั่นเทียว ไม่ถึงแล้ว ซึ่งความไม่ประมาท ในวัย แม้หนึ่ง ฯ อนึ่ง แห่งเมียและผัว ท. สอง เหล่านั้นหนา อ. ชนแม้คนหนึ่ง ไม่ถึงแล้ว ซึ่งความไม่ประมาท ฯ

อ. พระศาสดา ครั้นทรงแสดงแล้ว ซึ่งบุพพกรรม นี้ ของโพธิราชกุมาร นั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนพระกุมาร ก็ ถ้าว่า อ. พระองค์กับ ด้วยพระราชา จักถึงแล้ว ซึ่งความไม่ประมาท ในวัย แม้หนึ่ง ในกาลนั้น ไซร้, อ. พระโอรสหรือ หรือว่า อ. พระธิดา พึงเกิดในวัย แม้หนึ่ง, ก็ ถ้าว่า แห่งท่าน ท. หนา อ. บุคคล แม้ผู้หนึ่ง จักเป็น ผู้ไม่ประมาทแล้ว จักได้เป็นแล้ว ไซร้, อ. พระโอรส หรือ หรือว่า อ. พระธิดา จักอาศัยแล้ว ซึ่งบุคคลผู้ไม่ประมาทแล้วนั้น จักเกิดแล้ว, ดูก่อน พระกุมาร จริงอยู่ อ. ตน อันบุคคลผู้สำคัญอยู่ซึ่งตนว่า เป็นที่รัก ผู้ไม่ประมาทแล้ว ในวัย ท. แม้สาม พึงรักษา, อ. ตน อันบุคคลผู้ไม่อาจอยู่ อย่างนั้น พึงรักษา แม้ในวัยหนึ่งนั่นเทียว ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

หากว่า อ. บุคคล พึงรู้ ซึ่งตนว่า เป็นที่รัก ไซร้ อ. บุคคลนั้น
พึงรักษา ซึ่งตนนั้น กระทำ ให้เป็นตนอันตนรักษาดีแล้ว
อ.บัณฑิต พึงประคอง ซึ่งตน ตลอด - แห่งยาม ท. สามหนา
ยามใด ยามหนึ่ง ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ในบทว่า ยามํ นี้ ในพระคาถานั้น พระศาสดาทรงแสดงทำวัยใดวัยหนึ่ง บรรดาวัยทั้งสาม ให้ชื่อว่า ยาม เพราะความที่พระองค์ทรงเป็นใหญ่ในธรรม และเพราะความเป็นผู้ฉลาดในเทศนานั่นเอง ฯ เพราะเหตุนั้น ในพระคาถานี้ พึงทราบเนื้อความ อย่างนี้ว่า ถ้าบุคคลพึงรู้ตนว่าเป็นที่รัก ก็พึงรักษาตนนั้นให้เป็นอันรักษาดีแล้ว คือ พึงรักษาตนนั้นไว้โดยประการที่ตนนั้นเป็นอันรักษาดีแล้ว ฯ บรรดาบุคคลผู้รักษาตนเหล่านั้น ถ้าเป็นคฤหัสถ์ คิดว่า เราจักรักษาตนดังนี้แล้ว เข้าห้องที่ระแวดระวังดีแล้ว บนพื้นปราสาทชั้นบน เป็นผู้มีการรักษาอย่างสมบูรณ์อยู่ก็ดี เป็นบรรพชิตอยู่ในที่หลีกเร้นซึ่งคุ้มกันเรียบร้อย มีประตูหน้าต่างปิดไว้แล้วก็ดี ยังไม่ชื่อว่ารักษาตนเลย ฯ ส่วนผู้เป็นคฤหัสถ์ทำบุญมีทานและศีลเป็นต้นตามกำลัง ก็หรือเป็นบรรพชิต ถึงความขวนขวายในการบำเพ็ญวัตร การบำเพ็ญวัตรตอบ การเล่าเรียน และการทำกรรมฐานไว้ในใจอยู่ชื่อว่า ย่อมรักษาตน ฯ

บุรุษผู้เป็นบัณฑิต เมื่อไม่อาจ (ทำ) อย่างนี้ในวัยทั้งสาม ย่อมประคองตนไว้แม้ในวัยใดวัยหนึ่งได้ทีเดียว ฯ ก็ถ้าผู้เป็นคฤหัสถ์ ไม่อาจทำความดีได้ในปฐมวัย เพราะความเป็นผู้หมกมุ่นอยู่ในการเล่นเสีย ในมัชฌิมวัย พึงเป็นผู้ไม่ประมาททำความดี ฯ ถ้าในมัชฌิมวัย ยังต้องเลี้ยงดูลูกเมีย ไม่อาจทำความดีได้ ในปัจฉิมวัย ต้องทำให้ได้ฯ แม้เมื่อเป็นอย่างนี้ ตนก็เป็นอันบุคคลนั้นประคองไว้แล้วเช่นกัน ฯ แต่เมื่อเขาไม่ทำ อย่างนี้ ตนก็ไม่ชื่อว่าเป็นที่รัก, เขาย่อมทำตนนั้นให้บ่ายหน้าไปหาอบายทีเดียว ฯ ก็ถ้า เป็นบรรพชิต ในปฐมวัย ทำการท่องบ่นจำทรง สอนบำเพ็ญวัตรและวัตรตอบอยู่ ชื่อว่าถึงความประมาท ในมัชฌิมวัย พึงเป็นผู้ไม่ประมาท บำเพ็ญสมณธรรม ฯ แต่ถ้า ยังสอบถาม อรรถกถาวินิจฉัยและเหตุแห่งพระปริยัติที่ตนเรียนไว้ในปฐมวัยอยู่ชื่อว่าถึง ความประมาทในมัชฌิมวัย ในปัจฉิมวัย ต้องเป็นผู้ไม่ประมาท บำเพ็ญสมณธรรม ฯ แม้เมื่อเป็นอย่างนี้ ตนก็เป็นอันบรรพชิตนั้นประคองไว้แล้วเช่นกัน ฯ แต่เมื่อเธอไม่ทำอย่างนี้ ตนก็ไม่ชื่อว่าเป็นที่รัก เธอชื่อว่าทำตนนั้นให้เดือดร้อนด้วยการตามเดือดร้อนในภายหลังแท้ฯ

พระศรีวิสุทธิวงศ์ สุรเตโช วัดราชโอรสาราม แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้ว.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

แปล โดยพยัญชนะ (โคฆาตกปุตฺตวตฺถุ)

๑. สตฺถา ตํ อามนฺเตตฺวา อุปาสก ตฺวํ มหลฺลโก ปริปกฺกสรีโร ปณฺฑุปลาสสทิโส ตว ปรโลกคมนาย กุสลปาเถยฺยํ นตฺถิ อตฺตโน ปติฏฺฐํ กโรหิ ปณฺฑิโต ภว มา พาโลติ วตฺวา อนุโมทนํ กโรนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

ปณฺฑุปลาโสว ทานิสิ
ยมปุริสาปิ จ เต อุปฏฺฐิตา
อุยฺโยคมุเข ปติฏฺฐสิ
ปาเถยฺยมฺปิ จ เต น วิชฺชติ
โส กโรหิ ทีปมตฺตโน
ขิปฺปํ วายม ปณฺฑิโต ภว
นิทฺธนฺตมโล อนงฺคโณ
ทิพฺพํ อริยภูมิเมหิสีติ ฯ

ตตฺถ ปณฺฑุปลาโสว ทานิสีติ อุปาสก ตฺวํ อิทานิ ฉิชฺชิตฺวา ภูมิยํ ปตนปณฺฑุปลาโส วิย อโหสิ ฯ ยมปุริสาติ ยมทูตา วุจฺจนฺติ ฯ อิทํ ปน มรณเมว สนฺธาย วุตฺตํ ฯ มรณนฺเต ปจฺจุปฏฺฐิตนฺติ อตฺโถ ฯ อุยฺโยคมุเขติ ปริหานิมุเข จ อวุฑฺฒิมุเข จ จิโตสีติ อตฺโถ ฯ

แปล โดยอรรถ (โคฆาตกปุตฺตวตฺถุ)

๒. ปาเถยฺยนฺติ คมิกสฺส ตณฺฑุลาทิปาเถยฺยํ วิย ปรโลกํ คจฺฉนฺตสฺส ตว กุสลปาเถยฺยมฺปิ นตฺถีติ อตฺโถ ฯ โส กโรหีติ โส ตฺวํ สมุทฺเท นาวาย ภินฺนาย ทีปสงฺขาตํ ปติฏฺฐํ วิย อตฺตโน กุสลปติฏฺฐํ กโรหิ กโรนฺโต จ ขิปฺปํ วายม สีฆํ สีฆํ วิริยํ อารพฺภ อตฺตโน กุสลกมฺมปติฏฺฐากรเณน ปณฺฑิโต ภว ฯ โย หิ มรณมุขํ อปตฺวา กาตุ สมตฺถกาเลเยว กุสลํ กโรติ เอส ปณฺฑิโต นาม ฯ ตาทิโส ภว มา อนฺธพาโลติ อตฺโถ ฯ ทิพฺพํ อริยภูมินฺติ เอวํ วิริยํ กโรนฺโต ราคาทีนํ มลานํ นีหฏตาย นิทฺธนฺตมโล องฺคณาภาเวน อนงฺคโณ นิกฺกิเลโส หุตฺวา ปญฺจวิธํ สุทฺธาวาสภูมึ ปาปุณิสฺสสีติ อตฺโถ ฯ

เต ปุนทิวสตฺถายปิ สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา ทานํ ทตฺวา กตภตฺตกิจฺจํ สตฺถารํ อนุโมทน-กาเล อาหํสุ ภนฺเต อิทมฺปิ อมฺหากํ ปิตุ ชีวกตฺตเมว อิมสฺเสว อนุโมทนํ กโรถาติ ฯ สตฺถา ตสฺส อนุโมทนํ กโรนฺโต อิมา เทฺว คาถา อภาสิ

อุปนีตวโยว ทานิสี
สมฺปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกํ
วาโสปิ จ เต นตฺถิ อนฺตรา
ปาเถยฺยมฺปิ จ เต น วิชฺชติ
โส กโรหิ ทีปมตฺตโน
ขิปฺปํ วายม ปณฺฑิโต ภว
นิทฺธนฺตมโล อนงฺคโณ
น ปุน ชาติชรํ อุเปหิสีติ ฯ

ตตฺถ อุปนีตวโยติ อุปาติ นิปาตมตฺตํ ฯ นีตวโย คตวโย อติกฺกนฺตวโย ฯ ตฺวมสิ อิทานิ ตโย วเย อติกฺกมิตฺวา มรณมุเข จิโตติ อตฺโถ ฯ สมฺปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกนฺติ มรณมุขํ คนฺตุ สชฺโช หุตฺวา จิโตสีติ อตฺโถ วาโสปิ จ เต นตฺถิ อนฺตราติ ยถา มคฺคํ คจฺฉนฺตา ตานิ ตานิ กิจฺจานิ กโรนฺตา อนฺตรามคฺเค วสนฺติ น เอวํ ปรโลกํ คจฺฉนฺตา ฯ น หิ สกฺกา ปรโลกํ คจฺฉนฺเตน อธิวาเสถ กติปาหํ ทานํ ตาว เทมิ ธมฺมํ ตาว สุณามีติอาทีนิ วตฺตุ ฯ อิโต ปน จวิตฺวา ปรโลเก นิพฺพตฺโตว โหติ ฯ อิมมตฺถํ สนฺธาเยตุ วุตฺตุ ฯ ปาเถยฺยนฺติ อิทมฺ กิญฺจาปิ เหฏฺฐา วุตฺตเมว อุปาสกสฺส ปน ปุนปฺปุนมฺ ทพฺหีกรณตฺถมฺ อิธาปิ สตฺถารา คหิตมฺ ฯ ชาติชรนฺติ เอตฺถ พฺยาธิมรณานิปิ คหิตาเนว โหนฺติ ฯ

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ตรัสเรียกมาแล้ว ซึ่งบุตรของบุคคลผู้ฆ่าซึ่งโคนั้น ตรัสแล้วว่า ดูกรอุบาสก อ. ท่าน เป็นผู้ถือเอาซึ่งความเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้มีสรีระอันแก่รอบแล้ว เป็นเช่นกับด้วยใบไม้เหลือง ย่อมเป็น อ. วัตถุเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้ไปในหนทางคือกุศล เพื่อการไปสู่โลกอื่นของท่าน ย่อมไม่มี, อ. ท่าน จงกระทำ ซึ่งที่พึ่ง เพื่อตน, อ. ท่าน เป็นบัณฑิต จงเป็น อ. ท่าน จงอย่าเป็นพาล เป็น ดังนี้ เมื่อทรงกระทำ ซึ่งอนุโมนทา ได้ทรงภาสิตแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

> อ. ท่านเป็นผู้เพียงดังว่าใบไม้เหลือง ย่อมเป็น ในกาลนี้
> ด้วย, แม้ อ. บุรุษของพญายม ท. ปรากฏแล้ว แก่
> ท่านด้วย, อ. ท่าน ย่อมตั้งอยู่เฉพาะ ใกล้ปากแห่ง
> ความเสื่อมด้วย, แม้ อ. วัตถุเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่
> บุคคลผู้ไปในหนทาง ของท่าน ย่อมไม่มีด้วย, อ. ท่านนั้น
> จงกระทำ ซึ่งที่พึ่ง เพื่อตน, อ. ท่าน จงพยายามพลัน,
> อ. ท่าน เป็นบัณฑิต จงเป็น, อ. ท่านผู้มีมลทินอันขจัดแล้ว
> ผู้มีกิเลศเพียงดังว่าเนิน หามิได้ ซึ่งภูมิของพระอริยเจ้า
> อันเป็นทิพย์ ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า ดูกรอุบาสก อ. ท่าน เป็นผู้ราวกะว่าใบไม้เหลืองอันขาดแล้ว ตกไปบนแผ่นดิน ได้เป็นแล้ว ในกาลนี้ ดังนี้ แห่ง-ในบท ท. เหล่านั้นหนา-บาทแห่งพระคาถาว่า ปณฺฑุปลาโสว ทานิสิ ดังนี้ ฯ อ. ฑูตของพญายม ท. อันพระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมตรัสเรียกว่า ยมปุริสา ดังนี้ ฯ แต่ว่า พระดำรัสว่า ยมปุริสา นี้ อันพระผู้มีพระ-ภาคเจ้า ตรัสแล้ว หมายเอาซึ่งความตายนั่นเทียว ฯ อ. อธิบายว่า อ.ความตาย ปรากฏเฉพาะแล้ว แก่ท่าน ดังนี้ ฯ อ. อรรรถว่า อ.ท่าน เป็นผู้ดำรงอยู่แล้ว ใกล้ปากแห่งความเสื่อม คือว่า ใกล้ปากแห่งความไม่เจริญ ย่อมเป็นด้วย ดังนี้ แห่งบทว่า อุยฺโยคมุเข ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. บทว่า ปาเถยฺยํ ความว่า แม้เสบียงเดินทางคือกุศลของท่านผู้จะไปยังปรโลกก็ยังไม่มี เหมือนเสบียงเดินทางมีข้าวสารเป็นต้น ของผู้เตรียมเดินทางยังไม่มี ฉะนั้นฯ

สองบทว่า โส กโรหิ ความว่า ท่านนั้นจงทำที่พึ่งคือกุศลเพื่อตน เหมือนบุคคลเมื่อเรืออับปางในทะเลแล้ว ทำที่พึ่งกล่าวคือเกาะ (เพื่อตน) ฉะนั้น และเมื่อทำ ก็จงรีบพยายาม คือ จงปรารถความเพียรเร็ว ๆ จงเป็นบัณฑิต ด้วยการทำที่พึ่งกล่าวคือกุศลกรรมเพื่อตน ฯ เพราะว่า ผู้ที่ทำกุศลในเวลาที่ตนยังไม่ถึงปากแห่งมรณะ สามารถทำได้นั่นแหละชื่อว่า เป็นบัณฑิต ฯ อธิบายว่า ท่านจงเป็นผู้เช่นนั้น อย่าเป็นคนบอดเขลา ฯ

สองบทว่า ทพฺพํ อริยภูมึ อริยภูมิ ความว่า ท่านทำความเพียรอยู่อย่างนี้ ชื่อว่า ผู้กำจัดมลทินได้แล้ว เพราะตนกำจัดมลทินมีราคะเป็นต้นออกได้แล้ว ชื่อว่า ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน คือ เป็นผู้หมดกิเลศแล้ว เพราะไม่มีกิเลศเพียงดังว่าเนิน จักถึงภูมิ ชั้นสุทธาวาส ๕ ชั้น (คือ อวิหา อตัปปา สุทัสสี และ อกนิฏฐา) ฯ

ลูก ๆ ของบุตรนายโคฆาตก์นั้นทูลนิมนต์พระศาสดา แม้เพื่อประโยชน์ในวันรุ่งขึ้น (ครั้น) ถวายทานแล้ว ได้กราบทูลพระศาสดาผู้ทรงทำภัตกิจแล้ว ในเวลาอนุโมทนาว่า พระพุทธเจ้าข้า แม้ภัตรนี้ (พวกข้าพระองค์ก็ถวายให้) เป็นชีวภัตร (ภัตรเพื่อผู้มีชีวิตอยู่) สำหรับคุณพ่อของพวกข้าพระองค์เช่นกัน ของพระองค์ทรงโปรดทำอนุโมทนาเพื่อคุณพ่อนี้เท่านั้นเถิด ฯ พระศาสดาเมื่อทรงกระทำอนุโมทนาแก่บุตรนายโคฆาตก์นั้น ได้ตรัส ๒ พระคาถาเหล่านี้ว่า

> บัดนี้ ท่านเป็นผู้มีวัยถูกชรานำไปแล้วทีเดียว เป็นผู้
> เตรียมพร้อมที่ (จะไป) ยังสำนักของพญายม ถึงที่พัก
> ในระหว่าง (ทาง) ของท่านก็ไม่มี และเสบียงเดินทาง
> ของท่านเล่าก็ยังไม่มี ท่านนั้นจงทำที่พึ่งเพื่อตน จงรีบ
> พยายาม จงเป็นบัณฑิต ท่านผู้มีมลทินอันขจัดได้แล้ว
> ไม่มีกิเลสเพียงดังเนิน จักไม่เข้าถึงชาติและชราอีก
> ดังนี้ ฯ

(แก้อรรถ)

บรรดาบทเหล่านั้น ศัพท์ว่า อุป ในบทว่า อุปนีตวโย เป็นเพียงนิบาต ฯ ท่านเป็นผู้มีวัยอันชรานำไปแล้ว คือ มีวัยผ่านไปแล้ว ได้แก่ มีวัยล่วงไปแล้วฯ อธิบายว่า บัดนี้ ท่านเป็นผู้ล่วงเลยสามวัยไปแล้ว ดำรงอยู่ใกล้ปากมรณะ ฯ

บาทพระคาถาว่า สมฺปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกํ ความว่า ท่านเป็นผู้เตรียมจะไปสู่ปากมรณะดำรงอยู่แล้ว ฯ

บาทพระคาถาว่า วาโสปิ จ เต นตฺถิ อนฺตรา ความว่า พวกคนเดินทางย่อมพักทำกิจนั้น ๆ ในระหว่างทางได้ ฉันใด พวกคนที่จะไปยังปรโลก จะพักอยู่ ฉันนั้น ไม่ได้ ฯ เพราะผู้จะไปยังปรโลกไม่อาจจะเอ่ยคำว่า ขอท่านรอสัก ๒-๓ วัน ข้าพเจ้า ขอถวายทานก่อน ขอฟังธรรมก่อน ดังนี้ เป็นต้นได้ ฯ ก็บุคคลจุติจากโลกนี้ไปแล้วก็บังเกิดในปรโลกทีเดียว ฯ คำว่า วาโสปิ จ เป็นต้นนั่น พระศาสดาตรัสหมายเอาเนื้อความนี้ ฯ

บทว่า ปาเถยฺยํ เป็นต้นนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วในหนหลังก็จริงถึงกระนั้น พระศาสดาทรงระบุไว้ในพระคาถาแม้นี้ (อีก) ก็เพื่อทรงทำการย้ำให้มั่นแก่ อุบาสก ฯ แม้พยาธิและมรณะ ก็เป็นอันทรงรวมเข้าไว้แล้วในบทว่า ชาติชรำ นี้นั่นแล ฯ

พระศรีวิสุทธิวงศ์ สุรเตโช วัดราชโอรสาราม แปล.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้ว.

ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

สอบ วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

แปล โดยพยัญชนะ (ตโยปพฺพชิตวตฺถุ)

๑. เต (ตโยปพฺพชิตา) ปพฺพชิตฺวาปิ วินา ภวิตุ น สกฺโกนฺติ วิหาเรปิภิกฺขูนูปสฺสเยปิ เอกโตว นิสีทิตฺวา สลฺลปนฺตา ทิวสํ วีตินาเมนฺติ ฯ เตน ภิกฺขูปิ ภิกฺขุนิโยปิ อุพฺพาพฺหา โหนฺติ ฯ อเถกทิวสํ ภิกฺขู เนสํ กิริยํ สตฺถุ อาโรเจสุ ฯ สตฺถา เต ปกฺโกสาเปตฺวา สจฺจํ กิร ตุมฺเห เอวํ กโรถาติ ปุจฺฉิตฺวา สจฺจนฺติ วุตฺเต กสฺมา เอวํ กโรถ น หิ เอส ปพฺพชิตานํ โยโคติ ฯ ภนฺเต วินา ภวิตุ น สกฺโกมาติ ฯ ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺจาย เอวํ กรณํ นาม น ยุตฺตํ ปิยานํ หิ อทสฺสนํ อปฺปิยานญฺจ ทสฺสนํ ทุกฺขเมว ตสฺมา สตฺเตสุ เจว สงฺขาเรสุ จ กญฺจิ ปิยํ วา อปฺปิยํ วา กาตุ น วฏฺฏตีติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

อโยเค ยุญฺชมตฺตานํ โยคสฺมิญฺจ อโยชยํ
อตฺถํ หิตฺวา ปิยคฺคาหี ปิเหตตฺตานุโยคินํ
มา ปิเยหิ สมาคญฺฉิ อปฺปิเยหิ กุทาจนํ
ปิยานํ อทสฺสนํ ทุกฺขํ อปฺปิยานญฺจ ทสฺสนํ
ตสฺมา ปิยํ น กยิราถ ปิยาปาโย หิ ปาปโก
คนฺถา เตสํ น วิชฺชนฺติ เยสํ นตฺถิ ปิยาปิยนฺติ ฯ

แปล โดยอรรถ (ตโยปพฺพชิตวตฺถุ)

๒. ตตถ อโยเคติ อยุญฺชิตพฺเพ อโยนิโสมนสิกาเร ฯ เวสิยาโคจราทิเภทสฺสหิ ฉพฺพิธสฺส อโคจรสฺส เสวนํ อิธ อโยนิโสมนสิกาโร นาม ตสฺมึ อโยนิโสมนสิกาเร อตฺตานํ ยุญฺชนฺโตติ อตฺโถ ฯ โยคสฺมินฺติ ตพฺพิปริเต จ โยนิโสมนสิกาเร อยุญฺชนฺโต ฯ อตฺถํ หิตฺวาติ ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺจาย อธิสีลาทิสิกฺขาตฺตยํ อตฺโถ นาม ตํ อตฺถํ หิตฺวา ฯ ปิยคฺคาหีติ ปญฺจกามคุณสงฺขาตํ ปิยเมว คณฺหนฺโต ฯ ปิเหตตฺตานุโยคินนฺติ ตาย ปฏิปตฺติยา สาสนโต จุโต คิหิภาวํ ปตฺวา ปจฺฉา เย อตฺตานุโยคํ อนุยุญฺชนฺตา สีลาทีนิ สมฺปาเทตฺวา เทวมนุสฺสานํ สนฺติกา สกฺการํ ลภนฺติ เตสํ ปิเหติ อโห วตาหำปิ เอวรูโป อสฺสนฺติ อิจฺฉตีติ อตฺโถ ฯ มา ปิเยหีติ ปิเยหิ สตฺเตหิ วา สงฺขาเรหิ วา กุทาจนํ เอกกฺขณมฺปิ น สมาคจฺเฉยฺย ตถา อปฺปิเยหิ ฯ กึการณา ปิยานํ หิ วิโยควเสน อทสฺสนํ อปฺปิยานญฺจ อุปสงฺกมนวเสน ทสฺสนํ ทุกฺขํ ฯ ตสฺมาติ ยสฺมา อิทำ อุภยมฺปิ ทุกฺขํ ตสฺมา กญฺจิ สตฺตํ วา สงฺขารำ วา ปิยํ นาม น กาเรยฺย ฯ ปิยาปา

โยติ ปิเยหิ อปาโย วิโยโค ฯ ปาปโกติ ลามโก ฯ คนฺถา เตสํ น วิชฺชนฺตีติ เยสํ ปิยํ นตฺถิ เตสํ อภิชฺฌา กายคนฺโถ ปหียติ เยสํ อปฺปิยํ นตฺถิ เตสํ พฺยาปาโท กายคนฺโถ ปหียติ เตสุ ปน ทฺวีสุ ปหีเนสุ เสสคนฺถาปิ ปหีนา นาม โหนฺติ ตสฺมา ปิยํ วา อปฺปิยํ วา น กาตพฺพนฺติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

.....

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. บรรพชิตสามรูป ท. เหล่านั้น แม้บวชแล้ว ย่อมไม่อาจ เพื่ออันเป็นเว้น (จากกัน) นั่งสนทนาอยู่ โดยความเป็นอันเดียวกันเทียว ยังวัน ให้น้อมล่วง ไปวิเศษอยู่ แม้ในวิหาร แม้ในที่เป็นที่อาศัยอยู่ แห่งนางภิกษุณี ฯ เพราะเหตุนั้น แม้ อ. ภิกษุ ท. แม้ อ. นางภิกษุณี ท. เป็นผู้อันบรรพชิตสามรูป ท. เหล่านั้น เบียดเบียนแล้ว ย่อมเป็น ฯ ครั้งนั้น ในวันหนึ่ง อ. ภิกษุ ท. กราบทูลแล้ว ซึ่งกิริยา แห่งบรรพชิตสามรูป ท.เหล่านั้น แก่พระศาสดา ฯ อ. พระศาสดา ยังภิกษุให้เรียกมาแล้ว ซึ่งบรรพชิตสามรูป ท. เหล่านั้น ตรัสถามแล้วว่า ได้ยินว่า อ. ท่าน ท. กระทำอยู่ อย่างนี้ จริงหรือ ดังนี้, ครั้นเมื่อคำว่า อ.ข้าพระองค์ ท. กระทำอยู่ อย่างนี้ จริง ดังนี้ อันบรรพชิต สามรูป ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว, ตรัสแล้วว่า อ. ท่าน ท. กระทำอยู่ อย่างนี้ เพราะเหตุไร, ก็ อ. ความประกอบนั่น เป็นความประกอบ แห่งบรรพชิต ท. ย่อมเป็น หามิได้ ดังนี้ ฯ อ. บรรพชิตสามรูป ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. ข้าพระองค์ ท. ไม่อาจอยู่ เพื่ออันเป็น เว้น (จากกัน) ดังนี้ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ชื่อ อ. การกระทำอย่างนี้ จำเดิมแต่กาลแห่งตนบวชแล้ว ไม่ควรแล้ว, เพราะว่า อ. ความไม่เห็น ซึ่งสัตว์หรือสังขาร ท. อันเป็นที่รักด้วย อ. ความเห็นซึ่งสัตว์ หรือสังขาร ท. อันไม่เป็นที่รักด้วย เป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์นั่นเทียว ย่อมเป็น, เพราะเหตุนั้น อ. อันอันบรรพชิต ท. กระทำซึ่ง – ในสัตว์ ท. ด้วยนั่นเทียว ในสังขาร ท. ด้วยหนา-สัตว์และสังขารไร ๆ ให้ไม่เป็นที่รักหรือ หรือว่าให้ไม่เป็นที่รัก ย่อมไม่ควร ดังนี้ ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท.เหล่านี้ว่า

อ. บรรพชิต ประกอบอยู่ ซึ่งตนในฐานะอันอันบรรพชิตไม่พึง
ประกอบด้วย ไม่ประกอบอยู่ ซึ่งตนอันบรรพชิตพึงประกอบด้วย
ละแล้ว ซึ่งประโยชน์ เป็นผู้ถือเอาซึ่งอารมณ์อันเป็นที่รักโดย
ปกติ เป็น ย่อมกระหยิ่ม ต่อบรรพชิต ท. ผู้ตามประกอบซึ่งตน
โดยปกติ, อ. บรรพชิต อย่าสมาคมแล้ว ด้วยสัตว์ ท. หรือ
หรือว่าด้วยสังขาร ท. อันเป็นที่รัก ด้วยสัตว์ ท. หรือ หรือว่า
ด้วยสังขาร ท. อันไม่เป็นที่รัก ในกาลไหน ๆ, เพราะว่า
อ. ความไม่เห็นซึ่งสัตว์ ท. หรือ หรือว่าซึ่งสังขาร ท. อันเป็น
ที่รักด้วย อ. ความเห็นซึ่งสัตว์ ท. หรือ หรือว่าซึ่งสังขาร ท.
อันไม่เป็นที่รักด้วย เป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์ ย่อมเป็น,
เพราะเหตุนั้น อ. บรรพชิต ไม่พึงกระทำ ซึ่งสัตว์หรือ

ซึ่งสังขาร ให้เป็นที่รัก, เพราะว่า อ. ความไปปราศจากสัตว์หรือสังขารอันเป็นที่รัก เป็นบาป (เป็นเหตุยังสัตว์ให้ถึงซึ่งความทุกข์ ย่อมเป็น, อ. อารมณ์อันเป็นที่รักและอารมณ์อันไม่เป็นที่รัก ย่อมไม่มี แก่บรรพชิต ท. เหล่าใด, อ. กิเลสเครื่องร้อยรัด ท. ย่อมไม่มี แก่บรรพชิต ท. เหล่านั้น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อโยเค ได้แก่ ในฐานะอันบรรพชิต ไม่ควรประกอบ คือ ในการทำไว้ในใจโดยอุบายไม่แยบคาย ฯ อธิบายว่า ก็ความเกี่ยวข้อง (เสพ) อโคจร ๖ อย่าง แยกเป็นอโคจรคือหญิงแพศยา เป็นต้น ชื่อว่า อโยนิโสมนสิการ ในที่นี้ บรรพชิตประกอบตนอยู่ในการทำไว้ในใจโดยอุบายไม่แยบคายนั้น ฯ

บทว่า โยคสฺมึ ได้แก่ และไม่ประกอบตนไว้ในโยนิโสมนสิการ อันตรงข้าม จากการทำไว้ในใจโดยอุบายไม่แยบคายนั้น ฯ

สองบทว่า อตฺถํ หิตฺวา ความว่า ไตรสิกขามีอธิศีลสิกขาเป็นต้น ชื่อว่า ประโยชน์, ละเสียแล้วซึ่งประโยคนั้น จำเดิมแต่กาลที่ตนบวชแล้ว ฯ

บทว่า ปิยคฺคาหี ความว่า ยึดอารมณ์อันเป็นที่รัก กล่าวคือกามคุณห้า เท่านั้น ฯ

บาทพระคาถาว่า ปิเหตตฺตานุโยคินํ ความว่า บรรพชิตรูปนั้นเคลื่อนจากพระศาสนาเพราะการปฏิบัตินั้นถึงความเป็นคฤหัสถ์แล้ว ในภายหลังจึงกระหยิ่มต่อเหล่าบรรพชิตทั้งหลายผู้ประกอบตนเนือง ๆ ยังไตรสิกขามีศีลเป็นต้นให้ถึงพร้อมแล้ว ได้รับ สักการะจากสำนักเทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย คือ ปรารถอยู่ว่า ไฉนหนอ ถึงเราก็พึงเป็นรูปนี้ ฯ

บทว่า มา ปิเยหิ ความว่า บรรพชิตไม่พึงสมาคมด้วยสัตว์หรือสังขาร ทั้งหลายอันเป็นที่รักในกาลไหน ๆ คือ แม้ชั่วขณะหนึ่ง ด้วยสัตว์หรือสังขารทั้งหลายอันไม่เป็นที่รักก็เหมือนกัน ฯ ถามว่า เพราะเหตุไร ? แก้ว่า เพราะว่า ความไม่เห็นสัตว์หรือ สังขารอันเป็นที่รักด้วยอำนาจความพลัดพรากจากกันไปก็ดี ความพบเห็นสัตว์หรือสังขาร อันไม่เป็นที่รัก ด้วยอำนาจการเข้ามาหาก็ดี เป็นเหตุนำทุกข์มาให้ ฯ

บทว่า ตสฺมา เป็นต้น ความว่า เพราะความไม่พบเห็นและความพบเห็น ทั้งสองประการนี้ เป็นเหตุนำทุกข์มาให้ ฉะนั้น บรรพชิตจึงไม่ควรทำสัตว์หรือสังขารอะไร ให้ชื่อว่าเป็นที่รัก ฯ

ความไปปราศ คือ ความพลัดพราก จากสัตว์หรือสังขารอันเป็นที่รัก ทั้งหลาย ชื่อว่า ปิยาปาโย ฯ

บทว่า ปาปโก ได้แก่ ต่ำทราม ฯ

บาทพระคาถาว่า คนฺถา เตสํ น วิชฺชนฺติ ความว่า บรรพชิตเหล่าใด ไม่มีอารมณ์อันเป็นที่รัก บรรพชิตเหล่านั้น ย่อมละกิเลสเครื่องร้อยรัดกายคือ อภิชฌา ได้ บรรพชิตเหล่าใด ไม่มีอารมณ์อันไม่เป็นที่รัก บรรพชิตเหล่านั้น ย่อมละกิเลศเครื่องร้อย รัดกาย คือพยาบาทได้ ก็เมื่อบรรพชิตละกิเลสสองอย่างนั้นได้แล้ว ถึงกิเลสเครื่องร้อยรัด ที่เหลือก็ชื่อว่าเป็นอันละได้แล้ว เพราะเหตุนั้น บรรพชิตจึงไม่พึงทำอารมณ์ให้เป็นที่รัก หรือไม่ให้เป็นที่รัก ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๒๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา ตสฺส อุปริ หตฺถํ โธวิ ฯ หตฺเถ โธตมตฺเตเยว นงฺคลสีสมตฺตกฺขนฺโธ หุตฺวา อนุปพฺเพน ปณฺณาสหตฺโถ อมฺพรุกฺโข อุฏฺฐหิ ฯ จตูสุ ทิสาสุ เอเกกา อุทฺธํ เอกาติ ปญฺจ มหาสาขา ปณฺณาสปณฺณาสหตฺถาว อเหสุ ฯ โส ตาวเทว ปุปฺผผลสมฺปนฺโน หุตฺวา เอกสฺมึ จาเน ปริปกฺกอมฺพปิณฺฑิธโร อโหสิ ฯ ปจฺฉโต อาคจฺฉนฺจตา ภิกฺขู อมฺพปกฺกานิ ขาทนฺตาเยว อาคมึสุ ฯ ราชา เอวรูโป กิร อมฺพรุกฺโข อุฏฺฐิโตติ สุตฺวา มา นํ โกจิ ฉินฺทีติ อารกฺขํ จเปสิ ฯ โส ปน คณฺเฑน โรปิตตฺตา คณฺฑามฺพรุกฺโขเตฺวว ปญฺญายิ ฯ ธุตฺตกาปิ อมฺพปกฺกานิ ขาทิตฺวา อเร ทุฏฺฐติตฺถิยา สมโณ โคตโม คณฺฑามฺพรุกฺขมูเล ปาฏิหาริยํ กริสฺสตีติ ตุมฺเหหิ โยชนพฺภนฺตเร ตทหุชาตาปิ อมฺพโปตกา อุปฺปาฏาปิตา คณฺฑามฺโพ นาม อยนฺติ วตฺวา เต อุจฺฉิฏฺฐอมฺพฏฺฐีหิ ปหรึสุ ฯ สกฺโก วาตวลาหกเทวปุตฺตํ อาณาเปสิ ติตฺถิยานํ มณฺฑปั วาเตหิ อุปฺปาเฏตฺวา อุกฺการภูมิยํ ขิปาเปหีติ ฯ โส ตถา อกาสิ ฯ สุริยเทวปุตฺตํ อาณาเปสิ สุริยมณฺฑลํ นิคฺคณฺหนฺโต ตาเปหีติ ฯ โสปิ ตถา อกาสิ ฯ ปุน วาตวลาหกํ อาณาเปสิ วาตมณฺฑลํ อุฏฺฐาเปนฺโต ยาหีติ ฯ โส ตถา กโรนฺโต ติตฺถิยานํ ปคฺฆริตเสทสรีเร รชวฏฺฏิโย โอกิริ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. (สตฺถา) อิมา คาถา อภาสิ

วนํ ฉินฺทถ มา รุกฺขํ วนโต ชายเต ภยํ
เฉตฺวา วนํ วนฏฺฐญฺจ นิพฺพนา โหถ ภิกฺขโว
ยาวญฺหิ วนฏโจ ฯ ฉิชฺชติ
อณุมตฺตดปิ นรสฺส นาริสุ
ปฏิพทฺธมโนว ตาว โส
วจฺโฉ ขีรปโกว มาตรีติ ฯ

ตตฺถ มา รุกฺขนฺติ สตฺถารา หิ วนํ ฉินฺทถาติ วุตฺเต เตสํ อจิรปฺปพฺพชิตานํ สตฺถา อมฺเห วาสีอาทีนิ คเหตฺวา วนํ ฉินฺทาเปตีติ รุกฺขํ ฉินฺทิตุกามตาจิตฺตํ อุปฺปชฺชติ อถ เน มยา ราคาทิกิเลสวนํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ น รุกฺเขติ ปฏิเสเธนฺโต มา รุกฺขนฺติ อาห ฯ วนโตติ ยถา

ปกติวนโต สีหาทิภยํ ชายติ เอวํ ชาติอาทิภยัปิ กิเลสวนโต ชายตีติ อตฺโถ ฯ วนํ วนฏฺฐญฺจาติ เอตฺถ มหนฺตา วนํ นาม ขุทฺทกา ตสฺมึ วเน จิตา วนฏฺฐา นาม ปุพฺพุปฺปตฺติกา รุกฺขา วา วนํ นาม อปราปรุปฺปตฺติกา วนฏฺฐา นาม เอวเมว มหนฺตมหนฺตา ภวกฑฺฒนกา กิเลสา วนํ นาม ปวตฺติยํ วิปากทายกา วนฏฺฐา นาม ปุพฺพุปฺปตฺติกา วา วนํ นาม อปราปรุปฺปตฺติกา วนฏฺฐา นาม ตํ ปน อุภยัปิ จตุตฺถมคฺคญาเณน ฉินฺทิตพฺพํ เตนาห เฉตฺวา วนํ วนฏฺฐญฺจาติ ฯ นิพฺพนา โหถาติ นิกฺกิเลสา โหถ ฯ ยาวญฺหิ วนฏฺโจติ ยาว เอส อณุมตฺโตปิ กิเลสวนฏฺโจ นรสฺส นารีสุ น ฉิชฺชติ ตาว โส ขีรปโก วจฺโฉ มาตริ วิย ปฏิพทฺธมโน ลคฺคจิตฺโตว โหตีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ทรงล้างแล้ว ซึ่งพระหัตถ์ ในเบื้องบน แห่งเมล็ดแห่งมะม่วงนั้น ฯ ครั้นเมื่อพระหัตถ์ สักว่าอันพระศาสดาทรงล้างแล้วนั่นเทียว มีอยู่ อ. ต้นแห่งมะม่วง เป็นต้นไม้ มีลำต้นมีงอนแห่งไถเป็นประมาณ เป็น มีศอกห้าสิบเป็นประมาณ ตามลำดับ ตั้งขึ้นแล้วฯ อ. กิ่งใหญ่ ท. ห้า คือ อ. กิ่งใหญ่ กิ่งหนึ่ง ๆ ในทิศ ท. สี่ อ. กิ่งใหญ่ กิ่งหนึ่งในเบื้องบน เป็นกิ่งทั้งมีศอกห้าสิบเป็นประมาณ ทั้งมีศอกห้าสิบเป็นประมาณเทียว ได้เป็นแล้ว ฯ อ. ต้นแห่งมะม่วงนั้น เป็นต้นไม้ถึงพร้อมแล้วด้วยดอกและผล เป็น เป็นต้นไม้ทรงไว้ซึ่งพวงแห่งมะม่วงอันสุก รอบแล้ว ได้เป็นแล้ว ในที่แห่งหนึ่งในขณะนั้นนั่นเทียว ฯ อ. ภิกษุ ท. ผู้มาอยู่ข้างหลัง มา ฉันอยู่ ซึ่งมะม่วงอันสุกแล้ว ท. (ซึ่งผลอันสุกแล้วของมะม่วง ท.) นั่นเทียวแล้ว ฯ อ. พระราชา ทรงสดับแล้วว่า ได้ยินว่า อ. ต้นแห่งมะม่วง มีรูปอย่างนี้ ตั้งขึ้นแล้ว ดังนี้ ทรงตั้งไว้แล้ว ซึ่งการรักษาทั่วด้วยพระราชดำรัสว่า อ. ใคร ๆ อย่าตัดแล้ว ซึ่งต้นมะม่วงนั้น ดังนี้ ฯ ก็ อ. ต้นมะม่วงนั้น ปรากฏแล้วว่า อ. ต้นไม้ชื่อว่าคัณฑามพะ ดังนี้นั่นเทียว เพราะความที่แห่งต้นมะม่วงนั้นเป็นต้นไม้อันบุคคลผู้รักษาซึ่งอุทยานชื่อว่าคัณฑะ ปลูกแล้ว ฯ อ. นักเลง ท. เคี้ยวกินแล้ว ซึ่งมะม่วงอันสุกแล้ว ท. กล่าวแล้วว่า ดูกรเดียรถีย์ ผู้อันโทษประทุษร้ายแล้ว ท. เว้ย อ. มะม่วงต้นอ่อน ท. แม้เกิดแล้ว ในวันนนั้น ในภายในแห่งโยชน์ อันท่าน ท. ยังบุคคลให้ถอนแล้ว ด้วยอันคิดว่า อ. พระสมณะผู้โคตมะ จักกระทำ ซึ่งปาฏิหาริย์ ที่โคนแห่งต้นไม้ ชื่อว่าคัณฑามพะ ดังนี้ อ.ต้นไม้นี้ ชื่อว่าคัณฑามพะ ดังนี้ ประหารแล้ว ซึ่งเดียรถีย์ ท. เหล่านั้น ด้วยเมล็ดแห่งมะม่วงอันเป็นเดน ท. ฯ อ. ท้าวสักกะ สั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทวบุตรชื่อว่าวาตวลาหกะ ด้วยพระดำรัสว่า อ. ท่าน ยังลม ท. ให้เพิกขึ้นแล้ว ซึ่งมณฑป ของเดียรถีย์ ท. จงให้ซัดไป บนพื้นอันเป็นที่ถ่ายอุจจาระ ดังนี้ ฯ อ. เทวบุตรชื่อว่าวาตวลาหกะนั้น ได้กระทำแล้ว ด้วยประการนั้น ฯ อ. ท้าวสักกะ สั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทวบุตรชื่อว่าสุริยะ ด้วยพระดำรัสว่า อ. ท่าน ยึดไว้อยู่ ซึ่งมณฑลแห่งพระอาทิตย์ จงยังมณฑลแห่งพระอาทิตย์ให้ร้อน ดังนี้ ฯ อ. เทวบุตรชื่อว่าสุริยะแม้นั้น ได้กระทำแล้ว ด้วยประการนั้น ฯ อ. ท้าวสักกะ สั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทวบุตรชื่อว่าวาตวลาหกะ ด้วยพระดำรัสว่า อ. ท่าน จงไปยังมณฑลแห่งลม ให้ตั้งขึ้นอยู่ ดังนี้อีก ฯ อ. เทวบุตรชื่อว่าวาตวลาหกะนั้น กระทำอยู่ ด้วยประการนั้น โปรยลงแล้ว ซึ่งเกลียวแห่งธุลี ท. บนสรีระอันมีเหงื่อไหล ออกแล้ว ของเดียรถีย์ ท. ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ..... ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

เธอทั้งหลาย จงถางป่า อย่าตัดต้นไม้ ภัยย่อมเกิดจากป่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงถางป่าและหมู่ไม้ซึ่งอยู่ในป่าแล้วเป็นผู้ไม่มีป่าเถิด เพราะหมู่ไม้ซึ่งอยู่ในป่า ถึงจะมีประมาณเล็กน้อย ของนรชน ยังไม่ขาดในนารีทั้งหลาย ตราบใด นรชนผู้นั้น ก็ยังมีใจผูกพันอยู่ (ในนารีทั้งหลาย) แน่นอน ตราบนั้น เหมือนลูกโคที่ยังดื่มน้ำนม มีใจผูกพันอยู่ในแม่โค ฉะนั้น ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มา รุกฺขํ ความว่า ก็เมื่อพระศาสดาตรัสว่า เธอทั้งหลายจงถางป่า ภิกษุเหล่านั้นผู้บวชแล้วไม่นานมีความคิดในความเป็นผู้ใคร่เพื่อจะตัดต้นไม้เกิดขึ้นว่า พระศาสดาจะให้พวกเราจับมีดเป็นต้นถางป่า เมื่อเป็นเช่นนั้น พระศาสดาเมื่อจะทรงห้ามเธอเหล่านั้นว่า เรากล่าวคำว่า วนํ ฉินฺถ ดังนี้ หมายถึงป่าคือกิเลสมีราคะเป็นต้น ไม่ได้หมายถึงต้นไม้ทั้งหลาย จึงตรัสว่า มา รุกฺขํ ดังนี้ ฯ บทว่า วนโต ความว่า ภัยแต่สีหะเป็นต้น ย่อมเกิดจากป่าตามปกติฉันใด ถึงภัยแต่ชาติเป็นต้น ก็ย่อมเกิดจากป่า คือกิเลสฉันนั้น ฯ พึงทราบวินิจฉัยในสองบทว่า วนํ วนฏฺฐญฺจ นี้ ดังต่อไปนี้ ต้นไม้ใหญ่ ๆ ชื่อว่า ป่า ต้นไม้เล็ก ๆ ที่เกิดอยู่ในป่านั้น ชื่อว่า หมู่ไม้ที่อยู่ในป่า อีกอย่างหนึ่ง ต้นไม้ที่เกิดก่อน ๆ ชื่อว่า ป่า ต้นไม้ที่เกิดหลัง ๆ ชื่อว่า หมู่ไม้ที่อยู่ในป่าอย่างเดียวกันนั่นแหละ กิเลสที่สำคัญ ๆ ซึ่งคร่าหมู่สัตว์ไปสู่ภพ ชื่อว่า ป่า กิเลสที่ให้ผลในปวัตติกาล (ในปัจจุบัน) ชื่อว่า หมู่ไม้ที่อยู่ในป่า อีกอย่างหนึ่ง กิเลสที่เกิดก่อน ๆ ชื่อว่า ป่า กิเลสที่เกิดหลัง ๆ ชื่อว่า หมู่ไม้ที่อยู่ในป่า ก็กิเลสแม้ทั้งสองอย่างนั้น พระโยคาวจรพึงตัดได้ด้วยมรรคญาณที่สี่ เพราะเหตุนั้น พระศาสดาจึงตรัสว่า เฉตฺวา วนํ วนฏฺฐญฺจ ดังนี้ ฯ สองบทว่า นิพฺพนา โหถ ได้แก่ เธอทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่มีกิเลส ฯ สองบทว่า ยาวญฺหิ วนฏฺโฐ ความว่า หมู่ไม้ที่อยู่ในป่าคือกิเลส ของนรชนนี้ ถึงจะมีประมาณเล็กน้อย ยังไม่ขาดในนารีทั้งหลาย ตราบใด เขาก็ยังมีใจผูกพัน คือ มีจิตยังเกี่ยวข้องอยู่ (ในนารีทั้งหลาย) แน่นอน เหมือนลูกโคที่ยังดื่มน้ำนม มีใจผูกพันอยู่ในแม่โคตราบนั้น ฯ

พระศรีวิสุทธิวงศ์ สุรเตโช วัดราชโอรสาราม แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้ว.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สนฺตติมหามตฺโตปิ นหานติตฺเถ ทิวสภาคํ อุทกกีฬํ กีฬิตฺวา อุยฺยานํ คนฺตฺวา อาปานภูมิยํ นิสีทิ ฯ สาปิ อิตฺถี รงฺคมชฺเฌ โอตริตฺวา นจฺจคีตํ ทสฺเสตุ อารภิ ฯ ตสฺสา สรีรลีพฺหาย ทสฺสนตฺถํ สตฺตาหํ อปฺปาหารตาย ตํทิวสํ นจฺจคีตํ ทสฺสยมานาย อนฺโตกุจฺฉิยํ สตฺถกวาตา สมุฏฺฐาย หทยมํสํ กนฺติตฺวา อคมํสุ ฯ สา ตํขณญฺเญว มุเขน เจว อกฺขีหิ จ วิวเฏหิ กาลมกาสิ ฯ สนฺตติมหามตฺโต อุปธาเรถ นนฺติ วตฺวา นิรุทฺธา สามีติ วุตฺตมตฺเตเยว พลวโสเกน อภิภูโต ฯ ตํขณญฺเญวสฺส สตฺตาหํ ปีตสุรา ตตฺตกปาเล อุทกพินฺทุ วิย ปริกฺขยํ อคมาสิ ฯ โส น เม อิมํ โสกํ อญฺโญ นิพฺพาเปตุ สกฺขิสฺสติ อญฺญตฺร ตถาคเตนาติ พลกาย ปริวุโต สายณฺหสมเย สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอวมาห ภนฺเต เอวรูโป เม โสโก อุปฺปนฺโน ตํ เม ตุมฺเห นิพฺพาเปตุ สกฺขิสฺสถาติ อาคโตมฺหิ ปฏิสรณํ เม โหถาติ ฯ อถ สตฺถา โสกํ นิพฺพาเปตุ สมตฺถสฺเสว สนฺติกํ อาคโตสิ อิมิสฺสา หิ อิตฺถิยา อิมินาว การเณน มตกาเล ตว โรทนฺตสฺส ปคฺฆริตอสฺสูนิ จตุนฺนํ มหาสมุทฺทานํ อุทกโต อติเรกตรานีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิญฺจนํ
มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสสิ อุปสนฺโต จริสฺสสีติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ นํ ภควา กิญฺจาปิ ลทฺธึ น โรเจสิ ทิฏฺฐทิฏฺฐานเยว ปน ลทฺธึ โรเจนฺโต วิย วิจรสิ น ตฺวํ อิทาเนว เอวํ กโรสิ ปุพฺเพปิ เอวรูโปเยวาติ วตฺวา อิทานิ ตาว ภนฺเต อมฺเหหิ สามํ ทิฏฺโจ ปุพฺเพ ปเนส เกสํ ลทฺธึ โรเจนฺโต วิจริ อาจิกฺขถ โนติ ภิกฺขูหิ ยาจิโต อตีตํ อาหริตฺวา

ปุราณโจรานา วโจ นิสมฺม
มหิลามุโข โปถยมานุจารึ
สุสญฺญตานํ หิ วโจ นิสมฺม
คชฺตฺตโม สพฺพคุเณสุ อฏฺจาติ

อิมํ มหิลามุขชาตกํ วิตฺถาเรตฺวา ภิกฺขเว ภิกฺขุนา นาม สกลาเภเนว สนฺตุฏฺเฐน ภวิตพฺพํ ปรลาภํ ปตฺเถตุ น วฏฺฏติ ปรลาภํ ปตฺเถนฺตสฺส หิ ฌานวิปสฺสนามคฺคผเลสุ เอกธมฺโมปิ นุปฺปชฺชติ สกลาภสนฺตุฏฺฐสฺเสว ปน ฌานาทีนิ อุปฺปชฺชนฺตีติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

สลาภํ นาติมญฺเญยฺย นาญฺเญสํ ปิหยํ จเร
อญฺเญสํ ปิหยํ ภิกฺขุ สมาธึ นาธิคจฺฉติ
อปฺปลาโภปิ เจ ภิกฺขุ สลาภํ นาติมญฺญติ
ตํ เว เทวา ปสํสนฺติ สุทฺธาชีวมตนฺทิตนฺติ ฯ

ตตฺถ สลาภนฺติ อตฺตโน อุปฺปชฺชนกลาภํ ฯ สปทานจารํ หิ วชฺเชตฺวา อเนสนาย ชีวิตํ กปฺเปนฺโต สลาภํ อติมญฺญติ หีเฬติ ชิคุจฺฉติ นาม ตสฺมา เอวํ อกรเณน สลาภํ นาติมญฺเญยฺย ฯ

สลาภํ นาติมญฺญตีติ อปฺปลาโภปิ สมาโน อุจฺจนีกุลปฺปฏิปาฏิยา สปทานํ จรนฺโต ภิกฺขุ สลาภํ นาติมญฺญติ นาม ฯ

ตํ เวติ ตํ อวรูปํ ภิกฺขุ สารชีวิตตาย สุทฺธาชีวํ ชงฺฆพลํ นิสฺสาย ชีวิตกปฺปเนน อกุสีตตาย อตนฺทิตํ เทวตา ปสํสนฺติ โถเมนฺตีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. แม้ อ. มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ เล่นแล้ว เล่นด้วยน้ำ สิ้นกาลอันเป็นส่วนแห่งวัน ที่ท่าเป็นที่อาบ ไปแล้ว สู่สวน นั่งแล้ว บนพื้นเป็นที่มาดื่ม ฯ อ.หญิง แม้นั้นข้ามลงแล้ว ในท่ามกลาง แห่งที่ฟ้อนรำ เริ่มแล้ว เพื่ออันแสดง ซึ่งการฟ้อนและการขับ ฯเมื่อหญิงนั้น แสดงอยู่ ซึ่งการฟ้อน และการขับ ในวันนั้น โดยความที่แห่งตนเป็นผู้ มีอาหารน้อย สิ้นวันเจ็ด เพื่ออันแสดงซึ่งการ เยื้องกรายแห่งสรีระ อ. ลมมีพิษเพียงดังว่าศาสตรา ท. ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในภายในแห่งท้อง บาดแล้ว ซึ่งเนื้อคือหทัย ได้ไปแล้ว ฯ อ. หญิงนั้น มีปากด้วยนั่นเทียว มีนัยน์ตา ท. ด้วย เปิดแล้ว ได้ทำแล้ว ซึ่งกาละ ในขณะนั้น นั่นเทียว ฯ อ. มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตติ กล่าวแล้วว่า อ. ท่าน ท. จงใคร่ครวญ ซึ่งหญิงนั้นดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่นาย อ. หญิงนั้น ดับแล้ว ดังนี้ เป็นคำสักว่าอันชน ท. กล่าวแล้ว นั่นเทียว มีอยู่ อันความโศกมีกำลัง ครอบงำแล้ว ฯ อ. สุราอันมหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตตินั้นดื่มแล้ว สิ้นวันเจ็ด ได้ถึงแล้ว ซึ่งอันสิ้นไปรอบ ในขณะนั้นนั่นเทียว ราวกะ อ. หยาดแห่งน้ำถึงอยู่ ซึ่งอันสิ้นไป รอบ บนกระเบื้องอันร้อนแล้ว ฯ อ. มหาอำมาตย์ชื่อว่าสันตตินั้น คิดแล้วว่า อ. บุคคลอื่น เว้น จากพระตถาคต จักไม่อาจ เพื่ออันยังความโศกนี้ ของเราให้ดับ ดังนี้ ผู้อันหมู่แห่งพลแวดล้อม แล้ว ไปแล้ว สู่สำนัก แห่งพระศาสดา ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน (ในสมัยคือเวลาเย็นแห่งวัน) ถวายบังคมแล้ว กราบทูลแล้ว อย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. ความโศก มีอย่างนี้เป็นรูป เกิดขึ้นแล้ว แก่ข้าพระองค์ อ. ข้าพระองค์ เป็นผู้มาแล้ว ด้วยความหวังว่า อ. พระองค์ จักอาจ เพื่ออันยังความโศกนั้น ของข้าพระองค์ ให้กับ ดังนี้ ย่อมเป็น อ. พระองค์ ขอจงเป็นที่พึ่งอาศัย ของข้าพระองค์ จงเป็น ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ. ท่าน เป็นผู้มาแล้ว สู่สำนัก ของบุคคลผู้สามารถ เพื่ออันยังความโศกให้ดับนั่นเทียว ย่อมเป็น จริงอยู่ อ. น้ำตาอันไหลออกแล้ว ท. ของท่าน ผู้ร้องไห้ อยู่ ในกาลที่แห่งหญิงนั้นตายแล้ว ด้วยเหตุนี้เทียว เป็นของมากกว่า กว่าน้ำ แห่งมหาสมุทร ท. สี่ ย่อมเป็น ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ. กิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล ในกาลก่อน ใด ได้มีแล้ว
อ. ท่านยังกิเลสชาตเป็นเครื่องกังวลนั้น จงให้เหือดแห้ง
อ. กิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล ในภายหลัง อย่าได้มีแล้ว
แก่ท่าน หากว่า อ. ท่าน จักไม่ถือเอา ซึ่งกิเลสชาติ-

เป็นเครื่องกังวล ในท่ามกลางไซร้ อ. ท่านผู้เข้าไป
สงบแล้ว จักเที่ยวไป (จักประพฤติเป็นผู้สงบมั่นแล้วเป็น)
ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะภิกษุผู้เป็นพวกของพระเทวทัตนั้นว่าเธอไม่ชอบใจลัทธิ (ของพระเทวทัต) ก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอก็เที่ยวประพฤติประหนึ่งว่าชอบใจลัทธิของชนผู้ที่พบเห็นนั่นเอง มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น ที่เธอทำอย่างนี้ แม้ในปางก่อนเธอก็เป็นอย่างนี้เหมือนกัน ดังนี้ อันภิกษุทั้งหลายวิงวอนว่า พระเจ้าข้า ในบัดนี้ พวกข้าพระองค์เห็นภิกษุนี้เองก่อน แต่ในปางก่อนภิกษุนี้ ประพฤติชอบใจลัทธิของคนพวกไหน ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกแก่พวกข้าพระองค์เถิด ดังนี้ จึงทรงนำอดีตนิทานมา ทรงยังมหิลามุขชาดกนี้ให้พิสดารว่า

ช้างชื่อมหิลามุข สำเหนียกคำของพวกคนเป็นโจรอยู่ก่อน
จึงฟาดบุคคลผู้ติดตาม แต่พอสำเหนียกคำของสมณะผู้
สำรวมแล้ว ก็เป็นช้างประเสริฐ ได้ดำรงอยู่ ในคุณ ทั้งปวง

แล้วตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาภิกษุ พึงเป็นผู้ยินดีด้วยลาภของตนเท่านั้น การปรารถนาลาภของผู้อื่น ไม่สมควร เพราะบรรดาฌานวิปัสสนามรรคและผลทั้งหลาย แม้ธรรมสักอย่างหนึ่ง ย่อมไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ปรารถนาลาภของผู้อื่น แต่คุณชาตทั้งหลายมี ฌานเป็นต้น ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ยินดีด้วยลาภของตนเท่านั้น ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงธรรมได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

ภิกษุไม่ควรดูหมิ่นลาภของตน ไม่ควรเที่ยวปรารถนา
ลาภของผู้อื่น ภิกษุปรารถนาลาภของผู้อื่นอยู่ ย่อมไม่
บรรลุสมาธิได้ หากว่า ภิกษุแม้เป็นผู้มีลาภน้อย ก็ไม่
ดูหมิ่นลาภของตน เทพดาทั้งหลายย่อมสรรเสริญภิกษุ
ผู้มีอาชีวะหมดจด ไม่เกียจคร้านนั่นแล ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สลาภ ได้แก่ ลาภที่เกิดขึ้นของตน ฯ เพราะภิกษุผู้เว้นการเที่ยวไปตามลำดับตรอก เลี้ยงชีพอยู่ด้วยการแสวงหาอันไม่สมควร ชื่อว่า ดูหมิ่น คือ ดูแคลน ได้แก่ รังเกียจ ลาภของตน ฉะนั้น ภิกษุจึงไม่ควรดูหมิ่นลาภ ของตนด้วยการไม่ทำอย่างนั้น ฯ

บาทพระคาถาว่า สลาภ นาติมญฺญติ ความว่า ภิกษุแม้เป็นผู้มีลาภน้อยเมื่อเที่ยวไปตามลำดับตรอก โดยลำดับแห่งสกุลสูงและสกุลต่ำก็ชื่อว่า ไม่ดูหมิ่นลาภของตน ฯ

บทว่า ตํ เว เป็นต้น ความว่า เทพดาทั้งหลาย ย่อมสรรเสริญ คือ ชม ภิกษุนั้น คือ ผู้เห็นปานนั้น ผู้ชื่อว่า มีอาชีวะหมดจด เพราะความเป็นผู้มีชีวิตเป็นสาระ ชื่อว่า ผู้ไม่เกียจคร้าน เพราะความเป็นผู้ไม่ย่อท้อ ด้วยอาศัยกำลังแข้งเลี้ยงชีพ ฯ

พระราชวิสุทธิโมลี สุรเตโช แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (มาโร) ตาสํ ตมตฺถํ อาโรเจสิ ฯ อถ นํ ตา อาหํสุ ตาต มา จินฺตยิตฺถ มยํ ตํ อตฺตโน วเส สตฺวา อาเนสฺสามาติ ฯ น สกฺกา อมฺมา เอส เกนจิ วเส กาตุนฺติ ฯ ตาต มยํ อิตฺถิโย นาม อิทาเนว นํ ราคปาสาทีหิ พนฺธิตฺวา อาเนสฺสาม ตุมฺเห มา จินฺตยิตฺถาติ สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ปาเท เต สมณ ปริจาเรมาติ อาหํสุ ฯ สตฺถา เนว ตาสํ วจนํ มนสากาสิ น อกฺขีนิ อุมฺมีเลตฺวา โอโลเกสิ ฯ ปุน มารธีตโร อุจฺจาวโจ โข ปุริสานํ อธิปฺปายา เกสญฺจิ กุมาริกาสุ เปมํ โหติ เกสญฺจิ ปจฺจมวเย จิตาสุ เกสญฺจิ มชฺฌิมวเย จิตาสุ เกสญฺจิ ปจฺฉิมวเย จิตาสุ นานปฺปกาเรหิ ตํ ปโลภิสฺสามาติ เอเกกา กุมาริกาวณฺณาทิวเสน สตํ สตํ อตฺตภาเว อภินิมฺมินิตฺวา กุมาริกาโย อวิชาตา สกึวิชาตา ทฺวิชาตา มชฺฌิมิตฺถิโย มหลฺลกิตฺถิโย จ หุตฺวา ฉกฺขตฺตุ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปาเท เต สมณ ปริจาเรมาติ อาหํสุ ฯ ตํปิ ภควา น มนสากาสิ ยถา ตํ อนุตฺตเร อุปธิสงฺขเย อธิมุตฺโตติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ สตฺถา เอตฺตเกนาปิ ตา อนุคจฺฉนฺติโย อเปถ กึ ทิสฺวา เอวํ วายมถ เอวรูปํ นาม อวีตราคานํ ปุรโต กาตุ วฏฺฏติ ตถาคตสฺส ปน ราคาทโย ปหีนา เกน มํ การเณน อตฺตโน วเส เนสฺสถาติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

ยสฺส ชิตํ นาวชียติ
ชิตมสฺส โนยาติ โกจิ โลเก
ตํ พุทฺธมนนฺตโคจรํ
อปทํ เกน ปเทน เนสฺสถ
ยสฺส ชาลินี วิสตฺติกา
ตณฺหา นตฺถิ กุหิญฺจิ เนตเว
ตํ พุทฺธมนนฺตโคจรํ
อปทํ เกน ปเทน เนสฺสถาติ ฯ

ตตฺถ ยสฺส ชิตํ นาวชิยตีติ ยสฺส สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส เตน เตน มคฺเคน ชิตํ ราคาทิกฺกิเลสชาตํ ปุน อสมุทาจรณโต นาวชิยติ ทุชฺชิตํ นาม น โหติฯ โนยาตีติ น อุยฺยาติ ยสฺส ชิตํ กิเลสชาตํ ราคาทีสุ โกจิ เอกกฺกิเลโสปิ โลเก ปจฺฉโต นิวตฺติ นาม น โหติ นานุพนฺธตีติ อตฺโถ ฯ อนนฺตโคจรนฺติ อนนฺตารมฺมณสฺส สพฺพญฺญุตญฺญาณสฺส วเสน อปริยนฺตโคจรํ ฯ เกน ปเทนาติ ยสฺส ราคปทาทีสุ เอกปทมฺปิ นตฺถิ ตํ ตุมฺเห เกน ปเทน เนสฺสถ พุทฺธสฺส ปน เอกปทมฺปิ นตฺถิ ตํ อปทํ พุทฺธํ ตุมฺเห เกน ปเทน เนสฺสถ ฯ

ทุติยคาถายํ ตณฺหา นาเมสา สสิพฺพิตปริสิพฺพิตปริโยนทฺธตฺเถน ชาลมสฺสา อตฺถีติปิ ชาลการิกาติปิ ชาลูปมาติปิ ชาลินี รูปาทีสุ อารมฺมเณสุ วิสตฺตตาย วิสาหารตาย วิสปุปฺผตาย วิสผลตาย วิสปริโภคตาย วิสตฺติกา สา เอวรูปมา ตณฺหา ยสฺส กุหิญฺจิ ภเว เนตุ นตฺถิ ตํ ตุมฺเห อปทํ พุทฺธํ เกน ปเทน เนสฺสถาติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

---

๑. มารนั้น บอกแล้ว ซึ่งความนั้น แก่ธิดา ท.เหล่านั้น ฯ รั้งนั้น อ.ธิดา ท. เหล่านั้น กล่าวแล้ว กะมารนั้นว่า ข้าแต่พ่อ อ. ท่าน ท. อย่าคิดแล้ว อ.ดิฉัน ท. กระทำแล้ว ซึ่งพระสิทธัตถะนั้นในอำนาจ ของตน จักนำมา ดังนี้ ฯ อ. มารนั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนแม่ ท. อ. พระสิทธัตถะนั่น อันใคร ๆ ไม่อาจ เพื่อจะทำ ในอำนาจ ดังนี้ ฯ อ. ธิดา ท. เหล่านั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่พ่อ อ.ดิฉัน ท. ชื่อว่าเป็นหญิง เป็น ผูกแล้ว ซึ่งพระสิทธัตถะนั้น ด้วยบ่วง ท. มีบ่วงคือราคะเป็นต้น จักนำมา ในกาลนี้นั่นเทียว, อ. ท่าน ท. อย่าคิดแล้ว ดังนี้ เข้าไปหาแล้ว ซึ่งพระศาสดาทูลแล้วว่า ข้าแต่สมณะ อ. ดิฉัน ท. จะบำเรอ ซึ่งเท้า ท.ของท่าน ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ไม่ได้ทรงทำแล้ว นั่นเทียว ซึ่งคำ ของธิดาแห่งมาร ท. เหล่านั้น ในพระทัย ไม่ทรงลืม ซึ่งพระเนตร ท. แลดูแล้ว ฯ อ. ธิดาแห่งมาร ท. ปรึกษาแล้วว่า อ. ความประสงค์ แห่งบุรุษ ท. ทั้งสูงทั้งต่ำแล, อ. ความรัก ในเด็กหญิง ท. ย่อมมี แก่บุรุษ ท.บางพวก, อ. ความรัก ในหญิง ท. ผู้ตั้งอยู่แล้ว ในปฐมวัย ย่อมมี แก่บุรุษ ท. บางพวก, อ. ความรัก ในหญิง ท. ผู้ตั้งอยู่แล้ว ในมัชฌิมวัย ย่อมมี แก่บุรุษ ท. บางพวก, อ. ความรัก ในหญิง ท. ผู้ตั้งอยู่แล้ว ในปัจฉิมวัย ย่อมมี แก่บุรุษ ท. บางพวก, อ. เรา ท. จักประโลม ซึ่งพระสิทธัตถะนั้น ด้วยประการต่าง ๆ ท. ดังนี้ อีกคนหนึ่ง ๆ เนรมิตแล้ว ซึ่งอัตตภาพ ท. ร้อย ๆ ด้วยสามารถแห่งเพศมีเพศของเด็กหญิงเป็นต้น เป็นเด็กหญิงด้วย เป็นหญิงยังไม่คลอดแล้วด้วย เป็นหญิงคลอดแล้วคราวเดียวด้วย เป็นหญิงคลอดแล้วสองคราวด้วย เป็นหญิงมีในท่ามกลางด้วย เป็นหญิงถือเอาซึ่งความเป็นคนใหญ่ด้วย เป็น เข้าไปหาแล้ว ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ทูลแล้วว่า ข้าแต่สมณะ อ. ดิฉัน ท.จะบำเรอ ซึ่งเท้า ท. ของท่าน ดังนี้ หกครั้ง ฯ อ. พระผู้มี-พระภาคเจ้า ไม่ได้ทรงทำแล้วซึ่งคำ ของธิดาแห่งมารแม้นั้น ในพระทัย อ. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงน้อม (พระทัย) ไปแล้ว ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลสชื่อว่าอุปธิ มีธรรมอื่นยิ่งกว่าไม่มี โดยประการใด แล-โดยประการนั้น ดังนี้แล ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ลำดับนั้น พระบรมศาสดาตรัสกะธิดามารผู้ติดตามอยู่แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ว่า หลีกไปเสียเถิด พวกเธอเห็นอะไรจึงพยายามอย่างนี้ การที่พวกเธอทำกรรมชื่อแบบนี้ ต่อหน้าพวกคนที่ยังไม่ปราศจากราคะ จึงจะสมควร ฝ่ายตถาคตละกิเลสมีราคะเป็นต้น ได้แล้ว พวกเธอจักนำเราไปในอำนาจของตนด้วยเหตุอะไรเล่า ดังนี้ แล้วได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

กิเลสมีราคะเป็นต้น ที่พระสัมมาพุทธเจ้าพระองค์ใด
ทรงชนะแล้ว พระองค์ย่อมไม่กลับแพ้ (อีก) กิเลสไร ๆ
ในโลก ย่อมไม่ไปตามกิเลสที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์นั้น ชนะแล้ว พวกเธอจักนำพระพุทธเจ้า
พระองค์นั้น ผู้มีอารมณ์ไม่มีที่สุด ไม่มีร่องรอยไป
ด้วยร่องรอยอะไร ตัณหาอันมีข่าย ซ่านไปในอารมณ์
ต่าง ๆ ย่อมไม่มีแก่พระพุทธเจ้าพระองค์ใด เพื่อนำไป
ในภพ ไหน ๆ พวกเธอจักนำพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
ผู้มีอารมณ์ไม่มีที่สุด ไม่มีร่องรอยไป ด้วยร่องรอยอะไร ฯ

(แก้อรรถ)

บรรดาบทเหล่านั้น บาทพระคาถาว่า ยสฺส ชิตๆ นาวชียติ ความว่า กิเลสมีราคะเป็นต้นอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดทรงชนะแล้ว ด้วยมรรคนั้น ๆ พระองค์ย่อมไม่กลับแพ้ คือ จะชื่อว่าพระองค์ชนะไม่ดีเป็นไม่มี เพราะไม่ฟุ้งขึ้นอีก ฯ

บทว่า โนยาติ ตัดบทเป็น น อุยฺยาติ แปลว่า ไม่ไปตาม อธิบายว่า บรรดากิเลสมีราคะเป็นต้น แม้กิเลสอย่างหนึ่งชนิดไร ๆ ในโลก ชื่อว่าหวนกลับหลัง เป็นไม่มี คือ ไม่ติดตามกิเลสที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดทรงชนะแล้ว ฯ

บทว่า อนนฺตโคจรํ ความว่า ผู้มีอารมณ์ไม่มีที่สุด ด้วยสามารถพระสัพพัญญุตอันมีอารมณ์หาที่สุดมิได้ ฯ

สองบทว่า เกน ปเทน เป็นต้น ความว่า บรรดาร่องรอยมีร่องรอยคือราคะเป็นต้น แม้ร่องรอยเดียว ย่อมไม่มีแก่พระพุทธเจ้าพระองค์ใด พวกเธอจักนำพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นไปด้วยร่องรอยอะไร คือ แม้ร่องรอยอย่างหนึ่งก็ไม่มีแก่พระพุทธเจ้า พวกเธอจักนำพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีร่องรอยพระองค์นั้นไปด้วยร่องรอยอะไร ฯ

พึงทราบวินิจฉัยในพระคาถาที่ ๒ ขึ้นชื่อว่า ตัณหานั่น ชื่อว่า ชาลินี เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า มีข่ายบ้าง มีปกติทำข่ายบ้าง มีอุปมาเหมือนข่ายบ้าง เพราะอรรถว่ารวบรัด ผูกรัด มัดตรึงไว้ ชื่อว่า วิสตฺติกา เพราะซ่านไปในอารมณ์ทั้งหลายมีรูปารมณ์ เป็นต้น เพราะมีอาหารเป็นพิษ เพราะมีดอกเป็นพิษ เพราะมีผลเป็นพิษ เพราะมีการบริโภคเป็นพิษ อธิบายว่า ตัณหามีรูปอย่างนี้นั่น ย่อมไม่มีแก่พระพุทธเจ้าพระองค์ใด เพื่อนำไปในภพไหน ๆ พวกเธอจักนำพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีร่องรอยพระองค์นั้นไปด้วย ร่องรอยอะไร ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. มงฺคลทิวสาทีสุ ปนสฺสา สสฺสุโร อเจลกานํ สกฺการํ กโรนฺโต อาคนฺตฺวา อมฺหากํ สมเณ วนฺทตูติ เปเสสิ ฯ สา ลชฺชาย นคฺเค ปสฺสิตุ อสกฺโกนฺตี คนฺตุ น อิจฺฉติ ฯ โส ปุนปฺปุนํ เปเสตฺวาปิ ตาย ปฏิกฺขิตฺโต กุชฺฌิตฺวา นีหรถ นนฺติ อาห ฯ สา น สกฺกา มม อการเณน โทสํ อาโรเปตุนฺติ กุฏฺฏมฺพิเก ปกฺโกสาเปตฺวา ตมตฺถํ อาโรเจสิ ฯ เต ตสฺสา นิทฺโทสภาวํ ญตฺวา เสฏฺฐึ สญฺญาเปสุ ฯ โส อยํ มม สมเณ อหิริกาติ น วนฺทตีติ ภริยาย อาโรเจสิ ฯ สา กีทิสา นุ โข อิมิสฺสา สมณา อติวิย เน ปสํสตีติ ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อาห

กีทิสา สมณา ตุยฺหํ พาหุ โข เน ปสํสสิ
กีสีลา กีสมาจารา ตํ เน อกฺขาหิ ปุจฺฉิตาติ ฯ
อถสฺสา สุภทฺทา พุทฺธานญฺเจว พุทฺธสาวกานญฺจ คุเณ ปกาเสนฺตี
สนฺตินฺทฺริยา สนฺตมานสา สนฺตํ เตสํ คตํ จิตฺตํ
โอกฺขิตฺตจกฺขู มิตภาณี ตาทิสา สมณา มม
กายกมฺมํ สุจิ เตสํ วาจากมฺมํ อนาวิลํ
มโนกมฺมํ สุวิสุทฺธํ ตาทิสา สมณา มม
วิมลา สงฺขมุตฺตาภา สุทฺธา อนุตรพาหิรา
ปุณฺณ สุทฺเธหิ ธมฺเมหิ ตาทิสา สมณา มม
ลาเภน อุนฺนโต โลโก อลาเภน จ โอนโต
ลาภาลาเภน เอกฏฺจา ตาทิสา สมณา มม
ยเสน อุนฺนโต โลโก อยเสน จ โอนโต
ยสายเสน เอกฏฺจา ตาทิสา สมณา มม
ปสํสาย อุนฺนโต โลโภ นินฺทายาปิ จ โอนโต
สมา นินฺทาปสํสาสุ ตาทิสา สมณา มม
สุเขน อุนฺนโต โลโก ทุกฺเขนาปิ จ โอนโต
อกมฺปา สุขทุกฺเขสุ ตาทิสา สมณา มมาติ

เอวมาทีหิ วจเนหิ สสฺสุ โตเสสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ตสฺมึ ขเณ อนาถปิณฺฑิโกปิ ธมฺมกถํ สุตฺวา สฺวาตนาย สตฺถารํ นิมนฺเตสิ ฯ สตฺถา อธิวุตฺถํ มยา คหปติ สฺวาตนาย ภตฺตนฺติ วตฺวา ภนฺเต มยา ปุเรตรํ อาคโต นตฺถิ กสฺส นุ โข โว อธิวุตฺถนฺติ วุตฺเต จูฬสุภทฺทาย คหปติ นิมนฺติโตติ วตฺวา นนุ ภนฺเต สุภทฺทา ทูเร วสติ อิโต วีสติโยชนสตมตฺถเกติ วุตฺเต อาม คหปติ ทูเร วสนฺตาปิ หิ สปฺปุริสา อภิมุเข จิตา วิย ปกาเสนฺตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ทูเร สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวนฺโตว ปพฺพโต
อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺติ ขิตฺตา ยถา สราติ ฯ

ตตฺถ สนฺโตติ ราคาทีนํ สนฺตตาย พุทฺธาทโย สนฺโต นาม ฯ อิธ ปน ปุพฺพพุทฺเธสุ กตาธิการา อุสฺสนฺนกุสลมูลา ภาวิตภาวนา สตฺตา สนฺโตติ อธิปฺเปตา ฯ ปกาเสนฺตีติ ทูเร จิตาปิ พุทฺธานํ ญาณปถํ อาคจฺฉนฺตา ปากฏา โหนฺติ ฯ หิมวนฺโตวาติ ยถา หิ ติโย ชนสหสฺสวิตฺถโต ปญฺจโยชนสตุพฺเพโธ จตุราสีติยา กูฏสหสฺเสหิ ปฏิมณฺฑิโต หิมวนฺตปพฺพโต ทูเร จิตานิปิ อภิมุเข จิโต วิย ปกาเสติ เอวํ ปกาเสนฺตีติ อตฺโถ ฯ อสนฺเตตฺถาติ ทิฏฺฐธมฺม ครุกา วิติณฺณปรโลกา อามิสจกฺขุกา ชีวิตตฺถาย ปพฺพชิตาพาลปุคฺคลา อสนฺโต นาม เต เอตฺถ พุทฺธานํ ทกฺขิณสฺส ชานุมณฺฑลสฺส สนฺติเก นิสินฺนาปิ น ทิสฺสนฺติ น ปญฺญายนฺติ ฯ รตฺตึ ขิตฺตาติ รตฺตึ จตุรงฺคสมนฺนาคเต อนฺธกาเร ขิตฺตา สรา วิย ฯ ตถารูปสฺส อุปนิสฺสยภูตสฺส ปุพฺพเหตุโน อภาเวน น ปญฺญายนฺตีติ อตฺโถ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ก็ อ. พ่อผัว ของนางจูพสุภัททานั้น ทำอยู่ ซึ่งสักการะ แก่นักบวชผู้ไม่มีท่อนผ้า ท. ในวัน ท. มีวันเป็นทีทำซึ่งมงคลเป็นต้น ส่งไปแล้ว ซึ่งข่าวสาส์นว่า อ. นางจูพสุภัททา จงมาแล้ว ไหว้ซึ่งสมณะ ท. ของเรา ท. ดังนี้ ฯ อ. นางจูพสุภัททานั้น ไม่อาจอยู่ เพื่ออันเห็นซึ่งสมณะเปลือย ท. เพราะความอาย ไม่ปรารถนาอยู่ เพื่ออันไป ฯ อ. พ่อผัวนั้น แม้ส่งไปแล้ว (ซึ่งข่าวสาส์น) บ่อย ๆ ผู้อันนางจูพสุภัททานั้น ห้ามแล้ว โกรธแล้ว กล่าวแล้วว่า อ. ท่าน ท. จงนำออก ซึ่งนางจูพสุภัททานั้น ดังนี้ ฯ อ. นางจูพสุภัททานั้น กล่าวแล้วว่า อันใคร ๆ ไม่อาจ เพื่ออันยกขึ้น ซึ่งโทษแก่ข้าพเจ้า โดยเหตุอันไม่สมควร ดังนี้ ยังบุคคลให้เรียกมาแล้ว ซึ่งกุฎุมพี ท. บอกแล้ว ซึ่งเนื้อความนั้น ฯ อ. กุฎุมพี ท. เหล่านั้น รู้แล้ว ซึ่งความที่แห่งนางจูพสุภัททานั้นเป็นผู้มีโทษออกแล้ว ยังเศรษฐีให้รู้พร้อมแล้ว ฯ อ. เศรษฐีนั้น บอกแล้ว แก่ภรรยาว่า อ. นางจูพสุภัททานี้ ย่อมไม่ไหว้ ซึ่งสมณะ ท. ของเรา ด้วยอันกล่าวว่า อ. สมณะ ท. เหล่านั้น เป็นผู้ไม่มีความละอาย ย่อมเป็น ดังนี้ ดังนี้ ฯ อ. ภรรยาของเศรษฐีนั้น คิดแล้วว่า อ.สมณะ ท. ของนางจูพสุภัททานี้ เป็นเช่นไรหนอแล ย่อมเป็น อ. จูพสุภัททานี้ ย่อมสรรเสริญ ซึ่งสมณะ ท. เหล่านั้น เกินเปรียบ ดังนี้ ยังบุคคลให้เรียกมาแล้ว ซึ่งนางจูพสุภัททานั้น กล่าวแล้วว่า

> อ. สมณะ ท. ของเธอ เป็นเช่นไร ย่อมเป็น อ. เธอ
> ย่อมสรรเสริญ ซึ่งสมณะ ท. เหล่านั้น นักแล, อ. สมณะ ท.
> เหล่านั้น เป็นผู้มีศีลอย่างไร เป็นผู้มีความประพฤติดีอย่างไร
> ย่อมเป็น อ. เธอ ผู้อันเราถามแล้ว จงบอก ซึ่งเนื้อความนั้น
> แก่เรา ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้น อ. นางสุภัททา เมื่อประกาศ ซึ่งคุณ ท. ของพระพุทธเจ้า ท. ด้วยนั่นเทียว ของพระสาวกของพระพุทธเจ้า ท. ด้วย แก่ภรรยาของเศรษฐีนั้น ยังแม่ผัว ให้ยินดีแล้ว ด้วยคำ ท. มีคำอย่างนี้ว่า

> อ. สมณะ ท. เหล่านั้น เป็นผู้มีอินทรีย์สงบแล้ว เป็นผู้มีใจ
> สงบแล้ว ย่อมเป็น, อ. อันเดิน อ. อันยืน แห่งสมณะ ท. เหล่านั้น
> สงบแล้ว, อ. สมณะ ท. เหล่านั้น เป็นผู้มีจักษุทอดลงแล้ว

เป็นผู้กล่าวซึ่งคำอันนับได้แล้วโดยปกติ ย่อมเป็น, อ. สมณะ ท. ของดิฉัน ปืนผู้เช่นนั้น ย่อมเป็น ฯ อ. กายกรรม ของสมณะ ท. เหล่านั้น เป็นธรรมชาติสะอาด ย่อมเป็น, อ. วจีกรรม ของสมณะ ท. เหล่านั้น เป็นธรรมชาติไม่ขุ่นมัว ย่อมเป็น, อ. มโนกรรม ของสมณะ ท. เหล่านั้น เป็นธรรมชาติหมดจดดีแล้ว ย่อมเป็น, อ. สมณะ ท. ของดิฉัน เป็นผู้เช่นนั้น ย่อมเป็น ฯ

อ. สมณะ ท. เหล่านั้น เป็นผู้มีมลทินไปปราศแล้ว เป็นผู้มีรัศมีเพียงดังรัศมีแห่งสังข์และแก้วมุกดา เป็นผู้หมดจดแล้วในภายในและภายนอก เป็นผู้เต็มแล้ว ด้วยธรรม ท. อันหมดจดแล้วย่อมเป็น® อ. สมณะ ท. ของดิฉัน เป็นผู้เช่นนั้น ย่อมเป็น ฯ อ. โลก ฟูขึ้นแล้วเพราะลาภด้วย ฟุบลงแล้วเพราะความไม่มีลาภด้วย อ. สมณะ ท. เหล่านั้น

---

๑. อีกนัยหนึ่ง อ. ธรรม ท. อันมีในภายในและภายนอก ของสมณะ ท. เหล่านั้น เป็นธรรม มีมลทินไปปราศแล้ว เป็นธรรมมีรัศมีเพียงดังรัศมีแห่งสังข์และแก้วมุกดา เป็นธรรมหมดจดแล้ว ย่อมเป็น, อ. สมณะ ท. เหล่านั้น เป็นผู้เต็มแล้ว ด้วยธรรม ท. อันหมดจดแล้ว (เหล่านั้น) ย่อมเป็น ฯ เป็นผู้ตั้งอยู่โดยความเป็นหนึ่ง เพราะลาภและความไม่มีลาภย่อมเป็น, อ. สมณะ ท. ของดิฉัน เป็นผู้เช่นนั้น ย่อมเป็น ฯ

อ. โลก ฟูขึ้นแล้วเพราะยศด้วย ฟุบลงแล้วเพราะความไม่มียศด้วย, อ. สมณะ ท. เหล่านั้น เป็นผู้ตั้งอยู่โดยความเป็นหนึ่ง เพราะยศและความไม่มียศ ย่อมเป็น, อ. สมณะ ท. ของดิฉัน เป็นผู้เช่นนั้น ย่อมเป็น ฯ อ. โลก ฟูขึ้นแล้วเพราะการสรรเสริญด้วย ฟุบลงแล้วแม้เพราะการนินทาด้วย อ. สมณะ ท. เหล่านั้น เป็นผู้เสมอ ในเพราะการนินทาและการสรรเสริญ ท. ย่อมเป็น, อ. สมณะ ท. ของดิฉัน เป็นผู้เช่นนั้น ย่อมเป็น ฯ อ. โลก ฟูขึ้นแล้วเพราะความสุขด้วย ฟุบลงแล้วแม้เพราะความทุกข์ด้วย อ. สมณะ ท. เหล่านั้น เป็นผู้ไม่มีความหวั่นไหว ในเพราะความสุขและทุกข์ ท. ย่อมเป็น อ. สมณะ ท. ของดิฉัน เป็นผู้เช่นนั้น ย่อมเป็น ดังนี้ เป็นต้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ในขณะนั้น แม้ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีสดับธรรมกถาแล้ว ก็ทูลนิมนต์พระศาสดาเพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้น ๆ พระศาสดาตรัสว่า คฤหบดี อาตมารับภัตรเพื่อฉันในวันรุ่งขึ้นไว้แล้ว เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐีทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้ที่มาก่อน ข้าพระองค์ ไม่มีพระองค์ทรงรับภัตรของใครกันหนอแล ตรัสว่า คฤหบดี นางจูพสุภัททานิมนต์อาตมาไว้แล้ว เมื่ออนาถบิณฑิกเศรษฐี ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นางสุภัททาอยู่ไกลจากที่นี่ไปสุด ๑๒๐ โยชน์ มิใช่หรือ ตรัสว่า ใช่ คฤหบดี ก็สัตบุรุษทั้งหลายแม้อยู่ไกลก็ปรากฏเสมือนอยู่ตรงหน้า ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

สัตบุรุษทั้งหลาย แม้อยู่ไกล ก็ปรากฏ เสมือนภูเขาหิมพานต์
อสัตบุรุษทั้งหลาย ถึงอยู่ตรงนี้ ก็ไม่ปรากฏ เสมือนลูกศร
ทั้งหลายที่ยิงไปในเวลากลางคืน ฉะนั้น ฯ

(แก้อรรถ)

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สนฺโต ความว่า นักปราชญ์ทั้งหลายมี พระพุทธเจ้าเป็นต้น ชื่อว่า สัตบุรุษ เพราะความที่กิเลสทั้งหลายมีราคะเป็นต้นสงบแล้ว ฯ แต่ในพระคาถานี้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีอธิการอันทำไว้แล้วในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ มีกุศลมูลพอกพูนไว้แล้ว มีภาวนาอบรมไว้แล้ว ทรงประสงค์ว่า สัตบุรุษ ฯ

บทว่า ปากเสนฺติ ความว่า สัตบุรุษ ทั้งหลาย แม้อยู่ในที่ไกล เมื่อมาสู่คลองแห่งพระญาณของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ชื่อว่า เป็นผู้ปรากฏ ฯ

บทว่า หิมวนฺโตว เป็นต้น ความว่า เปรียบเหมือน ภูเขาหิมพาน์ซึ่งกว้าง ๓,๐๐๐ โยชน์ สูง ๕๐๐ โยชน์ ประดับด้วยยอด ๘๔,๐๐๐ ยอด ย่อมปรากฏแม้แก่คนทั้งหลายผู้อยู่ในที่ไกล เสมือนอยู่ตรงหน้า ฉันใด สัตบุรุษทั้งหลายย่อมปรากฏ ฉันนั้น ฯ

บทว่า อสนฺเตตฺถ เป็นต้น ความว่า บุคคลพาลทั้งหลาย ผู้หนักในทิฏฐธรรม มองข้ามปรโลก เห็นแก่อามิส บวชเพื่อต้องการเลี้ยงชีพ ชื่อว่าอสัตบุรุษ, อสัตบุรุษเหล่านั้นแม้นั่งในที่นี้ คือ ในที่ใกล้มณฑล พระชานุเบื้องขวาของพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ไม่ปรากฏ คือ ไม่เด่นชัด ฯ

สองบทว่า รตฺตึ ขิตฺตา เป็นต้น ความว่า เสมือนลูกศรทั้งหลายที่ยิงไปในเวลากลางคืน คือ ในที่มืดอันประกอบด้วยองค์ ๔[๑] ฉะนั้น ฯ อธิบายว่า อสัตบุรุษ เหล่านั้น ชื่อว่าไม่เด่นชัด เพราะความไม่มีบุรพเหตุ อันเป็นอุปนิสัยเช่นนั้น ฯ

---

๑. ที่มืดอันประกอบด้วยองค์ ๔ ได้แก่

๑.	อตฺถงฺคมิโต	พระอาทิตย์อัศดงคตไป
๒.	กาฬปกฺโข	วันอุโบสถมีในกาฬปักษ์
๓.	วนสณฺโฑ	แนวป่าทึบ
๔.	อกาลเมโฆ	อกาลเมฆใหญ่ตั้งขึ้น (ขุ.มหา. ๒๙/๗/๒๗)

พระราชวิสุทธิโมลี สุรเตโช แปล.

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. (เถรี) จตุตฺเถ ทิวเส ปน ปิณฺฑาย จรนฺตี เอกสฺมึ สมฺพาธฏฺฐาเน สตฺถารํ ทิสฺวา ปฏิกฺกมนฺตี โอลมฺพนฺตํ อตฺตโน จีวรกณฺณํ อกฺกมิตฺวา สณฺจาตุ อสกฺโกนฺตี ปริวตฺติตฺวา ปติ ฯ สตฺถา ตสฺสา สนิติกํ คนฺตวา ภคินิ ปริชิณฺโณ เต อตฺตภาโว น จิรสฺเสว ภิชฺชิสฺสตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ปริชิณฺณมิทำ รูปำ โรคนิทฺธำ ปภงฺคุณำ
ภิชฺชติ ปูติ สนฺเทโห มรณนฺตำ หิ ชีวิตนฺติ ฯ

ตสฺสตฺโถ ภคินิ อิทำ ตว สรีรสงฺขาตำ รูปำ มหลฺลกภาเวน ปริชิณฺณำ ตญฺจ โข สพฺพโรคานำ นิวาสนฏฺฐานตฺเถน โรคนิทฺธำ ยถา โข ปน ตรุโณปิ สิคาโล ชรสิคาโลติ วุจฺจติ ตรุณาปิ คโพจีลตา ปูติลตาติ วุจฺจติ เอวำ ตทหุชาตำ สุวณฺณวณฺณมฺปิ สมานำ นิจฺจำ ปคฺฆรณตฺเถน ปูติกายำ ปภงฺคุณำ ฯ โส เอโส ปูติโก สมาโน ตว เทโห ภิชฺชติ น จิรสฺเสว ภิชฺชิสฺสตีติ เวทิตพฺโพ ฯ กึการณา มรณนฺตำ หิ ชีวิตำ ยสฺมา สพฺพสตฺตานำ ชีวิตำ มรณปริโยสาน-เมวาติ วุตฺตำ โหติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เตสุ กิเรกสฺส จูฬโรหิโต นาม โคโณ โหติ เอกสฺส มหาโรหิโต นาม ฯ เต เอกทิวสำ ตว โคโณ พลวา มม โคโณ พลวาติ วิวทิตฺวา กินฺโน วิวาเทน เน ปาเชตฺวา ชานิสฺสามาติ อจิรวตีตีเร สกฏำ วาลุกาย ปูเรตฺวา โคเณ โยชยึสุ ฯ ตสฺมึ ขเณ ภิกฺขูปิ นหายิตุ ตตฺถ โหนฺติ ฯ พฺราหฺมณา โคเณ ปาเชสุ ฯ สกฏำ นิจฺจลำ อฏฺฐาสิ ฯ นทฺธิวรตฺตา ปน ฉิชฺชึสุ ฯ ภิกฺขู ทิสฺวา วิหารำ คนฺตฺวา ตมตฺถำ สตฺถุ อาโรเจสุ สตฺถา ภิกฺขเว พาหิรา เอตา นทฺธิวรตฺตา โยโกจิ เอตา ฉินฺทเตว ภิกฺขุนา ปน อชฺฌตฺติกำ โกธนทฺธิญฺเจว ตณฺหาวรตฺตญฺจ ฉินฺทิตุ วฏฺฏตีติ อิมำ คาถมาห

เฉตฺวา นทฺธึ วรตฺตญฺจ สนฺธานำ สหนุกฺกมำ
อุกฺขิตฺตปลิฆำ พุทฺธำ ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณนฺติ ฯ

ตตฺถ นทฺธินฺติ นยฺหนภาเวน ปวตฺตำ โกธำ ฯ

วรตฺตนฺติ พนฺธนภาเวน ปวตฺตํ ตณฺหํ ฯ

สนฺธานํ สหนุกฺกมนฺติ อนุสยานุกฺกมสหิตํ ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิสนฺธานํ อิทํ สพฺพมฺปิ ฉินฺทิตฺวา จิตฺ อวิชฺชาปลิฆสฺส อุกฺขิตตฺตา อุกฺขิตฺตปลิฆํ จตุนฺนํ สจฺจานํ พุทฺธตฺตา พุทฺธ์ ตฺ อหํ พฺราหฺมณ์ วทามีติ อตฺโถ ฯ

เทสนาวนาเน ปญฺจสตา ภิกฺขู อรหตฺเต ปติฏฺฐหึสุ สมฺปตฺตานมฺปิ สาตฺถิกา เทสนา อโหสีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

---

๑. ก็ ในวันที่สี่ อ. พระเถรี เที่ยวไปอยู่ เพื่อบิณฑะ เห็นแล้ว ซึ่งพระศาสดา ในที่อันแคบ แห่งหนึ่ง ก้าวกลับอยู่ เหยียบแล้ว ซึ่งชายแห่งจีวร ของตน อันห้อยอยู่ ไม่อาจอยู่เพื่ออันดำรงอยู่ เป็นไปรอบ ล้มแล้ว ฯ อ. พระศาสดา เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก ของพระเถรีนั้น ตรัสแล้วว่า “ดูก่อนน้องหญิง อ. อัตภาพ ของเธอ แก่รอบแล้ว จักแตก ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ว่า

อ. รูป นี้ เป็นธรรมชาติแก่รอบแล้ว เป็นรังแห่งโรค
เป็นธรรมชาติผุพัง ย่อมเป็น, อ. กายนั้น อันเปื่อยเน่า
จะแตก, เพราะว่า อ. ชีวิต มีความตายเป็นที่สุด ดังนี้ ฯ

อ. เนื้อความ แห่งคำเป็นพระคาถานั้นว่า “ ดูก่อนน้องหญิง อ. รูป นี้ คือว่า อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่า สรีระ ของเธอ ชื่อว่า เป็นธรรมชาติแก่รอบแล้ว เพราะความที่แห่งเธอเป็นหญิงถือเอาซึ่งความเป็นผู้ใหญ่ ย่อมเป็น, ก็ อ. รูปนั้นแล ชื่อว่า เป็นรังแห่งโรค เพราะอรรถว่า เป็นฐานเป็นที่อยู่อาศัยแห่งโรคทั้งปวง ท. ย่อมเป็น, เหมือนอย่างว่า อ. สุนัขจิ้งจอก แม้หนุ่ม อันชน ท. ย่อมกล่าวว่า อ. สุนัขจิ้งจอกแก่ ดังนี้ อ. เถาหัวด้วน แม้อ่อน อันชน ท. ย่อมกล่าวว่า อ. เครือเถาเน่า ดังนี้ ฉันใดแล, อ. รูป อันเกิดแล้วในวันนั้น แม้เป็นรูปมีสีเพียงดังสีแห่งทอง มีอยู่ เป็นกายเปื่อยเน่า ชื่อว่า ธรรมชาติผุพัง เพราะอรรถว่า เป็นที่ไหลออก เป็นนิจ ย่อมเป็น ฉันนั้น ฯ อ. กาย ของเธอ นั้น คือว่า นั่น เป็นกายเปื่อยเน่า มีอยู่ อันเธอ พึงทราบว่า จะแตก คือว่า จักแตก ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ. กายนั้น อันเปื่อยเน่า จะแตก เพราะเหตุไร, เพราะว่า อ. ชีวิต มีความตายเป็นที่สุด, อ. พระดำรัสว่า “ อ. ชีวิต ของสัตว์ทั้งปวง ท. มีความตายเป็นที่สุดนั่นเทียว เหตุใด เพราะเหตุนั้น อ. กายนั้น อันเน่าเปื่อย จะแตก ดังนี้ เป็นคำอธิบายอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้ อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ได้ยินว่า บรรดาพราหมณ์ ๒ คนนั้น คนหนึ่งมีวัวชื่อจูฬโรหิต คนหนึ่ง มีวัวชื่อมหาโรหิต ฯ วันหนึ่ง พวกเขาเถียงกันว่า วัวของท่านก็แข็งแรง วัวของเราก็แข็งแรง พูดว่าพวกเราจะเถียงกันไปทำไม พวกเราขับมันไปแล้วจักรู้ได้ จึงเอาทรายบรรทุกจน เต็มเกวียนแล้วเทียมวัวที่ฝั่งแม่น้ำอจิรวดี ฯ ขณะนั้น แม้ภิกษุทั้งหลายก็ไปที่ฝั่งแม่น้ำอจิรวดีนั้นเพื่อสรงน้ำ ฯ พวกพราหมณ์ขับวัวไปแล้ว ฯ เกวียนได้หยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว ฯ แต่ชะเนาะและเชือกขาดแล้ว ฯ ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้ว ไปวิหารแล้วกราบทูลความนั้นแด่พระศาสดา พระศาสดาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ชะเนาะและเชือกนั่น เป็นของภายนอก ใคร ๆ ก็ตัดมันได้ส่วนภิกษุควรตัดชะเนาะคือความโกรธและเชือกคือตัณหาอันเป็นของภายใน ดังนี้ แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

เราเรียกบุคคลผู้ตัดชะเนาะ เชือก และเครื่องต่อพร้อม
ทั้งสาย อยู่แล้ว ผู้มีลิ่มสลักอันถอนขึ้นแล้ว ผู้รู้แล้ว นั้นว่า
เป็นพราหมณ์ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า นทฺธึ ได้แก่ ความโกรธอันเป็นไปโดยความเป็นเครื่องขัน ฯ
บทว่า วรตฺตं ได้แก่ ตัณหาอันเป็นไปโดยความเป็นเครื่องผูก ฯ

บาทพระคาถาว่า สนฺธานํ สหนุกฺกมํ เป็นต้น ความว่า เราเรียกบุคคลผู้ตัดเครื่องต่อคือทิฏฐิ ๖๒ ประการอันประกอบด้วยสายคืออนุสัยแม้ทั้งปวงนี้ อยู่แล้ว ผู้ชื่อว่า มีลิ่มสลักอันถอนขึ้นแล้ว เพราะถอนลิ่มคืออวิชชาขึ้นได้แล้ว ผู้ชื่อว่ารู้แล้ว เพราะรู้สัจจะ ๔ ประการ นั้นว่าเป็นพราหมณ์ ฯ

ในที่สุดเทศนา ภิกษุ ๕๐๐ รูป ตั้งอยู่ในพระอรหัตผลแล้ว ฯ เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่ชนผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๙

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โสปิ นสฺส วสลีติ ญตฺวา อญฺญสฺส ฆรํ อคมาสิ ฯ ตโตปิ กติปาหจฺจเยน อิมินา ว อุปาเยน ปลาปิโต ว อญฺญสฺสาติ เอวํ เอกฆเรปิ ปเวสนํ อลภมาโน ปณฺฑรงฺค-ปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา ภิกฺขาย จรนฺโต กาลจฺจเยน ชราชิณฺโณ ทุพฺโภชนทุกฺขเสยฺยาหิ มิลาตสรีโร ภิกฺขาย จรนฺโต อาคมฺม ปิฏฺฐิกาย นิปนฺโน นิทฺทं โอกฺกมิตฺวา อุฏฺฐาย นิสินฺโน ปฏิปสฺสทฺธทรถํ อตฺตานํ โอโลเกตฺวา ปุตฺเตสุ อตฺตโน ปติฏฺฐํ อปสฺสนฺโต จินฺเตสิ สมโณ กิร โคตโม อพฺภากูฏิโก อุตฺตานมุโข สุขสมฺภาโส ปฏิสนฺถารกุสโล สกฺกา สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา ปฏิสนฺถารํ ลภิตุนฺติ ฯ โส นิวาสนปารุปนํ สณฺเปตฺวา ภิกฺขาภาชนํ คเหตฺวา ทณฺฑกํ อาทาย ภควโต สนฺติกํ อคมาสิ ฯ วุตฺตมฺปิ เจตं อถโข อญฺญตโร พฺราหฺมณมหาสาโล ลูโข ลูขปาวุรโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๑๔๑)

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา เอกมนฺตं นิสินฺนเนน เตน สทฺธึ ปฏิสนฺถารํ กตฺวา เอตทโวจ กึ นุ โข ตฺวं พฺราหฺมณ ลูโข ลูขปาวุรโณสีติ ฯ อิธ เม โภ โคตม จตฺตาโร ปุตฺตา เต มं ทาเรหิ สมฺปจฺฉา ฆรา นิกฺขาเมนฺตีติ ฯ เตนหิ ตฺวं พฺราหฺมณ อิมา คาถาโย ปริยาปุณิตฺวา สภายं มหาชนกาเย สนฺนิปติเต ปุตฺเตสุ นิสินฺเนสุ ภาส

เยหิ ชาเตหิ นนฺทิสฺสं เยสญฺจ ภวมิจฺฉิสं
เต มं ทาเรหิ สมฺปจฺฉา สาว วาเรนฺติ สูกรํ ฯ
อสนฺตา กิร มं ชมฺมา ตาต ตาตาติ ภาสเร

รกฺขสา ปุตฺตรูเปน เต ชหนฺติ ว โยคตำ ฯ
อสฺโสว ชิณฺโณ นิพฺโภโค ขาทนา อปนียติ
พาลานมฺปิ ปิตา เถโร ปราคาเรสุ ภิกฺขติ ฯ
ทณฺโฑ ว กิร เม เสยฺโย ยญฺจ ปุตฺตา อนสฺสวา
จณฺฑมฺปิ โคณ์ วาเรติ อโถ จณฺฑมฺปิ กุกฺกุรำ
อนฺธกาเร ปุเร โหติ คมฺภีเร คาธเมธติ
ทณฺฑสฺส อานุภาเวน ขลิตฺวา ปฏิติฏฺฐตีติ ฯ

โส ภควโต สนฺติเก ตา คาถาโย อุคฺคณฺหิตฺวา ตถารูเป พฺราหฺมณานำ สมาคมทิวเส สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิเตสุ ปุตฺเตสุ ตำ สภำ โอคาเหตฺวา พฺราหฺมณานำ มชฺเฌ มหารเหสุ อาสเนสุ นิสินฺเนสุ อยำ เม กาโลติ สภาย มชฺฌ์ ปวิสิตฺวา หตฺถำ อุกฺขิปิตฺวา โภ อหำ ตุมฺหากำ คาถาโย ภาสิตุกาโม สุณิสฺสถาติ วตฺวา ภาส ภาส พฺราหฺมณ สุโณมาติ วุตฺเต จิตโก ว อภาสิ ฯ เตน จ สมเยน มนุสฺสานำ เอวำ วตฺตำ โหติ โย มาตาปิตูนำ สนฺตกำ ขาทนฺโต มาตาปิตโร น โปเสติ โส มาเรตพฺโพติ ฯ ตสฺมา เต พฺราหฺมณปุตฺตา ปิตุ ปาเทสุ ปติตฺวา ชีวิตำ โน ตาต เทหีติ ยาจึสุ ฯ โส ปิตุ หทยานำ มุทุตาย มา เม โภ ปุตฺตเก วินาสยิตฺถ โปสิสฺสนฺติ มนฺติ อาห ฯ อถสฺส ปุตฺเต มนุสฺสา อาห์สุ สเจ โภ อชฺช ปฏฺจาย ปิตรำ น สมฺมาปฏิชคฺคิสฺสถ มาเตสฺสาม โวติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๑๔๑ - ๑๔๒)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พราหมณ์แม้นั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนหญิงถ่อย อ.เจ้า จงฉิบหาย ดังนี้ โกรธแล้ว ได้ไปแล้ว สู่เรือน ของบุตรอื่น ฯ อ.พราหมณ์นั้น ผู้อันหญิงสะใภ้ให้หนีไปแล้ว จากเรือนแม้นั้น โดยอุบายนี้ทีเดียว โดยอันล่วงไปแห่งวันเล็กน้อยเทียว ไปแล้ว สู่เรือน ของบุตรอื่น ผู้อันหญิงสะใภ้ให้หนีไปแล้ว เมื่อไม่ได้ ซึ่งอันเข้าไปแม้ในเรือนหลังหนึ่ง อย่างนี้ด้วยประการฉะนี้ บวชแล้ว บวชเป็นผู้มีองค์ขาว (บวชเป็นชีปะขาว) เที่ยวไปอยู่ เพื่อภิกษา เป็นผู้แก่แล้วเพราะชรา เป็นผู้มีสรีระอันเที่ยวแล้ว เป็น เพราะโภชนะอันทรามและอันนอนลำบาก ท. โดยอันล่วงไปแห่งกาล เที่ยวไปอยู่ เพื่อภิกษา มาแล้ว นอนแล้ว ด้วยหลัง (นอนอิง) ก้าวลงแล้ว สู่ความหลับ ลุกขึ้นนั่งแล้ว แลดูแล้ว ซึ่งตนอันมีความกระวนกระวายระงับแล้ว ไม่เห็นอยู่ ซึ่งที่พึ่ง ของตน ในบุตร ท. คิดแล้ว ว่า ได้ยินว่า อ.พระสมณะ ผู้โคดม เป็นผู้ไม่สยิ้วพระพักตร์ เป็นผู้มีพระพักตร์หงาย (ไม่หน้าคว่ำ) เป็นผู้มีอันตรัสซึ่งพระดำรัสอันนำมาซึ่งความสุข เป็นผู้ฉลาดในอันปฏิสันถาร ย่อมเป็นอันเราอาจ เพื่ออันเข้าไปเฝ้า ซึ่งพระสมณะ ผู้โคดมแล้วได้ซึ่งการปฏิสันถาร ดังนี้ ฯ อ.พราหมณ์นั้น จัดแล้ว ซึ่งผ้าเป็นเครื่องนุ่งและผ้าเป็นเครื่องห่ม ถือเอาแล้ว ซึ่งภาชนะเป็นเครื่องใส่ซึ่งภิกษา ถือเอาแล้ว ซึ่งไม้เท้า ได้ไปแล้ว สู่สำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า ฯ จริงอยู่ อ.คำแม้นี้ว่า ครั้งนั้นแล อ.พราหมณ์ผู้มหาศาล คนใดคนหนึ่ง ผู้เศร้าหมอง ผู้มีผ้านุ่งผ้าห่มอันเศร้าหมองเข้าไปเฝ้าแล้ว โดย - อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า ย่อมประทับอยู่ โดยส่วนแห่งทิศใด - ส่วนแห่งทิศนั้น ดังนี้ อันพระเถระผู้ทำสังคายนา ซึ่งพระธรรมและพระวินัย ท. กล่าวแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดาทรงทำปฏิสันถารกับพราหมณ์นั้นผู้นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ตรัสพระดำรัสนี้ว่า พราหมณ์ เพราะอะไรหนอแล ท่านจึงเป็นผู้เศร้าหมอง มีผ้านุ่งห่มเศร้าหมอง ฯ พราหมณ์ทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ในโลกนี้ ข้าพระองค์มีลูกชายอยู่ ๔ คน พวกเขา

ถูกภรรยายุยง จึงขับข้าพระองค์ออกเสียจากเรือน ฯ พระบรมศาสดาตรัสว่า พราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงเรียนคาถาเหล่านี้ไว้ เมื่อหมู่มหาชนประชุมกันที่สภา เมื่อลูก ๆ (ของท่าน) นั่งกันแล้ว จงกล่าวว่า

> ข้าพเจ้า จักเพลิดเพลินด้วยบุตรทั้งหลายที่เกิดแล้วเหล่าใด และจักปรารถนาความเจริญแก่บุตรทั้งหลายเหล่าใด บุตรทั้งหลายเหล่านั้นถูกภรรยายุยง รุกรานข้าพเจ้าอยู่ เหมือนสุนัขรุกรานสุกร ฉะนั้น, ได้ยินว่า บุตรเหล่านั้น เป็นคนไม่ดี เลวทราม เรียกข้าพเจ้าว่า พ่อ พ่อพวกเขาคือรากษส (มา) โดยรูปของบุตรทอดทิ้งข้าพเจ้าผู้ถึงความเสื่อม เหมือนม้าแก่ที่ใช้งานไม่ได้ถูกเขาพรากไปจากที่เลี้ยงอาหารฉะนั้น, บิดาแม้ของพวกเขาผู้เป็นพาลชน เป็นคนแก่ จึงต้องเที่ยวขอทานที่เรือน ของชนเหล่าอื่น, นัยว่า ไม้เท้าของข้าพเจ้ายังประเสริฐกว่า, บุตรที่ไม่เชื่อฟัง จะประเสริฐอะไร, (เพราะ)ไม้เท้ากันโคดุก็ได้ กันสุนัขดุก็ได้ มีไว้ (คลำทาง) ข้างหน้าในที่มืดก็ได้ และใช้หยั่งลงไปในน้ำลึกก็ได้ เพราะอานุภาพของไม้เท้า คนแก่ (เช่นข้าพเจ้า) พลาดแล้ว ก็กลับยืนขึ้นได้ ฯ

พราหมณ์เรียนคาถาเหล่านั้น ในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ในวันประชุมพราหมณ์เห็นปานนั้น เมื่อพวกลูกชายผู้ประดับประดาด้วยสรรพาลังการ ย่างเข้าสู่สภานั้นนั่งแล้ว ณ อาสนะที่ควรแก่ค่ามาก ในท่ามกลางพวกพราหมณ์แล้ว ตกลงใจว่า เวลานี้เป็นเวลาของเราละ จึงเข้าไปกลางสภา ยกมือขึ้นแล้วกล่าวว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าประสงค์จะกล่าวคาถาแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย จะฟังไหม เมื่อพราหมณ์เหล่านั้นบอกว่า เชิญกล่าวเถิด ๆ พราหมณ์พวกเราจะฟัง ยืนอยู่นั่นเองกล่าวแล้ว ฯ ก็สมัยนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีธรรมเนียมอยู่อย่างนี้ว่า ลูกคนใด กินของพ่อแม่อยู่ (แต่)ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ ลูกคนนั้น ต้องถูกฆ่า ฯ เพราะฉะนั้น ลูกของพราหมณ์เหล่านั้น จึงหมอบลงที่แทบเท้าของพ่อ วิงวอนว่า คุณพ่อครับ ขอคุณพ่อจงให้ชีวิตแก่พวกกระผมเถิด ฯ เพราะความที่ดวงใจของพ่อทั้งหลายเป็นธรรมชาติอ่อนโยน พราหมณ์

จึงกล่าวว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าให้ลูก ๆ ของข้าพเจ้าพินาศเลย พวกเขาจักเลี้ยงดูข้าพเจ้า ฯ ที่นั้น มนุษย์ทั้งหลายกล่าวกะลูก ๆ ของพราหมณ์นั้นว่า ผู้เจริญ ตั้งแต่วันนี้ไป หากพวกท่าน จักไม่ปรนนิบัติพ่อให้ดี พวกเราจักฆ่าพวกท่านเสีย ฯ

พระราชวิสุทธิโมลี สุรเตโช วัดราชโอรสาราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๓๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา ตสฺส (อุปาสกสฺส) กถํ สุตฺวา อตุล โปราณโต ปฏฺฐาย อาจิณฺณเมเวตํ ตุณฺหีภูตมฺปิ พหุกถมฺปิ มนฺทกถมฺปิ ครหนฺติเยว เอกนฺตํ ครหิตพฺโพเยว หิ ปสฺสิตพฺโพเยว วา นตฺถิ ราชาโนปิ เอกจฺเจ นินฺทนฺติ เอกจฺเจ ปสํสนฺติ มหาปจวิมฺปิ จนฺทิมสุริเยปิ อากาสาทโยปิ จตุปฺปริสมชฺเฌ นิสีทิตฺวา ธมฺมํ กเถนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธมฺปิ เอกจฺเจ นินฺทนฺติ เอกจฺเจ ปสํสนฺติ อนฺธพาลานํ หิ นินฺทา วา ปสํสา วา อปฺปมาณํ ปณฺฑิเตน ปน เมธาวินา นินฺทิโต นินฺทิโต นาม ปสํสิโต ปสํสิโต นาม โหตีติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

โปราณเมตํ อตุล — เนตํ อชฺชตนามิว
นินฺทนฺติ ตุณฺหีมาสีนํ — นินฺทนฺติ พหุภาณินํ
มิตภาณีปิ นินฺทนฺติ — นตฺถิ โลเก อนินฺทิโต
น จาหุ น จ ภวิสฺสติ — น เจตรหิ วิชฺชติ
เอกนฺตํ นินฺทิโต โปโส — เอกนฺตํ วา ปสํสิโต
ยญฺเจ วิญฺญู ปสํสนฺติ — อนุวิจฺจ สุเว สุเว
อจฺฉิทฺทวุตฺตึ เมธาวึ — ปญฺญาสีลสมาหิตํ
นิกฺขํ ชมฺโพนทสฺเสว — โก ตํ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นํ ปสํสนฺติ — พฺรหฺมุนาปิ ปสํสิโตติ ฯ

(ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๑๘๖)

แปล โดยอรรถ

๒. ตตฺถ โปราณเมตนฺติ ปุราณกำ เอตๆ อตุลาติ ตๆ อุปาสกำ อาลปติ ๆ เนตๆ อชฺชตนามิวาติ อิทำ นินฺทนำ วา ปสำสนำ วา อชฺชตนำ อฺนา อุปฺปนฺนำ วิย น โหติ ๆ ตุณฺหีมาสีนมฺปิ หิ กึ เอโส มูโค วิย พธิโร วิย กิญฺจิ อชานนฺโต วิย ตุณฺหี หุตฺวา นิสินฺโนติ นินฺทนฺติ พหุภาณินฺปิ กึ เอส วาตาหตตาลปณฺณำ วิย กฏกฏายติ อิมสฺส กถาย ปริยนฺโตเยว นตฺถีติ นินฺทนฺติ มิตภาณีนฺปิ กึ เอส สุวณฺณหิรญฺญำ วิย อตฺตโน วจนำ มญฺญมาโน เอกำ วา เทฺว วา วตฺวา ตุณฺหี โหตีติ นินฺทนฺติ เอวำ สพฺพถาปิ อิมสฺมึ โลเก อนินฺทิโต นาม นตฺถีติ อตฺโถ ๆ น จาหูติ อตีเตปิ นาโหสิ อนาคเตปิ น ภวิสฺสติ ๆ ยญฺเจ วิญฺญูติ พาลานำ นินฺทา วา ปสำสา วา อปฺปมาณำ ยำ ปน ปณฺฑิตา ทิวเส ทิวเส อนุวิจฺจ นินฺทาการณำ วา ปสำสาการณำ วา ชานิตฺวา (ปสำสนฺติ) อจฺฉินฺทนฺทาย วา สิกฺขาย อจฺฉินฺทนฺทาย วา ชีวิตวุตฺติยา สมนฺนาคตตฺตา อจฺฉินฺทวุตฺตึ ธมฺโมชปฺปญฺญาย สมนฺนาคตตฺตา เมธาวึ โลกิยโลกุตฺตรปฺปญฺญาย เจว จตุปฺปาริสุทฺธิสีเลน จ สมนฺนาคตตฺตา ปญฺญาสีลสมาหิตำ ปสำสนฺติ ตำ สุวณฺณโทสวิรหิตำ ฆฏฺฏนมชฺชนกฺขมำ ชมฺพูนทนิกฺขำ วิย โก นินฺทิตุมรหตีติ อตฺโถ ๆ เทวาปีติ เทวาปิ ปณฺฑิตมนุสฺสาปิ ตำ ภิกฺขุำ อุฏฺฐาย โถเมนฺติ ปสำสนฺติ ๆ พฺรหฺมุนาปีติ น เกวลำ เทวมนุสฺสา ทสสหสฺสจกฺกวาเฬ มหาพฺรหฺเมหิปิ เอส ปสำสิโตเยวาติ อตฺโถ ๆ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโจ ภาโค/หน้า ๑๘๖ - ๑๘๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของอุบาสกนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนอตุละ อ.อันนินทาหรือ หรือว่า อ.อันสรรเสริญนั่น อันชน ท. ประพฤติแล้วนั่นเทียว จำเดิมแต่กาลมีในก่อน, อ.ชน ท. ย่อมตำหนินั่นเทียว แม้ซึ่งบุคคลผู้เป็นผู้นิ่ง เป็นแล้ว แม้ซึ่งบุคคลผู้มีวาจาเป็นเครื่องกล่าวมาก แม้ซึ่งบุคคลผู้มีวาจาเป็นเครื่องกล่าวน้อย, ด้วยว่า อ.บุคคลผู้อันบุคคลพึงตำหนิโดยส่วนเดียวนั่นเทียวหรือ หรือว่า อ.บุคคลผู้อันบุคคลพึงสรรเสริญโดยส่วนเดียวนั่นเทียว ย่อมไม่มี, อ.ชน ท. บางพวก ย่อมนินทา แม้ซึ่งพระราชา ท. อ.ชน ท. บางพวก ย่อมสรรเสริญ แม้ซึ่งพระราชา ท. อ.ชน ท. บางพวก ย่อมนินทา แม้ซึ่งแผ่นดินใหญ่, อ.ชน ท. บางพวก ย่อมสรรเสริญ แม้ซึ่งแผ่นดินใหญ่ อ.ชน ท. บางพวก ย่อมนินทา แม้ซึ่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ ท. อ.ชน ท. บางพวก ย่อมสรรเสริญ แม้ซึ่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ ท., อ.ชน ท. บางพวก ย่อมนินทา แม้ซึ่งธาตุ ท. มีอากาศเป็นต้น อ.ชน ท. บางพวก ย่อมสรรเสริญ แม้ซึ่งธาตุ ท. มีอากาศเป็นต้น, อ.ชน ท. บางพวก ย่อมนินทา แม้ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประทับนั่งตรัสอยู่ซึ่งธรรมในท่ามกลางแห่งบริษัทสี่ อ.ชน ท. บางพวก ย่อมสรรเสริญ แม้ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประทับนั่งตรัสอยู่ซึ่งธรรมในท่ามกลางแห่งบริษัทสี่, จริงอยู่ อ.การนินทาหรือ หรือว่า อ.การสรรเสริญแห่งบุคคลผู้ทั้งบอดทั้งเขลา ท. เป็นประมาณ หามิได้ ย่อมเป็น, ส่วนว่า อ.บุคคลผู้อันบุคคลผู้มีปัญญาเป็นเครื่องกำจัดผู้เป็นบัณฑิตนินทาแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้อันท่านนินทาแล้ว ย่อมเป็น, อ.บุคคลผู้อันบุคคลผู้มีปัญญาเป็นเครื่องกำจัดผู้เป็นบัณฑิตสรรเสริญแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้อันท่านสรรเสริญแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้ ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

ดูก่อนอตุละ อ.อันนินทาหรือ หรือว่า อ.อันสรรเสริญ
นั่น เป็นของเก่า ย่อมเป็น, อ.อันนินทาหรือ หรือว่า
อ.อันสรรเสริญนั่น เป็นเพียงดังมีในวันนี้ ย่อมเป็น
หามิได้, อ.ชน ท. ย่อมนินทา แม้ซึ่งบุคคลผู้นั่งนิ่ง,

อ.ชน ท. ย่อมนินทา แม้ซึ่งบุคคลผู้มีอันพูดมากเป็นปกติ, อ.ชน ท. ย่อมนินทา แม้ซึ่งบุคคลผู้มีอันพูดพอประมาณเป็นปกติ อ.บุคคลผู้อันบุคคลไม่นินทาแล้ว ย่อมไม่มีในโลก, อ.สัตว์อันบุคคลพึงพอกเลี้ยง ผู้อันบุคคลนินทาแล้ว โดยส่วนเดียวหรือ หรือว่า ผู้อันบุคคลสรรเสริญแล้วโดยส่วนเดียว ไม่ได้มีแล้วด้วย จักไม่มีด้วย ย่อมไม่มี ในบัดนี้ด้วย,หากว่า อ.บุคคลผู้รู้แจ้ง ท. พิจารณาแล้ว ในวันในวัน ย่อมสรรเสริญ ซึ่งบุคคลใด ผู้มีความประพฤติไม่ขาดสาย ผู้มีปัญญาเป็นเครื่องกำจัด ผู้ตั้งมั่นแล้วในปัญญาและศีล ไซร้, อ.ใคร ย่อมควร เพื่ออันนินทา ซึ่งบุคคลนั้น ผู้เพียงดังแท่งทองชมพูนุท, แม้ อ.เทวดาและมนุษย์ ท. ย่อมสรรเสริญ ซึ่งภิกษุนั้น, อ.ภิกษุนั่น แม้อันพรหม สรรเสริญแล้ว ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **โปราณเมตं** ความว่า การนินทาหรือการสรรเสริญนั่นเป็นของเก่า ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกอุบาสกนั้นว่า อตุละ ฯ บาทพระคาถาว่า **เนตं อชฺชตนามิว** เป็นต้น ความว่า การนินทาหรือการสรรเสริญนี้ เป็นเหมือนมีในวันนี้ คือ เกิดขึ้นในกาลนี้ หามิได้ ฯ อธิบายว่า จริงอยู่ คนทั้งหลาย ย่อมนินทาคนที่นั่งนิ่งว่า ทำไม คนนั่นจึงนั่งนิ่งเหมือนคนใบ้ เหมือนคนหูหนวก เหมือนคนไม่รู้อะไร ดังนี้บ้าง ย่อมนินทาคนพูดมากว่า ทำไม คนนั่น จึงประพฤติเสียง กฏะกฏะ เหมือนกับใบตาลถูกลมพัด คำพูดของคนนี้ ไม่มีที่สิ้นสุดเสียเลย ดังนี้บ้าง ย่อมนินทาผู้พูดพอประมาณว่า ทำไม คนนั่น จึงสำคัญคำพูดของตนเหมือนทองคำและเงิน พูดคำสองคำแล้วนิ่งเสีย ดังนี้บ้าง ธรรมดาว่าคนที่ไม่ถูกนินทา แม้โดยประการทั้งปวง ย่อมไม่มีในโลกนี้ ด้วยประการฉะนี้ ฯ บทว่า **น จาหุ** เป็นต้น ได้แก่ มิได้มีแล้วแม้ในอดีต ทั้งจักไม่ในอนาคต ฯ สองบทว่า **ยญฺเจ วิญฺญู** เป็นต้น ความว่า การนินทาหรือการสรรเสริญ ของพวกชนพาลไม่เป็นประมาณ ส่วนบัณฑิตทั้งหลาย ใคร่ครวญแล้วทุก ๆ วัน คือ

ทราบเหตุแห่งการนินทาหรือเหตุแห่งการสรรเสริญแล้ว ย่อมสรรเสริญบุคคลใด ผู้ชื่อว่ามีความประพฤติไม่ขาดสาย เพราะความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาอันไม่บกพร่อง หรือด้วยความเป็นไปแห่งชีวิตอันไม่บกพร่อง ผู้ชื่อว่ามีปัญญาเป็นเครื่องกำจัด เพราะความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอันรุ่งเรืองในธรรม ผู้ชื่อว่าตั้งมั่นแล้วในปัญญาและศีล เพราะความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาอันเป็นโลกิยะและโลกุตระ และด้วยปาริสุทธิศีล ๔ ใครเล่า ย่อมสมควรที่จะนินทาบุคคลนั้น ผู้เปรียบดังแห่งทองชมพูนุท อันเว้นจากโทษแห่งทองคำ อันควรเพื่อจะบุและขัด ฯ บทว่า **เทวาปิ** เป็นต้น ได้แก่ เทวดาก็ดี มนุษย์ผู้เป็นบัณฑิตก็ดี ย่อมลุกขึ้นชมเชย ชื่อว่า ย่อมสรรเสริญภิกษุนั้น ฯ บทว่า **พฺรหฺมุนาปิ** ความว่า มิใช่แต่เทวดาและมนุษย์อย่างเดียว (ที่สรรเสริญ) แม้ท้าวมหาพรหมทั้งหลายในหมื่นจักรวาล ก็สรรเสริญภิกษุนั้นเหมือนกัน ฯ

พระราชวิสุทธิโมลี สุรเตโช วัดราชโอรสาราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ.๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. วตฺถุ อปฺปมาทวคฺคสฺส อาทิคาถาวณฺณนาย วิตฺถาริตเมว ฯ วุตฺตํ เหตํ ตตฺถ มาคนฺทิยา ตาสํ กิญฺจิ กาตุ อสกฺกุณิตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส กตฺตพฺพ กริสฺสามีติ นาครานํ ลญฺจ ทตฺวา สมณ โคตม อนฺโตนครํ ปวิสิตฺวา วิจรนฺตํ ทาสกมฺมกรโปริเสหิ สทฺธึ อกฺโกสิตฺวา ปริภาสิตฺวา ปลาเปถาติ อาห ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิกา ตีสุ รตเนสุ อปฺปสนฺนา อนฺโตนครํ ปวิฏฺจ สตฺถารํ อนุพนฺธิตฺวา โจโรสิ พาโลสิ มูฬฺโหสิ โอฏฺโจสิ โคโณสิ คทฺรโภสิ เนรยิโกสิ ติรจฺฉานคโตสิ นตฺถิ ตุยฺหํ สุคติ ทุคฺคติเยว ตุยฺหํ ปาฏิกงฺขาติ ทสหิ อกฺโกสวตฺถูหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ ฯ ตํ สุตฺวา อายสฺมา อานนฺโท สตฺถารํ เอตทโวจ ภนฺเต อิเม นาครา อมฺเห อกฺโกสนฺติ ปริภาสนติ อิโต อญฺญตฺถ คจฺฉามาติ ฯ กุหึ อานนฺทาติ ฯ อญฺญ นครํ ภนฺเตติ ฯ ตตฺถ มนุสฺเสสุ อกฺโกสนฺเตสุ ปริภาสนฺเตสุ ปุน กตฺถ คมิสฺสาม อานนฺทาติ ฯ ตโตปิ อญฺญ นครํ ภนฺเตติ ฯ ตตฺถ มนุสฺเสสุ อกฺโกสนฺเตสุ ปริภาสนฺเตสุ กุหึ คมิสฺสาม อานนฺทาติ ฯ ตโตปิ อญฺญ นครํ ภนฺเตติ ฯ อานนฺท น เอวํ กาตุ วฏฺฏติ ยตฺถ อธิกรณ อุปฺปนฺน ตตฺเถว ตสฺมึ วูปสนฺเต อญฺญ คนฺตุ วฏฺฏติ เก ปน เต อานนฺท อกฺโกสนฺตีติ ฯ ภนฺเต ทาสกมฺมกเร อุปาทาย สพฺเพ อกฺโกสนฺตีติ ฯ อห อานนฺท สงฺคามํ โอติณฺณหตฺถิสทิโส สงฺคามํ โอติณฺณหตฺถิโน หิ จตูหิ ทิสาหิ อาคเต สเร สหิตุ ภาโร ตเถว พหูหิปิ ทุสฺสีเลหิ กถิตกถานํ สหน นาม มยฺหํ ภาโรติ วตฺวา อตฺตาน อารพฺภ ธมฺม เทเสนฺโต นาควคฺเค อิมา คาถา อภาสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๑๓๖ - ๑๓๗)

แปล โดยอรรถ

๒. อหำ นาโควา สงฺคาเม จาปาโต ปติตำ สรำ
อติวากฺยำ ติติกฺขิสฺสำ ทุสฺสีโล หิ พหุชฺชโน ฯ
ทนฺตำ นยนฺติ สมิตึ ทนฺตำ ราชาภิรูหติ
ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ โยติวากฺยำ ติติกฺขติ
วรมสฺสตรา ทนฺตา อาชานียา จ สินฺธวา
กุญฺชรา จ มหานาคา อตฺตทนฺโต ตโต วรนฺติ ฯ

ตตฺถ นาโควาติ หตฺถี วิย ฯ จาปาโต ปติตนฺติ ธนุโต มุตฺตำ ฯ อติวากฺยนฺติ อฏฺฐอนริยโวหารวเสน ปวตฺตำ วีติกฺกมวจนำ ฯ ติติกฺขิสฺสนฺติ ยถา สงฺคามาวจโร สุทนฺโต มหานาโค ขโม สตฺติปฺปหาราทีนำ จาปาโต มุจฺจิตฺวา อตฺตนิ ปติเต สเร อวิหญฺญมาโน ติติกฺขติ เอวเมว เอวรูปำ อติวากฺยำ ติติกฺขิสฺสำ สหิสฺสามีติ อตฺโถ ฯ ทุสฺสีโล หีติ อยำ หิ โลกิยมหาชโน พหุ ทุสฺสีโล อตฺตโน รุจิวเสน วาจำ นิจฺฉาเรตฺวา ฆฏฺฏนฺโต วิจรติ ตตฺถ อธิวาสนำ อชฺฌุเปกฺขนำ เม ภาโร ฯ

สมิตินฺติ อุยฺยานกีฬามณฺฑลาทีสุ หิ มหาชนมชฺฌำ คจฺฉนฺตา ทนฺตเมว โคณชาตึ วา อสฺสชาตึ วา ยาเน โยเชตฺวา นยนฺติ ฯ ราชาติ ตถารูปาเนว ฐานานิ คจฺฉนฺโต ราชาปิ ทนฺตเมว อภิรูหติ ฯ มนุสฺเสสูติ มนุสฺเสสุปิ จตูหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺโต นิพฺพิเสวโน ว เสฏฺโฐ ฯ โยติวากฺยนฺติ โย เอวรูปำ อติกฺกมวจนำ ปุนปฺปุนำ วุจฺจมานมฺปิ ติติกฺขติ น ปฏิปฺผรติ น วิหญฺญติ เอวรูโป ทนฺโต เสฏฺโฐติ อตฺโถ ฯ อสฺสตราติ วฬวาย คทฺรเภน ชาตา ฯ อาชานียาติ ยำ อสฺสทมฺมสารถิ การณำ กาเรติ ตสฺส ขิปฺปำ ชานนสมตฺถา ฯ สินฺธวาติ สินฺธวรฏฺเฐ ชาตา อสฺสา ฯ มหานาคาติ กุญฺชรสงฺขาตา มหาหตฺถิโน ฯ อตฺตทนฺโตติ เอเต อสฺสตรา วา สินฺธวา วา กุญฺชรา วา ทนฺตา ว วรำ น อทนฺตา โย ปน จตูหิ อริยมคฺเคหิ อตฺตโน ทนฺตตาย อตฺตทนฺโต นิพฺพิเสวโน อยำ ตโตปิ วรำ สพฺเพหิปิ เอเตหิ อุตฺตริตโรติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๑๓๗ - ๑๓๘)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.เรื่อง อันข้าพเจ้าให้พิสดารแล้ว ในกถาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งคาถาเบื้องต้น แห่งอัปปมาทวรรค (วรรคอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยความไม่ประมาท) นั่นเทียว ฯ จริงอยู่ อ.คำนี้ ว่า อ.พระนางมาคันทิยา ไม่อาจแล้ว เพื่ออันกระทำซึ่งกรรมอะไร ๆ แก่หญิง ท. มีพระนางสามาวดีเป็นประมุขเหล่านั้น คิดแล้วว่า อ.เรา จักกระทำ ซึ่งกรรมอันเราพึงกระทำแก่พระสมณะ ผู้โคดม ดังนี้ ให้แล้ว ซึ่งสินจ้างแก่ชนผู้อยู่ในพระนคร ท. กล่าวแล้วว่า อ.ท่าน ท. กับด้วยประชุมแห่งบุรุษผู้เป็นทาสและกรรมกร ท. จงด่าแล้ว จงบริภาษแล้ว ซึ่งพระสมณะผู้โคดม ผู้เข้าไปสู่ภายในแห่งพระนครแล้ว จึงเที่ยวไปอยู่ ยังพระสมณะ ผู้โคดมนั้น ให้หนีไป ดังนี้ ฯ อ.ชนผู้มีทิฏฐิผิด ท. ผู้ไม่เลื่อมใสแล้ว ในพระรัตนะ ท. สาม ติดตามแล้ว ซึ่งพระศาสดา ผู้เสด็จเข้าไปแล้ว สู่ภายในแห่งพระนคร ด่าอยู่ บริภาษอยู่ ด้วยเรื่องเป็นเครื่องด่า ท. สิบ ว่า อ.ท่าน เป็นโจร ย่อมเป็น, อ.ท่าน เป็นพาล ย่อมเป็น, อ.ท่าน เป็นคนหลงแล้ว ย่อมเป็น, อ.ท่าน เป็นอูฐ ย่อมเป็น, อ.ท่าน เป็นโค ย่อมเป็น, อ.ท่าน เป็นลา ย่อมเป็น, อ.ท่าน เป็นสัตว์ผู้เกิดในนรก ย่อมเป็น, อ.ท่าน เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ย่อมเป็น, อ.ภูมิเป็นที่ไปดี ย่อมไม่มีแก่ท่าน, อ.ภูมิเป็นที่ไปชั่วนั่นเทียว อันท่านพึงหวังเฉพาะ ดังนี้ ฯ อ.พระอานนท์ ผู้มีอายุ ฟังแล้ว ซึ่งคำนั้น ได้กราบทูลแล้วซึ่งคำนี้ ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ชนผู้อยู่ในพระนคร ท. เหล่านี้ ย่อมด่า ย่อมบริภาษซึ่งเรา ท., อ.เรา ท. ขอจงไป ในที่อื่น จากที่นี้ ดังนี้ กะพระศาสดา ฯ อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า ดูกรอานนท์ อ.เรา ท. จะไป ในที่ไหน ดังนี้ ฯ อ.พระอานนท์ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.เรา ท. จะไปสู่พระนครอื่น ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า ดูกรอานนท์ ครั้นเมื่อมนุษย์ ท. ในพระนครนั้น ด่าอยู่ บริภาษอยู่, อ.เรา ท. จักไป ในที่ไหน อีก ดังนี้ ฯ อ.พระอานนท์ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.เรา ท. จักไป สู่พระนครอื่นจากพระนครแม้นั้น ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า ดูกรอานนท์ ครั้นเมื่อมนุษย์ ท. ในพระนครนั้น ด่าอยู่ บริภาษอยู่, อ.เรา ท. จักไป ในที่ไหน อีก ดังนี้ ฯ อ.พระอานนท์

กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.เรา ท. จักไป สู่พระนครอื่น จากพระนครแม้นั้น ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูกรอานนท์ อ.อันอันเรา ท. กระทำอย่างนี้ ย่อมไม่ควร, อ.อธิกรณ์ เกิดขึ้นแล้ว ในที่ใด ครั้นเมื่ออธิกรณ์นั้น ระงับแล้ว ในที่นั้นนั่นเทียว อ.อันอันเรา ท. ไปสู่ที่อื่น ย่อมควร, ดูกรอานนท์ ก็ อ.ชน ท. เหล่านั้น เหล่าไหน ย่อมด่า ดังนี้ ฯ อ.พระอานนท์ กราบทูล แล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ชน ท. ทั้งปวง เข้าไปถือเอา ซึ่งทาสและกรรมกร ท. ย่อมด่า ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูกรอานนท์ อ.เรา เป็นผู้เช่นกับด้วยช้างผู้ข้ามลงแล้วสู่สงคราม ย่อมเป็น, เหมือนอย่างว่า อ.อันอดทนซึ่งลูกศร ท. อันมาแล้ว แต่ทิศ ท. สี่ เป็นภาระ แห่งช้าง ผู้ข้ามลงแล้วสู่สงคราม ย่อมเป็น ฉันใด, ชื่อ อ.อันอดกลั้นซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว อันชนผู้ทุศีล ท. แม้มากกล่าวแล้ว ท. เป็นภาระ ของเรา ย่อมเป็น ฉันนั้นเหมือนกัน ดังนี้ เมื่อจะทรงแสดง ซึ่งธรรม ปรารภ ซึ่งพระองค์ ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ในนาควรรค (วรรคอันบัณฑิต กำหนดแล้วด้วยช้างตัวประเสริฐ) (.....ดังนี้) อันข้าพเจ้า กล่าวแล้ว ในอัปปมาทวรรคนั้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เราจักอดกลั้นคำล่วงเกิน เหมือนช้างตัวประเสริฐ อดทน ลูกศรที่ตกจากแล่งในสงคราม ฉะนั้น เพราะชนเป็นอันมาก เป็นผู้ทุศีล ชนทั้งหลายย่อมนำสัตว์พาหนะที่ฝึกแล้วไปสู่ที่ ประชุม พระราชา ย่อมทรงสัตว์พาหนะที่ฝึกแล้ว บรรดามนุษย์ บุคคลใด ย่อมอดกลั้นคำล่วงเกินได้ บุคคลนั้น เป็นผู้ฝึกแล้ว จัดเป็นผู้ประเสริฐสุด ม้าอัสดรก็ดี ม้าสินธพตัวอาชาไนยก็ดี ช้างมหานาคชนิดกุญชรก็ดี ที่ฝึกแล้ว จัดว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ ส่วน บุคคลผู้ฝึกตนแล้ว ย่อมประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะมีม้า อัสดรเป็นต้นเหล่านั้น ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **นาโคว** แปลว่า เหมือนช้าง ฯ สองบทว่า **จาปาโต ปติตं** ความว่า พ้นจากธนู ฯ บทว่า **อติวากฺยं** ความว่า ซึ่งคำล่วงเกินที่เป็นไปด้วยอำนาจโวหารอัน

มิใช่ของพระอริยะ ๘ ประการ[๑] ฯ บทว่า **ติติกฺขิสฺสํ** เป็นต้น ความว่า ช้างมหานาคที่ฝึกหัดดีแล้ว เข้าสู่สงคราม เป็นสัตว์ทนต่อการประหารทั้งหลายมีการประหารด้วยหอกเป็นต้น ไม่พรั่นพรึงอยู่ ชื่อว่า ย่อมอดทนลูกศรที่พ้นจากแล่งตกลงที่ตน ฉันใด เราก็จักอดกลั้น คือ จักทนทานคำล่วงเกินเห็นปานนี้ ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ บทว่า **ทุสฺสีโล หิ** เป็นต้น ความว่า เพราะมหาชนชาวโลกนี้ เป็นอันมาก เป็นผู้ทุศีล คือ เที่ยวเปล่งถ้อยคำเสียดสี ตามอำนาจความชอบใจของตน ความอดกลั้น คือ ความวางเฉยในคำล่วงเกินนั้น เป็นภาระของเรา ฯ บทว่า **สมิติ** เป็นต้น ความว่า จริงอยู่ ชนทั้งหลายเมื่อจะไปสู่ท่ามกลางมหาชน ในสถานที่สมาคมมีอุทยานหรือสนามกีฬาเป็นต้น ย่อมเทียมโคหรือม้าที่ฝึกแล้วเท่านั้นที่ยานนำไป (สู่ที่ประชุมนั้น) ฯ บทว่า **ราชา** เป็นต้น ความว่า แม้พระราชา เมื่อจะเสด็จไปสู่ที่เห็นปานนั้นนั่นแหละ ย่อมทรงเฉพาะสัตว์พาหนะตัวที่ฝึกแล้ว ฯ บทว่า **มนุสฺเสสุ** เป็นต้น แม้บรรดามนุษย์ บุคคลผู้ฝึกแล้วด้วยอริยมรรค ๔ คือ ผู้สิ้นพยศแล้วเท่านั้น จัดเป็นผู้ประเสริฐสุด ฯ ข้อว่า **โยติวากฺยํ** เป็นต้น ความว่า บุคคลใด ย่อมอดกลั้น คือไม่โต้ตอบ ได้แก่ ไม่เดือดร้อน ถึงคำล่วงเกินเห็นปานนี้ แม้ที่เขากล่าวแล้วซ้ำซากอยู่ บุคคลเห็นปานนี้ เป็นผู้ฝึกแล้ว จัดเป็นผู้ประเสริฐสุด ฯ ม้าที่เกิดจากแม่ม้าโดยพ่อลา ชื่อว่า ม้าอัสดร ฯ บทว่า **อาชานียา** ความว่า ตัวที่สามารถจะพลันรู้เหตุที่นายสารถีผู้ฝึกม้าให้กระทำ ฯ ม้าที่เกิดที่แคว้นสินธุ (ลุ่มแม่น้ำสินธุ) ชื่อว่า ม้าสินธพ ฯ ช้างสำคัญที่เรียกว่ากุญชร ชื่อว่า ช้างมหานาค ฯ บทว่า **อตฺตทนฺโต** เป็นต้น ความว่า ม้าอัสดรก็ดี ม้าสินธพก็ดี ช้างกุญชรก็ดี เหล่านั้น เฉพาะที่ฝึกแล้วเป็นสัตว์ประเสริฐ ที่ยังไม่ได้ฝึก หาประเสริฐไม่ ส่วนบุคคลใด ชื่อว่า ฝึกตนแล้ว เพราะความที่ตนเป็นผู้ฝึกแล้วด้วยอริยมรรค ๔ คือ ผู้สิ้นพยศแล้ว บุคคลนี้ ย่อมเป็นผู้ประเสริฐกว่าสัตว์พาหนะมีม้าอัสดรเป็นต้นแม้นั้น คือ ย่อมเป็นผู้ยิ่งยวดกว่าสัตว์พาหนะมีม้าอัสดรเป็นต้นเหล่านั้นแม้ทั้งหมด ฯ

---

[๑] อนริยโวหาร ๘ ประการ คือ ความเป็นผู้พูดในสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ในสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ ในสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ ในสิ่งที่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๑ ในสิ่งที่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๕ หน้า ๒๔๓)

พระราชวิสุทธิโมลี สุรเตโช วัดราชโอรสาราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๓๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา อปฺปวิสิตฺวา ว อานนฺทตฺเถรํ โอโลเกสิ ฯ เถโร โอโลกิตสญฺญาเยว วตฺถานํ อนกฺกมนภาวํ วตฺวา สีหร ราชกุมาร ทุสฺสานิ น ภควา เจลปฏิกํ อกฺกมิสฺสติ ปจฺฉิมํ ชนตํ ตถาคโต โอโลเกตีติ ทุสฺสานิ สีหราเปสิ ฯ โส ทุสฺสานิ สีหริตฺวา สตฺถารํ อนฺโต ปเวเสตฺวา ยาคุขชฺชเกน สนฺตปฺเปตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน วนฺทิตฺวา อาห อหํ ภนฺเต ตุมฺหากํ อุปฏฺฐาโก ติกฺขตฺตุํ สรณํ คโต กุจฺฉิคโต จ กิรมฺหิ เอกวารํ สรณํ คโต ทุติยมฺปิ ตรุณทารกกาเล ตติยมฺปิ วิญฺญุภาวํ ปตฺตกาเล ตสฺส เม กสฺมา เจลปฏิกํ น อกฺกมิตฺถาติ ฯ กึ ปน ตฺวํ กุมาร จินฺเตตฺวา เจลปฏิกํ อตฺถรีติ ฯ สเจ ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา ลจฺฉามิ สตฺถา เม เจลปฏิกํ อกฺกมิสฺสตีติ อิทํ จินฺเตตฺวา ภนฺเตติ ฯ เตนาหํ กุมาร น อกฺกมินฺติ ฯ กึ ปนาหํ ภนฺเต ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา เนว ลจฺฉามีติ ฯ อาม กุมาราติ ฯ กึการณา ภนฺเตติ ฯ ปุริมตฺตภาเว ชายาย สทฺธึ ปมาทํ อาปนฺนตฺตาติ ฯ กิสฺมึ กาเล ภนฺเตติ อถสฺส สตฺถา อตีตํ อาหริตฺวา ทสฺเสสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๓)

แปล โดยอรรถ

๒. เตน ยงฺกิญฺจีติ วุตฺตมตฺเตเยว อุทฺธํ ขิตฺตํ อุทกํ อมนุสฺสานํ อุปริ ปติ ฯ ยานีธ ภูตานีติ คาถากถนโต ปฏฺฐาย รชตวฏฺฏสทิสา วิย อุทกพินฺทูนิ อากาเส อุคฺคนฺตฺวา คิลานานํ มนุสฺสานํ อุปริ ปตึสุ ฯ ตาวเทว วูปสนฺตโรคา มนุสฺสา อุฏฺฐาย เถรํ ปริวาเรสุ ฯ ยงฺกิญฺจีติ วุตฺตปทโต ปฏฺฐาย ปน อุทกผุสิเตหิ ผุฏฺฐา ผุฏฺฐา ปุพฺเพ อปลายนฺตา สงฺการกูฏภิตฺติปเทสาทีนิ นิสฺสิตา อมนุสฺสา เตน เตน ทฺวาเรน ปลายึสุ ฯ ทฺวารานิ

อโนกาสานิ อเหสุ ฯ เต โอกาสๆ อลภนฺตา ปาการๆ ภินฺทิตฺวา ปลายึสุ ฯ มหาชโน นครมชฺเฌ สณฺฐาคารๆ สพฺพคนฺเธหิ อุปลิมฺปิตฺวา อุปริ สุวณฺณตารกาทิวิจิตฺตๆ วิตานๆ พนฺธิตฺวา พุทฺธาสนๆ ปญฺญาเปตฺวา สตฺถารๆ อาเนสิ ฯ สตฺถา ปญฺญตฺตาสเน นิสีทิ ฯ ภิกฺขุสงฺโฆปิ ลิจฺฉวิคโณปิ สตฺถารๆ ปริวาเรตฺวา นิสีทิ ฯ สกฺโกปิ เทวราชา เทวคณปริวุโต ปฏิรูเป โอกาเส อฏฺฐาสิ ฯ เถโรปิ สกลนครๆ อนุวิจริตฺวา วูปสนฺตโรเคน มหาชเนน สทฺธึ อาคนฺตฺวา สตฺถารๆ วนฺทิตฺวา นิสีทิ ฯ สตฺถา ปริสๆ โอโลเกตฺวา ตเทว รตนสุตฺตๆ อภาสิ ฯ เทสนาวสาเน จตุราสีติยา ปาณสหสฺสานๆ ธมฺมาภิสมโย อโหสิ ฯ เอวๆ ปุนทิวเสปิ ปุนทิวเสปีติ สตฺตาหๆ ตเทว รตนสุตฺตๆ เทเสตฺวา สพฺพภยานๆ วูปสนฺตภาวๆ ญตฺวา ลิจฺฉวิคณๆ อามนฺเตตฺวา เวสาลิโต นิกฺขมิ ฯ ลิจฺฉวิราชาโน ทฺวิคุณๆ สกฺการๆ กโรนฺตา ปุน ตีหิ ทิวเสหิ สตฺถารๆ คงฺคาตีรๆ นยึสุ ฯ คงฺคาย นิพฺพตฺตา นาคราชาโน จินฺตยึสุ มนุสฺสา ตถาคตสฺส สกฺการๆ กโรนฺติ มยๆ กึ นุ กโรมาติ ฯ เต สุวณฺณรชตมณิมยา นาวาโย มาเปตฺวา สุวณฺณรชตมณิมเย ปลฺลงฺเก ปญฺญาเปตฺวา ปญฺจวณฺณปทุมสญฺฉนฺนๆ อุทกๆ กตฺวา ภนฺเต อมฺหากมฺปิ อนุคฺคหๆ กโรถาติ อตฺตโน อตฺตโน นาวๆ อภิรุหณตฺถาย สตฺถารๆ ยาจึสุ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๙๑ - ๙๒)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา ไม่เสด็จเข้าไปแล้วเทียว ทรงแลดูแล้ว ซึ่งพระเถระชื่อว่า อานนท์ ฯ อ.พระเถระ ทราบแล้ว ซึ่งความเป็นคืออันไม่ทรงเหยียบซึ่งผ้า ท. ด้วยสัญญาอันอันพระศาสดา ทรงแลดูแล้วนั่นเทียว ทูลแล้วว่า ดูก่อนพระกุมาร อ.พระองค์ จงม้วน ซึ่งผ้า ท., อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า จักทรงเหยียบ ซึ่งแผ่นผ้าน้อย หามิได้, อ.พระตถาคตย่อมทรงแลดู ซึ่งประชุมแห่งชน อันเกิดแล้วในภายหลัง ดังนี้ ยังพระราชกุมารให้ทรงม้วนแล้ว ซึ่งผ้า ท. ฯ อ.พระราชกุมารนั้น ทรงม้วนแล้ว ซึ่งผ้า ท. ยังพระศาสดาให้เข้าไปแล้ว ในภายใน ทรงยังพระศาสดาให้อิ่มหน่ำแล้ว ด้วยข้าวต้มและของเคี้ยว ประทับแล้ว ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง ถวายบังคมแล้ว กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.หม่อมฉัน เป็นอุปัฏฐาก ของพระองค์ เป็น เป็นผู้ถึงแล้ว ซึ่งพระองค์ว่าเป็นสรณะ ๓ ครั้ง ย่อมเป็น, ก็ ได้ยินว่า อ.หม่อมฉัน ผู้ไปแล้วในครรภ์ เป็นผู้ถึงแล้ว ซึ่งพระองค์ว่าเป็นสรณะ ในวาระหนึ่ง ย่อมเป็น, อ.หม่อมฉัน เป็นผู้ถึงแล้ว ซึ่งพระองค์ ว่าเป็นสรณะ แม้ในครั้งที่สอง ในกาลแห่งหม่อมฉันเป็นเด็กอ่อน ย่อมเป็น, อ.หม่อมฉัน เป็นผู้ถึงแล้ว ซึ่งพระองค์ว่าเป็นสรณะ แม้ในครั้งที่สาม ในกาลแห่งหม่อมฉันถึงแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้รู้แจ้ง ย่อมเป็น, อ.พระองค์ ไม่ทรงเหยียบแล้ว ซึ่งแผ่นผ้าน้อย ของหม่อมฉันนั้น เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสถามแล้วว่า ดูก่อนกุมาร ก็ อ.พระองค์ ทรงคิดแล้ว ซึ่งอะไร ทรงลาดแล้ว ซึ่งแผ่นผ้าน้อย ดังนี้ ฯ อ.พระราชกุมาร กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.หม่อมฉัน คิดแล้ว ซึ่งเหตุนี้ว่า ถ้าว่า อ.เรา จักได้ ซึ่งบุตรหรือ หรือว่าซึ่งธิดา ไซร้, อ.พระศาสดา จักทรงเหยียบ ซึ่งแผ่นผ้าน้อยของเรา ดังนี้ ลาดแล้ว ซึ่งแผ่นผ้าน้อย ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนกุมาร อ.อาตมา ไม่เหยียบแล้ว เพราะเหตุนั้น ดังนี้ ฯ อ.พระราชกุมาร ทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ อ.หม่อมฉัน จักไม่ได้นั่นเทียว ซึ่งบุตรหรือ หรือว่าซึ่งธิดา

เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ.พระองค์ จักไม่ได้ ซึ่งบุตรหรือ หรือว่าซึ่งธิดา เพราะความที่แห่งพระองค์เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความประมาทกับด้วยพระชายาในอัตภาพอันมีในก่อน ดังนี้ ฯ อ.พระราชกุมาร ทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.หม่อมฉัน จักไม่ได้ ซึ่งบุตรหรือหรือว่าซึ่งธิดา เพราะความที่แห่งหม่อมฉันเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความประมาทกับด้วยพระชายาในกาลไร ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ทรงนำมาแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว ทรงแสดงแล้วแก่พระราชกุมารนั้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เพียงเมื่อพระอานนทเถระนั้นกล่าวคำว่า **ยงฺกิญฺจิ** เป็นต้น เท่านั้น น้ำที่ท่านชักขึ้นไป (ได้) ตกลงบนอมนุษย์ทั้งหลายแล้ว ฯ ตั้งแต่กล่าวคาถาว่า **ยานีธ** เป็นต้นไป หยาดน้ำทั้งหลายเป็นเหมือนกับเทริดเงินพุ่งขึ้นไป บนอากาศแล้วตกบนเหล่ามนุษย์ผู้เจ็บป่วย ฯ เหล่ามนุษย์ผู้หายโรคในทันใดนั้นเอง ลุกขึ้นห้อมล้อมพระเถระแล้ว ฯ ฝ่ายพวกอมนุษย์ที่โดนเม็ดน้ำกระทบถูกต้องแล้วตั้งแต่บทที่พระเถระกล่าวว่า **ยงฺกิญฺจิ** เป็นต้น ยังไม่ยอมหนีไปในตอนแรก อาศัยกองขยะและฝาเรือนเป็นต้นอยู่ พากันหนีไปทางประตูนั้น ๆ แล้ว ฯ ประตูทั้งหลายไม่มีช่องว่างแล้ว ฯ อมนุษย์เหล่านั้น เมื่อไม่ได้ช่องว่างจึงพังกำแพงหนีไป ฯ มหาชนทำหอประชุมกลางเมืองด้วยของหอมทุกชนิดแล้วผูก (ผ้า) เพดานอันวิจิตรด้วยดาวทองเป็นต้นไว้ข้างบน ปูพุทธอาสน์ไว้นำเสด็จพระบรมศาสดามาแล้ว ฯ พระบรมศาสดาประทับบนพระอาสน์ที่ปูไว้แล้ว ฯ ทั้งพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมู่เจ้าลิจฉวี ก็นั่งแวดล้อมพระบรมศาสดาแล้ว ฯ แม้ท้าวสักกเทวราชผู้อันหมู่เทพแวดล้อมก็ได้ประทับยืน ณ โอกาสอันสมควร ฯ ฝ่ายพระเถระเที่ยวไปตามลำดับจนทั่วพระนครแล้วก็มาพร้อมกับมหาชนผู้หายโรค ถวายบังคมพระบรมศาสดานั่งแล้ว ฯ พระบรมศาสดาทอดพระเนตรดูบริษัทแล้ว ได้ตรัสรัตนสูตรนั้นนั่นแล ฯ ในที่สุดเทศนา การบรรลุธรรมได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พันแล้ว ฯ พระบรมศาสดาทรงแสดงรัตนสูตรนั้นนั่นแลตลอดสัปดาห์ คือ แม้ในวันรุ่งขึ้น แม้ในวันรุ่งขึ้น ก็ทรงแสดงอย่างนั้น ทรงทราบว่าภัยทั้งปวงสงบแล้ว จึงตรัสเรียกหมู่เจ้าลิจฉวีมาแล้ว เสด็จออกจากเมืองไพศาลี ฯ เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ทรงทำสักการะเป็นทวีคูณ

นำเสด็จพระบรมศาสดาไปสู่ฝั่งแม่น้ำคงคา โดย ๓ วันอีกครั้ง ฯ พญานาคทั้งหลาย ผู้เกิดในแม่น้ำคงคาคิดว่า พวกมนุษย์ ทำสักการะแด่พระตถาคตกัน พวกเราจะทำอะไร (ดี) หนอ ฯ พญานาคเหล่านั้น เนรมิตเรือสำเร็จด้วยทองคำ เงิน และแก้วมณี แล้วจัดตั้งบัลลังก์สำเร็จด้วยทองคำ เงินและแก้วมณี ทำให้ (ท้อง) น้ำดาดาษไปด้วยดอกบัวห้าสี แล้วทูลขอพระบรมศาสดาเพื่อเสด็จขึ้นเรือนของตนๆว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์ทรงทำการอนุเคราะห์แม้แก่พวกข้าพระองค์ด้วยเถิด ดังนี้ ฯ

พระเทพปริยัติโมลี สุรเตโช วัดราชโอรสาราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สพฺพพุทฺธานํ กิร อวิชหิตเมว ยมกปาฏิหาริยํ กตฺวา เทวโลเก วสฺสํ วสิตฺวา สงฺกสฺสนครทฺวาเร โอตรณํ ฯ ตตฺถ ปน ทกฺขิณปาทสฺส ปติฏฺฐิตฏฺฐานํ อจลเจติยฏฺฐานํ นาม โหติ ฯ สตฺถา ตตฺถ จิโต ปุถุชฺชนาทีนํ วิสเยสุ ปญฺเห ปุจฺฉิ ฯ ปุถุชฺชนา อตฺตโน วิสเย ปญฺหํ วิสฺสชฺเชตฺวา โสตาปนฺนสฺส วิสเย ปญฺหํ วิสฺสชฺเชตุํ นาสกฺขึสุ ฯ ตถา สกทาคามิอาทีนํ วิสเย โสตาปนฺนาทโย ฯ มหาโมคฺคลฺลานสฺส วิสเย เสสมหาสาวกา ฯ สารีปุตฺตตฺเถรสฺส วิสเย มหาโมคฺคลฺลาโน ฯ พุทฺธวิสเย สารีปุตฺตตฺเถโรปิ วิสฺสชฺเชตุํ นาสกฺขิเยว ฯ โส ปาจีนทิสํ อาทึ กตฺวา สพฺพทิสา โอโลเกสิ ฯ สพฺพตฺถ เอกงฺคณเมว อโหสิ ฯ อฏฺฐสุ ทิสาสุ เทวมนุสฺสา อุทฺธํ ยาว พฺรหฺมโลกา เหฏฺฐา จ ภุมฺมฏฺฐกา ยกฺขนาคสุปณฺณา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา ภนฺเต อิธ เอตสฺส ปญฺหสฺส วิสฺสชนโก นาม นตฺถิ เอตฺเถว อุปธาเรถาติ อาหํสุ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๙๑ - ๙๒)

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา ภิกฺขเว อหิริโก นาม ปคพฺโภ กากสทิโส หุตฺวา เอกวีสติวิธาย อเนสนาย ชีวิตฺวา สุขํ ชีวติ หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺโน ปน ทุกฺขํ ชีวตีติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

สุชีวํ อหิริเกน กากสูเรน ธํสินา
ปกฺขนฺทินา ปคพฺเภน สงฺกิลิฏฺเฐน ชีวิตํ
หิริมตา จ ทุชฺชีวํ นิจฺจํ สุจิคเวสินา
อลีเนนาปคพฺเภน สุทฺธาชีเวน ปสฺสตาติ ฯ

ตตฺถ อหิริเกนาติ ฉินฺนหิโรตฺตปฺปเกน ฯ เอวรูเปน หิ อมาตรเมว มาตา เมติ อปิตาทโยเอว ปิตา เมติอาทินา นเยน วตฺวา เอกวีสติวิธาย อเนสนาย ปติฏฺฐาย สุเขน ชีวิตุ์ สกฺกา ฯ กากสูเรนาติ สูรกากสทิเสน ฯ ยถา หิ สูรกาโก กุลฆเรสุ ยาคุอาทีนิ คณฺหิตุกาโม ภิตฺติอาทีสุ นิสีทิตฺวา อตฺตโน โอโลกนภาวํ ญตฺวา อโนโลเกนฺโต วิย อญฺญาวิหิตโก วิย นิทฺทายนฺโต วิย จ หุตฺวา มนุสฺสานํ ปมาทํ สลฺลกฺเขตฺวา อนุปติตฺวา สุสูติ วทนฺเตสุเยว ภาชนโต มุขปูรํ คเหตฺวา ปลายติ เอวเมว อหิริกปุคฺคโลปิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ คามํ ปวิสิตฺวา ยาคุภตฺตฏฺฐานาทีนิ ววฏฺฐเปติ ตตฺถ ภิกฺขู ปิณฺฑาย จริตฺวา ยาปนมตฺตํ อาทาย อาสนสาลํ คนฺตฺวา ปจฺจเวกฺขนฺตา ยาคุ์ ปิวิตฺวา กมฺมฏฺฐานํ มนสิกโรนฺตา สชฺฌายนฺติ อาสนสาลํ สมฺมชฺชนฺติ อยํ ปน กิญฺจิ อกตฺวา คามาภิมุโข ว โหติ โส ภิกฺขูหิ ปสฺสถิมนฺติ โอโลกิยมาโนปิ อโนโลเกนฺโต วิย อญฺญาวิหิโต วิย นิทฺทายนฺโต วิย คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจนฺโต วิย จีวรํ สંวิทหนฺโต วิย หุตฺวา อสุกํ นาม เม กมฺมํ อตฺถีติ วทนฺโต อุฏฺฐายาสนา คามํ ปวิสิตฺวา ปาโต ววฏฺฐาปิเตสุ เคเหสุ อญฺญตรํ เคหं อุปสงฺกมิตฺวา มรมานุสเกสุ โถกํ กวาฏ์ ปิธาย ทฺวาเร นิสีทิตฺวา กนฺตนฺเตสุปิ เอเกน หตฺเถน กวาฏ์ ปณาเมตฺวา อนฺโต ปวิสติ อยं กากสูโร นาม เอวรูเปน อหิริเกน สุชีวนฺติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๑๗ - ๑๘)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า อ.อันกระทำซึ่งยมกปาฏิหาริย์แล้วจึงอยู่สิ้นกาลฝนในเทวโลก แล้วจึงเสด็จลงที่ประตูแห่งเมืองชื่อว่าสังกัสสะ อันพระพุทธเจ้าทั้งปวง ท. ไม่ทรงละแล้วนั่นเทียว ฯ ก็ อ.ที่แห่งพระบาทเบื้องขวาตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ที่ประตูแห่งเมืองชื่อว่าสังกัสสะนั้น เป็นที่ชื่อว่าอจลเจดีย์ย่อมเป็น ฯ อ.พระศาสดา ประทับยืนอยู่แล้ว ที่ประตูแห่งเมืองชื่อว่าสังกัสสะนั้น ตรัสถามแล้ว ซึ่งปัญหา ท. ในวิสัย ท. แห่งชน ท. มีปุถุชนเป็นต้น ฯ อ.ปุถุชน ท. แก้แล้ว ซึ่งปัญหา ในวิสัยของตนเทียว ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันแก้ ซึ่งปัญหา ในวิสัย แห่งพระอริยบุคคลผู้โสดาบัน ฯ อ.เหมือนอย่างนั้น คือว่า อ.พระอริยบุคคล ท. มีพระโสดาบันเป็นต้น ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันแก้ ซึ่งปัญหา ในวิสัย แห่งพระอริยบุคคล ท. มีพระสกทาคามีเป็นต้น ฯ อ.พระสาวกผู้ใหญ่ผู้เหลือ ท. ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันแก้ ซึ่งปัญหา ในวิสัย แห่งพระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ อ.พระเถระชื่อว่ามหาโมคคัลลานะ ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันแก้ ซึ่งปัญหา ในวิสัย แห่งพระเถระชื่อว่าสารีบุตร ฯ แม้ อ.พระเถระ ชื่อว่าสารีบุตร ไม่ได้อาจแล้วนั่นเทียว เพื่ออันแก้ ซึ่งปัญหา ในวิสัยแห่งพระพุทธเจ้า ฯ * อ.พระศาสดานั้น ทรงแลดูแล้ว ซึ่งทิศทั้งปวง ท. กระทำซึ่งทิศตะวันออกให้เป็นต้น ฯ [๒] อ.ที่ทั้งปวง เป็นที่มีเนินเป็นอันเดียวกันนั่นเทียว ได้เป็นแล้ว ฯ อ.เทวดาและมนุษย์ ท. ในทิศ ท. แปดด้วย อ.เทวดา ท. ในเบื้องบนเพียงไรแต่พรหมโลกด้วย อ.ยักษ์และนาคและครุฑ ท. ผู้ดำรงอยู่ที่ภาคพื้นในภายใต้ด้วย ประคองแล้ว ซึ่งอัญชลี กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.บุคคลผู้แก้ ซึ่งปัญหานั่น ในสมาคมนี้ ย่อมไม่มี อ.พระองค์ ขอจงทรงใคร่ครวญในเรื่องนี้นั่นเทียว ดังนี้ ฯ

---

* ประโยคนี้ บางแห่ง ขึ้น สารีปุตฺโต เป็นประธาน

[๒] ประโยคนี้ บางแห่งแปลว่า "อ.ที่อันพระศาสนา (หรือพระสารีบุตร) ทรงแลดูแล้วในที่ทั้งปวง เป็นที่มีเนินเป็นอันเดียวกันนั่นเทียว ได้เป็นแล้ว" ฯ ก็ใช้ได้

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดา ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่าบุคคลผู้ไม่มีหิริ ย่อมเป็นผู้คะนอง เป็นเช่นกับกา ตั้งอยู่ในอเนสนา ๒๑ อย่าง ย่อมเป็นอยู่ง่าย ส่วนบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยหิริและโอตตัปปะ ย่อมเป็นอยู่ยาก ดังนี้แล้ว ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

อันบุคคลผู้ไม่มีหิริ กล้าเพียงดังกา มีปกติกำจัด
(ความดีของผู้อื่น) มักแล่นไป (เอาหน้า) ผู้คะนอง
ผู้เศร้าหมอง เป็นอยู่ง่าย ส่วนบุคคลผู้มีหิริ มีปกติ
แสวงหากรรมอันสะอาดเป็นนิจ ไม่หดหู่ ไม่คะนอง
มีอาชีวะหมดจด เห็นอยู่ เป็นอยู่ยาก ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อหิริเกน** ได้แก่ ผู้ขาดหิริและโอตตัปปะ ฯ อธิบายว่า อันบุคคลเห็นปานนั้น สามารถจะพูดถึงสตรีที่มิใช่แม่ (ของตน) เลย โดยนัยเป็นต้นว่า (เป็น) แม่ของผม พูดถึงบุรุษทั้งหลายมีผู้ที่มิใช่พ่อเป็นต้น (ของตน) เลย โดยนัยเป็นต้นว่า (เป็น) พ่อของผม ตั้งอยู่ในอเนสนา ๒๑ อย่างแล้ว เป็นอยู่ง่าย ฯ บทว่า **กากสูเรน** ได้แก่ เช่นกับกากล้า ฯ อธิบายว่า เหมือนอย่างกากล้าต้องการจะคาบข้าวยาคูเป็นต้นที่เรือนตระกูลทั้งหลายจับอยู่ที่ฝาเรือนเป็นต้น รู้ว่าเขามองอยู่ จึงทำเป็นเหมือนไม่มองบ้าง เป็นเหมือนไม่สนใจบ้าง เป็นเหมือนหลับอยู่บ้าง สักเกตุเห็นความเผลอของผู้คนแล้วจึงโผลงไป เมื่อคนทั้งหลายตวาดอยู่ว่า สุสุ นั่นแล ก็คาบเอาของจนเต็มปากจากภาชนะบินหนีไป ฉันใด แม้บุคคลผู้ไม่มีหิริ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เข้าไปยังหมู่บ้านพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย ย่อมกำหนดสถานที่ข้าวยาคูและภัตรเป็นต้นไว้ ภิกษุทั้งหลายเที่ยวไปบิณฑบาตในหมู่บ้านนั้น รับเอาอาหารพอยังอัตภาพให้เป็นไป (กลับ) ไปสู่โรงฉัน พิจารณา ดื่มข้าวยาคูแล้ว มนสิการถึงกรรมฐานสาธยายกันอยู่ ปัดกวาดโรงฉันกันอยู่ ส่วนบุคคลผู้ไม่มีหิรินี้ ไม่ทำอะไรมุ่งหน้าจะไปหมู่บ้านท่าเดียว เขาแม้ถูกภิกษุทั้งหลายพูดว่า ดูพระรูปนี้สิ แล้วมองกันอยู่ ก็ทำเป็นเหมือนไม่มอง เป็นเหมือนไม่สนใจ เป็นเหมือนหลับอยู่ เป็นเหมือนจัดจีวรอยู่ พูดว่า ผมมีงานชื่อโน้นอยู่ พลางลุกจากอาสนะเข้าไปยังหมู่บ้าน เข้าไปยังเรือนหลังใดหลังหนึ่ง บรรดาเรือนที่ตนกำหนดไว้แล้วในตอนเช้า แม้เมื่อพวกคนในเรือนแง้มบานประตูไว้หน่อยหนึ่งนั่งกรอ (ด้าย) กันอยู่ที่ประตู ก็ ใช้มือข้างหนึ่งผลักบานประตูเข้าไปข้างใน บุคคลนี้ ชื่อว่าผู้กล้าเพียงดังกา อันบุคลผู้ไม่มีหิริเห็นปานนี้ เป็นอยู่ง่าย ฯ

พระเทพปริยัติโมลี สุรเตโช วัดราชโอรสาราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อสฺสุมายมลา มนฺตา อนุฏฺฐานมลา มฺยา
มลํ วณฺณสฺส โกสชฺชํ ปมาโท รกฺขโต มลนฺติ ฯ

ตตฺถ อสฺสุมายมลาติ ยา กาจิ ปริยตฺติ วา สิปฺปํ วา ยสฺมา อสฺสุมายนฺตสฺส อนนุยุญฺชนฺตสฺส วินสฺสติ วา นิรนฺตรํ วา น อุปฏฺฐาติ ตสฺมา อสฺสุมายมลา มนฺตาติ วุตฺตํ ฯ ยสฺมา ปน มฺยาวาสํ วสนฺตสฺส อุฏฺฐายุฏฺฐาย ชิณฺณปฺปฏิสงฺขรณาทีนิ อกโรนฺตสฺส มฺรํ นาม วินสฺสติ ตสฺมา อนุฏฺฐานมลา มฺยาติ วุตฺตํ ฯ ยสฺมา คิหิสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา โกสชฺชวเสน สรีรปฏิชคฺคนํ วา ปริกฺขารปฏิชคฺคนํ วา อกโรนฺตสฺส กาโย ทุพฺพณฺโณติ ตสฺมา มลํ วณฺณสฺส โกสชฺชนฺติ วุตฺตํ ฯ ยสฺมา ปน คาโว รกฺขนฺตสฺส ปมาทวเสน นิทฺทายนฺตสฺส วา กีฬนฺตสฺส วา ตา คาโว อติตฺถปกฺขนฺทนาทีนา วา พาลมิคโจราทิอุปทฺทเวน วา ปเรสํ สาลิกฺเขตฺตาทีนิ โอตริตฺวา ขาทนวเสน วา วินาสํ อาปชฺชนฺติ สยัปิ ทณฺฑาทิ วา ปริภาสาทิ วา ปาปุณาติ ฯ ปพฺพชิตํ วา ปน ฉ ทฺวารานิ อรกฺขนฺตํ ปมาทวเสน กิเลสา โอตริตฺวา สาสนา จาเวนฺติ ตสฺมา ปมาโท รกฺขโต มลนฺติ วุตฺตํ ฯ โส หิสฺส วินาสาหรเณน มลฏฺฐานิยตฺตา มลนฺติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๑๔)

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา อิทํ อตีตํ อาหริตฺวา ตทา ภิกฺขเว อหํ สงฺโฆ พฺราหฺมโณ อโหสึ มยา สุสิมสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส เจติยงฺคเณ ติณานิ อุทฺธฏานิ ตสฺส เม กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺคํ วิหตขาณุกณฏกํ กตฺวา สุทฺธํ สมตลํ กริสฺสุ มยา ตตฺถ วาลุกา โอกิณฺณา ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺเค วาลุกํ โอกิริสฺสุ มยา ตตฺถ

วนกุสุเมหิ ปูชา กตา ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺเค นานาวณฺณานิ ปุปฺผานิ โอกิณฺณานิ เอกโยชนฏฺฐาเน คงฺคาย อุทกํ ปญฺจวณฺเณหิ ปทุเมหิ สญฺฉนฺนํ มยา ตตฺถ กมณฺฑลูทเกน ภูมิ ปริปฺโผสิตา ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน เวสาลิยํ โปกฺขรวสฺสํ วสฺสิ มยา ตตฺถ ปตากา อาโรปิตา ฉตฺตญฺจ พทฺธํ ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน ยาว อกนิฏฺฐภวนา ธชปตากจฺฉตฺตาติฉตฺตาทีหิ สกลจกฺกวาฬคพฺภํ เอกุสฺสวํ วิย ชาตํ อิติ โข ภิกฺขเว เอส ปูชาสกฺกาโร มยฺหํ เนว พุทฺธานุภาเวน นิพฺพตฺโต น นาคเทวพฺรหฺมานุภาเวน อตีเต ปน อปฺปมตฺตกปริจฺจาคานุภาเวนาติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ
จเช มตฺตาสุขํ ธีโร สมฺปสฺสํ วิปุลํ สุขนฺติ ฯ

ตตฺถ มตฺตาสุขปริจฺจาคาติ มตฺตาสุขนฺติ ปมาณยุตฺตกํ ปริตฺตสุขํ วุจฺจติ ตสฺส ปริจฺจาเคน ฯ วิปุลํ สุขนฺติ อุฬารํ สุขํ นิพฺพานสุขํ วุจฺจติ ตญฺเจ ปสฺเสยฺยาติ อตฺโถ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ เอกํ หิ โภชนปาตึ สชฺชาเปตฺวา ภุญฺชนฺตสฺส มตฺตาสุขํ นาม อุปฺปชฺชติ ตํ ปน ปริจฺจชิตฺวา อุโปสถํ วา กโรนฺตสฺส ทานํ วา เทนฺตสฺส วิปุลํ อุฬารํ นิพฺพานสุขํ นาม นิพฺพตฺตติ ตสฺมา สเจ เอวํ ตสฺส มตฺตาสุขสฺส ปริจฺจาคา วิปุลํ สุขํ ปสฺสติ อเถตํ วิปุลํ สุขํ สมฺมา ปสฺสนฺโต ปณฺฑิโต ตํ มตฺตาสุขํ จเชยฺยาติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๙๖ - ๙๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ.มนต์ ท. มีการไม่สาธยายเป็นมลทิน, อ.เรือน ท. มีอันไม่ลุกขึ้นเป็นมลทิน, อ.ความเกียจคร้าน เป็นมลทินของผิวพรรณ ย่อมเป็น, อ.ความประมาท เป็นมลทินของบุคคลผู้รักษาอยู่ ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

อ.-ในบท ท. เหล่านั้นหนา- บทนี้ว่า **อสชฌายมลา** ดังนี้ เป็นต้น อันข้าพเจ้า จะกล่าว อ.การเล่าเรียนหรือ หรือว่า อ.ศิลปะ อย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อบุคคล ไม่สาธยายอยู่ ไม่ตามประกอบอยู่ ย่อมพินาศหรือ หรือว่า ย่อมไม่ปรากฏ มีระหว่างออกแล้ว เพราะเหตุใด เพราะเหตุนั้น อ.พระดำรัสว่า **อสชฺฌายมลา มนฺตา** ดังนี้ อันพระศาสดา ตรัสแล้ว ฯ อนึ่ง ชื่อ อ.เรือน ของบุคคลผู้อยู่ อยู่อยู่ครองซึ่งเรือนผู้ลุกขึ้นแล้ว ๆ ไม่กระทำอยู่ ซึ่งกิจ ท. มีอันซ่อมแซมซึ่งทัพพสัมภาระอันคร่ำคร่าแล้วเป็นต้น ย่อมพินาศ เพราะเหตุใด เพราะเหตุนั้น อ.พระดำรัสว่า **อนุฏฺฐานมลา ฆรา** ดังนี้ อันพระศาสดา ตรัสแล้ว ฯ อ.กาย ของคฤหัสถ์หรือ หรือว่า ของบรรพชิต ผู้ไม่กระทำอยู่ ซึ่งอันชำระซึ่งสรีระหรือ หรือว่า ซึ่งอันชำระซึ่งบริขาร ด้วยอำนาจแห่งความเกียจคร้าน เป็นสภาพมีวรรณะอันโทษประทุษร้ายแล้ว ย่อมเป็น ดังนี้แล เพราะเหตุใด เพราะเหตุนั้น อ.พระดำรัสว่า **มลํ วณฺณสฺส โกสชฺชํ** ดังนี้ อันพระศาสดา ตรัสแล้ว ฯ อนึ่ง เมื่อบุคคลผู้รักษาอยู่ ซึ่งโค ท. ประพฤติหลับอยู่หรือ หรือว่า เล่นอยู่ ด้วยอำนาจแห่งความประมาท อ.โค ท. เหล่านั้น ย่อมถึงทั่ว ซึ่งความพินาศ ด้วยเหตุมีอันแล่นไปสู่ที่มิใช่ท่าเป็นต้นหรือ หรือว่า ด้วยอุปัททวะมีเนื้อตัวร้ายและโจรเป็นต้น หรือว่าด้วยอำนาจแห่งอันข้ามลงสู่ที่ ท. มีนาแห่งข้าวสาลีเป็นต้นของชน ท. เหล่าอื่นแล้วเคี้ยวกิน อ.บุคคลนั้นย่อมถึง ซึ่งอาชญาหรือ หรือว่าซึ่งการบริภาษแม้เอง ฯ ก็หรือว่า อ.กิเลส ท. ข้ามลงแล้ว ย่อมยังบรรพชิตผู้ไม่รักษาอยู่ซึ่งทวาร ท. หก ให้เคลื่อน จากพระศาสนา ด้วยอำนาจแห่งความประมาท เพราะเหตุใด เพราะเหตุนั้น

อ.พระดำรัสว่า **ปมาโท รกฺขโต มลํ** ดังนี้ อันพระศาสดา ตรัสแล้ว ฯ อ.อธิบายว่า จริงอยู่ อ.ความประมาทนั้น ชื่อว่าเป็นมลทินของบุคคลนั้น เพราะความที่แห่งความประมาทนั้นเป็นสภาพควรแก่ที่ตั้งแห่งมลทิน เพระอันนำมาซึ่งความพินาศ ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดาครั้นทรงนำอดีตนิทานนี้มา (เล่า) แล้วตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในกาลนั้น เราได้เป็นพราหมณ์ชื่อว่าสังขะ เราได้ถอนหญ้าที่ลานพระเจดีย์ของพระปัจเจกพุทธเจ้าพระนามว่าสุสิมะ ด้วยผลแห่งกรรมนั้นของเรา ชนทั้งหลายจึงทำทาง ๘ โยชน์ให้ปราศจากตอและหนาม ทำให้สะอาดมีพื้นเรียบเสมอ เราได้เกลี่ยทรายลงที่ลานพระเจดีย์นั้น ด้วยผลแห่งกรรมนั้นของเรา ชนทั้งหลายจึงเกลี่ยทรายลงที่ทาง ๘ โยชน์ เราทำการบูชาด้วยดอกไม้ป่าที่ลานพระเจดีย์นั้น ด้วยผลแห่งกรรมนั้นของเรา ชนทั้งหลายจึงโปรยดอกไม้หลากสีลงบนทาง ๘ โยชน์ น้ำในแม่น้ำคงคาในที่ประมาณโยชน์หนึ่ง ดาดาษไปด้วยดอกบัว ๕ สี เราได้ประพรมพื้นที่ลานพระเจดีย์นั่น ด้วยน้ำในลักจั่น ด้วยผลแห่งกรรมนั้นของเรา ฝนโบกขรพรรษจึงตกที่เมืองไพศาลี เราได้ชักธงชัยแผ่นผ้า และผูกฉัตรไว้ที่พระเจดีย์นั้น ด้วยผลแห่งกรรมนั้นของเรา ห้องจักรวาลทั้งสิ้นจึงเป็นเหมือนมีมหรสพอย่างเดียวกัน ด้วยธงชัย ธงแผ่นผ้า และฉัตรซ้อน ๆ กัน เป็นต้น จนถึงอกนิฏฐภพ อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย บูชาและสักการะนี้ มิใช่เกิดแล้วแก่เราด้วยพุทธานุภาพ มิใช่ด้วยนาคานุภาพ เทวนุภาพ หรือพรหมานุภาพ แต่ว่าเกิดแล้วด้วยอานุภาพแห่งการบริจาคซึ่งมีประมาณเล็กน้อย ในอดีต ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

ถ้าบุคคลพึงเห็นความสุขอันไพบูลย์ เพราะยอมสละความสุข
ส่วนน้อยได้ ผู้มีปัญญาเล็งเห็นความสุขอันไพบูลย์ (นั้น)
ก็ควรสละความสุขส่วนน้อยเสีย ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บาทพระคาถาว่า **มตฺตาสุขปริจฺจาคา** เป็นต้น ความว่า เพราะยอมเสียสละความสุขส่วนน้อย ประกอบด้วยประมาณซึ่งพระบรมศาสดาตรัสว่า สุขส่วนน้อยได้ ฯ ความสุขอันโอฬารคือนิพพานสุข พระบรมศาสดาตรัสเรียกว่า ความสุขอันไพบูลย์ ความว่า

หากบุคคลพึงเล็งเห็นความสุขอันไพบูลย์นั้น ฯ มีคำอธิบายที่ท่านกล่าวไว้ดังนี้ว่า ก็ชื่อว่าความสุขส่วนน้อย ย่อมเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ให้จัดแจงสำรับโภชนะสำรับหนึ่งแล้วบริโภคอยู่ ส่วนชื่อว่านิพพานสุขอันไพบูลย์ คือ อันโอฬาร ย่อมบังเกิดแก่บุคคลผู้ยอมเสียสละความสุขส่วนน้อยนั้นได้แล้วทำอุโบสถอยู่ หรือให้ทานอยู่ เพราะเหตุนั้น ถ้าบุคคลมองเห็นความสุขอันไพบูลย์ เพราะยอมเสียสละความสุขส่วนน้อยนั้นได้อย่างนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น บัณฑิตผู้เล็งเห็นความสุขอันไพบูลย์นั้นโดยชอบ ก็ควรสละความสุขส่วนน้อยนั้นเสีย ฯ

พระเทพปริยัติโมลี สุรเตโช วัดราชโอรสาราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสุ อปฺปทุฏฺเฐสุ ทุสฺสติ
ทสนฺนมญฺญตรํ ฐานํ ขิปฺปเมว นิคจฺฉติ
เวทนํ ผรุสํ ชานึ สรีรสฺส ว เภทนํ
ครุกํ วาปิ อาพาธํ จิตฺตกฺเขปญ์ ว ปาปุเณ
ราชโต วา อุปสคฺคํ อพฺภกฺขานญ์ ว ทารุณํ
ปริกฺขยญ์ ว ญาตีนญ์ โภคานญ์ ว ปภงฺคุณญ์
อถวาสฺส อคารานิ อคฺคิ ฑหติ ปาวโก
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โส อุปปชฺชตีติ ฯ

ตตฺถ อทณฺเฑสูติ กายทณฺฑาทิวิรหิเตสุ ขีณาสเวสุ ฯ อปฺปทุฏฺเฐสูติ ปเรสุ วา อตฺตนิ วา นิรปราเธสุ ฯ ทสนฺนมญฺญตรํ ฐานนฺติ ทสสุ ทุกฺขการเณสุ อญฺญตรं การณํ ฯ เวทนนฺติ สีสโรคาทิเภทं ผรุสं เวทนํ ฯ ชานินฺติ กิจฺฉาธิคตสฺส ธนสฺส ชานึ ฯ เภทนนฺติ หตฺถจฺเฉทาทิกं สรรเภทนํ ฯ ครุกนฺติ ปกฺขหตเอกจกฺขุปีฐสปฺปิกุณิภาวกุฏฺฐ-โรคาทิเภทं ครุกาพาธ์ วา ฯ จิตฺตกฺเขปนฺติ อุมฺมาทं ฯ อุปสคฺคนฺติ ยสวิโลป-เสนาปติฏฐานาทิอจฺฉินฺทนาทิกं ราชโต อุปสคฺคं วา ฯ อพฺภกฺขานนฺติ อทิฏฐอสฺสุต-อจินฺติตปุพฺพं อิทं สนฺธิจฺเฉทาทิกมฺมं อิทं วา ราชปราธกมฺมं ตยา กตนฺติ เอวรูปं ทารุณ์ อพฺภกฺขานญ์ วา ฯ ปริกฺขยญ์ ว ญาตีนนฺติ อตฺตโน อวสฺสโย ภวิตุ์ สมตฺถานญ์ ญาตีนญ์ ปริกฺขยญ์ วา ฯ ปภงฺคุณนฺติ ปภงฺคุภาวญ์ ปูติภาวญ์ วา ฯ ยญฺหิสฺส เคเห ธญฺญญ์ ตญ์ ปูติภาวญ์ อาปชฺชติ สุวณฺณญ์ องฺคารภาวญ์ มุตฺตา กปฺปาสฏฐิภาวญ์ กหาปณา กปาลขณฺฑาทิภาวญ์ ทุวิปทจตุปฺปทา กาณาทิภาวนฺติ อตฺโถ ฯ อคฺคิ ฑหตีติ เอกสฺวจฺฉเร ทุวิตฺติกฺขตฺตุ์ อญฺญสฺมึ ฑาหเก อวิชฺชมาเนปิ อสนิอคฺคิ วา ปติตฺวา ฑหติ อตฺตโน

ธมฺมตาย อุฏฺฐิโต ปาวโก วา ฑหติเยว ฯ นิรยนฺติ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อิเมสํ ทสนฺนํ จานานํ อญฺญตรํ ปตฺวาปิ เอกํเสน สมฺปราเย ปตฺตพฺพํ ทสฺเสตุํ นิรยํ โส อุปปชฺชตีติ วุตฺตํ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปญฺจโม ภาโค/หน้า ๖๓ - ๖๔)

แปล โดยอรรถ

๒. เอกสฺมึ หิ สมเย สุปฺปวาสา นาม โกฬิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรตฺวา สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา ทุกฺขาหิ ติพฺพาหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺฐา สมฺมาสมฺพุทฺโธ วต โส ภควา โย อิมสฺเสว รูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสติ สุปฏิปนฺโน วตสฺส ภควโต สาวกสงฺโฆ โย อิมสฺเสว รูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ปฏิปนฺโน สุสุขํ วต นิพฺพานํ ยตฺถิทํ เอวรูปี ทุกฺขา น สัวิชฺชตีติ อิเมหิ ตีหิ วิตกฺเกหิ ตํ ทุกฺขํ อธิวาเสนฺตี สามิกํ สตฺถุ สนฺติกํ เปเสตฺวา เตน ตสฺสา วจเนน สตฺถุ วนฺทนาย อาโรจิตาย สุขินี โหตุ สุปฺปวาสา โกฬิยธีตา อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชายตูติ สตฺถารา วุตฺตกฺขเณเยว สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชายิตฺวา พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา สตฺตาหํ มหาทานํ อทาสิ ฯ ปุตฺโตปิสฺสา ชาตทิวสโต ปฏฺฐาย ธมฺกรกํ อาทาย สงฺฆสฺส อุทกํ ปริสฺสาเวสิ ฯ โส อปรภาเค นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิโต อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย อฏฺฐโม ภาโค/หน้า ๑๕๑ - ๑๕๒)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

อ.บุคคลใด ย่อมประทุษร้าย ในบุคคล ท. ผู้ไม่มีอาชญา ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ด้วยอาชญา, อ.บุคคลนั้น ย่อมเข้าถึง ซึ่ง - แห่งฐานะ ท. สิบ หนา - ฐานะอย่างใดอย่างหนึ่ง พลันนั่นเทียว คือ พึงถึง ซึ่งเวทนาอันหยาบหรือ หรือว่าซึ่งความเสื่อม ซึ่งความแตกแห่งสรีระหรือ แม้หรือว่าซึ่งอาพาธอันหนัก ซึ่งความฟุ้งซ่านแห่งจิตหรือ หรือว่าซึ่งความขัดข้องแต่พระราชา ซึ่งอันกล่าวตู่อันร้ายแรงหรือ หรือว่า ซึ่งความสิ้นไปรอบแห่งญาติ ท. หรือว่าซึ่งความย่อยยับแห่งโภคะ ท. อีกอย่างหนึ่ง อ.ไฟ ผู้ชำระ ย่อมไหม้ ซึ่งเรือน ท. ของบุคคลนั้น อ.บุคคลนั้น ผู้มีปัญญาชั่ว ย่อมย่อมเข้าถึง ซึ่งนรกเพราะอันแตกแห่งกาย ดังนี้

อ.อรรถว่า ในพระขีณาสพ ท. ผู้เว้นแล้วจากอาชญามีอาชญาอันเกิดแล้วแต่กายเป็นต้น ดังนี้ แห่ง - ในบท ท. เหล่านั้นหนา - บทว่า **อทณฺเฑสุ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ผู้มีความผิดออกแล้วในชน ท. เหล่าอื่นหรือ หรือว่าในตน ดังนี้ แห่งบทว่า **อปฺปทุฏฺเฐสุ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ในเหตุแห่งทุกข์ ท. สิบหนา ซึ่งเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **ทสนนมญฺญตรสฺมึ ฐาเน** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ซึ่งเวทนา อันหยาบ อันต่างด้วยโรคมีโรคในศีรษะ เป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า **เวทนํ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ซึ่งความเสื่อม แห่งทรัพย์ อันบุคคลถึงทับแล้วโดยยาก ดังนี้ แห่งบทว่า **ชานึ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ซึ่งอันทำลายซึ่งสรีระ มีอันตัดซึ่งมือเป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า **เภทนํ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า หรือว่าซึ่งอาพาธอันหนัก อันต่างด้วยอาพาธมีความเป็นผู้

มีกายข้างหนึ่งอันโรคขจัดแล้ว และความเป็นผู้มีจักษุข้างเดียว และความเป็นผู้เสื่อมคลานไปด้วยตั่งและความเป็นคนง่อย และโรคเรื้อนเป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า **ครุกำ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ซึ่งความเป็นบ้า ดังนี้ แห่งบทว่า **จิตฺตกฺเขปำ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า หรือว่าซึ่งความขัดข้องแต่พระราชา มีอันลดซึ่งยศและอันตัดซึ่งตำแหน่งมีตำแหน่งแห่งเสนาบดีเป็นต้นเป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า **อุปสคฺคำ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า หรือว่าซึ่งอันกล่าวตู่ อันร้ายแรง อันตนไม่เคยเห็นแล้วและไม่เคยได้ยินแล้วและไม่เคยคิดแล้ว อันมีอย่างนี้เป็นรูป ว่า อ.กรรมมีอันตัดซึ่งที่ต่อเป็นต้น หรือ หรือว่า อ.กรรมคือความผิดในพระราชานี้ อันท่านกระทำแล้ว ดังนี้ ดังนี้ แห่งบทว่า **อพฺภกฺขานำ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า หรือว่าซึ่งความสิ้นไปรอบ แห่งญาติ ท. ผู้สามารถ เพื่ออันเป็นผู้เป็นที่อาศัย ของตน เป็น ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **ปริกฺขยำ ว ญาตีนำ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า หรือว่าซึ่งความเป็นของย่อยยับ คือว่า ซึ่งความเป็นของเปื่อยเน่า ดังนี้ แห่งบทว่า **ปภงฺคุณำ** ดังนี้ ฯ อ.อธิบายว่า ก็ อ.ข้าวเปลือก ในเรือน ของบุคคลนั้น ใด, อ.ข้าวเปลือกนั้น ย่อมถึงซึ่งความเป็นของเปื่อยเน่า, อ.ทอง ในเรือน ของบุคคลนั้น ใด, อ.ทองนั้น ย่อมถึง ซึ่งความเป็นแห่งถ่านเพลิง, อ.แก้วมุกดา ท. ในเรือนของบุคคลนั้น เหล่าใด, อ.แก้วมุกดา ท. เหล่านั้น ย่อมถึงซึ่งความเป็นแห่งเมล็ดฝ้าย, อ.กหาปณะ ท. ในเรือน ของบุคคลนั้น เหล่าใด, อ.กหาปณะ ท. เหล่านั้น ย่อมถึง ซึ่งความเป็นแห่งวัตถุมีชิ้นแห่งกระเบื้องเป็นต้น, อ.สัตว์ ท. ตัวมีเท้าสองและมีเท้าสี่ ในเรือน ของบุคคลนั้น เหล่าใด, อ.สัตว์ ท. เหล่านั้น ย่อมถึง ซึ่งความเป็นสัตว์มีสัตว์บอดเป็นต้น ดังนี้ อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ อ.อรรถว่า ครั้นเมื่อไฟผู้ไหม้ อื่น แม้ไม่มีอยู่ อ.ไฟคือสายฟ้า ตกแล้ว ย่อมไหม้ หรือ หรือว่า อ.ไฟผู้ชำระ อันตั้งขึ้นแล้ว ตามธรรมดา แห่งตน ย่อมไหม้นั่นเทียว สองสามครั้ง ในปีหนึ่ง ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **อคฺคิ ฑหติ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า อ.พระดำรัสว่า **นิรยำ โส อุปปชฺชติ** ดังนี้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสแล้ว เพื่ออันทรงแสดงซึ่งนรกอันอันบุคคลแม้ถึงซึ่งแห่งฐานะ ท. สิบ เหล่านี้หนา - ฐานะอย่างใดอย่างหนึ่ง ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วนั่นเทียวแล้วพึงถึงในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม โดยส่วนเดียว ดังนี้ แห่งบทว่า **นิรยำ** ดังนี้เป็นต้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ความพิสดารว่า สมัยหนึ่ง พระธิดาของพระเจ้าโกฬิยวงศ์ พระนามว่าสุปปวาสาทรงครรภ์อยู่ ๗ ปี มีครรภ์หลงอยู่ ๗ วัน ถูกเวทนาอันกล้าเผ็ดร้อนถูกต้องแล้ว ทรงอดกลั้นทุกข์นั้นไว้ได้ด้วยความตรึก ๓ ประการนี้ คือ (๑) พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงแสดงธรรมเพื่อละทุกข์แห่งรูปนี้นั่นแล ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงตรัสรู้เองโดยชอบหนอ (๒) พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้ปฏิบัติเพื่อละทุกข์แห่งรูปนี้นั่นแล เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้วหนอ (๓) พระนิพพานซึ่งเป็นที่ไม่มีทุกข์เห็นปานนี้ เป็นสุขดีหนอ ทรงส่งพระสวามีไปสำนักพระบรมศาสดา เมื่อพระสวามีนั้นกราบทูลการถวายบังคมพระบรมศาสดาตามคำรัสของพระนางแล้ว ในขณะที่พระบรมศาสดาตรัสว่า ขอให้พระนางสุปปวาสาพระธิดาเจ้าโกฬิยวงศ์จงเป็นผู้มีความสำราญหายประชวร จงประสูติพระโอรสผู้หาโรคมิได้เถิด ดังนี้นั่นเอง ก็ทรงพระสำราญ หายประชวร ประสูติพระโอรสผู้หาโรคมิได้ ทรงนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขแล้วได้ถวายทานใหญ่ตลอด ๗ วัน ฯ แม้พระโอรสของพระนางก็ถือธมกรกกรองน้ำถวายพระสงฆ์ได้ ตั้งแต่วันที่ประสูติแล้ว ฯ ในกาลต่อมา พระโอรสนั้นเสด็จออกผนวช บรรลุพระอรหัตแล้ว ฯ

พระเทพปริยัติโมลี สุรเตโช วัดราชโอรสาราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ.๓
วิชา แปลมคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. มยํ กึ นุ กโรมาติ ภุมฺมฏฺฐกเทเว อาทึ กตฺวา ยาว อกนิฏฺฐพฺรหฺมโลกา สพฺพเทวตา สกฺการํ กรึสุ ฯ ตตฺถ นาคา โยชนิกานิ ฉตฺตาติฉตฺตานิ อุกฺขิปึสุ ฯ เอวํ เหฏฺฐา นาคา ภูมิตเล มนุสฺสา รุกฺขคจฺฉปพฺพตาทีสุ ภุมฺมฏฺฐกเทวตา อนฺตลิกฺเข อากาสฏฺฐกเทวตาติ นาคภวนํ อาทึ กตฺวา จกฺกวาฬปริยนฺตน ยาว พฺรหฺมโลกา ฉตฺตาติ ฉตฺตานิ อุสฺสาปิตานิ อเหสุ ฯ ฉตฺตนฺตเรสุ ธชา ธชนฺตเรสุ ปตากา เตสํ อนฺตรนฺตรา ปุปฺผทามวาสจุณฺณธูปาทิสกฺกาโร อโหสิ ฯ สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตา เทวปุตฺตา ฉณเวสํ คเหตฺวา อุคฺโฆสยมานา อากาเส วิจรึสุ ฯ ตโยเว กิร สมาคมา มหนฺตา อเหสุ ยมก-ปาฏิหาริยสมาคโม เทโวโรหณสมาคโม อยํ คงฺโคโรหณสมาคโมติ ฯ ปรตีเร พิมฺพิสาโรปิ ลิจฺฉวีหิ กตสกฺการโต ทฺวิคุณํ สกฺการํ สชฺเชตฺวา ภควโต อาคมนํ อุทิกฺขมาโน อฏฺฐาสิ ฯ สตฺถา คงฺคาย อุโภสุ ปสฺเสสุ ราชูนํ มหนฺตํ ปริจฺจาคํ โอโลเกตฺวา นาคาทีนญฺจ อชฺฌาสยํ วิทิตฺวา เอเกกาย นาวาย ปญฺจปญฺจภิกฺขุสตปริวารํ เอเกกํ นิมฺมิตพุทฺธํ มาเปสิ ฯ โส เอเกกสฺส เสตจฺฉตฺตสฺส เจว กปฺปรุกฺขสฺส จ มาลาปุปฺผทามสฺส จ เหฏฺฐา นาคคณปริวุโต โหติ ฯ กมฺมฏฺฐานเทวตาทีสุปิ เอเกกสฺมึ โอกาเส สปริวารํ เอเกกं นิมฺมิตพุทฺธํ มาเปสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๙๒ - ๙๓)

แปล โดยอรรถ

๒. ภิกฺขู ตถาคตสฺส อาโรเจสุ์ ภนฺเต ธมฺมารามสฺส ตุมฺเหสุ สิเนหมตฺตมฺปิ นตฺถิ สตฺถา กิร ปรินิพฺพายิสฺสติ กึ นุ โข กริสฺสามาติ อมฺเหหิ สทฺธึ สมฺมนฺตนมตฺตมฺปิ น กโรตีติ ฯ สตฺถา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา สจฺจํ กิร ตฺวํ เอวํ กโรสีติ ปุจฺฉิ ฯ สจฺจํ ภนฺเตติ ฯ กึการณาติ ฯ ตุมฺเห กิร จาตุมฺมาสจฺจเยน ปรินิพฺพายิสฺสถ อหญฺจมฺหิ อวีตราโค ตุมฺเหสุ ธรนฺเตสฺเยว วายมิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณิสฺสามีติ ตุมฺเหหิ เทสิตํ ธมฺมํ อาวชฺชามิ จินฺเตมิ อนุสฺสรามีติ ฯ สตฺถา สาธุ สาธูติ ตสฺส สาธุการํ ทตฺวา ภิกฺขเว อญฺเญนปิ มยิ สิเนหวนฺเตน ภิกฺขุนา ธมฺมารามสทิเสเนว ภวิตพฺพํ น หิ มยฺหํ มาลาคนฺธาทีหิ ปูชํ กโรนฺตา ปูชํ กโรนฺติ นาม ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺชนฺตาเยว มํ ปูเชนฺติ นามาติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ธมฺมาราโม ธมฺมรโต ธมฺมํ อนุวิจินฺตยं
ธมฺมํ อนุสฺสรํ ภิกฺขุ สทฺธมฺมา น ปริหายตีติ ฯ

ตตฺถ นิวาสนตฺเถน สมถวิปสฺสนาธมฺโม อารามโม อสฺสาติ ธมฺมารามโม ตสฺมึเยว ธมฺเม รโตติ ธมฺมรโต ตสฺเสว ธมฺมสฺส ปุนปฺปุนํ จินฺตนตาย ธมฺมํ อนุวิจินฺตยํ ตํ ธมฺมํ อาวชฺชนฺโตติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย อฏฺฐโม ภาโค/หน้า ๕๙ - ๖๐)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.เทวดาทั้งปวง ท. กระทำ ซึ่งเทวดาผู้ดำรงอยู่ที่ภาคพื้น ท. ให้เป็นต้น เพียงใด แต่พรหมโลกชั้นอกนิฏฐะ คิดแล้วว่า อ.เรา ท. จะกระทำ ซึ่งอะไร หนอ ดังนี้ กระทำแล้ว ซึ่งสักการะ ฯ อ. - ในมนุษย์และอมนุษย์ ท. เหล่านั้นหนา - นาค ท. ยกขึ้นแล้ว ซึ่งฉัตรและฉัตรซ้อน ท. อันมีโยชน์หนึ่งเป็นประมาณ (อันประกอบแล้วด้วยโยชน์หนึ่ง) ฯ อ.ฉัตรและฉัตรซ้อน ท. เป็นฉัตรอันมนุษย์และอมนุษย์ ท. คือ อ.นาค ท. ในภายใต้ อ.มนุษย์ ท. บนพื้นแห่งแผ่นดิน อ.เทวดาผู้ดำรงอยู่บนภาคพื้น ท. ในที่ ท. มีต้นไม้และกอไม้และภูเขาเป็นต้น อ.เทวดาผู้ดำรงอยู่ในอากาศ ท. ในอากาศเป็นที่เห็นซึ่งรูปในระหว่าง ให้ยกขึ้นแล้ว กระทำ ซึ่งภพแห่งนาค ให้เป็นต้น เพียงใดแต่ พรหมโลก โดยภูมิภาคอันมีจักรวาฬเป็นที่สุดรอบ ได้เป็นแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ฯ อ.ธงชาย ท. ได้มีแล้ว ในระหว่างแห่งฉัตร ท. อ.ธงแผ่นผ้า ท. ได้มีแล้ว ในระหว่างแห่งธงชาย ท. อ.สักการะมีพวงแห่งดอกไม้และจุณเป็นเครื่องอบและธูปเป็นต้น ได้มีแล้ว ในระหว่าง ๆ แห่งธงชายและธงแผ่นผ้า ท. เหล่านั้น ฯ อ.เทพบุตร ท. ผู้ประดับแล้วด้วยเครื่องประดับทั้งปวง ถือเอาแล้ว ซึ่งเพศแห่งบุคคลผู้เล่นซึ่งมหรสพ เที่ยวป่าวร้องอยู่แล้ว ในอากาศ ฯ ได้ยินว่า อ.สมาคม ท. สาม นั่นเทียว คือ อ.สมาคมในกาลเป็นที่กระทำซึ่งยมกปาฏิหาริย์ อ.สมาคมในกาลเป็นที่เสด็จลงจากเทวโลก อ.สมาคมในกาลเป็นที่เสด็จลงสู่แม่น้ำชื่อว่าคงคานี้ เป็นสมาคมใหญ่ ได้เป็นแล้ว ฯ แม้ อ.พระเจ้าพิมพิสาร ทรงจัดแจงแล้ว ซึ่งสักการะ อันคูณด้วยสองกว่าสักการะอันอันเจ้าลิจฉวี ท. กระทำแล้ว ได้ประทับยืนทอดพระเนตรอยู่แล้ว ซึ่งการเสด็จมาแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่ฝั่งอื่น ฯ อ.พระศาสดา ทรงแลดูแล้ว ซึ่งการบริจาค อันใหญ่ของพระราชา ท. ที่ข้าง ท. ทั้งสอง แห่งแม่น้ำชื่อว่าคงคาด้วย ทรงทราบแล้ว ซึ่งอัธยาศัยของอมนุษย์ ท. มีนาคเป็นต้นด้วย ทรงเนรมิตแล้ว ซึ่งพระพุทธเจ้าอันพระองค์ทรงเนรมิตแล้วองค์หนึ่ง ๆ ผู้มีร้อยแห่งภิกษุห้าห้าเป็นบริวาร ในเรือลำหนึ่ง ๆ ฯ อ.พระพุทธเจ้าอันพระองค์ทรงเนรมิตแล้วนั้น ผู้อันหมู่แห่งนาคแวดล้อมแล้ว เป็นผู้ประทับนั่งแล้ว ในภายใต้แห่งฉัตรอันขาว

คันหนึ่ง ๆ ด้วยนั่นเทียว แห่งต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง ๆ ด้วย แห่งพวงแห่งระเบียบและดอกไม้พวงหนึ่ง ๆ ด้วย ย่อมเป็น ฯ อ.พระศาสดา ทรงเนรมิตแล้ว ซึ่งพระพุทธเจ้าอันพระองค์ทรงเนรมิตแล้ว องค์หนึ่ง ๆ ผู้เป็นไปกับด้วยบริวาร ในโอกาสหนึ่ง ๆ ในเทวดา ท. แม้มีเทวดาผู้ดำรงอยู่ที่ภาคพื้นเป็นต้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลพระตถาคตว่า พระพุทธเจ้าข้า พระธรรมาราม มิได้มีแม้เพียงความรักในพระองค์ ไม่ทำแม้เพียงการปรึกษากับพวกข้าพระองค์ว่า ข่าวว่า พระบรมศาสดาจักปรินิพพาน พวกเราจักทำอย่างไรหนอแล ดังนี้ ฯ พระบรมศาสดารับสั่งให้เรียกเธอมาแล้วตรัสถามว่า ข่าวว่า เธอทำอย่างนั้น จริงหรือ ฯ พระธรรมาราม กราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า ฯ เพราะเหตุไร ฯ เธอจึงกราบทูลว่า ข่าวว่า ล่วงไปอีก ๔ เดือน พระองค์จักปรินิพพาน ก็ข้าพระองค์ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากราคะ เมื่อพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่นี่แหละ ข้าพระองค์จักพยายามบรรลุพระอรหัตให้ได้ เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์จึงใคร่ครวญคิดถึง หวนระลึกถึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงแล้วอยู่ ฯ พระบรมศาสดาประทานสาธุการแก่เธอว่า ดีละ ๆ แล้วตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีความรักในเราแม้รูปอื่น ต้องเป็นเหมือนภิกษุธรรมารามนี่แหละแท้จริง ภิกษุทั้งหลายเมื่อทำการบูชาเรา ด้วยมาลัยและของหอมเป็นต้น ไม่ชื่อว่าทำการบูชาเราเลย ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมเท่านั้น จึงจะชื่อว่าบูชาเรา ดังนี้ แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

ภิกษุผู้มีธรรมเป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในธรรม
ครุ่นคิดถึงธรรม หวนระลึกถึงธรรมอยู่ ย่อมไม่
เสื่อมจากพระสัทธรรม ฯ

พึงทราบวิเคราะห์ในบทเหล่านั้นว่า ธรรมคือสมถะและวิปัสสนา เป็นที่มายินดี เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องอยู่ประจำ ของภิกษุนั้น เพราะเหตุนั้น ภิกษุนั้น จึงชื่อว่าผู้มีธรรมเป็นที่มายินดี ภิกษุใด ยินดีแล้วในธรรมนั้นนั่นแหละ เพราะเหตุนั้น ภิกษุนั้น จึงชื่อว่า ผู้ยินดีแล้วในธรรม ชื่อว่าผู้ครุ่นคิดถึงธรรม เพราะคิดถึงธรรมนั้นนั่นแลบ่อย ๆ อธิบายว่า ใคร่ครวญถึงธรรมนั้นอยู่ดังนี้ ฯ

พระราชปริยัติเมธี ธมฺมเสฏฺโฐ วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๓๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพปิ เทวทตฺโต นานปฺปกาเรเนว มยฺหํ วธาย ปริสกฺกีติ วตฺวา กุรุงฺคชาตกาทีนิ กเถตฺวา ภิกฺขเว อจฺจนฺตทุสฺสีลปุคฺคลํ นาม ทุสฺสีลฺยการณา อุปฺปนฺนา ตณฺหา มาลุวา วิย สาลํ ปริโยนทฺธิตฺวา สมฺภณฺชมานา นิรยาทีสุ ปกฺขิปตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ยสฺส อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยํ มาลุวา สาลมิโวตฺถตํ
กโรติ โส ตถตฺตานํ ยถา นํ อิจฺฉตี ทิโสติ ฯ

ตตฺถ อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยนฺติ เอกนฺตทุสฺสีลภาโว ฯ คิหี วา ชาติโต ปฏฺฐาย ทส อกุสลกมฺมปเถ กโรนฺโต ปพฺพชิโต วา อุปสมฺปนฺนทิวสโต ปฏฺฐาย ครุกาปตฺตึ อาปชฺชมาโน อจฺจนฺตทุสฺสีโล นาม ฯ อิธ ปน โย ทฺวีสุ ตีสุ อตฺตภาเวสุ ทุสฺสีโล เอตสฺส คติยา อาคตํ ทุสฺสีลภาวํ สนฺธายเตตํ วุตฺตํ ฯ ทุสฺสีลภาโวติ เจตฺถ ทุสฺสีลสฺส ฉ ทฺวารานิ นิสฺสาย อุปฺปนฺนา ตณฺหา เวทิตพฺพา ฯ มาลุวา สาลมิโวตฺถตนฺติ ยสฺส ปุคฺคลสฺส ตณฺหาสงฺขาตํ ทุสฺสีลฺยํ ยถา นาม มาลุวา สาลํ โอตฺถตํ เทเว วสฺสนฺเต ปตฺเตหิ อุทกํ ปฏิจฺฉิตฺวา สมฺภณฺชนวเสน สพฺพตฺถกเมว ปริโยนทฺธติ เอวํ อตฺตภาวํ โอตฺถตํ ปริโยนทฺธิตฺวา ฐิตํ ฯ โส มาลุวาย สมฺภณฺชิตฺวา ภูมิยํ ปาตียมาโน รุกฺโข วิย ตาย ทุสฺสีลฺยสงฺขาตาย ตณฺหาย สมฺภณฺชิตฺวา อปายเยสุ ปาตียมาโน ยถา นํ อนตฺถกามโม ทิโส อิจฺฉติ ตถา อตฺตานํ กโรติ นามาติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๑๙ - ๒๐)

แปล โดยอรรถ

๒. เอกสฺมึ หิ สมเย เวสาลี อิทฺธา อโหสิ ผีตา พหุชนา อากิณฺณมนุสฺสา ฯ ตตฺถ หิ วาเรน รชฺชํ กโรนฺตานํ ขตฺติยานเมว สตฺตสตาธิกานิ สตฺต สหสฺสานิ สตฺต จ ขตฺติยา อเหสุ ฯ เตสํ วสนตฺถาย ตตฺตกาเยว ปาสาทา ตตฺตกาเนว กูฏาคารานิ อุยฺยาเน วิหารตฺถาย ตตฺตกาเยว อารามา จ โปกฺขรณิโย จ อเหสุ ฯ สา อปเรน สมเยน ทุพฺภิกฺขา อโหสิ ทุสฺสสฺสา ฯ ตตฺถ ฉาตกโทเสน ปฐมํ ทุคฺคตมนุสฺสา กาลมกํสุ ฯ เตสํ ตตฺถ ตตฺถ ฉฑฺฑิตานํ กุณปานํ คนฺเธน อมนุสฺสา นครํ ปวิสึสุ ฯ อมนุสฺสุปทฺทเวน พหุตรา กาลมกํสุ ฯ เตสํ กุณปคนฺธปฏิกูลตาย สตฺตานํ อหิวาตกโรโค อุปฺปชฺชิ ฯ เอวํ ทุพฺภิกฺขภยํ อมนุสฺสภยํ โรคภยนฺติ ตีณิ ภยานิ อุปฺปชฺชึสุ ฯ นครวาสิโน สนฺนิปติตฺวา ราชานํ อาหํสุ มหาราช อิมสฺมึ นคเร ตีณิ ภยานิ อุปฺปนฺนานิ อิโต ปุพฺเพ ยาว สตฺตมา ราชปริวฏฺฏา เอวรูปํ ภยํ นาม น อุปฺปนฺนปุพฺพํ ธมฺมิกราชูนํ หิ กาเล เอวรูปํ ภยํ น อุปฺปชฺชตีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๘๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ.เธอ ท. เป็นผู้นั่งประชุมพร้อมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อะไรหนอ ย่อมเป็น ในกาลนี้ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า อ.ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งประชุมกันแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว ชื่อนี้ ย่อมเป็น ในกาลนี้ ดังนี้ อันภิกษุ ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ.เทวทัต ย่อมตะเกียกตะกาย (พยาม) เพื่ออันฆ่าซึ่งเรา โดยประการต่าง ๆ ในกาลนี้นั่นเทียว หามิได้ อ.เทวทัต ตะเกียกตะกาย แล้ว เพื่ออันฆ่าซึ่งเรา โดยประการต่าง ๆ นั่นเทียว แม้ในกาลก่อน ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งชาดก ท. มีกุรุงคชาดกเป็นต้น ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ.ตัณหา อันเกิดขึ้นแล้ว เพราะเหตุแห่งความเป็นแห่งบุคคลผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว รวบรัดหักรานอยู่ ชื่อซึ่งบุคคลผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว ล่วงส่วนที่สุด ย่อมใส่เข้า ในอบายภูมิ ท. สี่ มีนรกเป็นต้น ราวกะ อ.เถาย่านทราย รัดรึงหักรานอยู่ ซึ่งต้นสาละ ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ.ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว
ล่วงส่วนที่สุด ของบุคคลใด ท่วมทับแล้ว (ซึ่งอัตภาพ)
เพียงดัง อ.เถาย่านทราย ครอบคลุมอยู่ ซึ่งต้นสาละ
(ครอบคลุมแล้ว * ซึ่งต้นสาละ) อ.บุคคลนั้น ย่อมกระทำ
ซึ่งตน-อ.โจรผู้ปรากฏ [๒] ย่อมปรารถนา ซึ่งบุคคลนั้น
ฉันใด-ฉันนั้น ดังนี้ ฯ

---

* โอตฺถต์ เป็น วิเสสนลิงฺควิปลาส ของ มาลุวา

[๒] ทิส-หึสาอปฺปิติกฺเถ-ทิสติ หึสติ ปเร วา น ปิยายติ ปเรหิ วา น ปิยายิตพฺโพติ ทิโส, หิฏฺโจ ขโมย, โจร, ข้าศึก (ธาตวัตถสังคหะปาฐะนิสสยะ ข้อ ๑๔๓ หน้า ๑๔๔)

อ.ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว โดยส่วนเดียว ชื่อว่า **อจฺจนฺตทุสฺสีลฺย** ในพระคาถานั้น ฯ อ.บุคคลผู้เป็นคฤหัสถ์ กระทำอยู่ ซึ่งอกุศลกรรมบถ ท. สิบ จำเดิมแต่การเกิดหรือหรือว่าผู้เป็นบรรพชิต ต้องอยู่ ซึ่งอาบัติหนัก จำเดิมแต่วันแห่งตนอุปสมบทแล้ว ชื่อว่า เป็นบุคคลผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้วล่วงส่วนที่สุด ย่อมเป็น ฯ แต่ว่า อ.บทว่า **อจฺจนฺตทุสฺสีลฺย** นี้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว ในพระคาถานี้ หมายถึงซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว อันมาแล้วตามคติแห่ง - อ.บุคคลใด เป็นผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้วในอัตภาพ ท. สอง สาม ย่อมเป็น-บุคคลนั้น ฯ ก็ อ.ตัณหา อันอาศัยซึ่งทวาร ท. หก เกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้ว อันบัณฑิตพึงทราบ ในบทนี้ว่า **ทุสฺสีลภาโว** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า อ.ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีศีลอันโทษประทุษร้าย อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าตัณหาของบุคคลใด ท่วมทับแล้ว คือว่า ห่อหุ้ม ซึ่งอัตภาพตั้งอยู่แล้ว - อ.เถาย่านทราย ครอบคลุมแล้ว ซึ่งต้นสาละ คือว่า ครั้นเมื่อฝนตกอยู่ ย่อมหุ้มห่อ หมดทุกส่วนนั่นเทียว ด้วยสามารถแห่งการรับซึ่งน้ำด้วยใบ ท. แล้วจึงหักราน ชื่อฉันใด-ฉันนั้น ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **มาลุวา สาลมิโวตฺถตํ** ดังนี้ ฯ อ.อธิบายว่า อ.บุคคลนั้น คือว่า ผู้อันตัณหา อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าความเป็นแห่งบุคคลผู้มีศีลอันโทษประทุษร้ายแล้วนั้น หักรานแล้วให้ตกไปอยู่ ในอบาย ท. ราวกะ อ.ต้นไม้ อันอันเถาย่านทรายหักรานแล้วให้ล้มลงบนพื้นดิน ชื่อว่า ย่อมกระทำ ซึ่งตน - อ.โจรผู้ปรากฏ ผู้อันใคร่ต่อความพินาศ ย่อมปรารถนา ซึ่งบุคคลนั้น ฉันใด - ฉันนั้น ดังนี้ อันบัณฑิตพึงทราบ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ความพิสดารว่า สมัยหนึ่ง เมืองเวสาลี ได้เป็นเมืองมั่งคั่ง กว้างขวาง มีประชาชนมาก มีมนุษย์เกลื่อนกล่น ฯ ก็ ในเมืองเวสาลีนั้น ได้มีเฉพาะกลุ่มชนชั้นกษัตริย์ ผู้ผลัดกันครองราชสมบัติถึงเจ็ดพันเจ็ดร้อยเจ็ดพระองค์ ฯ ได้มีปราสาทจำนวนเท่านั้นเหมือนกัน เพื่อประโยชน์เป็นที่ประทับของกษัตริย์เหล่านั้น เรือนยอดก็มีจำนวนเท่านั้นเหมือนกัน สถานที่รื่นรมย์และสระโบกขรณีก็มีจำนวนเท่านั้นเหมือนกัน เพื่อประโยชน์เป็นที่พักผ่อนในพระอุทยาน ฯ สมัยต่อมา เมืองเวสาลีนั้น ได้เกิดอดยาก ข้าวกล้าเสียหาย ฯ พวกชาวบ้านที่ขัดสน ในเมืองเวสาลีนั้นล้มตายก่อน เพราะโทษอันเกิดจากความหิวโหย ฯ พวกอมนุษย์ พากันเข้าไปยังพระนคร

เพราะกลิ่นซากศพของพวกชาวบ้านเหล่านั้น ที่ถูกทองทิ้งตามสถานที่นั้น ๆ ฯ พวกชาวบ้านตายกันเป็นจำนวนมากกว่ามาก เพราะอุปัททวะอันเกิดจากอมนุษย์ ฯ เพราะบ้านเมืองสกปรกด้วยกลิ่นซากศพของชาวบ้านเหล่านั้น เกิดอหิวาตกโรคแก่สัตว์ทั้งหลาย ฯ ได้เกิดภัย ๓ ชนิด คือ ทุพภิกขภัย อมนุสสภัย โรคภัย ด้วยประการฉะนี้ ฯ พวกชาวเมืองชุมนุมกันแล้ว กราบทูลพระราชาว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ภัย ๓ ชนิด เกิดขึ้นแล้วในนครนี้ ในสมัยก่อนแต่นี้ไปจนกระทั่งเจ็ดชั่วรัชกาล ขึ้นชื่อว่าภัยแบบนี้ไม่เคยเกิดขึ้น เพราะว่าในรัชกาลแห่งพระราชาผู้ทรงธรรมทั้งหลาย ภัยแบบนี้ย่อมไม่เกิดขึ้น ดังนี้ ฯ

พระราชปริยัติเมธี ธมฺมเสฏฺโฐ วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
วิชา แปลมคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สา สาธุ เทวาติ วุตฺตนเยเนว สพฺพํ กตฺวา ปุน ตสฺส สิริคพฺภํ โอภาสยมานา อากาเส ฐตฺวา โก เอโสติ วุตฺเต อหนฺเต จตุตฺถทฺวารโกฏฺฐเก อธิวตฺถา อนฺธพาลเทวตา มยา อนฺธพาลตาย ยํ ตุมฺหากํ สนฺติเก กถิตํ ตํ เม ขมถ สกฺกสฺส หิ เม วจเนน จตุปญฺญาสโกฏิธนํ สหริตฺวา ตุจฺฉคพฺภปูรเณน ทณฺฑกมฺมํ กตํ วสนฏฺฐานํ อลภมานา กิลมามีติ อาห ฯ อนาถปิณฺฑิโก จินฺเตสิ อยํ เทวตา ทณฺฑกมฺมํ เม กตนฺติ วทติ อตฺตโน จ โทสํ ปฏิชานาติ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส นํ ทสฺเสสฺสามีติ ฯ โส ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา ตาย กตกมฺมํ สพฺพํ อาโรเจสิ ฯ เทวตา สตฺถุ ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภนฺเต ยํ มยา อนฺธพาลตาย ตุมฺหากํ คุเณ อชานิตฺวา ปาปกํ วจนํ วุตฺตํ ตํ เม ขมถาติ สตฺถารํ ขมาเปตฺวา มหาเสฏฺฐึ ขมาเปสิ ฯ สตฺถา กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากวเสเนว เสฏฺฐิญฺเจว เทวตญฺจ โอวทนฺโต อิธ คหปติ ปาปปุคฺคโลปิ ยาว ปาปํ น ปจฺจติ ตาว ภทฺรานิ ปสฺสติ ยทา ปนสฺส ปาปํ ปจฺจติ ตทา ปาปเมว ปสฺสติ ภทฺรปุคฺคโลปิ ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ ตาว ปาปานิ ปสฺสติ ยทา ปนสฺส ภทฺรํ ปจฺจติ ตทา ภทฺรเมว ปสฺสตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

ปาโปปิ ปสฺสตี ภทฺรํ ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ อถ (ปาโป) ปาปานิ ปสฺสติ
ภทฺโรปิ ปสฺสตี ปาปํ ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ภทฺรํ อถ (ภทฺโร) ภทฺรานิ ปสฺสตีติ ฯ

(ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปณฺฑิตวคฺโค ภาโค/หน้า ๑๒ - ๑๓)

แปล โดยอรรถ

๒. อถ นं ฆรณี นาม นนฺทมาตา เอกา อนาคามิอุปาสิกา อุปสงฺกมิตฺวา ภนฺเต มาทิสาย ธีตริ วิชฺชมานาย ตุมฺหากं กิลมนกิจฺจं นตฺถิ อหं ปาฏิหาริยं กริสฺสามีติ อาห ฯ กถं กริสฺสสิ ฆรณีติ ฯ ภนฺเต เอกสฺมึ จกฺกวาฬคพฺเภ มหาปถวึ อุทกं กตฺวา อุทกสกุณิกา วิย นิมุชฺชิตฺวา ปาจีนจกฺกวาฬมุขวฏฺฏิยं อตฺตานं ทสฺเสสฺสามิ ตถา ปจฺฉิมอุตฺตรทกฺขิณจกฺกวาฬมุขวฏฺฏิยं ตถา มชฺเฌ อถ มหาชนา มं ทิสฺวา กา เอสาติ วุตฺเต วกฺขนฺติ ฆรณี นาเมสา อยं ตาว เอกิสฺสา อิตฺถิยา อานุภาโว พุทฺธานं อานุภาโว ปน กีทิโส ภวิสฺสตีติ เอวं ติตฺถิยา ตุมฺเห อทิสฺวา ว ปลายิสฺสนฺตีติ ฯ อถ นं สตฺถา ชานามิ เต ฆรณี เอวรูปं ปาฏิหาริยं กาตุं สมตฺถภาวं น ปนายं ตวตฺถาย พุทฺโธ มาลาปุโฏติ วตฺวา ปฏิกฺขิปิ ฯ สา น เม สตฺถา อนุชานาติ อทฺธา มยา อุตฺตริตรं ปาฏิหาริยं กาตุं สมตฺโถ อญฺโญ อตฺถีติ เอกมนฺตं อฏฺฐาสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๗๖)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.เทวดานั้น รับพร้อมแล้วว่า ข้าแต่เทพ อ.ดีละ ดังนี้ กระทำแล้ว ซึ่งกรรมทั้งปวง โดยนัย (อันท้าวสักกะ) ตรัสแล้วนั่นเทียว ยังห้องอันประกอบแล้วด้วยสิริ ของเศรษฐีชื่อว่าอนาถ-บิณฑิกะนั้น ให้สว่างอยู่ อีก ยืนแล้ว ในอากาศ ครั้นเมื่อคำว่า อ.บุคคลนั่น คือ อ.ใคร (อ.บุคคลนั่น เป็นใคร ย่อมเป็น) ดังนี้ อันเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะนั้น กล่าวแล้ว กล่าวแล้วว่า อ.ข้าพเจ้า เป็นเทวดาผู้โง่เพียงดังคนบอด ผู้สิงอยู่แล้ว ที่ซุ้มแห่งประตูที่สี่ ของท่าน ย่อมเป็น อ.คำใด อันข้าพเจ้า กล่าวแล้ว ในสำนักของท่าน เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้โง่เพียงดังคนบอด อ.ท่าน ขอจงอดโทษ ซึ่งคำนั้น แก่ข้าพเจ้า เพราะว่า อ.ทัณฑกรรม อันข้าพเจ้า กระทำแล้ว ด้วยการรวบรวมซึ่งทรัพย์มีโกฏิห้าสิบสี่เป็นประมาณแล้วจึงยังห้องอันเปล่าให้เต็ม ตามคำของท้าวสักกะ อ.ข้าพเจ้า ไม่ได้อยู่ ซึ่งที่เป็นที่อยู่ ย่อมลำบาก ดังนี้ ฯ อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ คิดแล้วว่า อ.เทวดานี้ ย่อมกล่าวว่า อ.ทัณฑกรรม อันเรา กระทำแล้ว ดังนี้ด้วย ย่อมรู้เฉพาะ ซึ่งโทษของตนด้วย อ.เรา จักแสดง ซึ่งเทวดานั้น แก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้ ฯ อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะนั้น นำไปแล้ว ซึ่งเทวดานั้น สู่สำนักของพระศาสดา กราบทูล ซึ่งกรรมอันเทวดานั้น กระทำแล้ว ทั้งปวง ฯ อ.เทวดา หมอบลงแล้ว ด้วยเศียรเกล้า ที่พระบาท ท. ของพระศาสดา กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.คำอันชั่วใด อันข้าพระองค์ ไม่รู้แล้ว ซึ่งคุณ ท. ของพระองค์ กล่าวแล้ว เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้โง่เพียงดังคนบอด อ.พระองค์ ขอจงอดโทษ ซึ่งคำนั้น แก่ข้าพระองค์ ดังนี้ ยังพระศาสดา ให้อดโทษแล้ว ยังมหาเศรษฐี ให้อดโทษแล้ว ฯ อ.พระศาสดา เมื่อจะทรงกล่าวสอน ซึ่งเศรษฐีด้วยนั่นเทียว ซึ่งเทวดาด้วย ด้วยสามารถแห่งวิบากแห่งกรรม ท. ทั้งดีทั้งชั่วนั่นเทียว ตรัสแล้วว่า ดูกรคฤหบดี แม้ อ.บุคคลผู้ชั่ว ในโลกนี้ ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันชั่ว ท. ว่าเป็นกรรมอันเจริญ อ.กรรมอันชั่ว ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด - เพียงนั้น แต่ว่า อ.กรรมอันชั่ว ของบุคคลผู้ชั่วนั้น ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด อ.บุคคลผู้ชั่วนั้น ย่อมเห็น

ซึ่งกรรมอันชั่ว ว่าเป็นกรรมอันชั่วนั่นเทียว ในกาลนั้น แม้ อ.บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ท. ว่าเป็นกรรมอันชั่ว อ.กรรมอันเจริญ ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด - เพียงนั้น แต่ว่า อ.กรรมอันเจริญ ของบุคคลผู้เจริญนั้น ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด อ.บุคคลผู้เจริญนั้น ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันเจริญนั่นเทียว ในกาลนั้น ดังนี้ เมื่อจะทรงสืบต่อซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม ได้ตรัส ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

> แม้ อ.บุคคลผู้ชั่ว ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันชั่ว ว่าเป็นกรรมอันเจริญ - อ.กรรมอันชั่ว ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด-เพียงนั้น แต่ว่า อ.กรรมอันชั่ว (ของบุคคลผู้ชั่วนั้น) ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด (อ.บุคคลผู้ชั่ว) ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันชั่ว ท.ว่าเป็นกรรมอันชั่ว ในกาลนั้น แม้ อ.บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันชั่ว - อ.กรรมอันเจริญ ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด-เพียงนั้น แต่ว่า อ.กรรมอันเจริญ (ของบุคคลผู้เจริญนั้น) ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด (อ.บุคคลผู้เจริญ) ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ท. ว่าเป็นกรรมอันเจริญ ในกาลนั้น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ครั้นนั้น อุบาสิกา ผู้เป็นอนาคามี คนหนึ่ง ผู้นันทมาตุ* ชื่อว่าสุรณี เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดาพระองค์นั้นแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อธิดาเช่นหม่อมฉัน มีอยู่ กิจที่ทำให้พระองค์ลำบาก ไม่มี หม่อนฉันจักทำปาฏิหาริย์ (แทน) ฯ พระบรมศาสดา ตรัสถามว่า เธอจักกระทำอย่างไร สุรณี ฯ นางกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉัน จักทำมหาปฐพีในห้องจักรวาฬหนึ่ง ให้เป็นน้ำ แล้วดำลงเหมือนนางนกเป็ดน้ำแสดงตนให้ปรากฏที่ขอบปากจักรวาฬ ด้านทิศตะวันออก ที่ขอบปากจักรวาฬด้านทิศตะวันตก ทิศเหนือและทิศใต้ ก็เหมือนกัน

---

* คำว่า นนฺทมาตา = นันทมาตุ เป็นคำยกย่องสตรีผู้ทำคุณประโยชน์แก่สังคมอย่างกว้างขวางในสมัยพุทธกาล เช่น นางอุตตรานันทมาตุ, นางเวฬุกัณฑกี นันทมาตุ เป็นต้น

ตรงกลางก็เช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนั้น ชนเป็นจำนวนมาก เห็นหม่อมฉันแล้ว เมื่อมีใครพูดขึ้นว่า นั่นใคร ? จักพูดว่า นั่น ชื่อฆรณี อานุภาพของหญิงคนหนึ่ง ยังเพียงนี้ ส่วนอานุภาพของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จักเป็นเช่นไร พวกเดียรถีย์ ไม่ทันเห็นพระองค์เลย จักพากันหนีไปด้วยอาการอย่างนี้ ฯ ลำดับนั้น พระบรมศาสดา ตรัสกะฆรณีนั้นว่า ฆรณี เราทราบอยู่ว่าเธอสามารถกระทำปาฏิหาริย์แบบนี้ได้ แต่ว่าพวงดอกไม้นี้ เขามิได้ผูกไว้เพื่อประโยชน์แก่เธอ ดังนี้แล้วทรงห้ามเสีย ฯ นางฆรณีนั้นคิดว่า พระบรมศาสดา ไม่ทรงอนุญาตแก่เรา คนอื่นที่สามารถกระทำปาฏิหาริย์ยิ่งขึ้นไปกว่าเรามีอยู่แน่นอน แล้วได้ยืน ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง ฯ

พระราชปริยัติเมธี ธมฺมเสฏฺโฐ วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๓๙

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ทารกา มหากสฺสปตฺเถรํ ปจฺฉโต อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา อุปฺปนฺนสิเนหา ปีติเวเคน ปริปุณฺณสรีรา หุตฺวา ปจฺฉิโย โอตาเรตฺวา เถรํ ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา ปูเว ปจฺฉีหิ สทฺธึเยว อุกฺขิปิตฺวา คณฺหถ ภนฺเตติ เถรํ วทึสุ ฯ อถ เน เถโร อาห เอส สตฺถา ภิกฺขุสงฺฆํ คเหตฺวา รุกฺขมูเล นิสินฺโน ตุมฺเห เทยฺยธมฺมํ อาทาย คนฺตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส สวิภาคํ กโรถาติ ฯ เต สาธุ ภนฺเตติ นิวตฺติตฺวา เถเรน สทฺธึเยว คนฺตฺวา ปูเว ทตฺวา โอโลกยมานา เอกมนฺเต จตฺวา ปริโภควาสาเน อุทกํ อทํสุ ฯ ภิกฺขู อุชฺฌายึสุ ทารเกหิ มุโขโลกเนน ภิกฺขา ทินฺนา สมฺมาสมฺพุทฺธํ วา มหาเถเร วา ปูเวหิ อปูจฺฉิตฺวา มหากสฺสปตฺเถรํ ทิสฺวา ปูเว ปจฺฉีหิ สทฺธึเยว อาทาย อาคมึสูติ ฯ สตฺถา เตสํ กถํ สุตฺวา ภิกฺขเว มม ปุตฺเตน มหากสฺสเปน สทิโส ภิกฺขุ ทวมนุสฺสานํ ปิโย โหติ ตสฺส จตุปฺปจฺจยปูชํ กโรนฺติเยวาติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

สีลทสฺสนสมฺปนฺนํ ธมฺมฏฺฐํ สจฺจวาทินํ
อตฺตโน กมฺมกุพฺพานํ ตํ ชโน กุรุเต ปิยนฺติ ฯ

ตตฺถ สีลทสฺสนสมฺปนฺนนฺติ จตุปฺปาริสุทฺธิสีเลน เจว มคฺคผลสมฺปยุตฺเตน จ สมฺมาทสฺสเนน สมฺปนฺนํ ฯ ธมฺมฏฺฐนฺติ นววิเธ โลกุตฺตรธมฺเม ฐิตํ สจฺฉิกตโลกุตฺตรธมฺมนฺติ อตฺโถ ฯ สจฺจวาทินนฺติ จตุนฺนํ สจฺจานํ โสฬสหากาเรหิ สจฺฉิกตตฺตา สจฺจญฺญาเณน สจฺจวาทินํ ฯ อตฺตโน กมฺมกุพฺพานนฺติ อตฺตโน กมฺมํ นาม ติสฺโส สิกฺขา ตา ปูรยมานนฺติ อตฺโถ ฯ ตํ ชโนติ ตํ ปุคฺคลํ โลกิยมหาชโน ปิยํ กโรติ ทฏฺฐกาโม วนฺทิตุกาโม จตุปฺปจฺจเยน ปูเชตุกาโม โหติเยวาติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๑๕๒ - ๑๕๓)

แปล โดยอรรถ

๒. เอวं วิปสฺสิพุทฺธกาเล ปุญฺญกมฺมं กตฺวา ตโต จุโต เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ สංสรนฺโต อิมสฺมึ ภทฺทกปฺเป พาราณสิยं มหาโภเค เสฏฺฐิกุเล นิพฺพตฺติตฺวา พาราณสีเสฏฺฐี นาม อโหสิ ฯ เอกทิวสं ราชุปฏฺฐานं คจฺฉนฺโต ปุโรหิตं ทิสฺวา กึ อาจริย นกฺขตฺตมุหุตฺตं อุปธาเรถาติ อาห ฯ อาม อุปธาเรมิ กึ อญฺญं อมฺหากं กมฺมนฺติ ฯ เตนหิ กีทิสं ชนปทจาริตฺตนฺติ ฯ เอกं ภยं ภวิสฺสตีติ ฯ กึ ภยं นามาติ ฯ ฉาตกภยं เสฏฺฐีติ ฯ กทา ภวิสฺสตีติ ฯ อิโต ติณฺณं สංวจฺฉรานं อจฺจเยนาติ ฯ ตं สุตฺวา เสฏฺฐี พหุं กสิกมฺมं กาเรตฺวา เคเห วิชฺชมานธเนนาปิ ธญฺญเมว คเหตฺวา อฑฺฒเตรสานि โกฏฺฐสตานि กาเรตฺวา สพฺพโกฏฺฐเ วีหึ ปูเรสิ ฯ โกฏฺฐเสสุ อปฺปโหนฺเตสุ จาฏิอาทีนि ปูเรตฺวา อวเสสं ภูมิยं อาวาฏं กตฺวา นิขนิ ฯ นิธานาวเสสं มตฺติกาย สทฺธึ มทฺทิตฺวา ภิตฺติโย ลิมฺปาเปสิ ฯ โส อปเรน สมเยน ฉาตกภเย สมฺปตฺเต ยถานิกฺขิตฺตं ธญฺญं ปริภุญฺชนฺโต โกฏฺฐเสสุ จ จาฏิอาทีสุ จ นิกฺขิตฺตธญฺเญ ปริกฺขีเณ ปริชเน ปกฺโกสาเปตฺวา อาห คจฺฉถ ตาตา ปพฺพตं ปวิสิตฺวา ชีวนฺตา สุภิกฺขกาเล มม สนฺติกं อาคนฺตุกามา อาคจฺฉถ โน เจ ตตฺเถว ชีวถาติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๓๐)

ให้เวลา ๔ ชั่วนาฬิกา กับ ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.เด็กชาย ท. เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระชื่อมหากัสสปะ ผู้มาอยู่ข้างหลัง เป็นผู้มีความรักเกิดขึ้นแล้ว เป็นผู้มีสรีระเต็มรอบแล้ว ด้วยกำลังแห่งปีติ เป็น ยังกระเช้า ท. ให้ข้ามลงแล้ว (วาง) ไหว้แล้ว ซึ่งพระเถระ ด้วยการตั้งไว้เฉพาะซึ่งองค์ห้า ยกขึ้นแล้ว ซึ่งขนม ท. กับด้วยกระเช้า ท. นั่นเทียว กล่าวแล้ว กะพระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ท่าน ขอจงรับ ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ.พระเถระ กล่าวแล้ว กะเด็กชาย ท. เหล่านั้นว่า อ.พระศาสดานั่น พาแล้ว ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ ประทับแล้ว ที่โคนแห่งต้นไม้ อ.เธอ ท. ถือเอาแล้ว ซึ่งไทยธรรม ไปแล้ว จงกระทำ ซึ่งการแบ่งแก่หมู่แห่งภิกษุสงฆ์ ดังนี้ ฯ อ.เด็กชาย ท. เหล่านั้น รับพร้อมเฉพาะแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ดีละ ดังนี้ กลับแล้ว ไปแล้ว กับด้วยพระเถระนั่นเทียว ถวายแล้ว ซึ่งขนม ท. ยืนมองอยู่แล้ว ในที่สุดข้างหนึ่ง ได้ถวายแล้ว ซึ่งน้ำ ในกาลอันเป็นที่สุดแห่งการบริโภค ฯ อ.ภิกษุ ท. เพ่งโทษแล้วว่า อ.ภิกษา อันเด็กชาย ท. ถวายแล้ว ด้วยการแลดูซึ่งหน้า อ.เด็กชาย ท. เหล่านั้น ไม่ถามแล้ว ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ หรือว่า ซึ่งพระเถระผู้ใหญ่ ท. ด้วยขนม ท. เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระชื่อว่ามหากัสสปะ ถือเอาแล้ว ซึ่งขนม ท. กับด้วยกระเช้า ท. นั่นเทียว มาแล้ว ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา สดับแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวของภิกษุ ท.เหล่านั้น ตรัสแล้วว่า ดูกรภิกษุ ท. อ.ภิกษุผู้เช่นกับด้วยมหากัสสปะ ผู้เป็นบุตรของเรา เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ ท. ย่อมเป็น อ.เทวดาและมนุษย์ ท.เหล่านั้น ย่อมกระทำ ซึ่งการบูชาด้วยปัจจัยสี่ แก่มหากัสสปะนั้นนั่นเทียว ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ ว่า

อ.ชน ย่อมกระทำ ซึ่งบุคคลผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีลและ
ทัสสนะ ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ผู้กล่าวซึ่งคำสัตย์โดยปกติ
ผู้กระทำอยู่ซึ่งงานของตนนั้น ให้เป็นที่รัก ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า ผู้ถึงพร้อมแล้ว ด้วยปาริสุทธิศีลสี่ด้วยนั่นเทียว ด้วยสัมมาทัสสนะ อันประกอบพร้อมแล้ว ด้วยมรรคและผลด้วย ดังนี้ แห่ง - ในบท ท. เหล่านั้นหนา - บทแห่งพระคาถาว่า **สีลทสฺสนสมฺปนฺนํ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ผู้ตั้งอยู่แล้ว ในธรรมอันเป็นโลกุตตระ อันมีอย่างเก้า

ดังนี้ แห่งบทว่า **ธมฺมฏฺฐ** ดังนี้ อ.อธิบายว่า ผู้มีธรรมอันเป็นโลกุตตระ อันกระทำให้แจ้งแล้ว ดังนี้ อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ อ.อรรถว่า ชื่อว่าผู้กล่าวซึ่งคำสัตย์โดยปกติ ด้วยสัจจญาณ เพราะความที่แห่งสัจจะ ท. สี่ อันตนกระทำให้แจ้งแล้ว โดยอาการ ท. สิบหก ดังนี้ แห่งบทว่า **สจฺจวาทินฺ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ผู้ยัง - อ.สิกขา ท. สาม ชื่อว่างาน ของตน - สิกขา ท. สามเหล่านั้น ให้เต็มอยู่ ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **อตฺตโน กมฺมกุพฺพานฺ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า อ.มหาชน ผู้อยู่ในโลก ย่อมกระทำ ซึ่งบุคคลนั้น ให้เป็นที่รัก คือว่า เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเห็น เป็นผู้ใคร่เพื่ออันไหว้ เป็นผู้ใคร่เพื่ออันบูชา (ซึ่งบุคคลนั้น) ด้วยปัจจัยสี่ ย่อมเป็นนั่นเทียว ดังนี้ แห่งหมวดสอง แห่งบทว่า **ตำ ชโน** ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เมณฑกเศรษฐีนั้น ครั้นทำบุญกรรม ในกาลแห่งพระวิปัสสีพุทธเจ้า อย่างนี้แล้ว จุติจากอัตภาพนั้น ท่องเที่ยวไปในหมู่เทพและหมู่มนุษย์ ในภัทรกัลป์นี้ บังเกิดในตระกูลเศรษฐี มีโภคทรัพย์มากในเมืองพาราณสี ได้เป็นเศรษฐีเมืองพาราณสีแล้ว ฯ วันหนึ่ง เขากำลังเดินทางไปเฝ้าพระเจ้าอยู่หัว พบปุโรหิตจึงถามว่า ท่านอาจารย์ ท่านตรวจดูฤกษ์ยามบ้างไหม ฯ เออ เราตรวจดูอยู่ พวกเราจะมีงานอย่างอื่นอะไรเล่า ฯ ถ้าเช่นนั้น ความเป็นไปของชนบทจะเป็นเช่นไร ฯ จะมีภัยอย่างหนึ่ง ฯ ภัยชื่ออะไร ฯ ฉาตภัย (ความอดอยาก) ท่านเศรษฐี ฯ จะมีเมื่อไร ฯ จากนี้ไปอีก ๓ ปี ฯ เศรษฐีได้ฟังคำนั้น จึงให้ทำกสิกรรมเพิ่มมากขึ้น แม้ทรัพย์ที่มีอยู่ในเรือนก็เอามาซื้อข้าวเปลือกอย่างเดียว ให้สร้างฉาง ๑,๒๕๐ แล้วบรรจุข้าวเปลือกให้เต็มทุกฉาง ฯ เมื่อฉางทั้งหลายไม่เพียงพอ จึงให้บรรจุภาชนะมีตุ่มเป็นต้นจนเต็ม ส่วนที่เหลือก็ขุดหลุมฝังไว้ที่พื้นดิน ฯ เศรษฐี ให้ขยำส่วนที่เหลือจากที่ฝังกับดินเหนียวแล้วฉาบฝาเรือนไว้ ฯ สมัยต่อมา เมื่อฉาตกภัยมาถึงเข้า เศรษฐีนั้นบริโภคข้าวตามที่ตนเก็บไว้ เมื่อข้าวเปลือกที่ตนเก็บไว้ในฉาง และในภาชนะมีตุ่มเป็นต้น หมดสิ้นแล้ว จึงให้เรียกบริวารชนมาพูดว่า ไปเถิดพ่อแม่ทั้งหลาย จงไปสู่ภูเขาเป็นอยู่ ในเวลามีอาหารสมบูรณ์ ประสงค์จะกลับมาสำนักเรา ก็จงมา หากไม่ประสงค์ ก็จงอยู่ที่ภูเขานั่นแหละ ฯ

พระราชปริยัติเมธี ธมฺมเสฏฺโฐ วัดชนะสงคราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
วิชา แปลมคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๔๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อเนกชาติสงฺสารนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา โพธิรุกฺขมูเล นิสินฺโน อุทานวเสน อุทาเนตฺวา อปรภาเค อานนฺทตฺเถเรน ปุฏฺโฐ กเถสิ ฯ

โส หิ โพธิรุกฺขมูเล นิสินฺโน สุริเย อนตฺถงฺคเตเยว มารพลํ วิธมิตฺวา ปฐมยาเม ปุพฺเพนิวาสปฏิจฺฉาทกํ ตมํ ปทาเลตฺวา มชฺฌิมยาเม ทิพฺพจกฺขุ วิโสเธตฺวา ปจฺฉิมยาเม สตฺเตสุ การุญฺญตํ ปฏิจฺจ ปจฺจยาการ ญาณํ โอตาเรตฺวา ตํ อนุโลมปฏิโลมวเสน สมฺมสนฺโต อรุณุคฺคมนเวลาย สห อจฺฉริเยหิ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อเนเกหิ พุทฺธสตสหสฺเสหิ อวิชหิตํ อุทานํ อุทาเนนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

อเนกชาติสํสารं สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ
คหการกํ คเวสนฺโต ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํ
คหการก ทิฏฺโฐสิ ปุน เคหํ น กาหสิ
สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา คหกูฏ วิสงฺขตํ
วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ ตณฺหานํ ขยมชฺฌคาติ ฯ

ตตฺถ คหการกํ คเวสนฺโตติ อหํ อิมสฺส อตฺตภาวสงฺขาตสฺส เคหสฺส การกํ ตณฺหาวฑฺฒกึ คเวสนฺโต เยน ญาเณน สกฺกา โส ทฏฺฐุ ตสฺส โพธิญาณสฺสตฺถาย ทีปงฺกรปาทมูเล กตาภินีหาโร เอตฺตกํ กาลํ อเนกชาติสํสารํ อเนกชาติสตสหสฺสสงฺขยํ อิมํ สํสารวฏฺฏํ อนิพฺพิสํ ตํ ญาณํ อวินฺทนฺโต อลภนฺโตเยว สนฺธาวิสฺสํ สංสรึ อปราปรํ อนุวิจรินฺติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปญฺจโม ภาโค/หน้า ๑๑๕ - ๑๑๖)

แปล โดยอรรถ

๒. อตีเต กิร พาราณสีรญฺโญ วิชิเต เอกสฺส ปจฺจนฺตคามสฺส อฏวีมุเข โจรา วิหรนฺติ ฯ ราชา อฏวีมุเข เอกํ ราชภฏฺ ฐเปติ ฯ โส ภตึ คเหตฺวา มนุสฺเส โอรโต ปารํ เนติ ปารโต โอรํ อาเนติ ฯ อเถโก มนุสฺโส อภิรูปึ อตฺตโน ภริยํ จุลฺลยานกํ อาโรเปตฺวา ตํ ฐานํ อคมาสิ ฯ ราชภโฏ ตํ อิตฺถึ ทิสฺวา ว สญฺชาตสิเนโห เตน อฏวึ โน สามิ อติกฺกาเมหีติ วุตฺเตปิ อิทานิ วิกาโล ชาโต ปาโตว อติกฺกาเมสฺสามีติ อาห ฯ สกาโล สามิ อิทาเนว โน เนหีติ ฯ นิวตฺต โภ อมฺหากเยว เคเห อาหาโร จ นิวาโส จ ภวิสฺสตีติ ฯ โส เนว นิวตฺติตุ์ อิจฺฉิ ฯ อิตโร ปุริสานํ สญฺญ์ ทตฺวา ยานกํ นิวตฺตาเปตฺวา อนิจฺฉนฺตสฺเสว ทฺวารโกฏฐเก นิวาสํ ทตฺวา อาหารํ ปฏิยาทาเปสิ ฯ ตสฺส ปน เคเห เอกํ มณิรตนํ อตฺถิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๑๖ - ๑๗)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา ประทับนั่งแล้ว ที่โคนแห่งต้นโพธิ์ ทรงอุทานแล้วด้วยสามารถแห่งความเบิกบานพระทัย ผู้อันพระเถระชื่อว่า อานนท์ทูลถามแล้ว ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก ตรัสแล้วซึ่งพระธรรมเทศนานี้ว่า **อเนกชาติสังสารัง** ดังนี้เป็นต้น ฯ ดังจะกล่าวโดยย่อ อ.พระศาสดาพระองค์นั้น ประทับนั่งแล้ว ที่โคนแห่งต้นโพธิ์ ครั้นเมื่อพระอาทิตย์ ไม่ถึงแล้วซึ่งการตั้งอยู่ไม่ได้นั่นเทียว มีอยู่ ทรงกำจัดแล้ว ซึ่งมารและพลแห่งมาร ทรงทำลายแล้ว ซึ่งความมืดอันปกปิดซึ่งขันธ์อันพระองค์อยู่อาศัยแล้วในกาลก่อน (บุพเพนิวาสญาณ) ในยามที่หนึ่ง ทรงยังจักษุเพียงดังจักษุทิพย์ให้หมดจดแล้ว ในยามอันมีในท่ามกลาง ทรงอาศัยแล้ว ซึ่งความที่แห่งพระองค์เป็นผู้มีความกรุณาในสัตว์ ท. ทรงยังญาณอันหยั่งลงแล้วในปัจจยาการ ทรงพิจารณาอยู่ซึ่งปัจจยาการนั้น ด้วยสามารถแห่งอนุโลมและปฏิโลม ในยามอันมีในที่สุด ตรัสรู้ยิ่งเองแล้วซึ่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ พร้อมด้วยความอัศจรรย์ ท. ในเวลาเป็นที่ขึ้นไปแห่งอรุณ เมื่อทรงเปล่งซึ่งอุทานอันอันแสนแห่งพระพุทธเจ้า ท. มิใช่หนึ่ง ไม่ทรงละแล้ว ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

> อ.เรา แสวงหาอยู่ ซึ่งนายช่างคือตัณหาผู้กระทำซึ่งเรือน
> เมื่อไม่พบ ท่องเที่ยวไปแล้ว สู่สงสารมีชาติมิใช่หนึ่ง
> อ.การเกิดบ่อย ๆ เป็นธรรมชาตินำทุกข์มาให้ ย่อมเป็น
> ดูกรนายช่างผู้กระทำซึ่งเรือน อ.ท่าน เป็นผู้อันเราเห็น
> แล้ว ย่อมเป็น อ.ท่าน จักกระทำ ซึ่งเรือน อีก หามิได้
> อ.ซี่โครง ท. ทั้งปวง ของท่าน อันเราหักแล้ว อ.ยอด
> แห่งเรือน อันเรารื้อแล้ว อ.จิต ของเรา ถึงแล้ว ซึ่งธรรม
> อันมีสังขารไปปราศแล้ว อ.เรา ได้บรรลุแล้ว ซึ่งธรรม
> ชาติเป็นที่สิ้นไป แห่งตัณหา ท. ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า อ.เรา แสวงหาอยู่ ซึ่งนายช่างคือตัณหา ผู้กระทำซึ่งเรือนอันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าอัตภาพนี้ ผู้มีอภินิหารอันกระทำแล้ว ในที่ใกล้แห่งพระบาทของพระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกร เพื่อประโยชน์แก่ - อ.นายช่างคือตัณหานั้น อันบุคคลอาจเพื่อเห็นด้วยญาณใด - ญาณนั้น คือว่า แก่พระโพธิ์ญาณ เมื่อไม่พบ คือว่า เมื่อไม่ประสบ คือว่า เมื่อไม่ได้นั่นเทียว ซึ่งญาณนั้น ท่องเที่ยวไปแล้ว คือ เร่ร่อนไปแล้ว คือว่า เที่ยวไปตามแล้วไป ๆ มา ๆ สู่สงสารมีชาติมิใช่หนึ่ง คือว่า สู่สงสารวัฏนี้ อันอันบัณฑิตพึงนับด้วยแสนแห่งชาติมิใช่หนึ่ง ตลอดกาลอันมีประมาณเท่านี้ ดังนี้ แห่ง - ในบท ท. เหล่านั้นหนา - บาทพระคาถาว่า **คหการ์ คเวสนฺโต** ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เล่ากันว่า ในอดีตกาล พวกโจร ชุมอยู่ที่ปากดงแห่งปัจจันตคามแห่งหนึ่งในแคว้นของพระเจ้ากรุงพาราณสี ฯ พระราชาทรงตั้งข้าราชการคนหนึ่งไว้ ที่ปากดง ฯ ข้าราชการคนนั้น รับค่าจ้างแล้ว พาชาวบ้านจากฟากดงข้างโน้นมาฟากดงข้างนี้ ฯ ต่อมา ชาวบ้านคนหนึ่งพาภรรยารูปสวยของตนขึ้นสู่ยานน้อย ได้ไปถึงที่นั้น ฯ ข้าราชการ พอเห็นหญิงนั้นเข้าก็เกิดความรัก แม้เมื่อชาวบ้านคนนั้น พูดว่า นายจำ ขอท่านโปรดช่วยให้พวกเราผ่านดงนี้ไปเถิด ก็ตอบว่า เวลานี้ เป็นเวลาวิกาลเสียแล้ว ต่อรุ่งเช้า เราจักช่วยให้พวกท่านผ่านพ้นไป ฯ ยังมีเวลา นายจำ ขอท่านโปรดพาเราทั้งสองไปเดี๋ยวนี้เถิด ฯ กลับเถิดพ่อคุณ ที่บ้านของพวกเรานั่นแหละจักมีทั้งอาหารและที่พักอาศัย ฯ ชาวบ้านคนนั้น ไม่ปรารถนาจะกลับเลย ฯ ข้าราชการนอกนี้ให้สัญญาณแก่พวกลูกน้อง ยังยานน้อยให้หันกลับ ให้ที่พักที่ซุ้มประตู สั่งให้เตรียมอาหารแก่ชาวบ้านคนนั้น ผู้ไม่ปรารถนาเลย ฯ ก็ในบ้านของข้าราชการคนนั้นมีแก้วมณีอยู่ดวงหนึ่ง ฯ

พระราชปริยัติเมธี ธมฺมเสฏฺโฐ วัดชนะสงคราม แปล.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปลมคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถ นं สตฺถา กึ ปน เม ตฺวं ปาปิม ปสฺสสิ ยं มं ตฺวं อวं วเทสีติ วตฺวา ภควตา โข ภนฺเต จตฺตาโร อิทฺธิปาทา สุภาวิตา อากงฺขมาโน หิ ภควา หิมวนฺตं ปพฺพตราชं สุวณฺณนฺติ อธิมุจฺเจยฺย ตญฺจ สุวณฺณเมว อสฺส อหํปิ โว ธเนน ธนกรณียं กริสฺสามิ อิติ ตุมฺเห ธมฺเมน รชฺชं กาเรสฺสถาติ เตน วุตฺเต

ปพฺพตสฺส สุวณฺณสฺส ชาตรูปสฺส เกวลี
ทฺวิตาปิ นาลเมกสฺส อิติ วิทฺธา สมं จเร ฯ
โย ทุกฺขมทฺทกฺขิ ยโตนิทานं
กาเมสุ โส ชนฺตุ กถं นเมยฺย
อุปธึ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเก
ตสฺเสว ชนฺตุ วินยาย สิกฺเขติ

อิมาหิ คาถาหิ สංเวเชตฺวา อญฺโญเอว โข ปาปิม ตว โอวาโท อญฺโญ มม ตยา สทฺธึ ธมฺมสมฺมนฺตนา นาม นตฺถิ อหं หิ เอวं โอวทามีติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ ฯ
(ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๑๕๙ - ๑๖๐)

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา ตสฺส จ พฺราหฺมณิยา จสฺส ติณฺณํ ผลานํ อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา พฺราหฺมณสฺส โภชนเวลาย คนฺตฺวา ทฺวาเร อฏฺฐาสิ ฯ โสปิ ทฺวารสมฺมุเข อนฺโตเคหาภิมุโข นิสีทิตฺวา ภุญฺชติ สตฺถารํ ทฺวาเร จิตฺตํ น ปสฺสติ ฯ พฺราหฺมณี ปนสฺส ตํ ปริวิสมานา สตฺถารํ ทิสฺวา จินฺเตสิ อยํ พฺราหฺมโณ ปญฺจสุ ฐาเนสุ อคฺคํ ทตฺวา ภุญฺชติ อิทานิ จ สมโณ โคตโม อาคนฺตฺวา ทฺวาเร จิโต สเจ พฺราหฺมโณ เอตํ ทิสฺวา อตฺตโน ภตฺตํ หริตฺวา ทสฺสติ ปุนสฺสาหํ ปจิตุํ น สกฺขิสฺสามีติ ฯ สา เอวมยํ สมณํ โคตมํ น ปสฺสิสฺสตีติ สตฺถุ ปิฏฺฐึ ทตฺวา ตสฺส ปจฺฉโต ตํ ปฏิจฺฉาเทนฺตี โอนมิตฺวา ปุณฺณจนฺทํ ปาณินา ปฏิจฺฉาเทนฺตี วิย อฏฺฐาสิ ตถา จิตาเอว คโต นุ โข โนติ สตฺถารํ อทฺธกฺขิเกน โอโลเกสิ ฯ สตฺถา ตตฺเถว อฏฺฐาสิ ฯ พฺราหฺมณสฺส ปน สวนภาเยน อติจฺฉถาติ น วเทติ โอสกฺกิตฺวา ปน สณิกเมว อติจฺฉถาติ อาห ฯ สตฺถา น คมิสฺสามีติ สีสํ จาเลสิ ฯ โลกครุนา พุทฺเธน น คมิสฺสามีติ สีเส จาลิเต สา สนฺธาเรตุํ อสกฺโกนฺตี มหาหสิตํ หสิ ฯ ตสฺมึ ขเณ สตฺถา เคหาภิมุขํ โอภาสํ มุญฺจิ ฯ พฺราหฺมโณปิ ปิฏฺฐึ ทตฺวา นิสินฺโนเยว พฺราหฺมณิยา หสิตสทฺทํ สุตฺวา ฉพฺพณฺณานญฺจ รสีนํ โอภาสํ โอโลเกตฺวา สตฺถารํ อทฺทส ฯ พุทฺธา หิ นาม คาเม วา อรญฺเญ วา เหตุสมฺปนฺนานํ อตฺตานํ อทสฺเสตฺวา น ปกฺกมนฺติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย อฏฺฐโม ภาโค/หน้า ๖๓ - ๖๔)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมารผู้มีบาป ก็ อ.ท่าน ย่อมกล่าว อย่างนี้ กะเราใด อ.ท่าน ย่อมเห็น ซึ่งอะไร ของเรา นั้น ดังนี้ กะมารนั้น ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.อิทธิบาท ท. ๔ อันพระผู้มีพระภาคเจ้า แล ทรงให้เจริญดีแล้ว ด้วยว่า อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงหวัง พึงทรงน้อมไป ซึ่งภูเขาหลวง ชื่อว่าหิมวันต์ว่า อ.ภูเขานี้ เป็นทองจงเป็นดังนี้ ก็ อ.ภูเขาอันพระองค์ ทรงอธิษฐานแล้วนั้น เป็นทองนั่นเทียว พึงเป็น แม้ อ.ข้าพระองค์จักกระทำซึ่ง กิจอันบุคคลพึงกระทำเพื่อทรัพย์ ด้วยทรัพย์ เพื่อพระองค์ อ.พระองค์จักทรงยังบุคคลให้กระทำ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา โดยธรรม ด้วยประการฉะนี้ ดังนี้ อันมารนั้นทูลแล้วทรงยังมารนั้นให้สลดแล้ว ด้วยพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

อ.บัณฑิต รู้แล้วว่า อ.ภูเขา พึงเป็นสภาพล้วนด้วยทองอันมีสีสุก พึงเป็น แม้ อ.ความที่แห่งภูเขานั้น เป็น ๒ เทือก เป็นธรรมชาติเพียงพอ แก่บุคคลคนหนึ่ง ย่อมเป็น หามิได้ ดังนี้ พึงประพฤติเสมอ อ.สัตว์เกิดใด ได้เห็นแล้ว ซึ่งทุกข์มีกามใด เป็นที่มอบให้ซึ่งผล อ.สัตว์เกิดนั้น พึงน้อมไปซึ่งจิต ในกาม ท. อย่างไร อ.สัตว์เกิด รู้แล้ว ซึ่งอุปธิกิเลสว่า อ.อุปธิกิเลสนี้ เป็นเครื่องข้องในโลก ย่อมเป็น ดังนี้ พึงศึกษา เพื่ออันกำจัดซึ่งอุปธิกิเลสนั้นนั่นเทียว ดังนี้

ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมารผู้มีบาป อ.โอวาท ของท่าน อื่นนั่นเทียวแล อ.โอวาทของเราอื่น ชื่อ อ.การปรึกษาด้วยธรรมกับด้วยท่าน ย่อมไม่มี เพราะว่า อ.เรา ย่อมกล่าวสอน อย่างนี้ ดังนี้ ได้ตรัสแล้วซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดา ทรงเห็นอุปนิสัย แห่งผลทั้ง ๓ ของพราหมณ์นั้นและ ของนางพราหมณี ของพราหมณ์นั้นแล้ว จึงได้เสด็จไปประทับยืนอยู่ที่ประตู ในเวลาบริโภคของพราหมณ์ ฯ แม้พราหมณ์นั้น ก็นั่งบริโภคหันหน้าเข้าไปภายในเรือนอยู่ที่หน้าประตู จึงไม่เห็นพระบรมศาสดา ผู้ประทับยืนอยู่ที่ประตู ฯ ส่วนนางพราหมณีของพราหมณ์นั้น กำลังเลี้ยงพราหมณ์นั้นอยู่ เห็นพระบรมศาสดาคิดว่า พราหมณ์นี้ ถวายทานอันเลิศ ในฐานะทั้ง ๕ แล้วจึงจะบริโภค ก็บัดนี้ พระสมณโคดม เสด็จมาประทับยืนอยู่ที่ประตู ถ้าพราหมณ์เห็นพระสมณะ โคดมนี่แล้ว ก็จักนำภัตรของตนไปถวาย เราจักไม่อาจที่จะหุงต้มเพื่อเขาได้อีก ฯ นางคิดว่า พราหมณ์นี้ จักไม่เห็นพระสมณโคดม ด้วยอาการอย่างนี้ จึงหันหลังให้พระบรมศาสดา ได้ยืนก้มลงบังคมพระบรมศาสดานั้น อยู่ข้างหลังพราหมณ์นั้น เหมือนใช้ฝ่ามือบังพระจันทร์เพ็ญฉะนั้น นางพราหมณี ยืนอยู่อย่างนั้นนั่นแหละ ชำเลืองดูพระบรมศาสดาด้วยอันคิดว่า พระสมณโคดม เสด็จไปแล้วหรือยัง ฯ พระบรมศาสดา ได้ประทับยืนอยู่ ณ ที่นั้นนั่นแหละ ฯ ก็เพราะกลัวพราหมณ์จะได้ยิน นางจึงไม่ได้พูดว่า นิมนต์โปรดข้างหน้า แต่ถอยไปแล้วพูดเพียงค่อย ๆ ว่า นิมนต์โปรดข้างหน้าเถิด ฯ พระบรมศาสดา ทรงสั่นพระเศียรเพื่อให้รู้ว่า เราจักไม่ไป นางไม่อาจอดกลั้นไว้ได้จึงหัวเราะดังลั่น ฯ ขณะนั้น พระบรมศาสดา ทรงเปล่งพระโอภาสไปตรงเรือน ฯ แม้พราหมณ์จะนั่งหันหลังให้ก็ตาม ได้ยินเสียงหัวเราะของนางพราหมณีแล้วและมองเห็นแสงสว่างแห่งพระฉัพพัณณรังสีจึงได้เห็นพระบรมศาสดา ฯ ความจริง ธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ยังไม่แสดงพระองค์ แก่ชนทั้งหลายผู้ถึงพร้อมด้วยเหตุ ในบ้านหรือในป่า แล้วไม่เสด็จหลีกไป ฯ

พระศรีวิสุทธิวงศ์ อาภาสิริ วัดเบญจมบพิตร เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ปฐมโพธิยํ หิ ทสพลสฺส ปุถุภูเตสุ สาวเกสุ อปริมาเณสุ เทวมนุสฺเสสุ อริยภูมึ โอกฺกนฺเตสุ สตฺถุ ปตฺถเตสุ คุณสมุทเยสุ มหาลาภสกฺกาโร อุทปาทิ ฯ ติตฺถิยา สุริยุคฺคมเน ขชฺโชปนกสทิสา อเหสุ์ หตลาภสกฺการา ฯ เต อนฺตรวีถิยํ จตฺวา กึ สมโณ โคตโม ว พุทฺโธ มยัปิ พุทฺธา กินฺตสฺเสว ทินฺนํ มหปฺผลํ อมฺหาก์ปิ ทินฺนํ มหปฺผลเมว อมฺหาก์ปิ เทถ กโรถาติ เอวํ มนุสฺเส วิญฺญาเปนฺตาปิ ลาภสกฺการํ อลภิตฺวา รโห สนฺนิปติตฺวา เกน นุ โข อุปาเยน สมณสฺส โคตมสฺส มนุสฺสานํ อนฺตเร อวณฺณํ อุปฺปาเทตฺวา ลาภสกฺการํ นาเสยฺยามาติ จินฺตยึสุ ฯ ตทา สาวตฺถิยํ จิญฺจมาณวิกา นาเมกา ปริพฺพาชิกา อุตฺตมรูปธรา โสภคฺคปฺปตฺตา เทวจฺฉรา วิย อสฺสา สรีรโต รสฺมิโย นิจฺฉรนฺติ ฯ อเถโก ขรมนฺตี เอวมาห จิญฺจมาณวิกํ ปฏิจฺจ สมณสฺส โคตมสฺส อวณฺณํ อุปฺปาเทตฺวา ลาภสกฺการํ นาเสยฺยามาติ ฯ เต อตฺเถโส อุปายโติ สมฺปฏิจฺฉึสุ ฯ อถ สา ติตฺถิยารามํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ ติตฺถิยา ตาย สทฺธึ น กเถสุ์ ฯ สา โก นุ โข เม โทโสติ ยาวตติย์ปิ วนฺทามิ อยฺยาติ วตฺวา อยฺยา โก นุ โข เม โทโส กึ มยา สทฺธึ น กเถถาติ อาห ฯ ภคินิ สมณํ โคตมํ อมฺเห วิเหเฐนฺตี หตลาภสกฺกาเร กตฺวา วิจรนฺตี น ชานาสีติ ฯ น ชานามิ อยฺยา กึ ปเนตฺถ มยา กตฺตพฺพนฺติ ฯ สเจ ตฺวํ ภคินิ อมฺหากํ สุขมิจฺฉสิ อตฺตานํ ปฏิจฺจ สมณสฺส โคตมสฺส อวณฺณํ อุปฺปาเทตฺวา ลาภสกฺการํ นาเสหีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๔๖ - ๔๗)

แปล โดยอรรถ

๒. จิรปฺปวาสึ ปุริสํ ทูรโต โสตฺถิมาคตํ
ญาตี มิตฺตา สุหชฺชา จ อภินนฺทนฺติ อาคตํ
ตเถว กตปุญฺญมฺปิ อสฺมา โลกา ปรํ คตํ
ปุญฺญานิ ปฏิคฺคณฺหนฺติ ปิยํ ญาตีว อาคตนฺติ ฯ

ตตฺถ จิรปฺปวาสินฺติ จิรปฺปวุตฺถํ ฯ ทูรโต โสตฺถิมาคตนฺติ วณิชฺชํ วา ราชโปริสํ วา กตฺวา ลทฺธลาภํ นิปฺผนฺนสมฺปตฺตึ อนุปทฺทเวน ทูรฏฺฐานโต อาคตํ ฯ ญาตี มิตฺตา สุหชฺชา จาติ กุลสมฺพนฺธวเสน ญาตี จ สนฺทิฏฺฐาทิภาเวน มิตฺตา จ สุหทยภาเวน สุหชฺชา จ ฯ อภินนฺทนฺติ อาคตนฺติ นํ ทิสฺวา สฺวาคตนฺติ วจนมตฺเตน วา อญฺชลิกรณมตฺเตน วา เคหํ สมฺปตฺตํ ปน นานปฺปการปณฺณาการาภิหรณวเสน อภินนฺทนฺติ ฯ ตเถวาติ เตเนว การเณน กตปุญฺญมฺปิ ปุคฺคลํ อิมมฺหา โลกา ปรโลกํ คตํ ทิพฺพํ อายุ วณฺณ สุขं ยสํ อธิปเตยฺยं ทิพฺพ รูป สทฺท คนฺธ รส โผฏฺฐพฺพนฺติ อิมํ ทสวิธ ปณฺณาการ อาทาย มาตาปิตุฏฺฐาเน จิตานิ ปุญฺญานิ อภินนฺทนฺตานิ ปฏิคฺคณฺหนฺติ ฯ ปิยา ญาตีวาติ อิธ โลเก ปิยา ญาตกา อาคตา เสสญาตกา วิยาติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโจ ภาโค๖/ หน้า ๑๕๗ - ๑๕๘)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในกาลแห่งการตรัสรู้อันมีเบื้องต้น ครั้นเมื่อสาวก ท. ของพระทสพล ผู้เป็นผู้หนาแน่นเป็นแล้วเป็น* มีอยู่ ครั้นเมื่อเทวดาและมนุษย์ ท. ผู้หาประมาณมิได้ก้าวลงแล้วสู่ภูมิแห่งอริยะ ครั้นเมื่อความตั้งขึ้นแห่งพระคุณ ท. ของพระศาสดา แผ่ไปแล้ว อ.ลาภและสักการะใหญ่ เกิดขึ้นแล้ว ฯ อ.เดียรถีย์ ท. เป็นเช่นกับด้วยหิ่งห้อย ในกาลเป็นที่ขึ้นไปแห่งดวงอาทิตย์ เป็นผู้มีลาภและสักการะอันโทษขจัดแล้ว ได้เป็นแล้ว ฯ อ.เดียรถีย์ ท. เหล่านั้น ยืนแล้วในระหว่างแห่งถนน แม้ยังมนุษย์ ท. ให้รู้แจ้งอยู่ อย่างนี้ว่า อ.พระสมณโคดมเทียว เป็นพระพุทธเจ้า ย่อมเป็น หรือ หรือว่า แม้ อ.เรา ท. เป็นพระพุทธเจ้า ย่อมเป็น อ.ทาน อันบุคคลให้แล้ว แก่พระสมณะ ผู้โคดมนั้นนั่นเทียว เป็นทานมีผลใหญ่ ย่อมเป็น หรือ อ.ทาน อันบุคคลให้แล้ว แม้แก่เรา ท. เป็นทานมีผลใหญ่นั่นเทียว ย่อมเป็น อ.ท่าน ท. จงให้ (ซึ่งทาน) จงกระทำ (ซึ่งสักการะ) แม้แก่เรา ท. ดังนี้ ไม่ได้แล้ว ซึ่งลาภและสักการะ ประชุมกันแล้ว ในที่ลับคิดแล้วว่า อ.เรา ท. ยังโทษอันบุคคลไม่พึงพรรณา ให้เกิดขึ้นแล้ว แก่พระสมณะ ผู้โคดม ในระหว่างแห่งมนุษย์ ท. ยังลาภและสักการะ พึงให้พินาศ ด้วยอุบาย อะไร หนอแล ดังนี้ ฯ ในกาลนั้น อ.ปริพพาชิกา คนหนึ่ง ชื่อว่าจิญจมาณวิกา เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งรูปอันสูงสุด เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความงามอันเลิศ เป็นผู้ราวกะว่านางเทพอัปสร ได้มีแล้วในเมืองชื่อว่าสาวัตถี อ.รัศมี ท. ย่อมเปล่งออกจากสรีระ ของปริพพาชิกานั้น ฯ ครั้งนั้น อ.เดียรถีย์ ผู้มีความรู้เฉียบแหลมคนหนึ่งกล่าวแล้วอย่างนี้ว่า อ.เรา ท. อาศัยแล้ว ซึ่งนางจิญจมาณวิกา ยังโทษอันบุคคลไม่พึงพรรณนาให้เกิดขึ้นแล้ว แก่พระสมณผู้โคดม ยังลาภและสักการะ พึงให้พินาศ ดังนี้ ฯ อ.เดียรถีย์ ท.เหล่านั้น รับพร้อมแล้วว่า

---

* เถรวัสาลงฺการภูโต วิ. เถรวัสาลงฺกาโร หุตฺวา ภวตีติ เถรวัสาวัการภูโต. สมนฺตปาสาทิกา ภาค ๒/๖๖ ปุญฺญเตสุ สาวเกสุ จึงตั้งวิเคราะห์และแปลตามแบบนี้, ส่วน ภูต นั้น ต ปัจจัย เป็นทั้งนามกิตก์ และกิริยากิตก์ ดูในไวยากรณ์ชั้นสูง.

อ.อุบายนั่น มีอยู่ ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ.นางจิญจมาณวิกานั้น ไปแล้ว สู่อารามของเดียรถีย์ ได้ยืนอยู่แล้ว ไหว้แล้ว ฯ อ.เดียรถีย์ ท. ไม่กล่าวแล้ว กับด้วยนางจิญจมาณวิกานั้น ฯ อ.นางจิญจมาณวิกานั้น คิดแล้วว่า อ.โทษ ของเรา อะไร หนอแล ดังนี้ กล่าวแล้ว แม้เพียงไรแต่วาระที่ ๓ ว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ท. อ.ดิฉัน ย่อมไหว้ ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ท. อ.โทษ ของดิฉัน อะไร หนอแล อ.ท่าน ท. ย่อมไม่กล่าว กับ ด้วยดิฉัน เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ.เดียรถีย์ ท. กล่าวแล้วว่า ดูก่อนน้องหญิง อ.เธอย่อมไม่รู้ ซึ่งพระสมณะ ผู้โคดม ผู้เบียดเบียนอยู่ ซึ่งเรา ท. ผู้เที่ยวกระทำอยู่ ซึ่งเรา ท. ให้เป็นผู้มีลาภและสักการะอันโทษขจัดแล้ว หรือ ดังนี้ ฯ อ.นางกิญจมาณวิกา กล่าวแล้วว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ท. อ.ดิฉันย่อไม่รู้ ก็ อ.กรรมอะไร อันดิฉันพึงกระทำในเพราะเหตุนี้ ดังนี้ ฯ อ.เดียรถีย์ ท. กล่าวแล้วว่า ดูก่อนน้องหญิง ถ้าว่า อ.เธอ ย่อมปรารถนา ซึ่งสุข แก่เรา ท. ไซร้ อ.เธอ อาศัยแล้ว ซึ่งตน ยังโทษอันบุคคลไม่พึงพรรณนา ให้เกิดขึ้นแล้ว แก่พระสมณผู้โคดม ยังลาภและสักการะ จงให้พินาศ ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดา ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ ว่า
ญาติมิตรและคนมีใจดีทั้งหลาย เห็นบุคคลผู้จากไปนาน
มาแล้ว แต่ที่ไกลโดยสวัสดี ย่อมยินดียิ่งว่ามาแล้ว ฉันใด
บุญทั้งหลาย ก็ย่อมต้อนรับ แม้บุคคลผู้กระทำบุญไว้
ซึ่งไปจากโลกนี้สู่โลกหน้า ดุจพวกญาติเห็นญาติที่รักมาแล้ว
ต้อนรับอยู่ ฉะนั้นแล ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **จิรปฺปวาสึ** คือผู้ไปนานแล้ว ฯ บาทพระคาถาว่า **ทูรโต โสตฺถิมาคตํ** ความว่า ผู้ได้ลาภ คือมีสมบัติอันสำเร็จแล้ว เพราะทำพาณิชยกรรมและเพราะทำหน้าที่ราชบุรุษ มาแล้ว แต่ที่ไกล โดยไม่มีอุปัทวะ ฯ บาทพระคาถาว่า **ญาตี มิตฺตา สุหชฺชา จ** ความว่า เหล่าบุคคลที่ชื่อว่าญาติ เพราะอำนาจความเกี่ยวเนื่องกันทางตระกูล และชื่อว่ามิตร เพราะภาวะมีเคยเห็นกันเป็นต้น และชื่อว่ามีใจดี เพราะความเป็นผู้มีหทัยดี ฯ บาทพระคาถาว่า **อภินนฺทนฺติ อาคตํ** ความว่า ญาติเป็นต้น เห็นบุรุษนั้นแล้ว ย่อมยินดียิ่ง ด้วยอาการเพียงพูดว่ามาดีแล้ว หรือด้วยอาการเพียงทำอัญชลี อนึ่ง ย่อมยินดียิ่ง กะบุรุษผู้มาถึงเรือนแล้ว ด้วยอำนาจ

การต้อนรับ ด้วยเครื่องบรรณาการมีประการต่างๆ ฯ บทว่า **ตเถว** เป็นต้น ความว่า บุญทั้งหลาย ดำรงอยู่ในฐานะดุจบิดามารดา นำเครื่องบรรณาการ ๑๐ อย่างนี้ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ ความเป็นใหญ่อันเป็นทิพย์ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเป็นทิพย์ ยินดียิ่งอยู่ ชื่อว่าย่อมรับรองบุคคลแม้ผู้ทำบุญไว้แล้ว ซึ่งไปจากโลกนี้สู่โลกหน้า ด้วยเหตุนั้นนั่นแล ฯ สองบทว่า **ปิยํ ญาตีว** ความว่า ดุจพวกญาติที่เหลือ เห็นญาติที่รักมาแล้ว รับรองอยู่ ในโลกนี้ ฉะนั้น ฯ

พระศรีวิสุทธิวงศ์ อาภาสิริ วัดเบญจมบพิตร เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ปุณฺโณ เถรํ ทิสฺวา กสึ ฯเปตฺวา ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน เถรํ วนฺทิตฺวา ทนฺตกฏฺเฐน อตฺโถ ภวิสฺสตีติ ทนฺตกฏฺฐํ กปฺปิยํ กตฺวา อทาสิ ฯ อถสฺส เถโร ปตฺตญฺจ ปริสฺสาวนญฺจ นีหริตฺวา อทาสิ ฯ โส ปานีเยน อตฺโถ ภวิสฺสตีติ ตํ อาทาย ปานียํ ปริสฺสาเวตฺวา อทาสิ ฯ เถโร จินฺเตสิ อยํ ปเรสํ ปจฺจิมเคเห วสติ สจสฺส เคหทฺวารํ คมิสฺสามิ อิมสฺส ภริยา มํ ทฏฺฐุ น ลภิสฺสติ ยาวสฺส ภตฺตํ อาทาย มคฺคํ ปฏิปชฺชติ ตาว อิเธว ภวิสฺสามีติ ฯ โส ตตฺเถว โถกํ วีตินาเมตฺวา ตสฺสา มคฺคารุฬฺหภาวํ ญตฺวา อนฺโตนคราภิมุโข ปายาสิ ฯ สา อนฺตรามคฺเค เถรํ ทิสฺวา จินฺเตสิ อปฺเปกทาหํ เทยฺยธมฺมเม สติ อยฺยํ น ปสฺสามิ อปฺเปกทา เม อยฺยํ ปสฺสนฺติยา เทยฺยธมฺโม น โหติ อชฺช ปน อยฺโย จ ทิฏฺโฐ เทยฺยธมฺโม จายํ อตฺถิ กริสฺสติ นุ โข เม สงฺคหนฺติ ฯ สา ภตฺตภาชนํ โอตาเรตฺวา เถรํ ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา ภนฺเต อิทํ ลูขํ วา ปณีตํ วาติ อจินฺเตตฺวา ทาสสฺส โว สงฺคหํ กโรถาติ อาห ฯ เถโร ปตฺตํ อุปนาเมตฺวา ตาย เอเกน หตฺเถน ภาชนํ ธาเรตฺวา เอเกน หตฺเถน ภตฺตํ ททมานาย อุปฑฺฒภตฺเต ทินฺเน อลนฺติ หตฺเถน ปตฺตํ ปิทหิ ฯ สา ภนฺเต เอโกว ปฏิวีโส น สกฺกา ทฺวิธา กาตุํ ตุมฺหากํ ทาสสฺส อิธโลกสงฺคหํ อกตฺวา ปรโลกสงฺคหํ กโรถ นิรวเสสเมว ทาตุกามามฺหีติ วตฺวา สพฺพํ เถรสฺส ปตฺเต ปติฏฺฐเปตฺวา ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺมสฺเสว ภาคินี อสฺสนฺติ ปตฺถนํ อกาสิ ฯ เถโร เอวํ โหตูติ วตฺวา จิตโกว อนุโมทนํ กตฺวา เอกสฺมึ อุทก-ผาสุกฏฺฐาเน นิสีทิตฺวา ภตฺตกิจฺจํ อกาสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๑๖๖ - ๑๖๗)

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา น ภิกฺขเว ฉนฺทาทิวสิกา หุตฺวา สาหเสน อตฺถํ วินิจฺฉินนฺตา ธมฺมฏฺฐา นาม โหนฺติ อปราธํ ปน อนุวิชฺฌิตฺวา อปราธานุรูปํ อสาหเสน วินิจฺฉยํ กโรนฺตาเอว ธมฺมฏฺฐา นาม โหนฺตีติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

น เตน โหติ ธมฺมฏฺโฐ เยนตฺถํ สหสา นเย
โย จ อตฺถํ อนตฺถญฺจ อุโภ นิจฺเฉยฺย ปณฺฑิโต
อสาหเสน ธมฺเมน สเมน นยตี ปเร
ธมฺมสฺส คุตฺโต เมธาวี ธมฺมฏฺโฐติ ปวุจฺจตีติ ฯ

ตตฺถ เตนาติ เอตฺตเกเนว การเณน ฯ ธมฺมฏฺโฐติ ราชูหิ อตฺตนา กตฺตพฺเพ วินิจฺฉยธมฺเม จิโต ธมฺมฏฺโฐ นาม น โหติ ฯ เยนาติ เยน การเณน ฯ อตฺถนฺติ โอติณฺณํ วินิจฺฉิตพฺพํ อตฺถํ ฯ สหสา นเยติ ฉนฺทาทีสุ ปติฏฺฐิโต สาหเสน มุสาวาเทน วินิจฺเฉยฺย ฯ โย หิ ฉนฺเท ปติฏฺฐาย อตฺตโน ญาตึ วา มิตฺตํ วา มุสาวาทํ วตฺวา อสฺสามิกเมว สามิกํ กโรติ โทเส ปติฏฺฐาย อตฺตโน เวรินํ มุสา วตฺวา สามิกเมว อสฺสามิกํ กโรติ โมเห ปติฏฺฐาย ลญฺจํ คเหตฺวา วินิจฺฉยกาเล อญฺญาวิหิโต วิย อิโต จิโต จ โอโลเกนฺโต มุสา วตฺวา อิมินา ชิตํ อยํ ปราชิโตติ ปรํ นีหรติ ภเย ปติฏฺฐาย กสฺสจิเทว อิสฺสรชาติกสฺส ปราชยํ ปาปุณนฺตสฺสาปิ ชยํ อาโรเปสิ อยํ สาหเสน อตฺถํ เนติ นาม ฯ โส ธมฺมฏฺโฐ นาม น โหตีติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๔๑ - ๔๒)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.นายปุณณะ เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระ หยุดไว้แล้ว ซึ่งการไถ ไหว้แล้ว ซึ่งพระเถระ ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะแห่งองค์ ๕ คิดแล้วว่า อ.ความต้องการด้วยไม้เป็นเครื่องชำระซึ่งฟัน จักมี ดังนี้ กระทำแล้ว ซึ่งไม้เป็นเครื่องชำระซึ่งฟัน ให้เป็นกับปิยะ ได้ถวายแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ.พระเถระ นำออกแล้ว ซึ่งบาตรด้วย ซึ่งภาชนะเครื่องกรองน้ำด้วย ได้ให้แล้ว แก่นายปุณณะนั้น ฯ อ.นายปุณณะนั้น คิดแล้วว่า อ.ความต้องการ ด้วยน้ำอันบุคคลพึงดื่ม จักมี ดังนี้ ถือเอาแล้ว ซึ่งภาชนะเป็นเครื่องกรองซึ่งน้ำนั้น กรองแล้ว ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม ได้ถวายแล้ว ฯ อ.พระเถระ คิดแล้วว่า อ.นายปุณณะนี้ ย่อมอยู่ ในเรือนอันมีในภายหลัง ของชน ท. เหล่าอื่น ถ้าว่า อ.เรา จักไป สู่ประตูแห่งเรือนของ นายปุณณะนั้น ไซร้ อ.ภรรยา ของนายปุณณะนี้ จักไม่ได้ เพื่ออันเห็น ซึ่งเรา อ.ภริยา ถือเอาแล้ว ซึ่งภัต เพื่อนายปุณณะนั้น ย่อมดำเนินไป สู่หนทาง เพียงใด อ.เรา จักมี ในที่นี้นั่นเทียว เพียงนั้น ดังนี้ ฯ อ.พระเถระนั้น ยังกาลให้น้อมไปล่วง วิเศษแล้ว หน่อยหนึ่ง ในที่นั้นนั่นเทียว รู้แล้ว ซึ่งความที่แห่งภริยาของนายปุณณะนั้นเป็นผู้ขึ้นแล้ว สู่หนทาง เป็นผู้มีหน้าเฉพาะต่อภายในแห่งนคร เป็น ออกไปแล้ว ฯ อ.ภริยาของนายปุณณะนั้น เห็นแล้ว ซึ่งพระเถระ ในระหว่างแห่งหนทาง คิดแล้วว่า ในกาลบางคราว อ.เรา ครั้นเมื่อไทยธรรม มีอยู่ ย่อมไม่เห็น ซึ่งพระผู้เป็นเจ้า ในกาลบางคราว เมื่อเรา เห็นอยู่ ซึ่งพระผู้เป็นเจ้า อ.ไทยธรรม ย่อมไม่มี ก็ ในวันนี้ อ.พระผู้เป็นเจ้า อันเรา เห็นแล้ว ด้วย อ.ไทยธรรมนี้ มีอยู่ ด้วย อ.พระผู้เป็นเจ้า จักกระทำ หรือหนอแล ซึ่งการสงเคราะห์ แก่เรา ดังนี้ ฯ อ.ภริยาของนายปุณณะนั้น ยังภาชนะ แห่งภัต ให้หย่งลงแล้ว ไหว้แล้ว ซึ่งพระเถระ ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะแห่งองค์ ๕ กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ ท่านผู้เจริญ อ.ท่าน ไม่คิดแล้วว่า อ.ภัตนี้ เป็นของเศร้าหมอง หรือว่า เป็นของประณีต ย่อมเป็น ดังนี้ ขอจงกระทำ ซึ่งการสงเคราะห์ แก่ทาส ของท่าน ดังนี้ ฯ อ.พระเถระ ยังบาตร ให้น้อมเข้า ไปแล้ว ครั้นเมื่อภัตอันเข้าไปด้วยทั้งกึ่ง อันภริยา ของนายปุณณะนั้น ผู้ทรงไว้ ซึ่งภาชนะด้วยมือ

ข้างหนึ่งแล้ว จึงถวายอยู่ ซึ่งภัตด้วยมือข้างหนึ่ง ถวายแล้ว ปิดแล้วซึ่งบาตร ด้วยมือ มีอันให้รู้ว่า อ.พอละ ดังนี้ เป็นเหตุ ฯ อ.ภริยาของนายปุณณะนั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ส่วน ส่วนเดียวเทียว อันดิฉัน ไม่อาจ เพื่ออันกระทำ โดยส่วน ๒ อ.ท่าน ไม่กระทำแล้ว ซึ่งการสงเคราะห์ ในโลกนี้ ขอจงกระทำ ซึ่งการสงเคราะห์ ในโลกอื่น แก่ทาส ของท่าน อ.ดิฉัน เป็นผู้ใคร่ เพื่ออันถวายซึ่งภัต กระทำให้เป็นของมีส่วนเหลือลงออกแล้วนั่นเทียว ย่อมเป็น ดังนี้ ยังภัตทั้งปวงให้ตั้งไว้เฉพาะแล้ว ในบาตร ของพระเถระ ได้กระทำแล้ว ซึ่งความปรารถนาว่า อ.ดิฉัน พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมอันท่านเห็นแล้วนั่นเทียว พึงเป็น ดังนี้ ฯ อ.พระเถระ กล่าวแล้ว ว่า อ.ความปรารถนา อันท่าน ปรารถนาแล้ว อย่างนี้ จงมี ดังนี้ ผู้ยืนแล้วเทียว กระทำแล้ว ซึ่งการอนุโมทนา นั่งแล้ว ในที่อันผาสุกด้วยน้ำ แห่งหนึ่ง ได้กระทำแล้ว ซึ่งกิจด้วยภัต ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สมเด็จพระบรมศาสดา ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกอำมาตย์ผู้วินิจฉัย เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจอคติมีฉันทาคติเป็นต้น ตัดสินความโดยผลุนผลัน ไม่ชื่อว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม ส่วนพวกที่ไต่สวนความผิดแล้ว ตัดสินความโดยไม่ผลุนผลัน ตามสมควรแก่ความผิดนั่นแหละ เป็นผู้ชื่อว่าตั้งอยู่ในธรรม ดังนี้ ได้ตรัสคาถาเหล่านี้ ว่า

บุคคล ไม่ชื่อว่าตั้งอยู่ในธรรม เพราะเหตุที่นำคดีไป
โดยความผลุนผลัน ส่วนผู้ใดเป็นบัณฑิต วินิจฉัยคดี
และไม่ใช่คดีทั้งสอง ย่อมนำบุคคลเหล่าอื่นไป โดยไม่
ผลุนผลันโดยธรรม โดยสม่ำเสมอ ผู้นั้น อันธรรมคุ้ม
ครองแล้ว เป็นผู้มีปัญญา เรากล่าวว่า ตั้งอยู่ในธรรม ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **เตน** แปลว่า เพราะเหตุเพียงเท่านี้เอง ฯ บทว่า **ธมฺมฏฺโ** ความว่า บุคคลผู้ตั้งในธรรมเครื่องวินิจฉัย ที่พระราชาทั้งหลายจะพึงกระทำด้วยพระองค์ ไม่เป็นผู้ชื่อว่าตั้งอยู่ในธรรม ฯ บทว่า **เยน** แปลว่า เพราะเหตุใด ๆ ฯ บทว่า **อตฺถ์** ความว่า ซึ่งคดีที่หยั่งลงแล้วอันควรตัดสิน ฯ สองบทว่า **สหสา นเย** ความว่า บุคคลผู้ตั้งอยู่ในอคติ มีฉันทาคติเป็นต้น ตัดสินโดยผลุนผลัน คือ โดยการกล่าวเท็จ ฯ อธิบายว่า จริงอยู่ ผู้ใดตั้งอยู่ในฉันทาคติ กล่าวมุสาวาท ย่อมทำญาติหรือมิตรของตนซึ่งมิใช่เจ้าของนั้นแลให้เป็นเจ้าของ

ตั้งอยู่ในโทสาคติ กล่าวเท็จ ย่อมทำคนอื่นที่เป็นศัตรูของตนซึ่งเป็นเจ้าของแท้จริงไม่ให้เป็นเจ้าของ ตั้งอยู่ในโมหาคติ รับสินบนแล้ว ในเวลาตัดสินทำเป็นเหมือนส่งจิตไปในที่อื่น แลดูข้างโน้นและข้างนี้ กล่าวเท็จ ย่อมนำบุคคลอื่นออกด้วยคำว่า ผู้นี้ชำนะ ผู้นี้แพ้ ตั้งอยู่ในภยาคติ ย่อมยกความชำนะให้ผู้เป็นใหญ่บางคนนั่นแล แม้ที่ถึงความแพ้ ผู้นี้ ชื่อว่า ย่อมนำคดีไปโดยความผลุนผลัน ฯ ผู้นั้น ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ฯ

พระราชวิสุทธิเวที อาภาสิริ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถ นं สตฺถา อาสยานุสยญาณं นาเมตं ปารมิโย ปูเรตฺวา ทสสหสฺสโลกธาตุ์ อุนฺนาเทตฺวา สพฺพญฺญุตं ปตฺตานं พุทฺธานเยว โหตีติ วตฺวา กตรกุลา นุ โข เอส ปพฺพชิโตติ อาวชฺชนฺโต สุวณฺณการกุลาติ ญตฺวา อตีเต อตฺตภาเว โอโลเกนฺโต ตสฺส สุวณฺณการกุเลเยว ปฏิปาฏิยา นิพฺพตฺตานิ ปญฺจ อตฺตภาวสตานิ ทิสฺวา อิมินา ทหเรน ทีฆรตฺตं สุวณฺณการกมฺมं กโรนฺเตน กณฺณิการปุปฺผปทุมปุปฺผาทีนิ กริสฺสามีติ รตฺตสุวณฺณเมว สมฺปริวตฺติตं อิมสฺส อสุภปฏิกูลกมฺมฏฺฐานं น วฏฺฏติ มนาปเมวสฺส กมฺมฏฺฐานสปฺปายนฺติ จินฺเตตฺวา สารีปุตฺต ตยา กมฺมฏฺฐานं ทตฺวา จตฺตาโร มาเส กิลมิตं ภิกฺขุ์ อชฺช ปจฺฉาภตฺเตเยว อรหตฺตं ปตฺตं ปสฺสิสฺสสิ คจฺฉ ตฺวนฺติ เถรं อุยฺโยเชตฺวา อิทฺธิยา จกฺกมตฺตं สุวณฺณปทุมं มาเปตฺวา ปตฺเตหิ เจว นาเฬน จ อุทกพินฺทูนิ มุญฺจนฺตं วิย กตฺวา หนฺท ภิกฺขุ อิมं ปทุมं อาทาย วิหารปจฺจนฺเต วาลุกราสิมฺหิ ฐเปตฺวา สมฺมุขฏฺฐาเน ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา โลหิตกं โลหิตกนฺติ ปริกมฺมं กโรหีติ อทาสิ ฯ ตสฺส สตฺถุ หตฺถโต ปทุมं คณฺหนฺตสฺเสว จิตฺตं ปสีทิ ฯ โส วิหารปจฺจนฺตं คนฺตฺวา วาลุกं อุสฺสาเปตฺวา ตตฺถ ปทุมนาฬึ ปเวเสตฺวา สมฺมุเข ปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โลหิตกं โลหิตกนฺติ ปริกมฺมं อารภิ ฯ อถสฺส ตं ขณเยว นีวรณานิ วิกฺขมฺภึสุ อุปจารชฺฌานं อุปฺปชฺชิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๗๗ - ๗๘)

แปล โดยอรรถ

๒. สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ
สพฺพรสํ ธมฺมรโส ชินาติ
สพฺพรตึ ธมฺมรติ ชินาติ
ตณฺหกฺขโย สพฺพทุกฺขํ ชินาตีติ ฯ

ตตฺถ สพฺพทานนฺติ สเจ หิ จกฺกวาฬคพฺเภ ยาว พฺรหฺมโลกา นิรนฺตรํ กตฺวา นิสินฺนานํ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธขีณาสวานํ กทลิคพฺภสทิสานิ ติจีวรานิ ทเทยฺย ฯ ตสฺมึ สมาคเม จตุปฺปทิกาย คาถาย กตา อนุโมทนา ว เสฏฺฐา ตํ หิ ทานํ ตสฺสา คาถาย โสฬสึ กลํ น อคฺฆติ เอวํ ธมฺมสฺส เทสนาปิ วาจนาปิ สวนมฺปิ มหนฺตํ เยน จ ปุคฺคเลน ธมฺมสฺสวนํ การิตํ ตสฺเสว มหานิสํโส ฯ ตถารูปายเอว ปริสาย ปณีตปิณฺฑปาตสฺส ปตฺเต ปูเรตฺวา ทินฺนทานโตปิ สปฺปิเตลาทีนํ ปตฺเต ปูเรตฺวา ทินฺนเภสชฺชทานโตปิ มหาวิหารสทิสานํ วิหารานํ โลหปาสาทสทิสานญฺจ ปาสาทานํ อเนกานิ สตสหสฺสานิ การเรตฺวา ทินฺนเสนาสนทานโตปิ อนาถปิณฺฑิกาทีหิ วิหาเร อารพฺภ กตปริจฺจาคโตปิ อนฺตมโส จตุปฺปทิกาย คาถาย อนุโมทนวเสนาปิ ปวตฺติตํ ธมฺมทานเมว เสฏฺฐํ ฯ กึการณา ? เอวรูปานิ หิ ปุญฺญานิ กโรนฺตา ธมฺมํ สุตฺวา ว กโรนฺติ โน อสฺสุตฺวา สเจ หิ อิเม สตฺตา ธมฺมํ น สุเณยฺยยุ อุฬุงฺกมตฺตํ ยาคุมฺปิ กฏจฺฉุมตฺตํ ภตฺตมฺปิ น ทเทยฺยุ อิมินา การเณน สพฺพทาเนหิ ธมฺมทานเมว เสฏฺฐํ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย อฏฺฐโม ภาโค/หน้า ๓๙ - ๔๐)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้นนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ชื่อ อ.อาสยานุสยญาณนั่น ย่อมมี แก่พระพุทธเจ้า ท. ผู้ยังพระบารมี ท. ให้เต็มอยู่ ยังโลกธาตุมีหมื่นหนึ่งเป็นประมาณ ให้บันลือแล้ว ทรงบรรลุแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระสัพพัญญู นั่นเทียว ดังนี้ ก็พระเถระนั้น ทรงรำพึงอยู่ว่า อ.ภิกษุนี้ บวชแล้ว จากตระกูลไหนหนอแล ดังนี้ ทรงทราบแล้วว่า อ.ภิกษุนี้ บวชแล้ว จากตระกูลแห่งช่างทอง ดังนี้ ทรงตรวจดูอยู่ ซึ่งอัตภาพ ท. ในกาลอันล่วงแล้ว ทรงเห็นแล้ว ซึ่งร้อยแห่งอัตภาพ ท. ห้า อันบังเกิดแล้ว ตามลำดับ ในตระกูลแห่งช่างทองนั่นเทียว ของภิกษุนั้น ทรงดำริแล้วว่า อ.ทอง อันมีสีสุกนั่นเทียว อันภิกษุหนุ่มนี้ ผู้กระทำอยู่ ซึ่งการงานของช่างทอง สิ้นกาลนาน ให้เป็นไปรอบ พร้อมแล้ว ด้วยอันคิดว่า อ.เรา จักกระทำ ซึ่งดอกไม้ ท. มีดอกแห่งกรรณิกาและดอกแห่งปทุม เป็นต้น ดังนี้ อ.กรรมฐานมีอสุภะเป็นของปฏิกูลเป็นอารมณ์ ย่อมไม่ควร แก่ภิกษุหนุ่มนี้ อ.กรรมฐาน อันยังใจให้เอิบอาบนั่นเทียว เป็นกรรมฐานอันเป็นสัปปายะ แก่ภิกษุนั้น ย่อมเป็น ดังนี้ ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งพระเถระ ด้วยพระดำรัสว่า ดูก่อนสารีบุตร อ.เธอ จักเห็น ซึ่งภิกษุผู้อันเธอให้แล้ว ซึ่งกรรมฐาน ให้ลำบากแล้ว ตลอดเดือน ท.สี่ ผู้บรรลุแล้ว ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ ในกาลภายหลังแห่งภัตนั่นเทียว ในวันนี้ อ.เธอ จงไป ดังนี้ ทรงนิรมิตแล้ว ซึ่งดอกปทุมอันเป็น วิการแห่งทอง มีจักรเป็นประมาณ ด้วยพระฤทธิ์ ทรงกระทำแล้ว ให้เป็นราวกะว่าหลั่งออกอยู่ ซึ่งหยาดแห่งน้ำ ท. จากกลีบบัว ท. ด้วยนั่นเทียว จากก้านด้วย ได้ประทานแล้ว ด้วยพระดำรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เอาเถิด อ.เธอ ถือเอาแล้ว ซึ่งดอกปทุมนี้ วางไว้แล้ว บนกองแห่งทราย ในที่สุดแดน แห่งวิหาร นั่งแล้ว โดยบัลลังก์ ในที่มีหน้าพร้อม จงกระทำ ซึ่งบริกรรมว่า โลหิตกं โลหิตกं (สีแดง สีแดง) ดังนี้เป็นต้น ดังนี้ ฯ เมื่อภิกษุนั้น รับอยู่ ซึ่งดอกปทุม จากพระหัตถ์ ของพระศาสดา นั่นเทียว อ.จิต เลื่อมใสแล้ว ฯ อ.ภิกษุนั้น ไปแล้ว สู่ที่สุดแดนแห่งวิหาร ยังทรายให้สูงขึ้นแล้ว ยังก้านแห่งดอกปทุมให้เข้าไปแล้ว ในทรายนั้น นั่งแล้ว โดยบัลลังก์ ในที่มีหน้าพร้อม ปรารภแล้ว ซึ่งบริกรรมว่า โลหิตกं โลหิตกं (สีแดง สีแดง) ดังนี้เป็นต้น ฯ ครั้งนั้น ในขณะนั้นนั่นเทียว อ.นิวรณ์ ท. ระงับแล้ว อ.อุปจารฌาน เกิดขึ้นแล้ว แก่ภิกษุนั้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระศาสดา ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

ธรรมทาน ย่อมชนะทานทั้งปวง รสแห่งธรรม ย่อมชนะรสทั้งปวง ความยินดีในธรรม ย่อมชนะความยินดีทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **สพฺพทานํ** เป็นต้น ความว่า ก็ถ้าบุคคลพึงถวายไตรจีวรเช่นกับใบตองอ่อน แด่พระพุทธเจ้าพระปัจเจกพุทธเจ้าและพระขีณาสพทั้งหลาย ผู้นั่งชิดติดกันในห้องจักรวาฬตลอดถึงพรหมโลก ฯ การอนุโมทนา ที่พระพุทธเจ้าเป็นต้น ทรงทำด้วยพระคาถา ๔ บาท ในสมาคมนั้นแล ประเสริฐที่สุด ก็ทานนั้น ย่อมมีค่า ไม่ถึงส่วนที่ ๑๖ แห่งพระคาถานั้น การแสดงธรรมก็ดี การกล่าวสอนธรรมก็ดี การสดับธรรมก็ดี มีค่ามากมายอย่างนี้ ฯ อนึ่งบุคคลใดจัดให้มีการฟังธรรม อานิสงส์เป็นอันมากก็ย่อมมี แก่บุคคลนั้นเหมือนกัน ฯ ธรรมทานที่พระพุทธเจ้าเป็นต้นให้เป็นไปแล้ว แม้ด้วยอำนาจอนุโมทนา โดยที่สุดด้วยพระคาถา ๔ บาทนั่นแหละ ประเสริฐที่สุด กว่าทานที่ทายกบรรจุบาตรทั้งหลาย ให้เต็มด้วยบิณฑบาตอันประณีตแล้วถวายแก่บริษัทเห็นปานนั้นนั่นแหละก็ดี กว่าเภสัชทานที่ทายกบรรจุบาตรทั้งหลาย ให้เต็มด้วยเนยใสและน้ำมันเป็นต้นแล้วถวายก็ดี กว่าเสนาสนทานที่ทายกให้สร้างวิหาร เช่นกับมหาวิหารหลายแสนหลัง และปราสาทเช่นกับโลหะปราสาทหลายแสนหลังแล้วถวายก็ดี กว่าการบริจาคที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นต้น ปรารภวิหารทั้งหลายแล้วทำก็ดี ฯ เพราะเหตุไร ? เพราะว่าชนทั้งหลาย เมื่อจะทำบุญเห็นปานนี้ ต่อฟังธรรมแล้วเท่านั้นจึงทำได้ ไม่ได้ฟัง ก็หาทำไม่ ก็ถ้าว่าสัตว์เหล่านี้ ไม่พึงฟังธรรมไซร้ พวกเขาก็ไม่พึงถวายข้าวยาคูประมาณกระบวยหนึ่งบ้าง ภัตประมาณทัพพีหนึ่งบ้างเพราะเหตุนี้ ธรรมทานนั่นแหละจึงประเสริฐที่สุดกว่าทานทุกชนิด ฯ

พระเทพวิมลโมลี จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ภิกฺขู ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุ อโห อจฺฉริยํ จูเฬกสาฏกสฺส กมฺมํ มุหุตฺตเมว สพฺพจตุกฺกํ ลภิ อิทาเนว เขตฺตฏฺฐาเน กเตน กลฺยาณกมฺเมน อชฺเชว วิปาโก ทินฺโนติ ฯ สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว สจายํ เอกสาฏโก ปฐมยาเม มยฺหํ ทาตุํ อสกฺขิสฺส สพฺพโสฬสกํ อลภิสฺส สเจ มชฺฌิมยาเม ทาตุํ อสกฺขิสฺส สพฺพฏฺฐกํ อลภิสฺส พลวปจฺจูเส ทินฺนตฺตา ปเนส สพฺพจตุกฺกํ ลภิ กลฺยาณกมฺมํ กโรนฺเตน หิ อุปฺปนฺนจิตฺตํ อหาเปตฺวา ตํขณญฺเญว กาตพฺพํ ทนฺธํ กตฺวา กุสลํ หิ สมฺปตฺตึ ททมานํ ทนฺธเมว ททาติ ตสฺมา จิตฺตุปฺปาทสมนนฺตรเมว กลฺยาณกมฺมํ กาตพฺพนฺติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ ปาปา จิตฺตํ นิวารเย
ทนฺธํ หิ กรโต ปุญฺญํ ปาปสฺมึ รมตี มโนติ ฯ

ตตฺถ อภิตฺถเรถาติ ตุริตตุริตํ สีฆสีฆํ กเรยฺยาติ อตฺโถ ฯ คิหินา หิ สลากภตฺตทานาทีสุ กิญฺจิเทว กุสลํ กริสฺสามีติ จิตฺเต อุปฺปนฺเน ยถา อญฺญ โอกาสํ น ลภนฺติ เอวํ อหํ ปุเร อหํ ปุเรติ ตุริตตุริตเมว กาตพฺพํ ฯ ปพฺพชิเตน วา อุปชฺฌายวตฺตาทีนิ กโรนฺเตน อญฺญสฺส โอกาสํ อทตฺวา อหํ ปุเร อหํ ปุเรติ ตุริตตุริตเมว กาตพฺพํ ฯ ปาปา จิตฺตนฺติ กายทุจฺจริตาทิโต ปน ปาปกมฺมโต อกุสลจิตฺตุปฺปาทโต วา สพฺพฏฺฐาเน จิตฺตํ นิวารเย ฯ ทนฺธํ หิ กรโตติ โย ปน ทสฺสามิ กริสฺสามิ สมฺปชฺชิสฺสตินุ โข เม โนติ เอวํ จิกฺขลมคฺเคน คจฺฉนฺโต วิย ทนฺธํ ปุญฺญํ กโรติ ตสฺส เอกสาฏกสฺส วิย มจฺเฉรสหสฺสสฺส ปาปุ โอกาสํ ลภติ ฯ อถสฺส ปาปสฺมึ รมติ มโน ฯ กุสลกมฺมกรณกาเลเยว หิ จิตฺตํ กุสลกมฺเม รมติ ตโต มุจฺจิตฺวา ปาปนิพฺพานเมว โหตีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปญฺจโม ภาโค/หน้า ๓ - ๔)

แปล โดยอรรถ

๒.สตฺถา ปาฏิหาริยํ กโรนฺโต ว กตฺถ นุ โข อตีตพุทฺธา อิมํ ปาฏิเหรฺ กตฺวา วสฺสํ อุเปนฺตีติ อาวชฺชิตฺวา ตาวตึสภวเน วสฺสํ อุปคนฺตฺวา มาตุ อภิธมฺมปิฏกํ เทเสนฺตีติ ทิสฺวา ทกฺขิณปาทํ อุกฺขิปิตฺวา ยุคนฺธรมตฺถเก ฐเปตฺวา อิตรํ ปาทํ อุกฺขิปิตฺวา สิเนรุมตฺถเก ฐเปสิ ฯ เอวํ อฏฺฐสฏฺฐิโยชนสตสหสฺสฏฺฐาเน ตโย ปทวารา อเหสุ ฯ เทฺว ปาทจฺฉิทฺทานิ ปกติปาทวีติหรณสทิสนิกฺเขปานิ อเหสุ ฯ สตฺถา ปาทํ ปสาเรตฺวา อกฺกมีติ น สลฺลกฺเขตพฺพํ ฯ ตสฺส หิ ปาทํ อุกฺขิปนกาเลเยว เต ปพฺพตา ปาทมูลํ อาคนฺตฺวา สมฺปฏิจฺฉึสุ สตฺถารา อกฺกนฺตกาเล อุฏฺฐาย ยถาฐาเน อฏฺฐํสุ ฯ สกฺโก สตฺถารํ ทิสฺวา จินฺเตสิ ปณฺฑุกมฺพลสิลาย มชฺเฌ สตฺถา อิมํ วสฺสาวาสํ อุเปสฺสติ พหูนํ วต เทวตานํ อุปกาโร ภวิสฺสติ สตฺถริ ปเนตฺถ วสฺสํ อุปคเต อญฺญา เทวตา หตฺถปิ ฐเปตุ น สกฺขิสฺสนฺติ อยํ โข ปน ปณฺฑุกมฺพลสิลา ทีฆโต สฏฺฐิโยชนา ติริยโต ปญฺญาสโยชนา ปุถุลโต ปณฺณรสโยชนา สตฺถริ นิสินฺเนปิ ตุจฺฉา วิย ภวิสฺสตีติ ฯ สตฺถา ตสฺส อชฺฌาสยํ วิทิตฺวา อตฺตโน สงฺฆาฏึ สิลาตลํ ปฏิจฺฉาทยมานํ ขิปิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/ หน้า ๘๒ - ๘๓)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.ภิกษุ ท. ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าวว่า โอ อ.กรรม ของพราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏก เป็นกรรมน่าอัศจรรย์ ย่อมเป็น อ.พราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏกนั้น ได้แล้ว ซึ่งหมวดสี่แห่งวัตถุทั้งปวง สิ้นกาลครู่หนึ่งนั่นเทียว อ.ผลอันสุกวิเศษ อันกรรมอันงาม อันอันพราหมณ์ชื่อว่าจูเฬกสาฏกนั้นกระทำแล้ว ในที่อันเป็น (บุญ) เขต ในกาลนี้นั่นเทียว ให้แล้ว ในวันนี้นั่นเทียว ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในโรงเป็นที่กล่าวและเป็นที่แสดงซึ่งธรรม ฯ อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสถามแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ.เธอ ท. เป็นผู้นั่งพร้อมแล้วอด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าวอะไรหนอ ย่อมเป็น ในกาลนี้ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า อ.ข้าพระองค์ ท. เป็นผู้นั่งพร้อมแล้ว ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าวชื่อนี้ ย่อมเป็น ดังนี้ อันภิกษุ ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. ถ้าว่า อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฏกนี้ จักได้อาจแล้ว เพื่ออันถวาย แก่เรา ในยามที่หนึ่งไซร้ อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฏกนี้ จักได้ได้แล้ว ซึ่งหมวดสิบหกแห่งวัตถุทั้งปวง ถ้าว่า อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฏกนี้ จักได้อาจแล้ว เพื่ออันถวายแก่เรา ในยามอันมีในท่ามกลางไซร้ อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฏกนี้ จักได้ได้แล้ว ซึ่งหมวดแปดแห่งวัตถุทั้งปวง แต่ว่า อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฏกนี้ ได้แล้ว ซึ่งหมวดสี่แห่งวัตถุทั้งปวง เพราะความที่แห่งผ้าสาฏกนั้น อันตนถวายแล้ว ในกาลเป็นที่ขจัดเฉพาะซึ่งความมืดอันมีกำลัง จริงอยู่ อ.กรรมอันงาม อันบุคคล ผู้เมื่อกระทำ ยังจิตอันเกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมแล้ว พึงกระทำ ในขณะนั้นนั่นเทียว ด้วยว่า อ.กุศล อันบุคคล กระทำแล้วช้า เมื่อให้ซึ่งสมบัติ ย่อมให้ช้านั่นเทียว เพราะเหตุนั้น อ.กรรมอันงาม อันบุคคลพึงกระทำ ในลำดับแห่งจิตตุปบาท นั่นเทียว ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ.บุคคล พึงรีบขวนขวาย ในกรรมอันงาม พึงห้ามซึ่งจิต
จากบาป เพราะว่า เมื่อบุคคล กระทำอยู่ ซึ่งบุญช้า อ.ใจ
ย่อมยินดี ในบาป ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า อ.บุคคล พึงกระทำ ด่วน ๆ คือว่า เร็ว ๆ ดังนี้ ในบท ท. เหล่านั้นหนา แห่งบทว่า **อภิตฺถเรถ** ดังนี้ ฯ จริงอยู่ อ.กรรมอันงาม อันคฤหัสถ์ ครั้นเมื่อจิตว่า อ.เรา จักกระทำ ซึ่ง - ในกุศล ท. มีการถวายซึ่งสลากภัตเป็นต้นหนา - กุศล อะไร ๆ นั้นเทียว ดังนี้ เกิดขึ้นแล้ว พึงกระทำด่วน ๆ นั้นเทียว ด้วยอันคิดว่า อ.เรา จักกระทำ ในก่อน อ.เรา จักกระทำ ในก่อน ดังนี้ โดย - อ.ชน ท. เหล่าอื่น ย่อมไม่ได้ ซึ่งโอกาส โดยประการใด - ประการนั้น ฯ อีกอย่างหนึ่ง อ.กรรมอันงาม อันบรรพชิต ผู้เมื่อกระทำซึ่งวัตร ท. มีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น ไม่ให้แล้ว ซึ่งโอกาส แก่ภิกษุอื่น พึงกระทำด่วน ๆ นั่นเทียว ด้วยอันคิดว่า อ.เรา จักกระทำ ในก่อน อ.เรา จักกระทำ ในก่อน ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ก็ อ.บุคคล พึงห้าม ซึ่งจิต จากกรรมอันเป็นบาป มีกายทุจริตเป็นต้นหรือ หรือว่าจากจิตตุปบาทอันเป็นอกุศลในที่ทั้งปวง ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบท ว่า **ปาปา จิตฺตํ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ก็ อ.บุคคลใด ย่อมกระทำซึ่งบุญช้า ด้วยอันคิดอย่างนี้ว่า อ.เรา จักถวาย อ.เรา จักกระทำ อ.บุญ จักถึงพร้อมหรือหนอแล แก่เรา หรือว่า อ.บุญ จักไม่ถึงพร้อม แก่เรา ดังนี้ ราวกะ อ.บุคคล ผู้ไปอยู่ โดยหนทางอันลื่น อ.บาป ของบุคคลนั้น ย่อมได้ ซึ่งโอกาส ราวกะ อ.พันแห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ ของพราหมณ์ชื่อว่า เอกสาฏก ได้อยู่ซึ่งโอกาส ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น มีอยู่ อ.ใจ ของบุคคลนั้น ย่อมยินดี ในบาป ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **ทนฺธํ หิ กรโต** ดังนี้ ฯ (อ.อธิบายว่า) เพราะว่า อ.จิต ย่อมยินดี ในกรรมอันเป็นกุศล ในกาลเป็นที่กระทำซึ่งกรรมอันเป็นกุศลนั้นเทียว อ.จิต พ้นแล้วจากกาลเป็นที่กระทำซึ่งกรรมอันเป็นกุศลนั้น เป็นธรรมชาติน้อมไปแล้วในบาปนั่นเทียว ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดา ทรงทำปาฏิหาริย์อยู่นั่นแล ทรงดำนึงว่า พระพุทธเจ้าในปางก่อน ทั้งหลาย ครั้งทรงทำปาฏิหาริย์นี้แล้ว เสด็จเข้าจำพรรษา ณ ที่ไหนหนอแล ทรงเห็นว่า เสด็จเข้า จำพรรษา ณ ภพดาวดึงส์ แล้วทรงแสดงพระอภิธรรมปิฎกโปรดพระมารดา ดังนี้แล้ว จึงทรงยก พระบาทข้างขวาเหยียบเหนือยอดภูเขายุคนธรแล้ว ทรงยกพระบาทอีกข้างหนึ่งเหยียบเหนือยอด ภูเขาสิเนรุ วาระที่ย่างพระบาท ๓ ก้าว ได้มีแล้ว ในที่ ๖,๘๐๐,๐๐๐ โยชน์ ด้วยประการฉะนี้ ฯ ช่องพระบาท ๒ ช่อง ได้วางลงเช่นเดียวกับการย่างพระบาทตามปกติ ฯ ใครๆ ไม่ควรกำหนดว่า

พระบรมศาสดา ได้ทรงเหยียดพระบาทออกไปทรงเหยียบแล้ว ฯ ความจริงในเวลาที่พระองค์ทรงยกพระบาทขึ้นนั่นแหละ ภูเขาเหล่านั้น ก็มารองรับบาทมูลแล้ว ในเวลาที่พระบรมศาสดาทรงเหยียบแล้ว ภูเขาเหล่านั้นก็ได้ตั้งขึ้นอยู่ในที่เดิม ฯ ท้าวสักกะ ทอดพระเนตรเห็นพระบรมศาสดาแล้ว ทรงดำริว่า พระบรมศาสดาจักเสด็จเข้าพรรษานี้ ณ ท่ามกลางบัณฑุกัมพลศิลาอุปการะจักมีแก่เทวดามากหนอ ก็เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จเข้าจำพรรษา ณ ที่นี้ เทวดาอื่น ๆ จักไม่อาจแม้จะวางมือได้ ก็บัณฑุกัมพลศิลานี้แล ก็ยาวถึง ๖๐ โยชน์ กว้างถึง ๕๐ โยชน์ หนาถึง ๑๕ โยชน์ แม้เมื่อพระบรมศาสดาประทับนั่งแล้ว ก็จักเป็นคล้ายกับว่าว่างเปล่า ฯ พระบรมศาสดาทรงทราบอัธยาศัยของท้าวเธอ ทรงโยนผ้าสังฆาฏิของพระองค์ไปคลุมพื้นศิลาไว้แล้ว ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. เอวฺ มหานุภาโว เสฏฺฐี สตฺถา กิร อาคโตติ สุตฺวา สตฺถุ ปจฺจุคฺคมนํ กริสฺสามีติ นิกฺขมนฺโต อนฺตรามคฺเค ติตฺถิเย ทิสฺวา เตหิ กสฺมา ตฺวํ คหปติ กิริยวาโท สมาโน อกิริยวาทสฺส สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติกํ คจฺฉสีติ นิวาริยมาโนปิ เตสํ วจนํ อนาทิยิตฺวา ว คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ อถสฺส สตฺถา อนุปุพฺพึกถํ กเถสิ ฯ โส เทสนาวสาเน โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา สตฺถุ ติตฺถิเยหิ อวณฺณํ วตฺวา อตฺตโน นิวาริตภาวํ อาโรเจสิ ฯ อถ นํ สตฺถา คหปติ อิเม สตฺตา นาม มหนฺตมฺปิ อตฺตโน โทสํ น ปสฺสนฺติ อวิชฺชมานมฺปิ ปเรสํ โทสํ วิชฺชมานกํ กตฺวา ตตฺถ ตตฺถ ภุสํ วิย โอปุนนฺตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

สุทสฺสํ วชฺชมญฺเญสํ อตฺตโน ปน ทุทฺทสํ
ปเรสญฺหิ โส วชฺชานิ โอปุนาติ ยถา ภุสํ
อตฺตโน ปน ฉาเทติ กลึว กิตวา สโฐติ ฯ

ตตฺถ สุทสฺสนฺติ ปรสฺส อณุมตฺตมฺปิ วชฺชํ ขลิตํ สุทสฺสํ สุเขเนว ปสฺสิตุํ สกฺกา อตฺตโน ปน อติมหนฺตมฺปิ ทุทฺทสํ ฯ ปเรสนฺติ หีติ เตเนว การเณน โส ปุคฺคโล สงฺฆมชฺฌาทีสุ ปเรสํ วชฺชานิ อุจฺจฏฺฐาเน ฐตฺวา ภุสํ โอปุนนฺโต วิย โอปุนาติ ฯ กลึว กิตวา สโฐติ เอตฺถ สกุเณสุ อปรชฺฌนวเสน อตฺตภาโว กลิ นาม สาขาภงฺคาทิกํ ปฏิจฺฉาทนํ กิตวา นาม สากุณิโก สโฐ นาม ฯ ยถา สกุณลุทฺทโก สกุเณ คเหตฺวา มาเรตุกาโม กิตวาย อตฺตภาวํ ปฏิจฺฉาเทติ เอวํ อตฺตโน วชฺชํ ฉาเทตีติ อตฺโถ ฯ
(ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๓๖ - ๓๗)

แปล โดยอรรถ

๒. ตสฺส กิร หตฺถปาทกุกฺกุจฺจนฺนาม นาโหสิ กายวิชมฺภนรหิโต สนฺตอตฺตภาโว อโหสิ ฯ โส กิร สีหโยนิยา อาคโต ฯ สีหา กิร เอกทิวสํ โคจรํ คเหตฺวา รชตสุวณฺณ-มณิปวาฬคุหานํ อญฺญตรํ ปวิสิตฺวา มโนสิลาหริตาลจุณฺเณสุ สตฺตาหํ นิปชฺชิตฺวา สตฺตเม ทิวเส อุฏฺฐาย นิปนฺนฏฺฐานํ โอโลเกตฺวา สเจ นงฺคุฏฺฐสฺส วา กณฺณานํ วา ปาทานํ วา จลิตตฺตา มโนสิลาหริตาลจุณฺณานิ วิปฺปกิณฺณานิ ปสฺสนฺติ น เต อิทํ ชาติยา วา โคตฺตสฺส วา ปฏิรูปนฺติ ปุน สตฺตาหํ นิราหารา นิปชฺชนฺติ จุณฺณานิ ปน วิปฺปกิณฺณภาเว อสติ อิทํ เต ชาติโคตฺตานิ อนุจฺฉวิกนฺติ อาสยา นิกฺขมิตฺวา วิชมฺภิตฺวา ทิสา อนุวิโลเกตฺวา ติกฺขตฺตุํ สีหนาทํ นทิตฺวา โคจราย ปกฺกมนฺติ เอวรูปาย สีหโยนิยา อาคโต อยํ ภิกฺขุ ฯ ตสฺส กายสมาจารํ ทิสฺวา ภิกฺขู สตฺถุ อาโรเจสุ ๆ น โน ภนฺเต สนฺตกายตฺเถร-สทิโส ภิกฺขุ ทิฏฺฐปุพฺโพ อิมสฺส หิ นิสินฺนฏฺฐาเน หตฺถจลนํ วา ปาทจลนํ วา กายวิชมฺภิตา วา นตฺถีติ ฯ ตํ สุตฺวา สตฺถา ภิกฺขเว ภิกฺขูนา นาม สนฺตกายตฺเถเรน วิย กายาทีหิ อุปสนฺเตเนว ภวิตพฺพนฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

สนฺตกาโย สนฺตวาโจ สนฺตมโน สุสมาหิโต
วนฺตโลกามิโส ภิกฺขุ อุปสนฺโตติ วุจฺจตีติ ฯ

(ธมฺมปทฏฺฐกถาย อฏฺฐโม ภาโค/หน้า ๗๘ - ๗๙)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.เศรษฐี ผู้มีอานุภาพมากอย่างนี้ ฟังแล้วว่า ได้ยินว่า อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ดังนี้ คิดแล้วว่า อ.เรา จักกระทำ ซึ่งการต้อนรับ ซึ่งพระศาสดา ดังนี้ ออกไปอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งเดียรถีย์ ท. ในระหว่างแห่งหนทาง แม้อันเดียรถีย์ ท. เหล่านั้น ห้ามอยู่ว่า ดูก่อนคฤหบดี อ.ท่าน เป็นกิริยวาท(ผู้กล่าวซึ่งกรรมอันบุคคลกระทำแล้วว่าเป็นอันกระทำ) เป็นอยู่ จะไปสู่สำนัก ของพระสมณะ ผู้โคดม ผู้เป็นอกิริยวาทะ (ผู้กล่าวซึ่งกรรมอันบุคคลกระทำแล้วว่าไม่เป็นอันกระทำ) เพราะเหตุไร ดังนี้ ไม่เอื้อเฟื้อแล้วเทียว ซึ่งคำ ของเดียรถีย์ ท. เหล่านั้น ไปแล้ว ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระศาสดา นั่งแล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้ว ซึ่งอนุปุพพิกถา (วาจาเป็นเครื่องกล่าวโดยลำดับ) แก่เศรษฐีนั้น ฯ อ.เศรษฐีนั้น บรรลุแล้ว ซึ่งโสดาปัตติผล ในกาลเป็นที่สุดลงแห่งเทศนา กราบทูลแล้ว ซึ่งความที่แห่งตนเป็นผู้อันเดียรถีย์ ท. กล่าวซึ่งโทษ มิใช่คุณอันบุคคลพึงพรรณนา แล้วจึงห้ามแล้ว แก่พระศาสดาฯ รั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนคฤหบดี ชื่อ อ.สัตว์ ท. เหล่านี้ ย่อมไม่เห็น ซึ่งโทษ ของตน แม้ใหญ่ ย่อมโปรยลง ซึ่งโทษ ของชน ท. เหล่าอื่น แม้ไม่มีอยู่ กระทำให้มีอยู่ ราวกะ อ.บุคคล ผู้โปรยลงอยู่ ซึ่งแกลบ ในที่นั้น ๆ ดังนี้ กะเศรษฐีนั้น ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ ว่า

> อ.โทษ ของชน ท. เหล่าอื่น เป็นโทษอันบุคคลเห็น
> ได้โดยง่าย ย่อมเป็น ส่วนว่า อ.โทษ ของตนเป็น
> โทษอันบุคคลเห็นได้โดยยาก ย่อมเป็น เพราะว่า
> อ.บุคคลนั้น ย่อมโปรยลง ซึ่งโทษ ท. ของชน ท.
> เหล่าอื่น ราวกะ อ.บุคคล ผู้โปรยลงอยู่ ซึ่งแกลบ
> แต่ว่า อ.บุคคลนั้น ย่อมปกปิด ซึ่งโทษของตน
> เพียงดัง อ.นายพรานนก ปิดอยู่ ซึ่งอัตภาพด้วยวัตถุ
> เป็นเครื่องปกปิด ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.โทษ คือว่า อ.ความพลั้งพลาด แม้มีประมาณน้อย ของบุคคลอื่น เป็นโทษอันบุคคลเห็นได้โดยง่าย คือว่า เป็นโทษอันบุคคลอาจ เพื่ออันเห็นได้ โดยง่ายนั้นเทียว ย่อมเป็น ส่วนว่า อ.โทษ ของตน แม้ใหญ่ยิ่ง เป็นโทษอันบุคคลเห็นได้โดยยาก ย่อมเป็น ดังนี้ แห่ง - ในบท ท. เหล่านั้นหนา บทว่า **สุทสฺสํ** ดังนี้เป็นต้น ฯ อ.อรรถว่า เพราะเหตุนั้น นั่นเทียว อ.บุคคลนั้น ย่อมโปรยลง ซึ่งโทษ ท. ของชน ท. เหล่าอื่น ในที่ ท. มีท่ามกลางแห่งสงฆ์เป็นต้น ราวกะ อ.บุคคล ผู้ยืนอยู่ในที่สูง แล้วจึงโปรยลงอยู่ ซึ่งแกลบ (ราวกะ ยืนอยู่บนที่สูงแล้วจึงโปรยลงอยู่ซึ่งแกลบ) ดังนี้ แห่งบทว่า **ปเรสํ หิ** ดังนี้เป็นต้น ฯ อ.อัตภาพ ชื่อว่า **กลิ** ด้วยสามารถแห่งความผิด ในนก ท. อ.วัตถุเป็นเครื่องปกปิด มีรุกขาวัยวะอันบุคคลพึงหักคือกิ่งไม้เป็นต้น ชื่อว่า **กิตวา** อ.บุคคล ผู้ฆ่าซึ่งนกเป็นอยู่ ชื่อว่า สโจ ในบาทแห่งพระคาถานี้ว่า **กลึ ว กิตวา สโจ**[๑] ดังนี้ ฯ อ.อธิบาย ว่า อ.นายพรานนก เป็นผู้ใคร่ เพื่ออันจับซึ่งนก ท. แล้วยังนก ท. ให้ตาย เป็น ย่อมปกปิด ซึ่งอัตภาพ ด้วยวัตถุเป็นเครื่องปกปิด ฉันใด อ.บุคคล ย่อมปกปิด ซึ่งโทษ ของตน ฉันนั้น (อันบัณฑิตพึงทราบ) ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ดังได้สดับมา ชื่อว่าความคะนองมือและเท้า มิได้มี แก่พระเถระ ผู้มีกายสงบนั้น ฯ ท่านได้เป็นผู้เว้นจากการบิดกาย เป็นผู้มีอัตภาพสงบ ฯ ได้ยินว่า พระเถระนั้นมาจากกำเนิดราชสีห์ ฯ นัยว่า ราชสีห์ทั้งหลาย ถือเอาการเที่ยวหาอาหารในวันหนึ่งแล้ว จึงเข้าไปยังถ้ำเงิน ถ้ำทอง ถ้ำแก้วมณี และถ้ำแก้วประพาฬ ถ้ำใดถ้ำหนึ่ง นอนตลอด ๗ วัน บนจุรณ์มโนศิลาและหรดาล วันที่ ๗ ลุกขึ้นแล้ว ตรวจดูที่นอนแล้ว ถ้าเห็นว่าจุรณ์มโนศิลาและหรดาลกระจาย เพราะหาง หู หรือเท้า เคลื่อนไหว คิดว่า การทำเช่นนี้ไม่สมควรแก่ชาติหรือโคตรของเจ้า แล้วนอนอดอาหารไปอีก ๗ วัน แต่เมื่อไม่มีความที่จุรณ์ทั้งหลายกระจาย จึงคิดว่า การทำเช่นนี้คู่ควรแก่ชาติและโคตรของเจ้า ดังนี้แล้ว ก็ออกจากที่อาศัย บิดกายเหลียวดูทิศทั้งหลายบันลือสีหนาท ๓ ครั้ง แล้วหลีกไปเพื่อหากิน ภิกษุนี้ มาจากกำเนิดราชสีห์เห็นปานนี้ ฯ พวกภิกษุเห็นมรรยาททางกายของท่านแล้ว กราบทูลพระบรมศาสดาว่า พระเจ้าข้า ภิกษุเช่นกับพระสันตกายเถระ

---

[๑] บาทพระคาถาว่า กลึว กิตวา สโจติ จะใช้ วินิจฉโย ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ก็ได้ ฯ

พวกข้าพระองค์มิเคยเห็น เพราะว่า การเคลื่อนไหวมือการเคลื่อนไหวเท้า หรือการบิดกาย ของพระเถระนี้ ในที่พระเถระนี้นั่งแล้ว ย่อมไม่มี ฯ สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงสดับคำกราบทูล นั้นแล้ว ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาภิกษุพึงเป็นผู้สงบทางทวารทั้งหลายมีกายทวารเป็นต้น เสมอไป ดุจสันตกายเถระฉะนั้น ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

ภิกษุผู้มีกายสงบ มีวาจาสงบ มีใจสงบผู้มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว
ผู้คายโลกามิสแล้ว เราเรียกว่า ผู้มีกายสงบระงับ ดังนี้ ฯ

พระเทพวิมลโมลี จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถ นं สตฺถา อาห กิมิทं มหาราชาติ ฯ อหं ภนฺเต ตุมฺหาทิสสฺส พุทฺธสฺส สาวโก หุตฺวา วีสติวสฺสสหสฺสานิ สมณธมฺมं อกาสึ โสปิ มं สมณธมฺโม นิตฺถาเรตุं นาสกฺขิ อปฺปมตฺตกं เอรกปตฺตจฺฉินฺทนมตฺตं นิสฺสาย อเหตุกปฺปฏิสนฺธึ คเหตฺวา อุเรน ปริสกฺกนฏฺฐาเน นิพฺพตฺโตมฺหิ เอกं พุทฺธนฺตรं เนว มนุสฺสตฺตं ลภามิ น สทฺธมฺมสฺสวนं น ตุมฺหาทิสสฺส พุทฺธสฺส ทสฺสนนฺติ ฯ สตฺถา ตสฺส กถं สุตฺวา มหาราช มนุสฺสตฺตं นาม ทุลฺลภเมว ตถา สทฺธมฺมสฺสวนं ตถา พุทฺธุปฺปาโท อิทญฺหิ กิจฺเฉน กสิเรน ลพฺภตีติ วตฺวา ธมฺมं เทเสนฺโต อิมं คาถมาห

กิจฺโฉ มนุสฺสปฺปฏิลาโภ กิจฺฉं มจฺจานชีวิตं
กิจฺฉं สทฺธมฺมสฺสวนं กิจฺโฉ พุทฺธานมุปฺปาโทติ ฯ

ตสฺสตฺโถ มหนฺเตน หิ วายาเมน มหนฺเตน กุสเลน ลทฺธตฺตา มนุสฺสปฺปฏิลาโภ นาม กิจฺโฉ ทุลฺลโภ นิรนฺตรं กสิกมฺมาทีนิ กตฺวา ชีวิตวุตฺตึ ฆฏนโตปิ ปริตฺตตายปิ มจฺจานं ชีวิตปิ กิจฺฉं อเนเกสุปิ กปฺเปสุ ธมฺมเทสกสฺส ปุคฺคลสฺส ทุลฺลภตาย สทฺธมฺมสฺสวนมฺปิ กิจฺฉं มหนฺเตน ปน วายาเมน อภินีหารสฺส สมิชฺฌนโต สมิทฺธาภินีหารสฺส จ อเนเกหิปิ กปฺปโกฏิสหสฺเสหิ ทุลฺลภุปฺปาทโต พุทฺธานं อุปฺปาโทปิ กิจฺโฉเยว อติวิย ทุลฺลโภติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๙๘ - ๙๙)

แปล โดยอรรถ

๒. อถ นं มลฺลิกา เทวี อุปสงฺกมิตฺวา กสฺมา มหาราช เอวं นิปนฺโนสิ เกน เต อินฺทฺริยานิ กิลนฺตานิ วิยาติ ปุจฺฉิ ฯ ราชา อาห นทานิ ตฺวं เทวิ ชานาสีติ ฯ น ชานามิ เทวาติ ฯ โส ตสฺสา ตมตฺถं อาโรเจสิ ฯ อถ นं มลฺลิกา อาห เทว มา จินฺตยิ กหं ตยา ปจวิสฺสโร ราชา นาคเรหิ ปราชิยมาโน ทิฏฺฐปุพฺโพ วา สุตปุพฺโพ วา อหนฺเต ทานं สंวิทหิสฺสามีติ ฯ อิติสฺส สา อสทิสทานं สंวิทหิตุกามตาย เอวं วตฺวา มหาราช สาลกลฺยาณิปทเรหิ ปญฺจนฺนं ภิกฺขุสตานं อนฺโต อาวฏฺเฏ นิสีทนมณฺฑปं กาเรหิ เสสา พหิอาวฏฺเฏ นิสีทิสฺสนฺติ ปญฺจ เสตจฺฉตฺตสตานि กาเรหิ ตานि คเหตฺวา ปญฺจสตา หตฺถี ปญฺจนฺนं ภิกฺขุสตานं มตฺถเก ธารยมานา จสฺสนฺติ อฏฺฐ วา ทส วา รตฺตสุวณฺณ-นาวาโย กาเรหิ ตา มณฺฑปมชฺเฌ ภวิสฺสนฺติ ทฺวินฺนं ทฺวินฺนं ภิกฺขูนं อนฺตเร เอเกกา ขตฺติยธีตา นิสีทิตฺวา คนฺเธ ปีสิสฺสติ เอเกกา ขตฺติยธีตา วีชนึ อาทาย เทฺว เทฺว ภิกฺขู วีชยมานา จสฺสติ เสสา ขตฺติยธีตโร ปิฏฺฐปิฏฺเฐ คนฺเธ อาหริตฺวา สุวณฺณนาวาสุ ปกฺขิปิสฺสนฺติ ตาสุ เอกจฺจา ขตฺติยธีตโร นีลุปฺปลกลาเป คเหตฺวา สุวณฺณนาวาสุ ปกฺขิตฺตคนฺเธ อาโลเฬตฺวา วาสं คาหาเปสฺสนฺติ นาครานं หि เนว ขตฺติยธีตโร อตฺถิ น เสตจฺฉตฺตานि น หตฺถิโน อิเมหิ การเณหิ นาครา ปราชิสฺสนฺติ เอวं กาเรหิ มหาราชาติ ฯ ราชา สาธุ เทวิ กลฺยาณนฺเต กถิตนฺติ ตาย กถิตนิยาเมเนว สพฺพं กาเรสิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๕๒ - ๕๓)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร อ.เหตุนี้ อะไร ดังนี้ กะนาคราชนั้น ฯ อ.นาคราชนั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.ข้าพระองค์ เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้เช่นกับด้วยพระองค์ เป็น ได้กระทำแล้ว ซึ่งสมณธรรม ตลอดพันแห่งปี ๒๐ ท. อ.สมณธรรม แม้นั้น ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันเรื้อถอน ซึ่งข้าพระองค์ อ.ข้าพระองค์ ถือเอาแล้ว ซึ่งปฏิสนธิแห่งสัตว์ผู้หาเหตุมิได้ เป็นผู้บังเกิดแล้ว ในที่เป็นที่กระเสือกกระสนไปด้วยอก เพราะอาศัย ซึ่งเหตุสักว่าการเด็ดซึ่งใบแห่งตะไคร้น้ำ อันมีประมาณน้อย ย่อมเป็น อ.ข้าพระองค์ ย่อมไม่ได้นั่นเทียว ซึ่งความเป็นแห่งมนุษย์ อ.ข้าพระองค์ ย่อมไม่ได้ ซึ่งการฟังพระสัทธรรม อ.ข้าพระองค์ ย่อมไม่ได้ซึ่งการเห็น ซึ่งพระพุทธเจ้า ผู้เช่นกับด้วยพระองค์ ตลอดพุทธันดรหนึ่ง ดังนี้ ฯ อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวของนาคราชนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนมหาบพิตร ชื่อ อ.ความเป็นแห่งมนุษย์ เป็นคุณชาตอันบุคคลพึงได้โดยยากนั่นเทียว ย่อมเป็น อ.เหมือนอย่างนั้น* คือว่า อ.อันฟังซึ่งพระสัทธรรม เป็นคุณชาตอันบุคคลพึงได้โดยยาก ย่อมเป็น อ.เหมือนอย่างนั้น คือว่า อ.ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า เป็นคุณชาตอันบุคคลพึงได้โดยยาก ย่อมเป็น จริงอยู่ อ.คุณชาตมีอย่าง ๓ นี้ อันบุคคล ย่อมได้ โดยยาก โดยฝืดเคือง ดังนี้ เมื่อทรงแสดงซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ.การได้เฉพาะซึ่งความเป็นมนุษย์ เป็นคุณยาก
ย่อมเป็น อ.อันเป็นอยู่แห่งสัตว์ผู้มีอันจะพึงตาย
เป็นสภาพ ท. เป็นคุณชาตยาก ย่อมเป็น อ.อันฟัง
ซึ่งพระสัทธรรม เป็นคุณชาตยาก ย่อมเป็น อ.ความเกิดขึ้น
แห่งพระพุทธเจ้า ท. เป็นคุณยาก ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ

---

* อ.อันฟังซึ่งพระสัทธรรม เหมือนอย่างนั้น คือว่า เป็นคุณชาตอันบุคคลพึงได้โดยยาก ย่อมเป็น ฯ อ. ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า เหมือนอย่างนั้น คือว่า เป็นคุณอันบุคคลพึงได้โดยยาก ย่อมเป็น ฯ ก็ใช้ได้

อ. เนื้อความว่า ก็ ชื่อว่า อ.การได้เฉพาะซึ่งความเป็นมนุษย์ ชื่อว่า เป็นคุณยาก คือว่า เป็นคุณอันบุคคลพึงได้โดยยาก เพราะความที่แห่งการได้เฉพาะซึ่งความเป็นมนุษย์นั้น เป็นคุณอันบุคคลได้แล้ว ด้วยความพยายามอันใหญ่ ด้วยกุศล อันใหญ่ ย่อมเป็น แม้ อ.อันเป็นอยู่ แห่งสัตว์ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพ ท. ชื่อว่าเป็นคุณชาตยาก เพราะอันกระทำ ซึ่งกรรม ท. มีกสิกรรมเป็นต้น สืบต่อซึ่งความเป็นไปแห่งชีวิต สิ้นกาลมีระหว่างออกแล้วบ้าง เพราะความที่แห่งอันเป็นอยู่นั้น เป็นคุณชาตนิดหน่อยบ้าง ย่อมเป็น แม้ อ.อันฟังซึ่งพระสัทธรรม ชื่อว่าเป็นคุณชาตยาก เพราะความที่แห่งบุคคลผู้แสดงซึ่งพระสัทธรรมเป็นผู้อันบุคคลพึงได้โดยยาก ในกัปป์ ท. แม้มิใช่หนึ่ง ย่อมเป็น อนึ่ง แม้ อ.ความเกิดขึ้น แห่งพระพุทธเจ้า ท. ชื่อว่าเป็นคุณยากนั่นเทียว คือว่า เป็นคุณอันบุคคลพึงได้โดยยาก อย่างยิ่ง เพราะอันสำเร็จแห่งอภินิหาร ด้วยความพยายาม อันใหญ่ด้วย เพราะความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า ผู้มีอภินิหารอันสำเร็จแล้ว เป็นคุณอันบุคคลพึงได้โดยยาก โดยพันแห่งโกฏิแห่งกัปป์ ท. แม้มิใช่หนึ่งด้วย ย่อมเป็น ดังนี้ แห่งคำอันเป็นพระคาถานั่น อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ลำดับนั้น พระนางมัลลิกาเทวี เสด็จเข้าเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ทูลถามว่า ข้าแต่พระมหาราชเจ้า เพราะเหตุไร พระองค์ จึงบรรทมอย่างนี้ เพราะเหตุไร อินทรีย์ของพระองค์ จึงเป็นดุจอิดโรยแล้ว ฯ พระราชาตรัสว่า พระเทวี บัดนี้ เธอยังไม่ทราบหรือ ฯ พระเทวีทูลว่า หม่อมฉันยังไม่ทราบ เพคะ ฯ ท้าวเธอจึงตรัสบอกเนื้อความนั้น แก่พระนางแล้ว ฯ ลำดับนั้น พระนางมัลลิกา กราบทูลท้าวเธอว่า ข้าแต่สมมตติเทพ อย่าทรงคิดมากไปเลย พระราชาผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน อันชาวพระนครทั้งหลายให้พ่ายแพ้อยู่ พระองค์เคยเห็นหรือ เคยได้ยินแล้วที่ไหน หม่อมฉันจักจัดแจงทานเพื่อพระองค์ ฯ พระนางกราบทูลแด่ท้าวเธออย่างนี้ เพราะความที่พระนางประสงค์จะจัดแจงอสทิสทานเพื่อท้าวเธอแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ขอพระองค์จงรับสั่งให้นายช่างสร้างมณฑปเป็นที่นั่งของภิกษุ ๕๐๐ รูป ภายในวงกลม ด้วยแผ่นกระดานไม้สาละและไม้ขานาง พวกภิกษุที่เหลือจักนั่งภายนอกวงกลม ขอจงรับสั่งให้ทำเศวตฉัตร ๕๐๐[๒]

---

[๒] เสตจฺฉตฺตสตานิ

ช้างประมาณ ๕๐๐ จักจับเศวตฉัตรเหล่านั้น ยืนกั้นอยู่เบื้องบนแห่งภิกษุ ๕๐๐ รูป ขอจงรับสั่งให้ทำเรือทองที่สุกปลั่ง ๘ หรือ ๑๐ ลำ เรือเหล่านั้นจักอยู่กลางมณฑป ในระหว่างภิกษุ ๒ รูป เจ้าหญิงแต่ละองค์ จักนั่งบนของหอม เจ้าหญิงแต่ละองค์ จักยืนถือวีชนีพัดภิกษุองค์ละ ๒ รูป เจ้าหญิงที่เหลือ จักนำของหอมที่บดแล้วๆ มาใส่ในเรือทองคำทั้งหลาย บรรดาเจ้าหญิงเหล่านั้น เจ้าหญิงบางพวกจักถือกำดอกบัวเขียว คลุกเคล้าของหอมที่ใส่ไว้ในเรือทองคำแล้ว จักให้ภิกษุรับเอากลิ่นอบ เพราะว่าชาวพระนครไม่มีเจ้าหญิง ไม่มีเศวตฉัตร ไม่มีช้างเลย ก็จักพ่ายแพ้ด้วยเหตุเหล่านี้ ขอพระองค์จงรับสั่งให้ทำอย่างนี้เถิด พระมหาราชเจ้า ดังนี้ ด้วยประการฉะนี้ ฯ พระราชาทรงรับว่า ดีละ พระเทวี เธอพูดดีแล้ว จึงรับสั่งให้ทำกิจทุกอย่างตามที่พระนางกราบทูลแล้วนั่นแล ฯ

พระเทพวิมลโมลี จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตं สุตฺวา สตฺถา อาม ภิกฺขเว มม ปุตฺโต สंสคฺเค สติ อาจริยสฺส สนฺติกं คโต อิทานิ ปนสฺส สंสคฺโค ฉินฺโน อตฺตนา ว อตฺตานं นิเสเธตฺวา อรหตฺตं ปตฺโตติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

หิรินิเสโธ ปุริโส โกจิ โลกสฺมิ วิชฺชติ
โย นินฺทं อปโพเธติ อสฺโส ภทฺโร กสามิว
อสฺโส ยถา ภทฺโร กสานิวิฏฺโ
อาตาปิโน สंเวคิโน ภวาถ
สทฺธาย สีเลน จ วีริเยน จ
สมาธินา ธมฺมวินิจฺฉเยน จ
สมฺปนฺนวิชฺชาจรณา ปฏิสฺสตา
ปหสฺสถ ทุกฺขมิทं อนปฺปกนฺติ ฯ

ตตฺถ อนฺโต อุปฺปนฺนं อกุสลวิตกฺกं หิรียา นิเสเธตีติ หิรินิเสโธ ฯ โกจิ โลกสฺมินฺติ เอวรูโป ปุคฺคโล ทุลฺลโภ โกจิเทว โลกสฺมึ วิชฺชติ ฯ โย นินฺทนฺติ โย อปฺปมตฺโต สมณธมฺมं กโรนฺโต อตฺตโน อุปฺปนฺนं นินฺทं อปหรนฺโต พุชฺฌตีติ อปโพเธติ ฯ กสามิวาติ ยถา ภทฺโร อสฺโส อตฺตนิ ปตมานं กสं อปหรติ อตฺตนิ ปติตุं น เทติ โย เอวं นินฺทं อปโพเธติ โส ทุลฺลโภติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปญฺจโม ภาโค/หน้า ๗๗ - ๗๘)

แปล โดยอรรถ

๒. ตสฺมึ ขเณ คนฺธมาทนปพฺพเต เอโก ปจฺเจกพุทฺโธ สมาปตฺติโต วุฏฺฐหิ ฯ อนฺโตสมาปตฺติยํ กิร สมาปตฺติผเลน ชิฆจฺฉา น พาธติ สมาปตฺติวุฏฺฐิตานํ ปน พลวตี หุตฺวา อุทรปฏลํ ทหนฺตี วิย อุปฺปชฺชติ ตสฺมา เต ลภนฏฺฐานํ โอโลเกตฺวา คจฺฉนฺติ ฯ ตํ ทิวสญฺจ เตสํ ทานํ ทตฺวา เสนาปติฏฺฐานาทีสุ อญฺญตรํ สมฺปตฺตึ ลภนฺติ ตสฺมา โสปิ ทิพฺเพน จกฺขุนา โอโลเกนฺโต สกลชมฺพุทีเป ฉาตกภยํ อุปฺปนฺนํ เสฏฺฐิเคเห จ ปญฺจนฺนํ ชนานํ นาฬิโกทโน ว ปกฺโก สทฺธา นุ โข เอเต สกฺขิสฺสนฺติ วา มม สงฺคหํ กาตุนฺติ เตสํ สทฺธภาวญฺจ สงฺคหํ กาตุ สมตฺถภาวญฺจ ทิสฺวา ปตฺตจีวรมาทาย คนฺตฺวา เสฏฺฐิสฺส ปุรโต ทฺวาเร จิตเมว อตฺตานํ ทสฺเสสิ ฯ โส ตํ ทิสฺวาว ปสนฺนจิตฺโต ปุพฺเพปิ มยา ทานสฺส อทินฺนตฺตา เอวรูปํ ฉาตกํ ทิฏฺฐํ อิทํ โข ปน ภตฺตํ มํ เอกทิวสญฺเญว รกฺเขยฺย อยฺยสฺส ปน ทินฺนํ อเนกาสุ กปฺปโกฏีสุ มม หิตาวหํ ภวิสฺสตีติ ตํ ภตฺตปาตึ อปเนตฺวา ปจฺเจกพุทฺธํ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา เคหํ ปเวเสตฺวา อาสเน นิสินฺนสฺส ปาเท โธวิตฺวา สุวณฺณปีเฐ จเปตฺวา ตํ ภตฺตปาตึ อาทาย ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺเต โอกิริ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๓๑ - ๓๒)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งคำนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. เออ อ.บุตรของเรา ครั้นเมื่อความเกี่ยวข้อง มีอยู่ ไปแล้ว สู่สำนักของอาจารย์ แต่ว่า อ.ความเกี่ยวข้อง อันบุตรของเรานั้น ตัดแล้ว ในกาลนี้ อ.บุตรของเรานั้น ห้ามแล้ว ซึ่งตน ด้วยตนเทียว บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต ดังนี้ ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ว่า

อ.บุรุษ ผู้ห้ามซึ่งอกุศลวิตกด้วยหิริ บางคน จะมีในโลก
อ.บุคคล นำไปปราศซึ่งความหลับตื่นอยู่ เพียงดัง อ.ม้า
ตัวเจริญ หลบอยู่ ซึ่งแส้ อ.บุคคลนั้น เป็นผู้อันบุคคล
หาได้โดยยาก ย่อมเป็น อ.ม้าตัวเจริญ ตัวอันนายสารถี
หวดแล้วด้วยแส้ ย่อมกระทำ ซึ่งความเพียร ฉันใด
อ.เธอ ท. จงเป็นผู้มีความเพียร เป็นเครื่องยังกิเลสให้
ร้อนทั่ว จงเป็นผู้มีความสลด จงเป็น ฉันนั้น อ.เธอ ท.
เป็นผู้มาตามพร้อมแล้ว ด้วยศรัทธาด้วย ด้วยศีลด้วย
ด้วยวิริยะด้วย ด้วยสมาธิด้วย ด้วยการวินิจฉัยซึ่งธรรม
ด้วย เป็น เป็นผู้มีวิชชาและจรณะถึงพร้อมแล้ว เป็นผู้มี
สติเฉพาะ เป็น จักละซึ่งทุกข์ อันไม่น้อยนี้ ดังนี้ ฯ

อ.วิเคราะห์ว่า อ.บุคคลใด ย่อมห้าม ซึ่งอกุศลวิตก อันเกิดขึ้นแล้ว ในภายใน ด้วยหิริ เพราะเหตุนั้น อ.บุคคลนั้น ชื่อว่า **หิรินิเสโธ** ดังนี้ ในพระคาถานั้น อันบัณฑิต พึงกระทำ ฯ อ.อรรถว่า อ.บุคคล ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ชื่อว่า บางคน นั่นเทียว จะมีในโลก ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **โกจิ โลกสฺมึ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า อ.บุคคลใด ผู้ไม่ประมาทแล้ว กระทำอยู่ ซึ่งสมณธรรม นำไปปราศอยู่ซึ่งความหลับ อันเกิดขึ้นแล้วแก่ตน

ตื่นอยู่ เพราะเหตุนั้น อ.บุคคลนั้น ชื่อว่า นำไปปราศซึ่งความหลับตื่นอยู่ ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **โย นิทฺทं** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า อ.ม้า ตัวเจริญ หลบหลีกอยู่ซึ่งแส้ อันตกไปอยู่ที่ตน คือว่า ย่อมไม่ให้เพื่ออันตกไปที่ตน ฉันใด อ.บุคคลใด นำไปปราศ ซึ่งความหลับตื่นอยู่ ฉันนั้น อ.บุคคลนั้น เป็นผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ย่อมเป็น ดังนี้ แห่งบทว่า **กสามิว** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ในขณะนั้น ที่ภูเขาคันธมาทน์ พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ออกจากสมาบัติแล้ว ฯ ทราบว่า ในภายในสมาบัติ ความหิวย่อมไม่เบียดเบียน เพราะผลแห่งสมาบัติ แต่ว่า สำหรับพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ออกจากสมาบัติแล้ว ความหิวมีความรุนแรงเกิดขึ้นอยู่ คล้ายเผากระเพาะอาหาร เพราะเหตุนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ตรวจดูฐานะที่จะได้ (อาหาร) แล้วจึงไป ฯ ก็ในวันนั้น ชนทั้งหลายถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นแล้ว ย่อมได้สมบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาสมบัติมีตำแหน่งเสนาบดีเป็นต้น เพราะฉะนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าแม้นั้น ตรวจดูอยู่ด้วยทิพยจักษุ ดำริว่า ฉาตกภัย เกิดขึ้นแล้ว ในชมพูทวีปทั้งสิ้น และในเรือนเศรษฐี เขาหุงข้าวสุกอันสำเร็จด้วยข้าวสารทะนานหนึ่งเท่านั้น เพื่อคน ๕ คน ชนเหล่านั้นจักมีศรัทธาหรือหนอ จักอาจเพื่อจะทำความสงเคราะห์เรา ? เห็นว่าชนเหล่านั้นเป็นผู้มีศรัทธาและสามารถเพื่อจะทำความสงเคราะห์ จึงถือเอาบาตรและจีวรไปแสดงตนที่ประตูข้างหน้าของเศรษฐีนั่นแล ฯ เศรษฐีนั้น พอเห็นท่านเข้าก็มีจิตเลื่อมใส คิดว่า เราประสบฉาตกภัยเห็นปานนี้เพราะเราไม่ได้ให้ทานแม้ในกาลก่อน ก็แล ภัตรนี้พึงรักษาเราได้วันเดียวเท่านั้น ส่วนภัตรที่เราถวายแล้วแก่พระผู้เป็นเจ้าจักนำประโยชน์เกื้อกูลมาให้เราหลายโกฏิกัปป์ จึงนำถาดภัตรนั้นออกเข้าไปหาพระปัจเจกพุทธเจ้า ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ นิมนต์ให้เข้าไปสู่เรือนล้างเท้าของท่านผู้นั่งบนอาสนะแล้ว วางไว้บนตั่งทองแล้ว ถือเอาถาดภัตรนั้น มาเกลี่ยลงในบาตร ของพระปัจเจก-พุทธเจ้า ฯ

พระเทพวิมลโมลี จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อถสฺสา สตฺถา มยา ปุจฺฉิตปญฺโหเยว ตยา วิสฺสชฺชิโตติ จตฺตฺถํ สาธุการํ ทตฺวา ปริสํ อามนฺเตตฺวา เอตฺตกํ นาม ตุมฺเห อิมาย กถิตํ น ชานาถ เกวลํ อุชฺฌายเถว เยสญฺหิ ปญฺญาจกฺขุ นตฺถิ เต อนฺธาเยว เยสํ ปญฺญาจกฺขุ อตฺถิ เตเอว จกฺขุมนฺโตติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

อนฺธภูโต อยํ โลโก ตนุเกตฺถ วิปสฺสติ
สกุโณ ชาลมุตฺโตว อปฺโป สคฺคาย คจฺฉตีติ ฯ

ตตฺถ อยํ โลโกติ อยํ โลกิยมหาชโน ปญฺาจกฺขุโน อภาเวน อนฺธภูโต ฯ ตนุเกตฺถาติ ตนุโก เอตฺถ น พหุ ชโน อนิจฺจาทิวเสน วิปสฺสติ ฯ ชาลมุตฺโตวาติ ยถา เฉเกน สากุณิเกน ชาเลน โอตฺถริตฺวา คยฺหมาเนสุ วฏฺฏเกสุ โกจิเทว ชาลโต มุจฺจติ เสสา อนฺโตชาลเมว ปวิสนฺติ ตถา มารชาเลน โอตฺถเตสุ สตฺเตสุ พหู อปายคามิโน โหนฺติ อปฺโป โกจิเทว (สตฺโต) สคฺคาย คจฺฉติ สุคตึ วา นิพฺพานํ วา ปาปุณาตีติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๔๓)

แปล โดยอรรถ

๒. โส พุทฺธานํ อุปฺปนฺนลาภสกฺการํ นิสฺสาย ชีวนฺโต อุกฺกณฺจิตฺวา วิโนเทตุํ อสกฺโกนฺโต นทานิ สทฺธาเหยฺยานิ กาสายานิ ปริหริตฺวา คมิสฺสามีติ รุกฺขมูลํ คนฺตฺวา อตฺตนา ว อตฺตานํ โอวทิ อหิริก นิลฺลชฺช อิทํ นิวาเสตฺวา วิพฺภมิตฺวา ภตึ กตฺวา ชีวิตุกาโม ชาโตติ ฯ ตสฺเสวํ อตฺตานํ โอวทนฺตสฺเสว จิตฺตํ ตนุภาวํ คตํ ฯ โส

นิวตฺติตฺวา ปุน กติปาหจฺจเยน อุกฺกณฺฐิตฺวา ตเถว อตฺตานํ โอวทิ ฯ ปุนสฺส จิตฺตํ นิวตฺตติ ฯ โส อิมินา ว นีหาเรน อุกฺกณฺฐิตกาเล ตตฺถ คนฺตฺวา อตฺตานํ โอวทิ ฯ อถ นํ ภิกฺขู ตตฺถ อภิณฺหํ คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา อาวุโส นงฺคลกูฏตฺเถร กสฺมา เอตฺถ คจฺฉสีติ ปุจฺฉึสุ ฯ โส อาจริยสฺส สนฺติกํ คจฺฉามิ ภนฺเตติ วตฺวา กติปาหจฺจเยน อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ ภิกฺขู เตน สทฺธึ เกลึ กโรนฺตา อาหํสุ อาวุโส นงฺคลกูฏตฺเถร ตว วิจรณมคฺโค อวลญฺโช วิย ชาโต อาจริยสฺส สนฺติกํ น คจฺฉสิ มญฺเญติ ฯ อาม ภนฺเต มยํ สํสคฺเค สติ อคมิมฺหา อิทานิ ปน โน สํสคฺโค ฉินฺโน เตน น คจฺฉามาติ ฯ ตํ สุตฺวา ภิกฺขู เอส อภูตํ วตฺวา อญฺญํ พฺยากโรตีติ สตฺถุ ตมตฺถํ อาโรเจสุ ฯ สตฺถา อาม ภิกฺขเว มม ปุตฺโต อตฺตนา ว อตฺตานํ โจเทตฺวา ปพฺพชิตกิจฺจสฺส มตฺถกํ ปตฺโตติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

อตฺตนา โจทยตฺตานํ ปฏิมํเสตมตฺตนา
โส อตฺตคุตฺโต สติมา สุขํ ภิกฺขุ วิหาหิสิ ฯ
อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ อตฺตาว อตฺตโน คติ
ตสฺมา สญฺญม อตฺตานํ อสฺสํ ภทฺรว วาณิโชติ ฯ

(ธมฺมปทฏฺฐกถาย อฏฺฐโม ภาโค/หน้า ๘๐ - ๘๑)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๔ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ทรงประทานแล้ว ซึ่งสาธุการ ครั้งที่ ๔ ว่า อ.ปัญหาอันเราถามแล้วนั่นเทียว อันเธอแก้แล้ว ดังนี้ แก่ธิดาของนายช่างหูกนั้น ตรัสเรียกมาแล้ว ซึ่งบริษัท ตรัสแล้วว่า อ.ท่าน ท. ย่อมไม่รู้ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว อันอันนางกุมาริกานี้กล่าวแล้ว ชื่อมีประมาณเท่านี้ อ.ท่าน ท. ย่อมยกโทษ อย่างเดียวนั่นเทียว เพราะว่า อ.จักษุคือปัญญา ย่อมไม่มี แก่ชน ท. เหล่าใด อ.ชน ท. เหล่านั้น เป็นผู้บอดนั่นเทียว ย่อมเป็น อ.จักษุคือปัญญา มีอยู่แก่ชน ท. เหล่าใด อ.ชน ท.เหล่านั้นนั่นเทียว เป็นผู้มีจักษุ ย่อมเป็น ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ.สัตว์โลกนี้ เป็นผู้บอดเป็นแล้ว ย่อมเป็น อ.ชนในโลกนี้
น้อยคนจะเห็นแจ้ง อ.ชน น้อยคนจะไปสู่สวรรค์ เพียงดัง
อ.นกตัวพ้นแล้ว จากข่าย ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.โลกิยมหาชน นี้ ชื่อว่า เป็นผู้บอดเป็นแล้ว เพราะความไม่มีแห่งจักษุคือปัญญา ย่อมเป็น ดังนี้ แห่ง-ในบท ท. เหล่านั้นหนา-หมวดสองแห่งบทว่า **อยํ โลโก** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า อ.ชน ในโลกนี้ น้อยคน คือว่า ไม่มาก จะเห็นแจ้ง ด้วยสามารถแห่งไตรลักษณะ มีอนิจจลักษณะเป็นต้น ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **ตนุเกตฺถ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า อ.- ในนกกระจาบ ท. ตัวอันบุคคลผู้ฆ่าซึ่งนกเป็นอยู่ ผู้ฉลาด ครอบจับเอาอยู่ ด้วยข่ายหนา-นกกระจาบบางตัวนั่นเทียว จะพ้นจากข่าย อ.นกกระจาบ ท. ที่เหลือ ย่อมเข้าไปสู่ภายในแห่งข่ายนั่นเทียว ฉันใด อ.-ในสัตว์ ท. ผู้อันข่ายคือมาร ท่วมทับแล้ว หนา - สัตว์ ท. มาก เป็นผู้ไปสู่อบายโดยปกติ ย่อมเป็น อ.สัตว์ น้อย คือว่า ไร ๆ นั่นเทียว จะไป สู่สวรรค์ คือว่า จะถึง ซึ่งสุคติหรือ หรือว่าซึ่งพระนิพพาน ฉันนั้น ดังนี้ แห่งบทว่า **ชาลมุตฺโตว** ดังนี้เป็นต้น

แปล โดยอรรถ

๒. ภิกษุนั้น อาศัยลาภสักการะที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นอยู่ เบื่อหน่ายแล้ว เมื่อไม่สามารถเพื่อจะบรรเทาได้ จึงคิดว่า บัดนี้ เราจักไม่นุ่งห่มผ้ากาสายะที่เขาถวายด้วยศรัทธาต่อไป ดังนี้แล้ว ไปยังโคนต้นไม้กล่าวสอนตนด้วยตนแลว่า เจ้าผู้ไม่มีหิริ หมดยางอาย เจ้าอยากจะนุ่งห่มผ้าขี้ริ้วผืนนี้ สึกไปทำการรับจ้างเป็นอยู่หรือ ฯ เมื่อท่านกล่าวสอนตนอยู่อย่างนี้นั่นแล จิตถึงความเป็นธรรมชาติเบาแล้ว ฯ ท่านกลับมาแล้ว โดยล่วงไป ๒ - ๓ วัน ก็เบื่อหน่ายอีก จึงกล่าวสอนตนเหมือนอย่างเดิมนั่นแล ฯ ท่านกลับใจได้อีก ฯ ในเวลาที่เบื่อหน่ายท่านไปในที่นั้นแล้วกล่าวสอนตนโดยทำนองนี้แล ฯ ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลาย เห็นท่านไปอยู่ในที่นั้นเนือง ๆ จึงถามว่า ท่านนังคลกูฏเถระ เหตุไร ท่านจึงไปในที่นั้น ฯ ท่านตอบว่า ผมไปยังสำนักอาจารย์ขอรับ ดังนี้แล้ว โดยล่วงไป ๒ - ๓ วัน ก็ได้บรรลุพระอรหัต ฯ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะทำการเยยะเย้ยกับท่าน จึงกล่าวว่า ท่านนังคลกูฏเถระ ทางที่เที่ยวไปของท่าน เป็นประดุจหารอยไม่พบ ชะรอยท่านจะไม่ไปยังสำนักของอาจารย์หรือ ฯ พระเถระกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ ขอรับ เมื่อความเกี่ยวข้องยังมีอยู่ ผมได้ไปแล้ว แต่บัดนี้ ความเกี่ยวข้อง ผมตัดเสียได้แล้ว เพราะฉะนั้น ผมจึงไม่ไป ฯ ภิกษุทั้งหลาย ฟังคำนั้นแล้ว จึงกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระศาสดาว่า ภิกษุนี้พูดไม่จริง พยากรณ์พระอรหัต ดังนี้ ฯ พระศาสดา ตรัสว่า เออ ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเราเตือนตนด้วยตนเองแล บรรลุถึงที่สุดแห่งกิจของบรรพชิตแล้ว เมื่อจะทรงแสดงธรรม ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

> เธอจงเตือนตนด้วยตน จงพิจารณาตนนี้ด้วยตน ภิกษุ
> เธอนั้นคุ้มครองตนแล้ว มีสติ จักอยู่เป็นสุข ตนแล เป็น
> นาถะของตน ตนแล เป็นคติของตน เพราะฉะนั้น เธอ
> จงสงวนตน เหมือนพ่อค้าสงวนม้าตัวเจริญ ฉะนั้น ฯ

พระเทพวิมลโมลี จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สา (อิตฺถี) เอกทิวสํ ปาโต ว ภุตฺตปาตราสา อุโปสถํ สมาทิยิตฺวา อมฺม สาธุกํ อยฺย ปริวิเสยฺยาสีติ ธีตรํ อาณาเปตฺวา วิหารํ อคมาสิ ฯ ธิตาปิสฺสา ตํ (ภิกฺขุ) อาคตกาเล สมฺมา ปริวิสตฺวา กหํ มหาอุปาสิกาติ วุตฺตา ธมฺมสฺสวนาย วิหารํ คตาติ อาห ฯ โส ตํ สุตฺวา ว กุจฺฉิยํ อฏฺฐเตน ฑาเหน สสนฺตปฺปมาโน อิทานิ สา มยิ ภินฺนาติ เวเคน คนฺตฺวา สตฺถุ สนฺติเก ธมฺมํ สุณมานํ ทิสฺวา สตฺถารํ อาห ภนฺเต อยํ อิตฺถี ทนฺธา สุขุมํ ธมฺมกถํ น ชานาติ อิมิสฺสา ขนฺธาทิปฺปฏิสํยุตฺตํ สุขุมํ ธมฺมกถํ อกเถตฺวา ทานกถํ วา สีลกถํ วา กเถตุ วฏฺฏตีติ ฯ สตฺถา ตสฺส อชฺฌาสยํ วิทิตฺวา ตุวํ ทุปฺปญฺโญ ปาปิกํ ทิฏฺฐึ นิสฺสาย พุทฺธานํ สาสนํ ปฏิกฺโกสสิ อตฺตฆาตายเยว วายมสีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

โย สาสนํ อรหตํ อริยานํ ธมฺมชีวินํ
ปฏิกฺโกสติ ทุมฺเมโธ ทิฏฺฐึ นิสฺสาย ปาปิกํ
ผลานิ กณฺฏกสฺเสว อตฺตฆญฺญาย ผลฺลตีติ ฯ

ตสฺสตฺโถ โย ทุมฺเมโธ ปุคฺคโล อตฺตโน สกฺการหานิภเยน ปาปิกํ ทิฏฺฐึ นิสฺสาย ธมฺมํ วา โสสฺสาม ทานํ วา ทสฺสามาติ วทนฺเต ปฏิกฺโกสนฺโต อรหตํ อริยานํ ธมฺมชีวินํ พุทฺธานํ สาสนํ ปฏิกฺโกสติ ฯ ตสฺส ตํ ปฏิกฺโกสนํ สา จ ปาปิกา ทิฏฺฐึ เวฬุสงฺขาตสฺส กณฺฏกสฺส ผลานิ วิย โหติ ตสฺมา ยถา กณฺฏโก ผลานิ คณฺหนฺโต อตฺตฆญฺญาย ผลฺลติ อตฺตโน ฆาตตฺถเมว ผลฺลติ เอวํ โสปิ อตฺตโน ฆาตาย ผลฺลตีติ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ฉฏฺโฐ ภาโค/หน้า ๒๒ - ๒๓)

แปล โดยอรรถ

๒. ปเสนทิโกสโล กิร มหาปวารณาย สพฺพาภรณปฺปฏิมณฺฑิโต คนฺธาทีนิ อาทาย วิหารํ อคมาสิ ฯ ตสฺมึ ขเณ กาฬุทายิตฺเถโร ฌานํ สมาปชฺชิตฺวา ปริสปริยนฺเต นิสินฺโน โหติ ฯ นามเมว ปนสฺเสตํ สรีรํ สุวณฺณวณฺณํ ตสฺมึ ปน ขเณ จนฺโท อุคฺคจฺฉติ สุริโย อฏฺจเมติ ฯ อานนฺทตฺเถโร อฏฺจเมนฺตสฺส สุริยสฺส อุคฺคจฺฉนฺตสฺส จ จนฺทสฺส โอภาสํ โอโลเกตฺวา รญฺโญ สรีรภาสํ เถรสฺส สรีรภาสํ ตถาคตสฺส จ สรีรภาสํ โอโลเกสิ ฯ ตตฺถ สพฺโพภาเส อติกฺกมิตฺวา สตฺถา วิโรจติ ฯ เถโร สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ภนฺเต อชฺช มม อิเม โอภาเส โอโลเกนฺตสฺส ตุมฺหากเมว โอภาโส รุจฺจติ ตุมฺหากํ หิ สรีรํ สพฺโพภาเส อติกฺกมิตฺวา วิโรจตีติ อาห ฯ อถ นํ สตฺถา อานนฺท สุริโย นาม ทิวา วิโรจติ จนฺโท รตฺตึ ราชา อลงฺกตกาเลเยว วิโรจติ ขีณาสโว คณสงฺคณิกํ ปหาย อนฺโตสมาปตฺติยเยว วิโรจติ พุทฺโธ ปน รตฺตึปิ ทิวาปิ ปญฺจวิเธน เตเชน วิโรจตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ทิวา ตปติ อาทิจฺโจ รตฺตึมาภาติ จนฺทิมา
สนฺนทฺโธ ขตฺติโย ตปติ ฌายี ตปติ พฺราหฺมโณ
อถ สพฺพมโหรตฺตึ พุทฺโธ ตปติ เตชสาติ ฯ

(ธมฺมปทฏฺฐกถาย อฏฺจโม ภาโค/หน้า ๑๐๕ - ๑๐๖)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.หญิงนั้น ผู้มีอาหารอันบุคคลพึงกลืนกินในเวลาเช้าอันบริโภคแล้วแต่เช้าเทียว สมาทานแล้วซึ่งอุโบสถ บังคับแล้ว ซึ่งธิดาด้วยคำว่า ดูก่อนแม่ อ. เธอ พึงอังคาส ซึ่งพระผู้เป็นเจ้า กระทำให้ดี ดังนี้ ได้ไปแล้ว สู่พระวิหาร ในวันหนึ่ง ฯ แม้ อ. ธิดา ของหญิงนั้น อังคาสแล้ว ซึ่งภิกษุนยั้น โดยชอบ ในกาลแห่งภิกษุนั้นมาแล้ว ผู้อันภิกษุนั้นกล่าวแล้วว่า อ.มหาอุบาสิกา ไปแล้ว ณ ที่ไหน ดังนี้ กล่าวแล้วว่า อ. มหาอุบาสิกา ไปแล้ว สู่พระวิหาร เพื่ออันฟังซึ่งธรรม ดังนี้ ฯ อ.พระภิกษุนั้น ฟังแล้ว ซึ่งคำนั้นเทียวเดือดร้อนอยู่ เพราะความเร่าร้อนอันตั้งขึ้นแล้วในท้อง คิดแล้วว่า อ.หญิงนั้น แตกแล้วในเราในกาลนี้ ดังนี้ ไปแล้ว โดยเร็ว เห็นแล้ว ซึ่งมหาอุบาสิกานั้น ผู้ฟังอยู่ซึ่งธรรม ในสำนัก ของพระศาสดา กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.หญิงนี้ เป็นคาเขลา เป็น ย่อมไม่รู้ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรมอันละเอียด อ.อันอันพระองค์ไม่ตรัส ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม อันละเอียดอันประกอบพร้อมเฉพาะแล้วด้วยสภาวะธรรม มีขันธ์เป็นต้นแล้ว จึงตรัส ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งทานหรือ หรือว่าซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ซึ่งศีล แก่หญิงนี้ ย่อมควร ดังนี้ กะพระศาสดา ฯ อ.พระศาสดาทรงทราบแล้ว ซึ่งอัธยาศัย ของพระภิกษุนั้น ตรัสแล้วว่า อ. เธอ เป็นผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้ว เป็น อาศัยแล้ว ซึ่งทิฏฐิอันชั่ว ย่อมคัดค้าน ซึ่งคำสอน ของพระพุทธเจ้า ท. อ. เธอ ย่อมพยายาม เพื่ออันฆ่าซึ่งตน นั่นเทียว ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถานี้ว่า

> อ. บุคคลใด ผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้ว
> อาศัยแล้ว ซึ่งทิฏฐิอันชั่ว ย่อมคัดค้าน ซึ่งคำสอน
> ของพระอริยะเจ้า ท. ผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้เป็นอยู่
> โดยธรรมโดยปกติ อ. บุคคลนั้น ย่อมเกิด เพื่ออัน
> ฆ่าซึ่งตน เพียงดัง อ. ขุย ท. ของไม้มีหนาม (ต้นไผ่)
> เกิดอยู่ เพื่ออันฆ่าซึ่งตน ดังนี้ ฯ

อ. เนื้อความว่า อ. บุคคลใด ผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้ว อาศัยแล้ว ซึ่งทิฏฐิอันชั่ว คัดค้านอยู่ ซึ่งชน ท. ผู้กล่าวอยู่ว่า อ. เรา ท. จักฟัง ซึ่งธรรม หรือ หรือว่า อ. เรา ท. จักถวาย ซึ่งทาน ดังนี้ เพราะความกลัวแต่ความเสื่อมแห่งสักการะ ของตน ชื่อว่าย่อมคัดค้าน ซึ่งคำสั่งสอน ของพระอริยะเจ้า ท. ผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้เป็นอยู่โดยธรรมโดยปกติ คือว่า ของพระพุทธเจ้า ท. ฯ อ.การคัดค้านนั้นด้วย อ.ทิฏฐิอันชั่วนั้นด้วย แห่งบุคคลนั้น ย่อมเป็น ราวกะ อ.ขุย ท. ของไม้มีหนาม อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าไม้ไผ่ เพราะเหตุนั้น อ.ไม้มีหนาม ถือเอาอยู่ ซึ่งขุย ท. ชื่อว่า ย่อมเกิดเพื่ออันฆ่า ซึ่งตน คือว่า ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์ แก่อันฆ่าซึ่งตนนั่นเทียว ฉันใด อ. บุคคลผู้มีปัญญาอันโทษประทุษร้ายแล้วแม้นั้น ย่อมเกิด เพื่ออันฆ่า ซึ่งตน ฉันนั้น ดังนี้ แห่งคำอันเป็นพระคาถานั้น อันบัณฑิตพึงทราบ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ได้ยินว่าในวันมหาปวารณา พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงประดับด้วยเครื่องอาภรณ์ พร้อมสรรพ ทรงถือเอาวัตถุมีของหอมเป็นต้น ได้เสด็จไปยังพระวิหารแล้ว ฯ

ในขณะนั้น พระกาฬุทายีเถระ นั่งเข้าฌานอยู่ที่ท้ายบริษัท ฯ ก็คำว่า "กาฬุทายีเถระ" นั่น เป็นชื่อของท่านอย่างนี้ (เพราะ) สรีระ (ของท่าน) มีสีเหมือนทอง ฯ ก็ในขณะนั้น พระจันทร์กำลังขึ้น พระอาทิตย์กำลังอัสดงคต ฯ

พระอานนทเถระ แลดูรัศมี ของพระอาทิตย์ที่กำลังอัสดงคตและรัศมีของพระจันทร์ที่กำลังขึ้น แล้วมองดูพระสรีโรภาสของพระราชา สรีโรภาสของพระเถระ พระสรีโรภาสของพระตถาคต ฯ บรรดาท่านเหล่านั้น พระศาสดา ย่อมไพโรจน์ล่วงพระรัศมีทั้งปวง ฯ พระเถระถวายบังคมพระศาสดาแล้ว กราบทูลว่า พระเจ้าข้า ในวันนี้ เมื่อข้าพระองค์ แลดูรัศมีเหล่านั้นอยู่ พระรัศมีของพระองค์เท่านั้น ข้าพระองค์ชอบใจ เพราะว่า พระสรีระของพระองค์ ย่อมไพโรจน์ล่วงรัศมีทั้งปวง ฯ

ลำดับนั้น พระศาสา ตรัสกะท่านว่า ดูกรอานนท์ ธรรมดาพระอาทิตย์ย่อมรุ่งเรืองในกลางวัน พระจันทร์ย่อมรุ่งเรืองในกลางคืน พระราชาย่อมรุ่งเรืองในเวลาที่ทรงประดับแล้วเท่านั้น

พระขีณาสพ ละความระคนด้วยหมู่แล้ว ย่อมรุ่งเรืองภายในสมาบัติเท่านั้น ส่วนพระพุทธเจ้า ย่อมรุ่งเรืองด้วยเดช* ๕ อย่าง ทั้งในกลางคืนทั้งในกลางวัน ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

พระอาทิตย์ ย่อมรุ่งเรือง ในกลางวัน พระจันทร์
ย่อมรุ่งเรือง ในกลางคืน กษัตริย์ทรงเครื่องรบแล้ว
ย่อมรุ่งเรือง พราหมณ์ผู้มีความเพ่ง ย่อมรุ่งเรือง
ส่วนพระพุทธเจ้า ย่อมรุ่งเรือง ด้วยเดช ตลอดทั้ง
กลางวันกลางคืน ฯ

---

* เดชแห่งศีล เดชแห่งคุณ เดชแห่งปัญญา เดชแห่งบุญ เดชแห่งธรรม

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๙

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา เตสํ สทฺทํ สุตฺวา กึ อิทนฺติ ปุจฺฉิตฺวา อิทนฺนามาติ อาโรจิเต น ภิกฺขเว อิโต ปฏฺฐาย ภิกฺขุนา นาม เอวํ กตฺตพฺพํ โย กโรติ อิทนฺนาม อาปชฺชตีติ ปหารทานสิกฺขาปทํ ปญฺญาเปตฺวา ภิกฺขเว ภิกฺขุนา นาม ยถา อหํ ตเถว อญฺเญปิ ทณฺฑสฺส ตสนฺติ มจฺจุโน ภายนฺตีติ ญตฺวา ปโร น ปหริตพฺโพ น ฆาเตตพฺโพติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน
อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หเนยฺย น ฆาตเยติ ฯ

ตตฺถ สพฺเพ ตสนฺตีติ สพฺเพปิ สตฺตา อตฺตนิ ทณฺเฑ ปตนฺเต ตสฺส ทณฺฑสฺส ตสนฺติ ฯ มจฺจุโนติ มรณสฺสาปิ ภายนฺติเยว ฯ อิมิสฺสา จ เทสนาย พฺยญฺชนํ นิรวเสสํ อตฺโถ ปน สาวเสโส ฯ ยถา หิ รญฺญา สพฺเพ สนฺนิปตนฺตูติ เภริยา จาราปิตาย ราชมหามตฺเต จเปตฺวา เสสา สนฺนิปตนฺติ เอวเมว สพฺเพ ตสนฺตีติ วุตฺเตปิ หตฺถาชาเนยฺโย อสฺสาชาเนยฺโย อุสภาชาเนยฺโย ขีณาสโวติ อิเม จตฺตาโร จเปตฺวา อวเสสา ตสนฺตีติ เวทิตพฺพา ฯ อิเมสุ หิ ขีณาสโว สกฺกายทิฏฺฐิยา ปหีนตฺตา อมรณกสตฺตํ อปสฺสนฺโต น ภายติ อิตเร ตโย สกฺกายทิฏฺฐิยา พลวตฺตา อตฺตโน ปฏิปกฺขภูตํ สตฺตं อปสฺสนฺตา น ภายนฺติ ฯ น หเนยฺย น ฆาตเยติ ยถา อหํ เอวํ อญฺเญปิ สตฺตาติ น ปรํ หเนยฺย น หนาเปยฺยาติ อตฺโถ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย ปญฺจโม ภาโค/หน้า ๔๔ - ๔๕)

แปล โดยอรรถ

๒. อถ โส สามเณโร วุฑฺฒิมนฺวาย ปริปกฺกินฺทฺริโย อนภิรติยา ปีฬิโต อนภิรตึ วิโนเทตุ๋ อสกฺโกนฺโต ปรุฬฺหเกสนโข กิลิฏฺฐนิวาสนปารุปโน กสฺสจิ อนาโรเจตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เอกโก ว มาตุ ฆรํ อคมาสิ ฯ อุปาสิกา ปุตฺตํ ทิสฺวา วนฺทิตฺวา อาห ตาต ตฺวํ ปุพฺเพ อาจริยุปชฺฌาเยหิ วา ทหรสามเณเรหิ วา สทฺธึ อิธาคจฺฉสิ กสฺมา เอกโกวาสิ อชฺช อาคโตติ ฯ โส อุกฺกณฺฐิตภาวํ อาโรเจสิ ฯ สทฺธา อุปาสิกา นานปฺปกาเรน ฆราวาเส อาทีนวํ ทสฺเสตฺวา ปุตฺตํ โอวทมานาปิ สญฺญาเปตุ๋ อสกฺโกนฺตี อปฺเปวนาม อตฺตโน ธมฺมตายปิ สลฺลกฺเขยฺยาติ อนุยฺโยเชตฺวา ติฏฺฐ ตาต ยาว เต ยาคุภตฺตํ สมฺปาเทมิ ยาคุ๋ ปิวิตฺวา กตภตฺตกิจฺจสฺส เต มนาปานิ วตฺถานิ นีหริตฺวา ทสฺสามีติ วตฺวา อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา ว อทาสิ ฯ นิสีทิ สามเณโร ฯ อุปาสิกา มุหุตฺเตเนว ยาคุขชฺชกํ สมฺปาเทตฺวา อทาสิ ฯ อถ สา ภตฺตํ สมฺปาเทสฺสามีติ อวิทูเร นิสินฺนา ตณฺฑุเล โธวติ ฯ ตสฺมึ สมเย สา ยกฺขินี กหํ นุ โข สามเณโร กจฺจิ ภิกฺขาหารํ ลภติ โนติ อาวชฺชมานา ตสฺส วิพฺภมิตุกามตาย นิสินฺนภาวํ ญตฺวา มา เหว โข เม เทวตานํ อนฺตเร ลชฺชํ อุปฺปาเทยฺย คจฺฉามิสฺส วิพฺภมเน อนฺตรายํ กริสฺสามีติ อาคนฺตฺวา ตสฺส สรีเร อธิมุจฺจิตฺวา คีวํ ปริวตฺเตตฺวา ภูมิยํ ปาเตสิ ฯ โส อกฺขีหิ ปริวตฺเตหิ เขเฬน ปคฺฆรนฺเตน ภูมิยํ วิปฺผนฺทิ ฯ (ธมฺมปทฏฺฐกถาย สตฺตโม ภาโค/หน้า ๑๔๙ - ๑๕๐)

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียง ของภิกษุ ท. เหล่านั้น ตรัสถามแล้วว่า อ.เหตุนี้อะไร ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า อ.เหตุ ชื่อนี้ ดังนี้ อันภิกษุ ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ.กรรม อย่างนี้ ชื่ออันภิกษุไม่พึงกระทำ จำเดิมแต่กาลนี้ อ.ภิกษุใด ย่อมกระทำ อ.ภิกษุนั้น ย่อมต้องวีติกกมนะชื่อนี้ ดังนี้ ทรงบัญญัติแล้ว ซึ่งปหารทานสิกขาบท ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. อ.สัตว์อื่น อันภิกษุรู้แล้วว่า อ.เรา ย่อมสะดุ้ง ต่ออาชญา ย่อมกลัวต่อความตาย ฉันใด อ.สัตว์ ท. แม้เหล่าอื่น ย่อมสะดุ้ง ต่ออาชญา ย่อมกลัวต่อความตาย ฉันนั้นนั่นเทียว* ดังนี้ ไม่พึงประหาร ไม่พึงยังบุคคลอื่นให้ฆ่า ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงซึ่งธรรม ตรัสแล้วซึ่งพระคาถานี้ว่า

อ.สัตว์ ท. ทั้งปวง ย่อมสะดุ้งต่ออาชญา อ.สัตว์ ท. ทั้งปวง
ย่อมกลัวต่อความตาย อ.บุคคล กระทำแล้ว ซึ่งตนให้เป็น
เครื่องเปรียบ ไม่พึงฆ่า ไม่พึงยังบุคคลอื่นให้ฆ่า ดังนี้ ฯ

อ.อรรถว่า อ.สัตว์ ท. ทั้งปวง ครั้นเมื่ออาชญา ตกไปอยู่ในตน ย่อมสะดุ้ง ต่ออาชญานั้น ดังนี้ แห่ง - ในบท ท. เหล่านั้นหนา - หมวดสองแห่งบทว่า **สพฺเพ ตสนฺติ** ดังนี้ ฯ อ.อรรถว่า ย่อมกลัว แม้ต่อความตายนั่นเทียว ดังนี้ แห่งบทว่า **มจฺจุโน** ดังนี้ ฯ ก็ อ.พยัญชนะแห่งพระเทศนานี้เป็นคำมีส่วนเหลือลงออกแล้ว ย่อมเป็น ส่วนว่า อ.เนื้อความ เป็นไปกับด้วยส่วนเหลือลง ย่อมเป็น ฯ เหมือนอย่างว่า ครั้นเมื่อกลอง อันพระราชา ยังราชบุรุษ ท.ให้เที่ยวไปแล้ว มีอันให้รู้ว่า อ.ชน ท. ทั้งปวง จงประชุมกัน ดังนี้ เป็นเหตุ อ.ชน ท. ผู้เหลือ เว้นซึ่งพระราชา และมหาอำมาตย์ ท. ย่อมประชุมกัน ฉันใด ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า อ.สัตว์ ท. ทั้งปวง ย่อมสะดุ้ง ดังนี้ อันพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ตรัสแล้ว อ.สัตว์ ท. ผู้เหลือลง เว้นซึ่งสัตว์และบุคคลผู้วิเศษ ท. สี่ เหล่านี้

---

* สัททนีติสุตตมาลา ฉบับแปล หน้า ๕๒๒. สัตว์ทั้งปวง ย่อมสะดุ้ง จากอาชญา ย่อมกลัวจากความตาย.

คือ อ.ช้างผู้อาชาไนย อ.ม้าผู้อาชาไนย อ.โคผู้อาชาไนย อ.พระขีณาสพ อันบัณฑิตพึงทราบว่า ย่อมสะดุ้ง ดังนี้ ฉันนั้นนั่นเทียว ฯ จริงอยู่ อ.-ในสัตว์บุคคลผู้วิเศษ ท. เหล่านี้หนา-พระขีณาสพ ไม่เห็นอยู่ ซึ่งสัตว์ผู้จะไม่ตาย ชื่อว่าย่อมไม่กลัว เพราะความที่แห่งสักกายทิฏฐิเป็นธรรมชาติอันตนละได้แล้ว อ.สัตว์ผู้วิเศษ ท. สาม นอกนี้ ไม่เห็นอยู่ ซึ่งสัตว์ผู้เป็นข้าศึกต่อตน เป็นแล้ว เพราะความที่แห่งสักกายทิฏฐิเป็นธรรมชาติมีกำลัง ชื่อว่าย่อมไม่กลัว ฯ อ.อรรถว่า อ.บุคคล รู้แล้วว่า อ.เรา ย่อมสะดุ้งต่ออาชญา ย่อมกลัว ต่อความตาย ฉันใด อ.สัตว์ ท. แม้เหล่าอื่น ย่อมสะดุ้ง ต่ออาชญา ย่อมกลัว ต่อความตาย ฉันนั้น ดังนี้ ไม่พึงฆ่า ไม่พึงยังบุคคลอื่นให้ฆ่า ซึ่งสัตว์อื่น ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า น หเนยฺย น ฆาตเย ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ครั้นสามเณรนั้นเจริญวัย มีอินทรีย์แก่กล้า ถูกความไม่ยินดียิ่งบีบคั้น เมื่อไม่อาจจะบรรเทาความไม่ยินดียิ่งลงได้ จึงปล่อยผมรุ่มร่ามและเล็บไว้ยาว มีผ้านุ่งและผ้าห่มเศร้าหมอง ไม่บอกแก่ใคร ๆ ถือบาตรจีวร เพียงรูปเดียว ได้ไปเรือนของโยมมารดาแล้ว ฯ อุบาสิกาเห็นบุตรแล้วไหว้ กล่าวว่า พ่อ แต่ก่อน พ่อมาที่นี้พร้อมกับอุปัชฌาย์และอาจารย์ หรือพร้อมกับภิกษุหนุ่มและสามเณร เพราะเหตุไร ในวันนนี้ พ่อจึงมารูปเดียวเล่า ฯ เธอบอกถึงความเบื่อหน่ายแล้ว ฯ อุบาสิกาผู้มีศรัทธา แม้แสดงโทษในมราวาสโดยประการต่าง ๆ ตักเตือนบุตรอยู่ ก็ไม่อาจให้เธอยินยอมได้ (แต่) ก็ไม่เสือกไสไปเสีย ด้วยคิดว่า ถึงอย่างไร เธอพึงกำหนดได้ แม้ตามธรรมดาของตน กล่าวว่า พ่อ โปรดรออยู่จนกว่าฉันจะจัดยาคูและภัตรเพื่อพ่อเสร็จ ฉันจักนำผ้าที่ชอบใจมาถวาย แก่พ่อผู้ดื่มยาคูกระทำภัตกิจแล้ว แล้วได้ปูลาดอาสนะถวาย ฯ สามเณรนั่งแล้ว ฯ อุบาสิกาจัดแจงยาคูและของขบฉันเสร็จโดยครู่เดียวเท่านั้น ได้ถวายแล้ว ฯ ลำดับนั้น อุบาสิกานั้นคิดว่า เราจัดแจงภัต นั่งลงในที่ไม่ไกล ชาวข้าวอยู่ ฯ สมัยนั้น นางยักษิณีนั้นใคร่ครวญอยู่ว่า สามเณรอยู่ไหนหนอแล เธอได้ภิกษาหาร หรือยังไม่ได้ ทราบว่าเธอนั่งอยู่แล้ว เพราะความเป็นผู้ใคร่จะสึก จึงคิดว่า ก็เธออย่าพึงยังความละอายให้เกิดขึ้นแก่เรา ในระหว่างเทวดาทั้งหลายเลย เราจะไป จักกระทำอันตรายในการสึกของเธอ ดังนี้แล้ว จึงมาเข้าสิงในสรีระของสามเณรนั้น บิดคอให้ล้มลงเหนือแผ่นดิน ฯ เธอมีตาเหลือก มีน้ำลายไหล ดิ้นอยู่ที่แผ่นดินแล้ว ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย.
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

สรุปสถิติปัญหา-เฉลยประโยคบาลีสนามหลวง ประโยค ป.ธ. ๓
วิชา แปลมคธเป็นไทย
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๙-๒๕๔๙

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	ข้อ	หน้า	ตั้งแต่	ถึง
๒๕๒๙	๗	ปริชิณฺณพราหฺมณวตฺถุ	๑	๑๔๑	โสปิ นสฺส วสลีติ	ภควา เตนุปสงฺกมีติ ฯ
	๗	ปริชิณฺณพราหฺมณวตฺถุ	๒	๑๔๑-๑๔๒	สตฺถา เอกมนฺตํ นิสินฺนนฺน	มาเตสฺสามิ โวติ ฯ
๒๕๓๐	๖	อตุลอุบาสก	๑	๑๘๖	สตฺถา ตสฺส กถํ	พฺรหฺมุนาปิ ปสีสิโตติ ฯ
	๖	อตุลอุบาสก	๒	๑๘๖-๑๘๗	ตตฺถ โปราณมมตนฺติ	ปสีสิโตเยวาติ อตฺโถ ฯ
๒๕๓๑	๗	อัตตโน	๑	๑๓๖-๑๓๗	วตฺถุ อุปฺปนฺนทิวเคคสฺส	อิมา คาถา อภาสิ ฯ
	๗	อัตตโน	๒	๑๓๗-๑๓๘	อหํ นาโคว สงฺคามเม	อุตฺตริตโรติ อตฺโถ ฯ
๒๕๓๒	๖	โพธิราชกุมาร	๑	๓	สตฺถา อุปฺปวิสิตฺวา ว	อตีตํ อาหริตฺวา ทสฺเสสิ ฯ
	๗	อัตตโนบุพพกรรม	๒	๙๒-๙๒	เตน ยงฺกิญฺจีติ วุตฺตเมตฺเตเยว	อภิรุหณตฺถาย สตฺถารํ ยาจึสุ ฯ
๒๕๓๓	๖	ยมกปาฏิหาริย์	๑	๙๑-๙๒	สพฺพพุทฺธานํ กิร อวิชหิตเมว	เอตฺเถว อุปฺปาเรถาติ อาหํสุ ฯ
	๗	จูฬสารีภิกษุ	๒	๑๗-๑๘	สตฺถา ภิกฺขเว อหิริโก	อหิริเกน สุชีวนฺติ อตฺโถ ฯ
๒๕๓๔	๗	โลฬุทายีเถระ	๑	๑๔	อสชฺฌสยมาลา มนฺตา	มลฏฺฐานิยตฺตา มลนฺติ อตฺโถ ฯ
	๗	อัตตโนบุพพกรรม	๒	๙๖-๙๗	สตฺถา อิทํ อตีตํ	ตํ มตฺตาสุขํ จเชยฺยาติ ฯ
๒๕๓๕	๕	มหาโมคคัลลานเถระ	๑	๖๓-๖๔	โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสุ	โส อุปฺปชฺชตีติ วุตฺตํ ฯ
	๘	สีวลีเถระ	๒	๑๕๑-๑๕๒	เอกสฺมึ หิ สมเย	ปพฺพชิโต อรหตฺตํ ปาปุณิ ฯ
๒๕๓๖	๗	อัตตโนบุพพกรรม	๑	๙๒-๙๓	มยํ กึ นุ กโรมาติ	นิมฺมิตพุทฺธํ มาเปสิ ฯ
	๘	ขัมมารามเถระ	๒	๕๙-๖๐	ภิกฺขู ตถาคตสฺส อาโรเจสุ	ธมฺมํ อาวชฺชนฺโตติ อตฺโถ ฯ
๒๕๓๗	๖	เทวทัต	๑	๑๙-๒๐	สตฺถา อาคนฺตฺวา กาย	กโรติ นามาติ อตฺโถ ฯ
	๗	อัตตโนบุพพกรรม	๒	๘๗	เอกสฺมึ หิ สมเย	ภยํ น อุปฺปชฺชตีติ ฯ
๒๕๓๘	๕	อนาถปิณฑิกเศรษฐี	๑	๑๒-๑๓	สา สาธุ เทวาติ	อถ ภทฺรานิ ปสฺสตีติ ฯ
	๖	ยมกปาฏิหาริย์	๒	๗๖	อถ นํ มรณี นาม	อตฺถีติ เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ
๒๕๓๙	๖	ปัญจสตทารกะ	๑	๑๕๒-๑๕๓	ทารกา มหากสฺสปตฺเถรํ	ปูเชตุกาโม โหตีเยวาติ อตฺโถ ฯ
	๗	เมณฑกเศรษฐี	๒	๓๐	เอวํ วิปสฺสิพฺพทุทฺธกาเล	โน เจ ตตฺเถว ชีวถาติ ฯ
๒๕๔๐	๕	ปฐมโพธิ	๑	๑๑๕-๑๑๖	อเนกชาติสังสารนฺติ อิมํ	อปราปรํ อนุวิจรินฺติ อตฺโถ ฯ
	๖	มหากาล	๒	๑๖-๑๗	อตีเต กิร พาราณสีรญฺโญ	เอกํ มณิรตนํ อตฺถิ ฯ
๒๕๔๑	๗	มารธิดา	๑	๑๕๙-๑๖๐	อถ นํ สตฺถา กึ ปน	อิมา คาถา อภาสิ ฯ
	๘	ปัญจัคคทายพราหมณ์	๒	๖๓-๖๔	สตฺถา ตสฺส จ	อทาสเตฺวา น ปกฺกมนฺติ ฯ
๒๕๔๒	๖	จิญจมาณวิกา	๑	๔๖-๔๗	ปธมโพธิยํ หิ ทสพลสฺส	ลาภสกฺการ นาเสหีติ ฯ

พ.ศ.	ภาค	เรื่อง	ข้อ	หน้า	ตั้งแต่	ถึง
	๖	นันทิยะ	๒	๑๕๗-๑๕๘	จิรปฺปวาสึ ปุริสํ	เสสาฑกา วิยาติ อตฺโถ ฯ
๒๕๔๓	๖	อุตราอุบาสิกา	๑	๑๖๖-๑๖๗	ปุณฺโณ เถรํ ทิสฺวา	นิสีทิตฺวา ภตฺตกิจฺจํ อกาสิ ฯ
	๗	วินิจฉัยอำมาตย์	๒	๔๑-๔๒	สตฺถา น ภิกฺขเว	นาม น โหตีติ อตฺโถ ฯ
๒๕๔๔	๗	สกึปุคฺคลสิกฺขาวิหาริก	๑	๗๗-๗๘	อถ นํ สตฺถา	อุปจารชฺฌานํ อุปฺปชฺชิ ฯ
	๘	สักกเทวราช	๒	๓๙-๔๐	สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ	ธมฺมทานเมว เสฏฺฐํ ฯ
๒๕๔๕	๕	จูฬกสาฏกพราหมณ์	๑	๓๔	ภิกฺขู ธมฺมสภายํ กถํ	ปาปนินฺนเมว โหตีติ ฯ
	๖	ยมกปาฏิหาริย์	๒	๘๒-๘๓	สตฺถา ปาฏิหาริยํ กโรนฺโต ว	ปฏิจฺฉาทยมานํ ชีวิ ฯ
๒๕๔๖	๗	เมณฑกเศรษฐี	๑	๓๖-๓๗	เอวํ มหานุภาโว เสฏฺฐี	วชฺชํ ฉาเทตีติ อตฺโถ ฯ
	๘	สันตกายเถระ	๒	๗๘-๗๙	ตสฺส กิร ทตฺวาปพฺภาฺจนฺนาม	อุปสนฺโตติ วุจฺจตีติ ฯ
๒๕๔๗	๖	เอรกปัตตนาคราช	๑	๙๘-๙๙	อถ นํ สตฺถา กิมิทำ	กิจฺโฉเยว อติวิย ทุลฺลโภติ ฯ
	๖	อสทิสทาน	๒	๕๒-๕๓	อถ นํ มลฺลิกา เทวี	กถิตนิยาเมเนว สพฺพำ กาเรสิ ฯ
๒๕๔๘	๕	ปิโลติกเถระ	๑	๗๗-๗๘	ตำ สุตฺวา สตฺถา อาม	โส ทุลฺลโภติ อตฺโถ ฯ
	๗	เมณฑกเศรษฐี	๒	๓๑-๓๒	ตสฺมึ ขเณ คนฺธมาทนปพฺพเต	ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺเต โอกิริ ฯ
๒๕๔๘/๒	๖	เปสการธิดา	๑	๔๒-๔๓	อถสฺสา สตฺถา มยา	วา ปาปุณาตีติ อตฺโถ ฯ
	๘	นังคลกูฏเถระ	๒	๘๐-๘๑	โส (ภิกฺขู) พุทฺธานำ	อสฺสำ ภทฺรัว วาณิโชติ ฯ
๒๕๔๙	๖	กาลเถระ	๑	๒๒-๒๓	สา เอกทิวสำ ปาโต ว	อตฺตโน ฆาตาย ผลฺลตีติ ฯ
	๘	อานันทเถระ	๒	๑๐๕-๑๐๖	ปเสนทิโกสโล กิร	พุทฺโธ ตปติ เตชสาติ ฯ
๒๕๔๙/๒	๕	ฉัพพัคคิยภิกษุ	๑	๔๔-๔๕	สตฺถา เตสำ สทฺทำ	น หนาเปยฺยาติ อตฺโถ ฯ
	๗	สานุสามเณร	๒	๑๔๙-๑๕๐	อถ โส สามเณโร	ปคฺคณฺหนฺเตน ภูมิยำ วิปฺผนฺทิ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากวเสเนว เสฏฺฐิญฺเจว เทวตญฺจ โอวทนฺโต อิธ คหปติ ปาปปุคฺคโลปิ ยาว ปาปึ น ปจฺจติ ตาว ภทฺรานิ ปสฺสติ ยทา ปนสฺส ปาปึ ปจฺจติ ตทา ปาปเมว ปสฺสติ ภทฺรปุคฺคโลปิ ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ ตาว ปาปานิ ปสฺสติ ยทา ปนสฺส ภทฺรํ ปจฺจติ ตทา ภทฺรเมว ปสฺสตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

ปาโปปิ ปสฺสตี ภทฺรํ ยาว ปาปึ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ปาปึ อถ (ปาโป) ปาปานิ ปสฺสติ
ภทฺโรปิ ปสฺสตี ปาปึ ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ภทฺรํ อถ (ภทฺโร) ภทฺรานิ ปสฺสตีติ ฯ

ตตฺถ ปาโปติ กายทุจฺจริตาทินา ปาปกมฺเมน ยุตฺตปุคฺคโล ฯ โสปิ หิ ปุริมสุจริตานุภาเวน นิพฺพตฺตํ สุขํ อนุภวมาโน ภทฺรํปิ ปสฺสติ ฯ ยาว ปาปึ น ปจฺจตีติ ยาว ตสฺส ตํ ปาปกมฺมํ ทิฏฺฐธมฺเม วา สมฺปราเย วา วิปากํ น เทติ ฯ ยทา ปนสฺส ตํ ทิฏฺฐธมฺเม วา สมฺปราเย วา วิปากํ เทติ อถ ทิฏฺฐธมฺเม วิวิธา กมฺมกรณา สมฺปราเย จ อปายทุกฺขํ อนุโภนฺโต โส ปาโป ปาปานิเยว ปสฺสติ ฯ

ทุติยคาถาย ฯ กายสุจริตาทินา ภทฺรกมฺเมน ยุตฺโต ภทฺโร ฯ โสปิ ปุริมทุจฺจริตานุภาเวน นิพฺพตฺตํ ทุกฺขํ อนุภวมาโน ปาปึ ปสฺสติ ฯ ยาว ภทฺรํ น ปจฺจตีติ ยาว ตสฺส ตํ ภทฺรกมฺมํ ทิฏฺฐธมฺเม วา สมฺปราเย วา วิปากํ น เทติ ฯ ยทา ปน ตํ วิปากํ เทติ อถ ทิฏฺฐธมฺเม ลาภสกฺการาทิสุขํ สมฺปราเย จ ทิพฺพสมฺปตฺติสุขํ อนุภวมาโน โส ภทฺโร ภทฺรานิเยว ปสฺสตีติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. กตมํ ตถาคตสฺส ยมกปฺปาฏิหาริเย ญาณํ อิธ ตถาคโต ยมกปฺปาฏิหาริยํ กโรติ อสาธารณํ สาวเกหิ อุปริมกายโต อคฺคิกฺขนฺโธ ปวตฺตติ เหฏฺฐิมกายโต อุทกธารา ปวตฺตติ เหฏฺฐิมกายโต อคฺคิกฺขนฺโธ ปวตฺตติ อุปริมกายโต อุทกธารา ปวตฺตติ ปุรตฺถิมกายโต ปจฺฉิมกายโต ปจฺฉิมกายโต ปุรตฺถิมกายโต ทกฺขิณกฺขิโต วามกฺขิโต วามกฺขิโต ทกฺขิณกฺขิโต ฯเปฯ ทกฺขิณปสฺสโต วามปสฺสโต วามปสฺสโต ทกฺขิณปสฺสโต ทกฺขิณปาทโต วามปาทโต วามปาทโต ทกฺขิณปาทโต องฺคุลีหิ องฺคุลนฺตริกาหิ องฺคุลนฺตริกาหิ องฺคุลีหิ เอเกกโลมกูปโต อคฺคิกฺขนฺโธ ปวตฺตติ เอเกกโลมโต อุทกธารา ปวตฺตติ เอเกกโลมโต อคฺคิกฺขนฺโธ ปวตฺตติ เอเกกโลมกูปโต อุทกธารา ปวตฺตติ ฉนฺนํ วณฺณานํ นีลานํ ปีตกานํ โลหิตกานํ โอทาตานํ มญฺเชฏฺฐานํ ปภสฺสรานํ ภควา จงฺกมติ นิมฺมิโต ติฏฺฐติ วา นิสีทติ วา เสยฺยํ วา กปฺเปติ ฯเปฯ นิมฺมิโต เสยฺยํ กปฺเปติ ภควา จงฺกมติ วา ติฏฺฐติ วา นิสีทติ วา อิทํ ตถาคตสฺส ยมกปฺปาฏิหาริเย ญาณนฺติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา เมื่อทรงกล่าวสอนซึ่งเศรษฐีด้วยนั่นเทียว ซึ่งเทวดาด้วย ด้วยสามารถแห่งวิบากแห่งกรรม ท. ทั้งดีทั้งชั่วนั่นเทียว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนคฤหบดี แม้ อ. บุคคลผู้ลามก ในโลกนี้ ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันลามก ท. ว่าเป็นกรรมอันเจริญ อ. กรรมอันลามก ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด เพียงนั้น แต่ว่า อ. กรรมอันลามกของบุคคลผู้ลามกนั้น ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด อ. บุคคลผู้ลามกนั้น ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันลามก ว่าเป็นกรรมอันลามกนั่นเทียว ในกาลนั้น แม้ อ. บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็นซึ่งกรรมอันเจริญ ท. ว่าเป็นกรรมอันลามก อ. กรรมอันเจริญ ย่อมไม่เผล็ดผล เพียงใด เพียงนั้น แต่ว่า อ. กรรมอันเจริญ ของบุคคลผู้เจริญนั้น ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด อ. บุคคลผู้เจริญนั้น ย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันเจริญ นั่นเทียว ในกาลนั้น ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่อซึ่งอนุสนธิ แสดงซึ่งธรรม ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

> แม้ อ. บุคคลผู้ลามก ย่อมเห็นซึ่งกรรมอันลามก
> ว่าเป็นกรรมอันเจริญ อ. กรรมอันลามก ย่อมไม่
> เผล็ดผล เพียงใด เพียงนั้น แต่ว่า อ.กรรมอันลามก
> ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด อ. บุคคลผู้ลามกย่อมเห็น
> ซึ่งกรรมอันลามก ท. ว่าเป็นกรรมอันลามกในกาลนั้น
> แม้ อ. บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็นซึ่งกรรมอันเจริญ
> ว่าเป็นกรรมอันลามก อ. กรรมอันเจริญ ย่อมไม่
> เผล็ดผล เพียงใด เพียงนั้น แต่ว่า อ. กรรมอันเจริญ
> ย่อมเผล็ดผล ในกาลใด อ. บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็น
> ซึ่งกรรมอันเจริญ ท. ว่าเป็นกรรมอันเจริญ ในกาลนั้น
> ดังนี้ ฯ

อ. บุคคลผู้ประกอบแล้ว ด้วยกรรมอันลามก มีกายทุจริตเป็นต้น ชื่อว่าผู้ลามก ในพระคาถานั้น ฯ ก็ อ. บุคคลผู้ลามก แม้นั้น เสวยอยู่ ซึ่งสุข อันบังเกิดแล้วด้วยอานุภาพแห่งสุจริตอันมีในก่อน ชื่อว่าย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันลามก แม้ว่าเป็นกรรมอันเจริญ ฯ อ.อรรถว่า อ. กรรมอันลามกนั้น ของบุคคลผู้ลามกนั้น ย่อมไม่ให้ซึ่งผลในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วหรือ หรือว่า ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อมเพียงใด ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **ยาว ปาปี น ปจฺจติ** ดังนี้ ฯ อ.[๑] อธิบายว่า แต่ว่า อ. กรรมอันลามกนั้น ของบุคคลผู้ลามกนั้น ย่อมให้ซึ่งผล ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วหรือ หรือว่า ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อมในกาลใด อ. บุคคลผู้ลามกนั้น เสวยอยู่ ซึ่งกรรมกรณ์ ท. อันมีอย่างต่าง ๆ ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วด้วย ซึ่งทุกข์ในอบาย ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อมด้วยชื่อว่าย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันลามก ท. ว่าเป็นกรรมอันลามกนั่นเทียวในกาลนั้น ดังนี้ ฯ

อ. อธิบาย ในพระคาถาที่สอง อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ อ. บุคคลผู้ประกอบแล้ว ด้วยกรรมอันเจริญ มีกายสุจริตเป็นต้น ชื่อว่าผู้เจริญ อ. บุคคลผู้เจริญแม้นั้น เสวยอยู่ซึ่งทุกข์ อันบังเกิดแล้ว ด้วยอานุภาพแห่งทุจริตอันมีในก่อน ชื่อว่าย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันลามก ฯ อ. อรรถว่า อ. กรรมอันเจริญนั้นของบุคคล ผู้เจริญนั้น ย่อมไม่ให้ ซึ่งผล ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วหรือ หรือว่า ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม เพียงใด ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **ยาว ภทฺทานิ น ปจฺจติ** ดังนี้ ฯ อ.[๒] อธิบายว่า แต่ว่า อ. กรรมอันเจริญนั้น ย่อมให้ ซึ่งผล ในกาลใด อ. บุคคลผู้เจริญนั้น เมื่อเสวยซึ่งสุขอันบังเกิดแล้วจากอามิสมีลาภและสักการะเป็นต้น ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วด้วยซึ่งสุขอันบังเกิดแล้วจากสมบัติอันเป็นทิพย์ ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อมด้วยชื่อว่าย่อมเห็น ซึ่งกรรมอันเจริญ ท. ว่าเป็นกรรมอันเจริญนั่นเทียว ในกาลนั้น ดังนี้ ฯ

[๑-๒] ไม่เพิ่ม อตฺโถ อ.อธิบาย ว่า.... ก็ได้

แปลโดยอรรถ

๒. ญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคตเป็นไฉน ? ในญาณนี้ พระตถาคตทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ซึ่งไม่ทั่วไปด้วยพระสาวกทั้งหลาย คือ ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องบน สายน้ำพลุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องล่าง ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องล่าง สายน้ำพลุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องบน ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องหน้า สายน้ำพลุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องหลัง ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องหลัง สายน้ำพลุ่งออกแต่พระวรกายเบื้องหน้า ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องขวา สายน้ำพลุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องซ้าย ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องซ้าย สายน้ำพลุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องขวา ฯลฯ ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องขวา สายน้ำพลุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องซ้าย ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องซ้าย สายน้ำพลุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องขวา ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระบาทเบื้องขวา สายน้ำพลุ่งออกแต่พระบาทเบื้องซ้าย ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระบาทเบื้องซ้าย สายน้ำพลุ่งออกแต่พระบาทเบื้องขวา ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระองคุลี สายน้ำพลุ่งออกแต่ช่องพระองคุลี ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่ช่องพระองคุลี สายน้ำพลุ่งออกแต่พระองคุลี ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่ขุมพระโลมาแต่ละขุม สายน้ำพลุ่งออกแต่พระโลมาแต่ละเส้น ท่อไฟพวยพุ่งออกแต่พระโลมาแต่ละเส้น สายน้ำพลุ่งออกแต่ขุมพระโลมาแต่ละขุม รัศมีทั้งหลาย ย่อมเป็นไปด้วยสามารถแห่งสี ๖ สี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว สีหงสบาท สีปภัสร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจงกรม พระพุทธนิรมิตยืนหรือนั่งหรือสำเร็จการนอน ฯลฯ พระพุทธนิรมิตสำเร็จการนอน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจงกรม ประทับยืนหรือประทับนั่ง นี้เป็นญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคต ดังนี้แล ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๐

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ปีตา ปนสฺสา (กุมาริกาย) ตนฺตสาลํ คจฺฉนฺโต อาห อมฺม ปรสนฺตโก เม สาฏโก อาโรปิโต ตสฺส วิทตฺถิมตฺตํ อนิฏฐิตํ ตํ อชฺช นิฏฺฐาเปสฺสามิ สีฆํ เม ตสรํ วฏฺเฏตฺวา อาหเรยฺยาสีติ ฯ สา จินฺเตสิ อหํ สตฺถุ ธมฺมํ โสตุกามา ปีตา จ มํ เอวมาห กึ นุ โข สตฺถุ ธมฺมํ สุณามิ อุทาหุ ปิตุ ตสรํ วฏฺเฏตฺวา หรามีติ ฯ อถสฺสา เอตทโหสิ ปีตา มํ ตสเร อนาหริยมาเน โปเถยฺยปิ ปหเรยฺยปิ ตสฺมา ตสรํ วฏฺเฏตฺวา ตสฺส ทตฺวา ปจฺฉา ธมฺมํ โสสฺสามีติ ปีฐเก นิสีทิตฺวา ตสรํ วฏฺเฏสิ ฯ อาฬวีวาสิโนปิ สตฺถารํ ปริวิสิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา อนุโมทนตฺถาย อฏฺฐสุ ฯ สตฺถา ยมหํ กุลธีตรํ นิสฺสาย ตีสโยชนมคฺคํ อาคโต สา อชฺชาปิ โอกาสํ น ลภติ ตาย โอกาเส ลทฺเธ อนุโมทนํ กริสฺสามีติ ตุณฺหีภูโต นิสีทิ ฯ เอวํ ตุณฺหีภูตํ ปน สตฺถารํ สเทวเก โลเก โกจิ กิญฺจิ วตฺตุํ น วิสหติ ฯ สาปิ โข กุมาริกา ตสรํ วฏฺเฏตฺวา ปจฺฉิยํ ฐเปตฺวา ปิตุ สนฺติกํ คจฺฉมานา ปริสปริยนฺตํ ปตฺวา สตฺถารํ โอโลกยมานา ว อคมาสิ ฯ สตฺถาปิ ตีวํ อุกฺขิปิตฺวา ตํ โอโลเกสิ ฯ สาปิ โอโลกิตากาเรเนว อญฺญาสิ สตฺถา เอวรูปาย ปริสาย มชฺเฌ นิสีทิตฺวา มํ โอโลเกนฺโต มมาคมนํ ปจฺจาสีสติ อตฺตโน สนฺติกํ อาคมนเมว ปจฺจาสีสตีติ ฯ สา ตสรปจฺฉิ ฐเปตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ ฯ กสฺมา ปน ตํ สตฺถา โอโลเกสีติ ฯ เอวํ กิรสฺส อโหสิ เอสา เอตฺโต ว คจฺฉมานา ปฐมชฺชนกาลกิริยํ กตฺวา อนิยตคติกา ภวิสฺสติ มม สนฺติกํ อาคนฺตฺวา คจฺฉมานา ปน โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา นิยตคติกา หุตฺวา ตุสิตวิมาเน นิพฺพตฺติสฺสตีติ ฯ ตสฺสา กิร ตีหิวสํ มรณโต

มุตฺติ นาม นตฺถิ ฯ สา โอโลกิตสญฺญาเณเนว สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา ฉพฺพณฺณรํสีนํ อนฺตรํ ปวิสิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ ตถารูปาย ปริสาย มชฺเฌ นิสีทิตฺวา ตุณฺหีภูตํ สตฺถารํ วนฺทิตฺวา จิตกฺขเณเยว ตํ สตฺถา อาห ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สาปิ ตสรปจฺฉึ คเหตฺวา ปีตุ สนฺติกํ อคมาสิ ฯ โสปิ นิสินฺนโก ว นิทฺทายิ ฯ ตสฺสา อสลฺลกฺเขตฺวา ตสรปจฺฉึ อุปนาเมนฺติยา ตสรปจฺฉิ เวมโกฏิยํ ปฏิหญฺญิตฺวา สทฺทํ กุรุมานา ปติ ฯ โส ปพุชฺฌิตฺวา คหิตนิมิตฺเตเนว เวมโกฏึ กฑฺฒิ ฯ เวมโกฏิ คนฺตฺวา ตํ กุมาริกํ อุเร ปหริ ฯ สา ตตฺเถว กาลํ กตฺวา ตุสิตภวเน นิพฺพตฺติ ฯ อถสฺสา ปีตา ตํ โอโลเกนฺโต สกลสรีเรน โลหิตมกฺขิเตน ปติตฺวา มตํ อทฺทส ฯ อถสฺส มหาโสโก อุปฺปชฺชิ ฯ โส น เม โสกํ อญฺโญ นิพฺพาเปตุ สกฺขิสฺสตีติ โรทนฺโต สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา ภนฺเต โสกํ เม นิพฺพาเปถาติ อาห ฯ สตฺถา ตํ สมสฺสาเสตฺวา มา โสจิ อนมตคฺคสฺมึ หิ สสาเร ตว เอวเมว ธีตุ มรณกาเล ปคฺฆริตอสฺสุ จตุนฺนํ มหาสมุทฺทานํ อุทกโต อธิกตรนฺติ วตฺวา อนมตคฺคสุตฺตํ กเถสิ ฯ โส ตนฺภูตโสโก สตฺถารํ ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา ลทฺธูปสมฺปโท น จิรสฺเสว อรหตฺตํ ปาปุณีติ ฯ

เปสการธีตุวตฺถุ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. ส่วนว่า อ. บิดา ของนางกุมาริกานั้น เมื่อไปสู่โรงแห่งหูก กล่าวแล้วว่า ดูก่อนแม่ อ. ผ้าสาฎก อันเป็นของมีอยู่ของบุคคลอื่น อันเรา ยกขึ้นแล้ว อ. ผ้าอันมีคืบหนึ่งเป็นประมาณ แห่งผ้าสาฎกนั้น ไม่สำเร็จแล้ว อ. เรา ยังผ้าสาฎกนั้น จักให้สำเร็จ ในวันนี้ อ. เจ้า กรอแล้วซึ่งหลอด พึงนำมา แก่เราเร็ว ดังนี้ ฯ อ. นางกุมาริกานั้น คิดแล้วว่า อ. เรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันฟัง ซึ่งธรรม ของพระศาสดา ย่อมเป็น ส่วนว่า อ. บิดา กล่าวแล้ว อย่างนี้ กะเรา อ. เรา จะฟัง ซึ่งธรรมของพระศาสดา หรือหนอแล หรือว่า อ. เรา กรอแล้ว ซึ่งหลอด จะนำไปเพื่อบิดา ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ. อันคิดนี้ ว่า อ. บิดา ครั้นเมื่อ หลอด อันเราไม่นำมาอยู่ พึงโบยบ้าง พึงประหารบ้าง ซึ่งเรา เพราะเหตุนั้น อ. เรา กรอแล้ว ซึ่งหลอด ให้แล้ว แก่บิดานั้น จักฟัง ซึ่งธรรม ในภายหลัง ดังนี้ ได้มีแล้วแก่นางกุมาริกานั้น อ. นางกุมาริกานั้น นั่งแล้ว บนตั่งน้อย กรอแล้วซึ่งหลอด ฯ อ. ชน ท. แม้ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าอาฬวีโดยปกติ อังคาสแล้วซึ่งพระศาสดา รับแล้วซึ่งบาตร ได้ยืนอยู่แล้ว เพื่อประโยชน์ แก่การอนุโมทนา ฯ อ. พระศาสดา ทรงดำริแล้วว่า อ. เรา อาศัยแล้ว ซึ่งนาง กุลธิดาใดมาแล้ว สิ้นหนทางมีโยชน์สามสิบเป็นประมาณ อ. นางกุลธิดานั้น ย่อมไม่ได้ซึ่งโอกาส แม้ในวันนี้ ครั้นเมื่อโอกาส อันนางกุลธิดานั้น ได้แล้ว อ. เรา จักกระทำ ซึ่งการอนุโมทนา ดังนี้ ทรงเป็นผู้นิ่งเป็นแล้ว เป็น ประทับนั่งแล้ว ฯ ก็ อ. ใคร ๆ ในโลก อันเป็นไปกับด้วยเทวโลก ย่อมไม่อาจ เพื่ออันกราบทูล ซึ่งคำอะไร ๆ กะพระศาสดา ผู้เป็นผู้นิ่ง เป็นแล้วอย่างนี้ ฯ อ. นางกุมาริกาแม้นั้นแล กรอแล้วซึ่งหลอด วางไว้แล้ว ในกระเช้า ไปอยู่ สู่สำนัก ของบิดา ถึงแล้วซึ่งที่สุดรอบแห่งบริษัท แลดูอยู่ ซึ่งพระศาสดาเทียว

ได้ไปแล้ว ฯ แม้ อ. พระศาสดา ทรงยกขึ้นแล้วซึ่งพระศอ ทรงแลดูแล้ว ซึ่งนางกุมาริกานั้น ฯ อ. นางกุมาริกาแม้นั้น ได้รู้แล้วว่า อ. พระศาสดา ประทับนั่งแล้วในท่ามกลางแห่งบริษัท ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ทรงแลดูอยู่ซึ่งเรา ย่อมทรงหวังเฉพาะซึ่งการมาแห่งเรา ย่อมทรงหวังเฉพาะซึ่งการมาสู่สำนักของพระองค์นั่นเทียว ดังนี้ ด้วยอาการอันพระศาสดาทรงแลดูแล้วนั่นเทียว ฯ อ. นางกุมาริกานั้น วางไว้แล้วซึ่งกระเช้าแห่งหลอด ได้ไปแล้วสู่สำนักของพระศาสดา ฯ อ. อันถามว่า ก็ อ. พระศาสดา ทรงแลดูแล้วซึ่งนางกุมาริกานั้น เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ. อันวิสัชนาว่า ได้ยินว่า อ. อันพระดำริอย่างนี้ว่า อ. นางกุมาริกานี้ ไปอยู่ จากที่นี้เทียว กระทำแล้วซึ่งกาลกิริยาแห่งปุถุชน จักเป็นผู้มีคติไม่แน่นอนแล้ว จักเป็น แต่ว่า อ. นางกุมาริกานี้ มาแล้วสู่สำนักของเรา ไปอยู่ บรรลุแล้วซึ่งโสดาปัตติผล เป็นผู้มีคติแน่นอนแล้ว เป็น จักบังเกิดในวิมานชื่อว่าดุสิต ดังนี้ ได้มีแล้วแก่พระศาสดาพระองค์นั้น ดังนี้ ฯ ได้ยินว่า ชื่อ อ. ความพ้น จากความตาย ย่อมไม่มีแก่นางกุมาริกานั้น ในวันนั้น ฯ อ. นางกุมาริกานั้น เข้าไปเฝ้าแล้วซึ่งพระศาสดา ด้วยสัญญาณอันพระศาสดาทรงแลดูแล้วนั่นเทียว เข้าไปแล้วสู่ระหว่างแห่งรัศมี อันมีวรรณะหก ท. ฉวายบังคมแล้ว ได้ยืนอยู่แล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้ว กะนางกุมาริกานั้น ในขณะแห่งนางกุมาริกานั้น ฉวายบังคม ซึ่งพระศาสดา ผู้เป็นผู้ประทับนั่งนิ่งเป็นแล้ว ในท่ามกลางแห่งบริษัท ผู้มีอย่างนั้นเป็นรูป แล้วจึงยืนอยู่แล้ว นั่นเทียว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. แม้นางกุมาริกานั้น ได้ถือกระเช้าหลอดไปสู่สำนักของบิดาแล้ว ฯ ฝ่ายบิดานั้นก็นั่งหลับแล้ว ฯ เมื่อนางไม่กำหนดแล้ว น้อมกระเช้าหลอดเข้าไป กระเช้าหลอดกระทบที่ปลายฟืม ทำเสียงตกไป ฯ บิดานั้น ตื่นขึ้นแล้ว ฉุดที่ปลายฟืมไปด้วยนิมิตที่ตนจับแล้วนั่นเอง ฯ ปลายฟืมไปกระแทกนางกุมาริกา

นั้นที่อก ฯ นางทำกาละ ณ ที่นั้นนั่นเอง บังเกิดแล้วในภพดุสิต ฯ ลำดับนั้น บิดาของนางเมื่อแลดูนาง ได้เห็นนางมีสรีระทั้งตัวเปื้อนโลหิตล้มลงตายแล้ว ฯ ครั้งนั้น บิดาแห่งนางกุมาริกานั้นได้เกิดความโศกใหญ่ ฯ เขาร้องไห้อยู่ด้วยคิดว่า บุคคลอื่น จักไม่สามารถเพื่อยังความโศกของเราให้ดับได้ จึงไปสู่สำนักของพระบรมศาสดา กราบทูลเนื้อความนั้นแล้ว กราบทูลว่า พระเจ้าข้า ขอพระองค์จงยังความโศกของข้าพระองค์ให้ดับ ฯ พระบรมศาสดา ทรงปลอบเขาแล้ว ตรัสว่า ท่านอย่าได้โศก เพราะว่าน้ำตาของท่านที่ไหลออกในมรณกาลแห่งธิดาของท่าน ด้วยอาการอย่างนี้นั่นแล ในสงสารมีที่สุดที่เบื้องต้นที่ใคร ๆ ไม่รู้แล้ว เป็นของที่ยิ่งกว่าน้ำแห่งมหาสมุทรทั้ง ๔ ดังนี้แล้ว จึงตรัสอนมตัคคสูตร ฯ เขามีความโศกเบาบาง ทูลขอบรรพชากะพระบรมศาสดา ได้อุปสมบทแล้ว ต่อกาลไม่นานนั่นแหละ ก็ได้บรรลุพระอรหัต ดังนี้แล ฯ

เรื่องธิดาของนายช่างหูก จบ ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ราชา เอวรูโป กิร อมฺพรุกฺโข อุฏฺฐิโตติ สุตฺวา มา นํ โกจิ ฉินฺทีติ อารกฺขํ ฐเปสิ ฯ โส ปน คณฺเฑน โรปิตตฺตา คณฺฑามฺพรุกฺโขเตฺวว ปญฺญายิ ฯ ธุตฺตกาปี อมฺพปกฺกานิ ขาทิตฺวา อเร ทุฏฺฐติตฺถิยา สมโณ โคตโม คณฺฑามฺพรุกฺขมูเล ปาฏิหาริยํ กริสฺสตีติ ตุมฺเหหิ โยชนพฺภนฺตเร ตทหุชาตาปิ อมฺพโปตกา อุปฺปาฏาปิตา คณฺฑามฺโพ นาม อยนฺติ วตฺวา เต อุจฺฉิฏฺฐอมฺพฏฺฐีหิ ปหรึสุ ฯ สกฺโก วาตวลาหกเทวปุตฺตํ อาณาเปสิ ติตฺถิยานํ มณฺฑปึ วาเตหิ อุปฺปาเฏตฺวา อุกฺการภูมิยํ ขิปาเปหีติ ฯ โส ตถา อกาสิ ฯ สุริยเทวปุตฺตํ อาณาเปสิ สุริยมณฺฑลํ นิคฺคณฺหนฺโต ตาเปหีติ ฯ โสปิ ตถา อกาสิ ฯ ปุน วาตวลาหกํ อาณาเปสิ วาตมณฺฑลํ อุฏฺฐาเปนฺโต ยาหีติ ฯ โส ตถา กโรนฺโต ติตฺถิยานํ ปคฺฆริตเสทสรีเร รชวฏฺฏิโย โอกิริ ฯ เต ตามฺพวมฺมิกสทิสา อเหสุ ฯ วสฺสวลาหกมฺปิ อาณาเปสิ มหนฺตานิ มหนฺตานิ พินฺทูนิ ปาเตหีติ ฯ โส ตถา อกาสิ ฯ อถ เนสํ กาโย กพรคาวีสทิโส อโหสิ ฯ เต นิคฺคณฺา หุตฺวา สมฺมุข-สมฺมุขฏฺฐาเนเยว ปลายึสุ ฯ เอวํ ปลายนฺเตสุ ปูรณกสฺสปสฺส อุปฏฺฐาโก เอโก กสฺสโก อิทานิ เม อยฺยานํ ปาฏิหาริยกรณเวลา ตํ ปาฏิหาริยํ ปสฺสิสฺสามีติ โคเณ วิสฺสชฺเชตฺวา ปาโต ว อาภตํ ยาคุกุฏฺฐญฺเจว โยตฺตญฺจ คเหตฺวา อาคจฺฉนฺโต ปูรณึ ตถา ปลายนฺตึ ทิสฺวา ภนฺเต อหํ อยฺยานํ ปาฏิหาริยํ ปสฺสิสฺสามีติ อาคจฺฉามิ ตุมฺเห กหึ คจฺฉถาติ กินฺเต ปาฏิหาริเยน อิมํ เม กุฏฺฐญฺจ โยตฺตญฺจ เทหีติ ฯ โส เตน ทินฺนํ กุฏฺฐญฺจ โยตฺตญฺจ อาทาย นทีตีรํ คนฺตฺวา กุฏึ โยตฺเตน อตฺตโน คีวายํ พนฺธิตฺวา รหเท ปติตฺวา อุทกพุพฺพุฬเก อุฏฺฐาเปนฺโต กาลํ กตฺวา อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติ ฯ สตฺถา อากาเส รตนจงฺกมํ มาเปสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ตสฺมึ ขเณ มหาชโน สาธุการํ ปวตฺเตสิ ฯ ตสฺส สาธุการปฺปวตฺตน-กาเล สตฺถา ตาวมหติยา ปริสาย จิตฺตํ โอโลเกนฺโต เอเกกสฺส โสฬสนฺนํ อาการานํ วเสน จิตฺตวารํ อญฺญาสิ ฯ เอวํ ลหุกปริวตฺตํ พุทฺธานํ จิตฺตํ ฯ โย โย ยสฺมึ ธมฺเม ยสฺมิญฺจ ปาฏิหาริเย ปสนฺโน ตสฺส ตสฺส อชฺฌาสยวเสน ธมฺมญฺจ กเถสิ ปาฏิหาริยญฺจ อกาสิ ฯ เอวํ ธมฺเม เทสิยมาเน ปาฏิหาริเย จ กริยมาเน มหาชนสฺส ธมฺมาภิสมโย อโหสิ ฯ สตฺถา ปน ตสฺมึ สมาคเม อตฺตโน มนํ คเหตฺวา อญฺญํ ปญฺหํ ปุจฺฉิตุํ สมตฺถํ อทิสฺวา นิมฺมิตพุทฺธํ มาเปสิ ฯ เตน ปุจฺฉิตํ ปญฺหํ สตฺถา วิสฺสชฺเชสิ ฯ สตฺถารา ปุจฺฉิตํ โส วิสฺสชฺเชสิ ฯ ภควโต จงฺกมนกาเล นิมฺมิโต ฐานาทีสุ อญฺญตรํ กปฺเปสิ ฯ นิมฺมิตสฺส จงฺกมนกาเล ภควา ฐานาทีสุ อญฺญตรํ กปฺเปสิ ฯ ตมตฺถํ ทสฺเสตุํ นิมฺมิโต จงฺกมติ วาติอาทิ วุตฺตํ ฯ เอวํ กโรนฺตสฺส สตฺถุ ปาฏิหาริยํ ทิสฺวา ธมฺมกถญฺจ สุตฺวา ตสฺมึ สมาคเม วีสติยา ปาณโกฏีนํ ธมฺมาภิสมโย อโหสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระราชา ทรงสดับแล้วว่า ได้ยินว่า อ. ต้นแห่งมะม่วง อันมีอย่างนี้เป็นรูป ตั้งขึ้นแล้ว ดังนี้ ทรงตั้งไว้แล้ว ซึ่งการรักษาทั่ว ด้วยพระดำรัสว่า อ. ใครๆ อย่าตัดแล้ว ซึ่งต้นแห่งมะม่วงนั้น ดังนี้ ฯ ก็ อ. ต้นแห่งมะม่วงนั้น ปรากฏแล้วว่า อ. ต้นไม้ชื่อว่าคัณฑามพะ ดังนี้นั่นเทียว เพราะความที่แห่งต้นแห่งมะม่วงนั้น เป็นต้นไม้อันบุคคลผู้รักษาซึ่งอุทยานชื่อว่าคัณฑะ ปลูกแล้ว ฯ แม้ อ. นักเลง ท. เคี้ยวกินแล้ว ซึ่งมะม่วงอันสุกแล้ว ท. กล่าวแล้วว่า ดูก่อนเดียรถีย์ผู้อันโทษประทุษร้ายแล้ว ท. เว้ย อ. มะม่วงต้นอ่อน ท. แม้อันเกิดแล้วในวันนั้น ในภายในแห่งโยชน์ อันท่าน ท. ยังบุคคลให้ถอนขึ้นแล้ว ด้วยอันคิดว่า อ. พระสมณะ ผู้โคดม จักทรงกระทำ ซึ่งปาฏิหาริย์ ที่โคนแห่งต้นไม้ชื่อว่าคัณฑามพะ ดังนี้ อ. ต้นไม้นี้ ชื่อว่าคัณฑามพะ ดังนี้ ประหารแล้ว ซึ่งเดียรถีย์ ท. เหล่านั้น ด้วยเมล็ดแห่งมะม่วงอันเป็นเดน ท. ฯ อ. ท้าวสักกะ ทรงสั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทพบุตรชื่อว่าวาตวลาหกะ ด้วยพระดำรัสว่า อ. ท่าน ยังลม ท. ให้เพิกขึ้นแล้ว ซึ่งมณฑป ของเดียรถีย์ ท. จงให้ซัดไป บนพื้นอันแปดเปื้อนแล้วด้วยอุจจาระ ดังนี้ ฯ อ. เทพบุตรชื่อว่าวาตวลาหกะนั้น ได้กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น ฯ อ. ท้าวสักกะ ทรงสั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทพบุตรชื่อว่าสุริยะ ด้วยพระดำรัสว่า อ. ท่าน ยึดไว้อยู่ ซึ่งมณฑลแห่งพระอาทิตย์ จงยังมณฑลแห่งพระอาทิตย์ให้ร้อน ดังนี้ ฯ อ. เทพบุตรชื่อว่าสุริยะแม้นั้น ได้กระทำแล้วเหมือนอย่างนั้น ฯ อ. ท้าวสักกะ ทรงสั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทพบุตรชื่อว่าวาตวลาหกะ ด้วยพระดำรัสว่า อ. ท่าน จงไป ยังมณฑลแห่งลมให้ตั้งขึ้นอยู่ ดังนี้ อีก ฯ อ. เทพบุตรชื่อว่าวาตวลาหกะนั้น กระทำอยู่ เหมือนอย่างนั้น โปรยลงแล้ว ซึ่งเกลียวแห่งธุลี ท. บนสรีระอันมีเหงื่อไหลออกแล้ว ของเดียรถีย์ ท. ฯ อ. เดียรถีย์ ท. เหล่านั้น

เป็นผู้เช่นกับด้วยจอมปลวกอันแดง ได้เป็นแล้ว ฯ อ. ท้าวสักกะ ทรงสั่งบังคับแล้ว ซึ่งเทพบุตรชื่อว่าวัสสวลาหกะ ด้วยพระดำรัสว่า อ. ท่าน ยังหยาด ท. อันใหญ่ อันใหญ่ จงให้ตก ดังนี้ ฯ อ. เทพบุตรชื่อว่าวัสสวลาหกะนั้น ได้กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น ฯ ครั้งนั้น อ. กาย ของเดียรถีย์ ท. เหล่านั้น เป็นกายเช่นกับด้วยแม่โคด่าง ได้เป็นแล้ว ฯ อ. เดียรถีย์ ท. เหล่านั้น เป็นผู้มีคณะออกแล้ว เป็น หนีไปแล้ว ในที่ทั้งมีหน้าพร้อมทั้งมีหน้าพร้อมนั่นเทียว ฯ ครั้นเมื่อ เดียรถีย์ ท. เหล่านั้น หนีไปอยู่ อย่างนี้ อ. ชาวนา คนหนึ่ง ผู้เป็นอุปัฏฐาก ของศาสดาชื่อว่าปูรณกัสสปะ คิดแล้วว่า อ. กาลนี้ เป็นเวลาเป็นที่กระทำซึ่ง ปาฏิหาริย์ แห่งพระผู้เป็นเจ้า ท. ของเรา ย่อมเป็น อ. เรา จักเห็น ซึ่งปาฏิหาริย์ นั้น ดังนี้ ปล่อยแล้ว ซึ่งโค ท. ถือเอาแล้ว ซึ่งหม้ออันเต็มแล้วด้วยข้าวต้ม ด้วยนั่นเทียว ซึ่งเชือกด้วย อันอันตนนำมาแล้ว ในเวลาเช้าเทียว มาอยู่ เห็นแล้ว ซึ่งศาสดาชื่อว่าปูรณะ ผู้หนีไปอยู่ เหมือนอย่างนั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. กระผม ย่อมมา ด้วยความหวังว่า อ. เรา จักเห็น ซึ่งปาฏิหาริย์ แห่งพระผู้เป็นเจ้า ท. ดังนี้ อ. ท่าน ท. จะไป ในที่ไหน ดังนี้ ฯ อ. ศาสดาชื่อว่าปูรณะนั้น กล่าวแล้วว่า อ. ประโยชน์อะไร แก่ท่าน ด้วยปาฏิหาริย์ อ. ท่าน จงให้ ซึ่งหม้อนี้ด้วย ซึ่งเชือกนี้ด้วย แก่เรา ดังนี้ ฯ อ. ศาสดาชื่อว่าปูรณะ นั้น ถือเอาแล้ว ซึ่งหม้อด้วย ซึ่งเชือกด้วย อันอันชาวนานั้นให้แล้ว ไปแล้ว สู่ฝั่งแห่งแม่น้ำ ผูกแล้ว ซึ่งหม้อ ที่คอ ของตน ด้วยเชือก กระโดดลงแล้ว ในห้วงน้ำ ยังฟองแห่งน้ำ ท. ให้ตั้งขึ้นอยู่ กระทำแล้ว ซึ่งกาละ บังเกิดแล้ว ในนรกชื่อว่าอเวจี ฯ อ. พระศาสดา ทรงเนรมิตแล้ว ซึ่งที่เป็นที่จงกรมอันเป็น วิการแห่งรัตนะ ในอากาศ ฯ

แปลโดยอรรถ

๒. ในขณะนั้น มหาชน ได้ให้สาธุการเป็นไป ฯ ในเวลาที่สาธุการของมหาชนนั้นเป็นไป พระบรมศาสดา ทรงตรวจดูจิตของบริษัทซึ่งใหญ่ถึงเพียงนั้น ได้ทรงทราบวาระจิตของแต่ละคน ด้วยอำนาจอาการ ๑๖ อย่าง ฯ จิตของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นไปรวดเร็ว ด้วยประการฉะนี้ ฯ พระบรมศาสดา ได้ทรงแสดงธรรม และทรงกระทำปาฏิหาริย์ ด้วยอำนาจอัธยาศัยของบุคคลผู้เลื่อมใสในธรรมและปาฏิหาริย์นั้น ๆ ฯ เมื่อพระองค์ ทรงแสดงธรรม และทรงกระทำปาฏิหาริย์อยู่ อย่างนี้ การตรัสรู้ธรรม ได้มีแก่มหาชน ฯ ก็ พระบรมศาสดา ทรงกำหนดจิตของพระองค์ ไม่ทรงเห็นใคร ๆ ผู้สามารถจะถามปัญหา จึงทรงเนรมิต พระพุทธนิรมิตขึ้น ในสมาคมนั้น ฯ พระบรมศาสดา ทรงเฉลยปัญหาที่พระพุทธนิรมิตนั้นถามแล้ว ฯ พระพุทธนิรมิตนั้น ก็เฉลยปัญหาที่พระบรมศาสดาตรัสถามแล้ว ฯ ในเวลาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจงกรมพระพุทธนิรมิต สำเร็จอิริยาบถอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาอิริยาบถยืนเป็นต้น ฯ ในเวลาที่พระพุทธนิรมิตจงกรม พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงสำเร็จพระอิริยาบถอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาพระอิริยาบถประทับยืนเป็นต้นฯ เพื่อจะแสดงเนื้อความนั้น พระธรรมสังคาหกาจารย์ จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า นิมฺมิโต จงฺกมติ วา ฯ เพราะเห็นปาฏิหาริย์ของพระบรมศาสดา ผู้ทรงกระทำอยู่อย่างนี้ และเพราะได้ฟังธรรมกถา การตรัสรู้ธรรม จึงได้มีแก่สัตว์ ๒๐ โกฏิ ในสมาคมนั้น ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบ วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๑

๑. เต สพฺเพปิ (ภิกฺขู) เอกทิวสํ สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา นิสินฺนา อปิ นุโข โว ภิกฺขเว ปพฺพชิตกิจฺจํ มตฺถกํ ปตฺตนฺติ สตฺถารา ปุฏฺฐา เอวมาหํสุ ภนฺเต มยํ เอวรูปา จ เอวรูปา จ ตสฺมา อิจฺฉิติจฺฉิตกฺขเณเยว อรหตฺตํ ปตฺตุํ สมตฺถมฺหาติ จินฺเตตฺวา วิหรามาติฯ สตฺถา เตสํ วจนํ สุตฺวา ภิกฺขเว ภิกฺขุนา นาม ปริสุทฺธสีลาทิมตฺตเกน วา อนาคามิสุขมตฺตเกน วา อปฺปกํ โน ภวทุกฺขนฺติ ทฏฺฐุํ น วฏฺฏติ อาสวกฺขยํ ปน อปฺปตฺวา สุขิโตมฺหีติ จิตฺตํ น อุปฺปาเทตพฺพนฺติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

น สีลพฺพตมตฺเตน พาหุสจฺเจน วา ปน
อถวา สมาธิลาเภน วิวิตฺตสยเนน วา
ผุสามิ เนกฺขมฺมสุขํ อปุถุชฺชนเสวิตํ
ภิกฺขุ วิสฺสาสมาปาทิ อปฺปตฺโต อาสวกฺขยนฺติฯ

ตตฺถ สีลพฺพตมตฺเตนาติ จตุปาริสุทฺธิสีลมตฺเตน วา เตรสธุตงฺคคุณมตฺเตน วา ฯ พาหุสจฺเจน วาติ ติณฺณํ ปิฏกานํ อุคฺคหิตมตฺเตน วา ฯ สมาธิลาเภนาติ อฏฺฐสมาปตฺติลาเภน วาฯ เนกฺขมฺมสุขนฺติ อนาคามิสุขํ ฯ ตสฺมา อนาคามิสุขํ ผุสามีติ เอตฺตกมตฺเตน วา ฯ อปุถุชฺชนเสวิตนฺติ ปุถุชฺชเนหิ อเสวิตํ อริเยหิ เสวิตเมว ฯ ภิกฺขูติ เตสํ อณฺฑตรมาลปนฺโต อาห ฯ วิสฺสาสมาปาทีติ วิสฺสาสํ น อาปชฺเชยฺย ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ภิกฺขุ อิมินา สมฺปนฺนสีลาทิภาวมตฺตเกเนว มยฺหํ ภโว อปฺปโก ปริตฺตโกติ อาสวกฺขยสงฺขาตํ อรหตฺตํ อปฺปตฺโต หุตฺวา ภิกฺขุ นาม วิสฺสาสํ น อาปชฺเชยฺย ยถา หิ อปฺปมตฺตโกปิ คูโถ ทุคฺคนฺโธ เอวํ อปฺปมตฺตโกปิ ภโว ทุกฺโขติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๑

แปล โดยพยัญชนะ

๑. วิปสฺสิทสพลสฺส กาลสฺมึ หิ มหาเอกสาฏกพฺราหฺมโณ นาม อโหสิ ฯ อยมฺปน เอตรหิ สาวตฺถิยํ จูเฬกสาฏโก นาม ฯ ตสฺส หิ เอโก นิวาสนสาฏโก อโหสิ พฺราหฺมณิยาปิ เอโก อุภินฺนมฺปิ เอกเมว ปารุปนํ ฯ พหิคมนกาเล พฺราหฺมโณ วา พฺราหฺมณี วา ตํ ปารุปติ ฯ อเถกทิวสํ วิหาเร ธมฺมสฺสวเน โฆสิเต พฺราหฺมโณ อาห โภติ ธมฺมสฺสวนํ โฆสิตํ กึ ทิวา ธมฺมสฺสวนํ คมิสฺสสิ อุทาหุ รตฺตึ ปารุปนสฺส หิ อภาเวน น สกฺกา อมฺเหหิ เอกโต คนฺตุนฺติ ฯ พฺราหฺมณี สามิ อหํ ทิวา คมิสฺสามีติ สาฏกํ ปารุปิตฺวา อคมาสิ ฯ พฺราหฺมโณ ทิวสภาคํ เคเห วีตินาเมตฺวา รตฺตึ คนฺตฺวา สตฺถุ ปุรโต นิสินฺโน ธมฺมํ อสฺโสสิ ฯ อถสฺส สรีรํ ผรมานา ปณฺจวณฺณา ปีติ อุปฺปชฺชิ ฯ โส สตฺถารํ ปูชิตุกาโม หุตฺวา สเจ อิมํ สาฏกํ ทสฺสามิ เนว พฺราหฺมณิยา น มยฺหํ ปารุปนํ ภวิสฺสตีติ จินฺเตสิ ฯ อถสฺส มจฺเฉรจิตฺตานํ สหสฺสํ อุปฺปชฺชิ ปุเนกํ สทฺธาจิตฺตํ อุปฺปชฺชิ ตมฺปิ อภิภวนฺตํ ปุน มจฺเฉรสหสฺสํ อุปฺปชฺชิ ฯ อิติสฺส พลวมจฺเฉรํ พนฺธิตฺวา คณฺหนฺตํ วิย สทฺธาจิตฺตํ ปฏิพาหติเยว ฯ ตสฺส ทสฺสามิ น ทสฺสามีติ จินฺเตนฺตสฺเสว ปฐมยาโม วีติวตฺโต ฯ ตโต มชฺฌิมยาเม สมฺปตฺเต ตสฺมึปิ ทาตุ นาสกฺขิ ฯ ปจฺฉิมยาเม สมฺปตฺเต โส จินฺเตสิ มม สทฺธาจิตฺเตน มจฺเฉรจิตฺเตน จ สทฺธึ ยุชฺฌนฺตสฺเสว เทฺว ยามา วีติวตฺตา อิทํ มม เอตฺตกํ มจฺเฉรจิตฺตํ วฑฺฒมานํ จตูหิ อปาเยหิ สีสํ อุกฺขิปิตุ น ทสฺสติ ทสฺสามิ สาฏกนฺติ ฯ โส มจฺเฉรสหสฺสํ อภิภวิตฺวา สทฺธาจิตฺตํ ปุเรจาริกํ กตฺวา สาฏกํ อาทาย สตฺถุ ปาทมูเล ขเปตฺวา ชิตํ เม ชิตํ เมติ ติกฺขตฺตุ มหาสทฺทมกาสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ราชา ปเสนทิโกสโล ธมฺมํ สุณนฺโต ตํ สทฺทํ สุตฺวา ปุจฺฉถ นํ กึ กิร เตน ชิตนฺติ อาห ฯ โส ราชปุริเสหิ ปุจฺฉิโต ตมตฺถํ อาโรเจสิ ฯ ตํ สุตฺวา ราชา ทุกฺกรํ กตํ พฺราหฺมเณน สงฺคหมสฺส กริสฺสามีติ เอกํ สาฏกยุคํ ทาเปสิ ฯ โส ตมฺปี ตถาคตสฺเสว อทาสิ ฯ ปุน ราชา เทฺว จตฺตาริ อฏฺ โสฬสาติ ทฺวิคุณํ กตฺวา ทาเปสิ ฯ โส ตานิปี ตถาคตสฺเสว อทาสิ ฯ อถสฺส ราชา ทฺวตฺตึสยุคานิ ทาเปสิ ฯ พฺราหฺมโณ อตฺตโน อคฺคเหตฺวา ลทฺธํ ลทฺธํ วิสฺสชฺเชสิเยวาติ วาทวิโมจนตฺถํ ตโต เอกํ ยุคํ อตฺตโน เอกํ พฺราหฺมณิยาติ เทฺว ยุคานิ คเหตฺวา ตีส ยุคานิ ตถาคตสฺเสว อทาสิ ฯ ราชา ปน ตสฺมึ สตฺตกฺขตฺตุมฺปี ททนฺเต ปุน ทาตุกาโม ว อโหสิ ฯ ปุพฺเพ มหาเอกสาฏโก จตุสฏฺฐิยา สาฏกยุเคสุ เทฺว อคฺคเหสิ ฯ อยมฺปน ทฺวตฺตึสยุคลทฺธกาเล เทฺว อคฺคเหสิ ฯ ราชา ราชปุริเส อาณาเปสิ ทุกฺกรํ ภเณ พฺราหฺมเณน กตํ อนฺเตปุเร มม เทฺว กมฺพเล อาหราเปยฺยาถาติ ฯ เต ตถา กรึสุ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ชื่อ อ. พราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฎก ได้มีแล้ว ในกาลแห่งพระทศพลพระนามว่าวิปัสสี ฯ แต่ว่า อ. พราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฎก นี้ เป็นผู้ชื่อว่าจูเฬกสาฎก ได้เป็นแล้ว ในพระนครชื่อว่าสาวัตถี ในกาลนี้ ฯ ก็ อ. ผ้าเป็นเครื่องนุ่ง ผืนหนึ่ง ได้มีแล้ว แก่พราหมณ์นั้น อ. ผ้าเป็นเครื่องนุ่ง ผืนหนึ่ง ได้มีแล้ว แม้แก่นางพราหมณี อ. ผ้าเป็นเครื่องห่ม ผืนหนึ่ง นั่นเทียว ได้มีแล้ว แก่พราหมณ์และนางพราหมณี ท. แม้ทั้งสอง ฯ อ. พราหมณ์ หรือ หรือว่า อ. นางพราหมณี ย่อมห่ม ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่ม ผืนนั้น ในกาล เป็นที่ไปในภายนอก ฯ ครั้นภายหลัง ณ วันหนึ่ง ครั้นเมื่อการฟังซึ่งธรรม ในพระวิหาร อันบุคคล ป่าวร้องแล้ว อ. พราหมณ์ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนนาง ผู้เจริญ อ. การฟังซึ่งธรรม อันบุคคล ป่าวร้องแล้ว อ. เธอ จักไป สู่ที่เป็นที่ฟังซึ่งธรรม ในเวลากลางวันหรือ หรือว่า อ. เธอ จักไป สู่ที่เป็นที่ฟังซึ่งธรรม ในเวลากลางคืน เพราะว่า อันเรา ท. ไม่อาจ เพื่ออันไป โดยความเป็นอันเดียวกัน เพราะความไม่มี แห่งผ้าเป็นเครื่องห่ม ดังนี้ ฯ อ. นางพราหมณี กล่าวแล้วว่า ข้าแต่นาย อ. ฉัน จักไป ในเวลากลางวัน ดังนี้ ห่มแล้ว ซึ่งผ้าสาฎก ได้ไปแล้ว ฯ

อ. พราหมณ์ ยังกาลอันเป็นส่วนแห่งวัน ให้น้อมล่วงไปวิเศษแล้ว ในเรือน ไปแล้ว ในเวลากลางคืน นั่งแล้ว ข้างพระพักตร์ ของพระศาสดา ได้ฟังแล้ว ซึ่งธรรม ฯ ครั้งนั้น อ. ปีติ อันมีวรรณะห้า แผ่ไปอยู่ ตลอดสรีระของพราหมณ์นั้น เกิดขึ้นแล้ว ฯ อ. พราหมณ์นั้น เป็นผู้ใคร่เพื่ออันบูชา ซึ่งพระศาสดา เป็น คิดแล้วว่า ถ้าว่า อ. เรา จักถวาย ซึ่งผ้าสาฎก นี้ไซร้ อ. ผ้าเป็นเครื่องห่ม จักไม่มี นั่นเทียว แก่นางพราหมณี อ. ผ้าเป็นเครื่องห่ม จักไม่มีแก่เรา ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ. พัน แห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ ท. เกิดขึ้นแล้ว แก่พราหมณ์นั้น อ. จิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา

ดวงหนึ่ง เกิดขึ้นแล้วอีก อ. พันแห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ เกิดขึ้นแล้ว อีก ครอบงำอยู่ ซึ่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา แม้นั้น ฯ อ. ความตระหนี่อันมีกำลัง ของพราหมณ์นั้น เป็นราวกะว่า ผูกถือเอาอยู่ ย่อมห้ามซึ่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธานั่นเทียว ด้วยประการฉะนี้ ฯ เมื่อพราหมณ์นั้น คิดอยู่ว่า อ. เรา จักถวาย อ. เรา จักไม่ถวาย ดังนี้ นั่นเทียว อ. ยามที่หนึ่ง เป็นไปล่วงวิเศษแล้ว ฯ ในลำดับนั้น ครั้นเมื่อยามอันมีในท่ามกลาง ถึงพร้อมแล้ว อ. พราหมณ์นั้น ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันถวาย ในยามอันมีในท่ามกลาง แม้นั้น ฯ ครั้นเมื่อยามอันมีในภายหลัง ถึงพร้อมแล้ว อ. พราหมณ์นั้น คิดแล้วว่า เมื่อเรา รบอยู่ กับด้วยจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธาด้วย ด้วยจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ด้วย นั่นเทียว อ. ยาม ท. สอง เป็นไปล่วงวิเศษแล้ว อ. จิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ อันมีประมาณเท่านี้ ของเรา นี้ เจริญอยู่ จักไม่ให้ เพื่ออันยกขึ้น ซึ่งศีรษะ จากอบาย ท. สี่ อ. เรา จักถวาย ซึ่งผ้าสาฎก ดังนี้ ฯ อ. พราหมณ์นั้น ครอบงำแล้ว ซึ่งพันแห่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยความตระหนี่ กระทำแล้ว ซึ่งจิตอันประกอบพร้อมแล้วด้วยศรัทธา ให้เป็นปุเรจาริก ถือเอาแล้ว ซึ่งผ้าสาฎก วางไว้แล้ว ณ ที่ใกล้แห่งพระบาท ของพระศาสดา ได้กระทำแล้ว ซึ่งเสียงอันดัง สิ้นสามครั้ง ว่า อันเรา ชนะแล้ว อันเรา ชนะแล้ว ดังนี้ เป็นต้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงสดับธรรมอยู่ ทรงได้ยินเสียงนั้น จึงตรัสว่า ท่านทั้งหลาย จงถามพราหมณ์นั้น ได้ยินว่า เขาชนะอะไร ฯ พราหมณ์นั้น ถูกพวกราชบุรุษถาม จึงแจ้งความนั้น ฯ พระราชา ทรงสดับความนั้นแล้ว จึงทรงดำริว่า พราหมณ์ทำสิ่งที่ผู้คนทำได้ยาก เราจักทำการสงเคราะห์เขา จึงทรงรับสั่งให้พระราชทาน ผ้าสาฎกคู่ ๑ ฯ เขา ได้ถวายผ้าสาฎกคู่ ๑ แม้นั้น แด่พระตถาคตนั่นแล ฯ พระราชา จึงทรงรับสั่งให้พระราชทานให้ทวีคูณขึ้นอีก

คือ ๒ คู่ ๔ คู่ ๘ คู่ ๑๖ คู่ ฯ เขา ได้ถวายคู่ผ้าสาฎก แม้เหล่านั้น แด่พระตถาคต เช่นเดียวกัน ฯ ครั้นต่อมา พระราชา ทรงรับสั่งให้พระราชทาน ผ้าสาฎก ๓๒ คู่ แก่เขา ฯ พราหมณ์ เพื่อจะเปลื้องวาทะว่า พราหมณ์ ไม่ถือเอาเพื่อตน สละผ้าที่ได้แล้ว ๆ เสียสิ้น จึงถือเอาผ้าสาฎก ๒ คู่ จากผ้า ๓๒ คู่นั้น คือ เพื่อตนคู่ ๑ เพื่อนางพราหมณีคู่ ๑ ได้ถวายผ้าสาฎก ๓๐ คู่ แด่พระตถาคตเช่นเดียวกัน ฯ ฝ่ายพระราชา เมื่อพราหมณ์นั้น ถวายถึง ๗ ครั้ง ได้ทรงมีพระราชประสงค์ จะพระราชทานอีกเทียว ฯ ในกาลก่อน พราหมณ์ชื่อมหาเอกสาฎก ได้ถือเอาผ้าสาฎก ๒ คู่ ในจำนวนผ้าสาฎก ๖๔ คู่ ฯ ส่วน พราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฎกนี้ ได้ถือเอาผ้าสาฎก ๒ คู่ ในเวลาที่ตนได้ผ้าสาฎก ๓๒ คู่ ฯ พระราชา ทรงบังคับพวกราชบุรุษ ว่า พนาย พราหมณ์ทำสิ่งที่ผู้คนทำได้ยาก ท่านทั้งหลาย พึงให้นำเอาผ้ากัมพล ๒ ผืน ภายในวังของเรามา ฯ พวกราชบุรุษ ได้กระทำตามรับสั่งนั้น ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (ภควา) เอเกกสฺส เสตจฺฉตฺตสฺส เจว กปฺปรุกฺขสฺส จ มาลา-ปุปฺผทามสฺส จ เหฏฺฐา นาคคณปริวุโต นิสินฺโน โหติ ฯ ภุมฺมฏฺฐกเทวตาทีสุปิ เอเกกสฺมึ โอกาเส สปริวารํ เอเกกํ นิมฺมิตพุทฺธํ มาเปสิ ฯ เอวํ สกลจกฺกวาฬคพฺเภ เอกุสฺสเว เอกจฺฉเณ วิย จ ชาเต นาคานํ อนุคฺคหํ กโรนฺโต เอกํ รตนนาวํ อภิรุหิ ฯ ภิกฺขูสุปิ เอเกโก เอเกกเมว อภิรุหิ ฯ นาคราชาโน พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นาคภวนํ ปเวเสตฺวา สพฺพรตฺตึ สตฺถุ สนฺติเก ธมฺมกถํ สุตฺวา ทุติยทิวเส ทิพฺเพน ขาทนีเยน โภชนีเยน พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสึสุ ฯ สตฺถา อนุโมทนํ กตฺวา นาคภวนา นิกฺขมิตฺวา สกลจกฺกวาฬเทวตาหิ ปูชิยมาโน ปญฺจหิ นาวสเตหิ คงฺคานทึ อติกฺกมิ ฯ ราชา ปจฺจุคฺคนฺตฺวา สตฺถารํ นาวาโต โอตาเรตฺวา อาคมนกาเล ลิจฺฉวีหิ กตสกฺการโต ทุวิคุณํ สกฺการํ กตฺวา ปุริมนเยเนว ปญฺจหิ ทิวเสหิ ราชคหํ อาเนสิ ฯ

ทุติยทิวเส ภิกฺขู ปีณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา สายณฺหสมเย ธมฺมสภายํ สนฺนิสินฺนา กถํ สมุฏฺฐาเปสุ อโห พุทฺธานํ อานุภาโว อโห สตฺถริ เทวมนุสฺสานํ ปสาโท คงฺคาย นาม โอรโต จ ปารโต จ อฏฺฐโยชนมคฺเค พุทฺธคเตน ปสาเทน ราชูหิ สมตลํ ภูมึ กตฺวา วาลุกา โอกิริตฺวา ชนนุมตฺเตน โอธินา นานาวณฺณานิ ปุปฺผานิ สนฺถตานิ คงฺคาย อุทกํ นาคานุภาเวน ปญฺจวณฺเณหิ ปทุเมหิ สญฺฉนฺนํ ยาว อกนิฏฺฐภวนา ฉตฺตาติฉตฺตานิ อุสฺสาปิตานิ สกลจกฺกวาฬคพฺภํ เอกาลงฺการํ เอกุสฺสวํ วิย จ ชาตนฺติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ทุปฺปพฺพชฺชํ ทุรภิรมนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตฺถา เวสาลิยํ นิสฺสาย มหาวเน วิหรนฺโต อญฺญตรํ วชฺชีปุตฺตกํ ภิกฺขุ์ อารพฺภ กเถสิ ยํ สนฺธาย วุตฺตํ อญฺญตโร วชฺชีปุตฺตโก ภิกฺขุ เวสาลิยํ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสณฺเฑ ฯ เตน โข ปน สมเยน เวสาลิยํ สพฺพรตฺตึ ฉณวาโร โหติ ฯ อถโข โส ภิกขุ เวสาลิยํ ตุริยตาฬิตวาทิตนิคฺโฆสสทฺทํ สุตฺวา ปริเทวมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ คาถมาห ฯ

โส กิร วชฺชีรฏฺเฐ ราชปุตฺโต วาเรน สมฺปตฺตํ รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิโต เวสาลิยํ จาตุมฺมหาราชิเกหิ สทฺธึ เอกาพทฺธํ กตฺวา สกลนคเร ธชปตากาทีหิ ปฏิมณฺฑิเต โกมุทิยา ปุณฺณมายา สพฺพรตฺตึ ฉณวาเร วตฺตมาเน เภริอาทีนํ ตุริยานํ ตาฬิตานํ นิคฺโฆสํ วีณาทีนญฺจ วาทิตานํ สทฺทํ สุตฺวา ยานิ เวสาลิยํ สตฺต ราชสหสฺสานิ สตฺต ราชสตานิ สตฺต จ ราชาโน ตตฺตกาเยว จ เนสํ อุปราชเสนาปติอาทโย เตสุ อลงฺกตปฏิยตฺเตสุ นกฺขตฺตกีฬนตฺถาย วีถึ โอติณฺเณสุ สฏฺฐิหตฺเถ มหาจงฺกเม จงฺกมมาโน คคนมชฺเฌ ฐิตํ ปุณฺณจนฺทํ ทิสฺวา จงฺกมโกฏิยํ ผลกํ นิสฺสาย ฐิโต เวธนาลงฺการวิรหิตตฺตา วเน ฉฑฺฑิตทารุกํ วิย อตฺตภาวํ โอโลเกตฺวา อตฺถิ นุ โข อญฺโญ อมฺเหหิ ลามกตโรติ จินฺเตนฺโต ปกติยา อารญฺญกาทิคุณยุตฺโตปิ ตสฺมึ ขเณ อนภิรติยา ปีฬิโต เอวมาห ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ผู้อันหมู่แห่งนาคแวดล้อมแล้ว เป็นผู้ประทับนั่งแล้ว ในภายใต้ แห่งเศวตฉัตรคันหนึ่ง ๆ ด้วยนั่นเทียว แห่งต้นกัลปพฤกษ์ ต้นหนึ่ง ๆ ด้วย แห่งพวงแห่งมาลาและดอกไม้พวงหนึ่ง ๆ ด้วย ย่อมเป็น ฯ อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเนรมิตแล้ว ซึ่งพระพุทธเจ้าอันพระองค์ทรงเนรมิตแล้ว องค์หนึ่ง ๆ ผู้เป็นไปกับด้วยบริวาร ในโอกาส หนึ่ง ๆ ในเทวดา ท. แม้มีเทวดาผู้ตั้งอยู่ที่ภาคพื้นเป็นต้น ฯ ครั้นเมื่อห้องแห่งจักรวาลทั้งสิ้น เป็นราวกะว่ามีมหรสพอันเดียวกันด้วย เป็นราวกะว่ามีการละเล่นอันเดียวกันด้วย เกิดแล้ว อย่างนี้ อ.พระศาสดา เมื่อทรงกระทำ ซึ่งการอนุเคราะห์ แก่นาค ท. เสด็จขึ้นเฉพาะแล้ว สู่เรืออันเป็นวิการแห่งรัตนะลำหนึ่ง ฯ อ.- แม้ในภิกษุ ท. หนา - ภิกษุ รูปหนึ่ง ๆ ขึ้นเฉพาะแล้ว สู่เรือลำหนึ่ง ๆ นั่นเทียว ฯ อ.นาคผู้พระราชา ท. ยังหมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ให้เข้าไปแล้ว สู่ภพแห่งนาค ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวซึ่งธรรม ในสำนัก ของพระศาสดา ตลอดราตรีทั้งปวง อังคาสแล้ว ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยของอันบุคคลพึงเคี้ยว ด้วยของอันบุคคลพึงบริโภค อันเป็นทิพย์ ในวันที่สอง ฯ อ.พระศาสดา ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการอนุโมทนา เสด็จออกแล้ว จากภพแห่งนาค ผู้อันเทวดาในจักรวาลทั้งสิ้นทั้งหลายบูชาอยู่ เสด็จก้าวล่วงแล้ว ซึ่งแม่น้ำชื่อว่าคงคา ด้วยร้อยแห่งเรือ ท. ห้า ฯ อ.พระราชา ทรงต้อนรับแล้ว ยังพระศาสดา ให้เสด็จข้ามลงแล้ว จากเรือ ทรงกระทำแล้ว ซึ่งสักการะ อันคูณด้วยสอง แต่สักการะ อันเจ้าลิจฉวี ท. ทรงกระทำแล้ว ในกาลเป็นที่เสด็จมา นำเสด็จมาแล้ว สู่พระนครชื่อว่าราชคฤห์ โดยวัน ท. ห้า โดยนัยอันมีในก่อนนั่นเทียว ฯ

ในวันที่สอง อ.ภิกษุ ท. ผู้ก้าวกลับแล้วจากบิณฑบาต ผู้นั่งประชุมกันแล้ว ในโรงเป็นที่กล่าวกับเป็นที่แสดงซึ่งธรรม ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน ยังวาจา เป็นเครื่องกล่าวว่า โอ อ.อานุภาพ ของพระพุทธเจ้า ท. โอ อ.ความเลื่อมใส ในพระศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ ท. อ.ดอกไม้ ท. อันมีสีต่าง ๆ อันพระราชา ท. ทรงกระทำแล้ว ซึ่งภาคพื้น ให้เป็นที่มีพื้นอันเสมอ ทรงเกลี่ยลงแล้ว ซึ่งทราย ท. ทรงลาดแล้ว โดยถ่องแถว อันมีเข่าเป็นประมาณ ในหนทางอันมีโยชน์แปดเป็นประมาณ แต่ฝั่งในด้วย แต่ฝั่งนอกด้วย แห่งแม่น้ำ ชื่อว่าคงคา ด้วยความเลื่อมใส อันไปแล้วในพระพุทธเจ้า อ.น้ำ ในแม่น้ำ ชื่อว่าคงคา ดาดาษแล้ว ด้วยดอกปทุม ท. อันมีสีห้า ด้วยอานุภาพของนาค อ.ฉัตรและฉัตรซ้อน ท. อันมนุษย์และอมนุษย์ ท. ให้ยกขึ้นแล้ว เพียงไร แต่ภพ ชื่อว่าอกนิฏฐะ อ.ห้องแห่งจักรวาลทั้งสิ้น เป็นราวกะว่ามีเครื่องประดับ อย่างเดียวกันด้วย เป็นราวกะว่ามีมหรสพอย่างเดียวกันด้วย เกิดแล้ว ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดาเมื่อทรงอาศัยเมืองไพศาลี ประทับอยู่ในป่ามหาวัน ทรงปรารภภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่ง ที่พระธรรมสังคาหกาจารย์ กล่าวหมายเอาว่า ภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่ง อยู่ในราวป่าแห่งหนึ่ง ใกล้เมืองไพศาลี ตรัสพระธรรม เทศนานี้ว่า **ทุปฺปพฺพชฺชำ ทุรภิรมำ** เป็นต้น ฯ ก็โดยสมัยนั้นแล ในเมืองไพศาลี มีมหรสพตามวาระตลอดทั้งคืน ฯ ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้น ได้ยินเสียงกึกก้อง แห่งดนตรีที่เขาตีแล้วและเสียงพิณที่เขาดีดแล้ว ในเมืองไพศาลี คร่ำครวญอยู่ กล่าวคาถานี้ ในเวลานั้น ฯ

ได้สดับมาว่า ภิกษุนั้น เป็นราชโอรสในแคว้นวัชชี สละราชสมบัติ ที่ถึงแล้วตามวาระ บวชแล้ว เมื่อทั่วทั้งพระนคร ถูกประดับ ด้วยธงชัยและ ธงแผ่นผ้าเป็นต้น กระทำให้เนื่องเป็นอันเดียวกันกับเทวดาชั้นจาตุมมหาราช

เมื่อมหรสพตามวาระตลอดทั้งคืน ในวันเพ็ญเป็นที่บานแห่งดอกโกมุท เป็นไปอยู่ในเมืองไพศาลี ได้ยินเสียงกึกก้องดนตรีมีกลองเป็นต้น ที่ถูกตีแล้ว และเสียงดนตรีมีพิณเป็นต้น ที่ถูกประโคมแล้ว เมื่อพระราชาเจ็ดพันเจ็ดร้อยเจ็ดพระองค์ และเหล่าข้าราชบริพารมีอุปราชและเสนาบดีเป็นต้น ของพระราชาเหล่านั้น จำนวนเท่านั้นเหมือนกัน ซึ่งมีอยู่ในเมืองไพศาลี ประดับตกแต่งแล้วก้าวลงสู่ถนน เพื่อต้องการจะเล่นนักษัตร จงกรมอยู่ที่จงกรมใหญ่ ประมาณ ๖๐ ศอก เห็นพระจันทร์เพ็ญลอยเด่นอยู่ท่ามกลางท้องฟ้า ยืนพิงแผ่นกระดาน ที่ท้ายจงกรม มองดูอัตภาพ เหมือนท่อนไม้ที่ถูกทิ้งไว้ในป่า เพราะปราศจากผ้าโพกและเครื่องประดับ คิดอยู่ว่า จะมีไหมหนอแล คนอื่นที่ต่ำต้อยกว่าเรา แม้ประกอบด้วยคุณมีการอยู่ป่าเป็นวัตรเป็นต้น ตามปรกติ ถูกความไม่ยินดียิ่งบีบคั้นแล้ว ในขณะนั้น จึงกล่าวอย่างนั้น ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๕๒

แปล โดยพยัญชนะ

๑. คงฺคาย นิพฺพตฺตา นาคราชาโน จินฺตยึสุ มนุสฺสา ตถาคตสฺส สกฺการํ กโรนฺติ มยํ กึ นุ กโรมาติ ฯ เต สุวณฺณรชตมณิมยา นาวาโย มาเปตฺวา สุวณฺณรชตมณิมเย ปลฺลงฺเก ปญฺญาเปตฺวา ปญฺจวณฺณปทุมสญฺฉนฺนํ อุทกํ กตฺวา ภนฺเต อมฺหากมฺปิ อนุคฺคหํ กโรถาติ อตฺตโน อตฺตโน นาวํ อภิรุหณตฺถาย สตฺถารํ ยาจึสุ ฯ มนุสฺสา จ นาคา จ ตถาคตสฺส ปูชํ กโรนฺติ ฯ มยํ กึ นุ กโรมาติ ภุมฺมฏฺฐกเทเว อาทึ กตฺวา ยาว อกนิฏฺฐพฺรหฺมโลกา สพฺพเทวตา สกฺการํ กรึสุ ฯ ตตฺถ นาคา โยชนิกานิ ฉตฺตาติฉตฺตานิ อุกฺขิปึสุ ฯ เอวํ เหฏฺฐา นาคา ภูมิตเล มนุสฺสา รุกฺขคจฺฉปพฺพตาทีสุ ภุมฺมฏฺฐกเทวตา อนฺตลิกฺเข อากาสฏฺฐกเทวตาติ นาคภวนํ อาทึ กตฺวา จกฺกวาฬปริยนฺเตน ยาว พฺรหฺมโลกา ฉตฺตาติฉตฺตานิ อุสฺสาปิตานิ อเหสุ ฯ ฉตฺตนฺตเรสุ ธชา ธชนฺตเรสุ ปตากา เตสํ อนฺตรนฺตรา ปุปฺผทามวาสจุณฺณธูปาทิสกฺกาโร อโหสิ ฯ สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตา เทวปุตฺตา ฉณเวสํ คเหตฺวา อุคฺโฆสยมานา อากาเส วิจรึสุ ฯ ตโยเอว กิร สมาคมา มหนฺตา อเหสุ ยมกปาฏิหาริยสมาคโม เทโวโรหณสมาคโม อยํ คงฺโคโรหณสมาคโมติ ฯ ปรตีเร พิมฺพิสาโรปิ ลิจฺฉวีหิ กตสกฺการโต ทฺวิคุณํ สกฺการํ สชฺเชตฺวา ภควโต อาคมนํ อุทิกฺขมาโน อฏฺฐาสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สตฺถา อิทำ อตีตำ อาหริตฺวา ตทา ภิกฺขเว อหำ สงฺโข พฺราหฺมโณ อโหสึ มยา สุสิมสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส เจติยงฺคเณ ติณานิ อุทฺธฏานิ ตสฺส เม กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺคำ วิหตขาณุกณฏกำ กตฺวา สุทฺธำ สมตลำ กรึสุ มยา ตตฺถ วาลุกา โอกิณฺณา ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺเค วาลุกำ โอกิรึสุ มยา ตตฺถ วนกุสุเมหิ ปูชา กตา ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺเค นานาวณฺณานิ ปุปฺผานิ โอกิณฺณานิ เอกโยชนฏฺฐาเน คงฺคาย อุทกำ ปญฺจวณฺเณหิ ปทุเมหิ สณฺฐนฺนำ มยา ตตฺถ กมณฺฑลูทเกน ภูมิ ปริปฺโผสิตา ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน เวสาลิยำ โปกฺขรวสฺสำ วสฺสิ มยา ตตฺถ ปตากา อาโรปิตา ฉตฺตญฺจ พทฺธำ ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน ยาว อกนิฏฺฐภวนา ธชปตากจฺฉตฺตาติฉตฺตาทีหิ สกลจกฺกวาฬคพฺภำ เอกุสฺสวำ วิย ชาตำ อิติ โข ภิกฺขเว เอส ปูชาสกฺกาโร มยฺหำ เนว พุทฺธานุภาเวน นิพฺพตฺโต น นาค-เทวพฺรหฺมานุภาเวน อตีเต ปน อปฺปมตฺตกปริจฺจาคานุภาเวนาติ วตฺวา ธมฺมำ เทเสนฺโต อิมำ คาถมาห

มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลำ สุขำ
จเช มตฺตาสุขำ ธีโร สมฺปสฺสำ วิปุลำ สุขนฺติฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.นาคผู้พระราชา ท. ผู้บังเกิดแล้ว ในแม่น้ำชื่อว่าคงคา คิดแล้วว่า อ.มนุษย์ ท. ย่อมกระทำ ซึ่งสักการะ แก่พระตถาคต อ.เรา ท. จะกระทำ ซึ่งอะไรหนอแล ดังนี้ ฯ อ.นาคผู้พระราชา ท. เหล่านั้น เนรมิตแล้ว ซึ่งเรือ ท. อันสำเร็จแล้วด้วยทองและเงินและแก้วมณี จัดตั้งแล้ว ซึ่งบัลลังก์ ท. อันสำเร็จด้วยทองและเงินและแก้วมณี กระทำแล้ว ซึ่งน้ำ อันดาดาษแล้วด้วยดอกปทุมอันมีสีห้าทูลอ้อนวอนแล้ว ซึ่งพระศาสดา เพื่อประโยชน์แก่อันเสด็จขึ้นเฉพาะ สู่เรือของตน ๆ ด้วยคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.พระองค์ ขอจงทรงกระทำ ซึ่งการอนุเคราะห์ แม้แก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ดังนี้ ฯ อ.มนุษย์ ท. ด้วย อ.นาค ท. ด้วย ย่อมกระทำ ซึ่งการบูชา แก่พระตถาคต ฯ อ.เทวดาทั้งปวง ท. กระทำ ซึ่งเทวดาผู้ดำรงอยู่ที่ภาคพื้น ท. ให้เป็นต้น เพียงไร แต่พรหมโลกชั้นอกนิฏฐะ คิดแล้วว่า อ.เรา ท. จะกระทำ ซึ่งอะไรหนอ ดังนี้ กระทำแล้ว ซึ่งสักการะ ฯ อ. - ในมนุษย์และอมนุษย์ทั้งหลาย เหล่านั้นหนา นาค ท. ยกขึ้นแล้ว ซึ่งฉัตรและฉัตรซ้อน ท. อันประกอบแล้วด้วยโยชน์ ฯ อ.ฉัตรและฉัตรซ้อนทั้งหลาย เป็นฉัตรอันมนุษย์และอมนุษย์ทั้งหลาย คือ อ.นาค ท. ในภายใต้ อ.มนุษย์ ท. บนพื้นแห่งแผ่นดิน อ.เทวดาผู้ดำรงอยู่บนภาคพื้น ท. ในที่ ท. มีต้นไม้และกอไม้และภูเขาเป็นต้น อ.เทวดาผู้ดำรงอยู่ในอากาศ ท. ในอากาศเป็นที่เห็นซึ่งรูปในระหว่างให้ยกขึ้นแล้ว กระทำ ซึ่งภพแห่งนาคให้เป็นต้น เพียงไรแต่พรหมโลก โดยที่สุดรอบแห่งจักรวาล ได้เป็นแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ฯ อ.ธง ท. ได้มีแล้ว ในระหว่างแห่งฉัตร ท. อ.ธงแผ่นผ้า ท. ได้มีแล้ว ในระหว่างแห่งธง ท. อ.สักการะมีพวงแห่งดอกไม้และจุณเป็นเครื่องอบและธูปเป็นต้น ได้มีแล้ว ในระหว่าง ๆ แห่งธงและธงแผ่นผ้า ท. เหล่านั้น อ.เทพบุตร ท. ผู้ประดับเฉพาะแล้วด้วยเครื่องอลังการทั้งปวง ถือเอาแล้ว ซึ่งเพศแห่งบุคคลผู้เล่นซึ่งมหรสพเที่ยวป่าวร้องอยู่แล้ว

ในอากาศฯ ได้ยินว่า อ.สมาคม ท. สาม นั่นเทียว คือ อ.สมาคมในกาลเป็นที่ทรงกระทำซึ่งยมกปาฏิหาริย์ อ.สมาคมในกาลเป็นที่เสด็จลงจากเทวโลก อ.สมาคมในกาลเป็นที่เสด็จลงสู่แม่น้ำชื่อว่าคงคานี้ เป็นสมาคมใหญ่ ได้เป็นแล้ว ฯ แม้ อ.พระเจ้าพิมพิสาร ทรงจัดแจงแล้ว ซึ่งสักการะ อันคูณด้วยสอง แต่สักการะอันเจ้าลิจฉวี ท. ทรงกระทำแล้ว ได้ประทับยืนทอดพระเนตรอยู่แล้ว ซึ่งการเสด็จมา แห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่ฝั่งอื่น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. พระบรมศาสดา ครั้นทรงนำอดีตนิทานนี้มาแล้ว ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ในกาลนั้นเราได้เป็นสังขพราหมณ์ เราได้ถอนหญ้าที่ลานพระเจดีย์ของพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อสุสิมะ ด้วยผลกรรมของเรานั้น ชนจำนวนมากจึงได้ทำหนทาง ๘ โยชน์ ให้ปราศจากตอและหนาม ทำให้สะอาด มีพื้นเรียบเสมอกัน เราได้เกลี่ยทรายลง ที่ลานพระเจดีย์นั้น ด้วยผลกรรมของเรานั้น ชนจำนวนมาก จึงเกลี่ยทรายลง บนหนทาง ๘ โยชน์ เราได้ทำการบูชาด้วยดอกไม้ป่าทั้งหลาย ที่พระเจดีย์นั้น ด้วยผลกรรมของเรานั้น ชนจำนวนมากจึงได้โปรยดอกไม้นานาพรรณลง บนหนทาง ๘ โยชน์ น้ำในแม่น้ำคงคา ในที่ประมาณ ๑ โยชน์ จึงคาคายไปด้วยดอกปทุม ๕ สี เราได้ใช้น้ำในลักจั่น ประพรมภาคพื้น ที่ลานพระเจดีย์นั้น ด้วยผลกรรมของเรานั้น ฝนโบกขรพรรษ จึงตกในเมืองไพศาลี เราได้ชักธงแผ่นผ้าขึ้นและกั้นร่มไว้บนพระเจดีย์นั้น ด้วยผลกรรมของเรานั้น ทั่วท้องจักรวาลจึงได้เป็นประหนึ่งว่ามีมหรสพอย่างเดียวกัน ด้วยธงชัยธงแผ่นผ้า และฉัตรซ้อน ๆ กันเป็นต้น ตลอดจนถึงอกนิฏฐภพ ภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุฉะนี้แล บูชาสักการะนี้ ได้บังเกิดขึ้นแก่เรา ด้วยพุทธานุภาพ ก็หามิได้ บังเกิดขึ้น ด้วยอานุภาพของนาคเทวดาและพรหม ก็หามิได้ แต่ว่าบังเกิดขึ้น

ด้วยอานุภาพการบริจาคมีประมาณน้อย ในอดีตกาล ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

ถ้าบุคคล พึงเห็นสุขอันไพบูลย์ เพราะสละสุขพอประมาณเสีย ธีรชน เมื่อเห็นสุขอันไพบูลย์ ก็พึงสละสุขพอประมาณเสีย ดังนี้ ฯ

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า อ. ภิกษุรูปหนึ่ง ไม่แกล้งแล้ว ตัดแล้วซึ่งหญ้าต้นหนึ่ง ครั้นเมื่อความสงสัยเกิดขึ้นแล้ว เข้าไปหาแล้ว ซึ่งภิกษุรูปหนึ่ง บอกแล้ว ซึ่งความที่แห่งกรรม เป็นกรรมอันตนกระทำแล้ว ถามแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อ. ภิกษุใด ย่อมตัดซึ่งหญ้า อ.โทษอะไร ย่อมมีแก่ภิกษุนั้น ดังนี้ ฯ ครั้งนั้น อ. ภิกษุนอกนี้ กล่าวแล้วว่า อ. ท่านย่อมกระทำซึ่งความสำคัญว่า อ. โทษ อะไร ๆ ย่อมมี ดังนี้ เพราะเหตุแห่งหญ้าอันท่านตัดแล้ว อ. โทษ อะไร ๆ ในเพราะเหตุนี้ ย่อมมีหามิได้ แต่ว่า อ. ท่านแสดงแล้ว ย่อมพ้น ดังนี้ กะภิกษุนั้น ถอนแล้ว ซึ่งหญ้า ด้วยมือ ท. ทั้งสอง ได้ถือเอาแล้วแม้เอง ฯ อ. ภิกษุ ท. กราบทูลแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่วนั้นแก่พระศาสดา ฯ อ. พระศาสดา ทรงตำหนิแล้ว ซึ่งภิกษุนั้น โดยปริยายมิใช่หนึ่ง เมื่อทรงแสดงซึ่งธรรม ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

อ.หญ้าคา อันอันบุคคลจับชั่วแล้ว ย่อมตามบาด
ซึ่งมือนั่นเทียว ฉันใด อ. คุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ
อันอันบุคคลลูบคลำชั่วแล้ว ย่อมคร่าเข้าไปในนรก
ฉันนั้น, อ. การงานอันย่อหย่อน อย่างใดอย่างหนึ่งด้วย
อ. วัตรใด อันเศร้าหมองพร้อมแล้วด้วย อ.พรหมจรรย์ใด
อันบุคคลพึงระลึกด้วยความสงสัยด้วย อ. กรรม
อันมีอย่าง ๓ นั้น เป็นกรรมมีผลมาก ย่อมเป็นหามิได้
ดังนี้ ฯ

อ. หญ้าอันมีใบอันคม ชนิดใดชนิดหนึ่ง แม้ อ.ใบแห่งตาล โดยกำหนดมีในที่สุด ชื่อว่าหญ้าคา ในพระคาถานั้น ฯ อ. หญ้าคานั้น อันอันบุคคลใด จับชั่วแล้ว ย่อมตามบาด คือว่า ย่อมผ่าซึ่งมือของบุคคลนั้น ฉันใด แม้ อ. คุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าสมณธรรม ชื่อว่าอันบุคคลลูบคลำชั่วแล้ว เพราะความเป็นแห่งบุคคลมีบุคคลผู้มีศีล อันขาดเป็นต้น (ย่อมคร่าเข้าไปในนรก) ฉันนั้นนั่นเทียว ฯ อ.อรรถว่า อ. คุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ อันอันบุคคลลูบคลำชั่วแล้ว ย่อมยังบุคคลนั้น ให้บังเกิด ในนรก ดังนี้ แห่งบาทแห่งพระคาถาว่า **นิรยายูปกฑฺฒติ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อ. กรรม อะไร ๆ อันอันบุคคลกระทำแล้ว กระทำให้เป็นอันถือเอา ย่อหย่อน เพราะอันกระทำหละหลวม ดังนี้ แห่งบทว่า **สิถิลํ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า (อ.วัตร) ชื่อว่าอันเศร้าหมองพร้อมแล้ว เพราะการเที่ยวไปใน อโคจร ท. มีหญิงแพศยาเป็นต้น ดังนี้ แห่งบทว่า **สงฺกิลิฏฺฐ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อ. พรหมจรรย์ อันอันบุคคลพึงระลึกด้วยความสงสัย ท. คือว่า อันอันบุคคลเห็น ซึ่งสงฆ์ แม้ผู้ประชุมกันแล้ว ด้วย-ในกิจ ท. มีกิจด้วยอุโบสถเป็นต้นหนา-กิจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จึงระลึกแล้วด้วยความสงสัยทั่ว ท. แห่งตน คือว่า รังเกียจแล้ว คือว่าระแวงแล้วอย่างนี้ว่า อ. ภิกษุ ท. เหล่านี้รู้แล้วซึ่งความประพฤติ แห่งเรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันยกขึ้น ซึ่งเรา เป็น ประชุมกันแล้วแน่แท้ ดังนี้ ดังนี้ แห่งบทว่า **สงฺกสฺสรา** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อ. พรหมจรรย์ อันอันบัณฑิตนับพร้อม แล้วว่าสมณธรรมนั้น คือว่า อันมีอย่างนี้เป็นรูป เป็นพรหมจรรย์มีผลมาก ย่อมเป็น แก่บุคคลนั้น หามิได้ เป็นพรหมจรรย์มีผลมาก ย่อมเป็น แก่ชน ท. แม้ผู้ถวายซึ่งภิกษาแก่บุคคลนั้น หามิได้ เพราะความที่แห่งพรหมจรรย์นั้น เป็นพรหมจรรย์ไม่มีผลมากแก่บุคคลนั้น ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **น ตำ โหติ** ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. หญิงขี้หึงนั้น มัดมือมัดเท้าหญิงรับใช้นั้นไว้แล้ว ตัดหูและจมูกของนาง ขังไว้ในห้องว่าง ห้องหนึ่ง ปิดประตูไว้แล้วเพื่อจะปิดบังว่ากรรมนั้นอันตนทำแล้ว จึงชวนสามีว่า มาเถิด พี่ เราทั้งสองจักไปวัดฟังธรรมกันแล้ว พาสามีไปวัดนั่งฟังธรรมอยู่ฯ ขณะนั้น พวกญาติที่เป็นแขกของเธอมายังเรือนแล้ว เปิดประตู เห็นความผิดแปลกนั้นแล้ว จึงแก้หญิงรับใช้ออก ฯ หญิงรับใช้นั้นไปวัดกราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระทศพลท่ามกลางบริษัท ๔ ฯ พระบรมศาสดาทรงสดับคำของนางแล้วจึงตรัสว่า ขึ้นชื่อว่าทุจริตแม้เพียงเล็กน้อย ก็ไม่ควรทำด้วยหมายใจว่ากรรมของเรานี้ คนเหล่าอื่นย่อมไม่รู้ ถึงเมื่อคนอื่นจะไม่รู้ สุจริตเท่านั้นควรทำ เพราะขึ้นชื่อว่าทุจริตแม้ที่ปิดบังทำไว้ ทำความเดือดร้อนในภายหลัง (ส่วน) สุจริตย่อมให้เกิดความปราโมทย์อย่างเดียว ดังนี้แล้วจึงตรัสพระคาถานี้ ว่า

กรรมชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า (เพราะ) กรรมชั่ว
ทำให้เดือดร้อนในภายหลัง ส่วนกรรมที่บุคคล
ทำดีแล้ว ซึ่งไม่เดือดร้อนในภายหลัง ทำดีกว่า ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๓

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (หตฺถาจริยปุพฺพโก) กิร เอกทิวสํ อจิรวตีนทีตีเร หตฺถิทมกํ เอกํ หตฺถึ ทเมสฺสามีติ อตฺตนา อิจฺฉิตการณํ สิกฺขาเปตุํ อสกฺโกนฺตํ ทิสฺวา สมีเป ฐิเต ภิกฺขู อามนฺเตตฺวา อาห อาวุโส สเจ อยํ หตฺถาจริโย อิมํ หตฺถึ อสุกฏฺฐาเน นาม วิชฺเฌยฺย ขิปฺปเมว อิมํ การณํ สิกฺขาเปยฺยาติ ฯ โส ตสฺส กถํ สุตฺวา ตถา กตฺวา ตํ หตฺถึ สุทนฺตํ ทเมสิ ฯ เต ภิกฺขู ตํ ปวตฺตึ สตฺถุ อาโรเจสุ ฯ สตฺถา ตํ ภิกฺขุ ปกฺโกสาเปตฺวา สจฺจํ กิร ตยา เอวํ วุตฺตนฺติ ปุจฺฉิตฺวา สจฺจํ ภนฺเตติ วุตฺเต ตํ วิครหิตฺวา กินฺเต โมฆปุริส หตฺถิยาเนน วา อญฺเญน วา ทนฺเตน น หิ เอเตหิ ยาเนหิ อคตปุพฺพํ ฐานํ คนฺตุ สมตฺโถ นาม อตฺถิ อตฺตนา ปน สุทนฺเตน สกฺกา อคตปุพฺพํ ฐานํ คนฺตุ ตสฺมา อตฺตานเมว ทเมหิ กินฺเต เอเตสํ ทมเนนาติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

น หิ เอเตหิ ยาเนหิ คจฺเฉยฺย อคตํ ทิสํ
ยถาตฺตนา สุทนฺเตน ทนฺโต ทนฺเตน คจฺฉตีติ ฯ

ตสฺสตฺโถ ยานิ เอตานิ หตฺถิยานาทีนิ ยานานิ น หิ เอเตหิ ยาเนหิ โกจิ ปุคฺคโล สุปีนนฺเตนาปิ อคตปุพฺพตฺตา อคตนฺติ สงฺขาตํ นิพฺพานทิสํ คจฺเฉยฺย ยถา ปุพฺพภาเค อินฺทฺริยทมเนน ทนฺเตน อปรภาเค อริยมคฺคภาวนาย สุทนฺเตน อตฺตนา ทนฺโต นิพฺพิเสวโน สปฺปญฺโญ ปุคฺคโล ตํ อคตปุพฺพํ ทิสํ คจฺฉติ ทนฺตภูมึ ปาปุณาติ ตสฺมา อตฺตทมนเมว เต วรนฺติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เต (ปุตฺตา) ภีตา ปิตรํ ปีเฐ นิสีทาเปตฺวา สยํ อุกฺขิปิตฺวา เคหํ เนตฺวา สรีรํ เตเลน อพฺภญฺชิตฺวา อุพฺพฏฺเฏตฺวา คนฺธจุณฺณาทีหิ นหาเปตฺวา พฺราหฺมณิโย ปกฺโกสาเปตฺวา อชฺช ปฏฺฐาย อมฺหากํ ปิตรํ สมฺมาปฏิชคฺคถ สเจ ปมาทํ อาปชฺชิสฺสถ นิคฺคณฺหิสฺสาม โวติ วตฺวา ปณีตโภชนํ โภเชสุ ฯ พฺราหฺมโณ สุโภชนญฺจ สุขเสยฺยญฺจ อาคมฺม กติปาหจฺจเยน สญฺชาตพโล ปีฬินฺทฺริโย อตฺตภาวํ โอโลเกตฺวา อยํ เม สมฺปตฺติ สมณํ โคตมํ นิสฺสาย ลทฺธาติ ปณฺณาการตฺถาย เอกํ ทุสฺสยุคํ อาทาย ภควโต สนฺติกํ คนฺตฺวา กตปฏิสนฺถาโร เอกมนฺตํ นิสินฺโน ตํ ทุสฺสยุคํ ภควโต ปาทมูเล ฐเปตฺวา มยํ โภ โคตม พฺราหฺมณา นาม อาจริยสฺส อาจริยธนํ ปริเยสาม ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภวํ โคตโม อาจริโย อาจริยธนนฺติ อาห ฯ ภควา ตสฺส อนุกมฺปาย ตํ ปฏิคฺคเหตฺวา ธมฺมํ เทเสสิ ฯ เทสนาวสาเน พฺราหฺมโณ สรเณสุ ปติฏฺฐาย เอวมาห โภ โคตม มยฺหํ ปุตฺเตหิ จตฺตาริ ฐวภตฺตานิ ทินฺนานิ ตโต อหํ เทฺว ตุมฺหากํ ทมฺมีติ ฯ อถ นํ สตฺถา กลฺยาณํ พฺราหฺมณ มยํ ปน รุจฺจนฏฺฐานเมว คมิสฺสามาติ วตฺวา อุยฺโยเชสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า ในวันหนึ่ง (อ.ภิกษุ ผู้เคยเป็นนายหัตถาจจรย์) นั้น เห็นแล้ว ซึ่งบุคคล ผู้ฝึกซึ่งช้าง ผู้คิดว่า อ.เรา จักฝึก ซึ่งช้าง เชือกหนึ่ง ดังนี้ แล้วจึงไม่อาจอยู่ เพื่ออันยังช้างให้สำเหนียก ซึ่งเหตุอันตนปรารถนาแล้ว ที่ฝั่งแห่งแม่น้ำชื่อว่าอจิรวดี เรียกมาแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่ใกล้ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ถ้าว่า อ.นายหัตถาจารย์ นี้ พึงแทง ซึ่งช้าง นี้ ชื่อในที่โน้น ไซร้ อ.นายหัตถาจารย์ นี้ ยังช้าง พึงให้สำเหนียก ซึ่งเหตุ นี้ พลันนั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ.นายหัตถาจารย์ นั้น ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของภิกษุ นั้น กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น ฝึกแล้วซึ่งช้าง นั้น กระทำ ให้เป็น สัตว์อันตนฝึกดีแล้ว ฯ อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น กราบทูลแล้ว ซึ่งความเป็นไปทั่ว นั้น แก่พระศาสดา ฯ อ.พระศาสดา ทรงยังภิกษุให้เรียกมาแล้ว ซึ่งภิกษุ นั้น ตรัสถามแล้วว่า ได้ยินว่า อ.คำ อย่างนี้ อันเธอ กล่าวแล้ว จริงหรือ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.คำ อย่างนี้ อันข้าพระองค์ กล่าวแล้ว จริง ดังนี้ อันภิกษุ นั้น กราบทูลแล้ว ทรงติเตียนแล้ว ซึ่งภิกษุ นั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนบุรุษเปล่า อ.ประโยชน์อะไร ด้วยยานคือช้างหรือ หรือว่า ด้วยยานอื่น อันอันบุคคลฝึกแล้ว แก่เธอ เพราะว่า อ.บุคคล ชื่อว่าเป็นผู้สามารถ เพื่ออันไป สู่ที่อันอันตนไม่เคยไปแล้ว ด้วยยาน ท. เหล่านั่น มีอยู่ หามิได้ แต่ว่า อันบุคคล มีตน อันฝึกดีแล้ว อาจ เพื่ออันไป สู่ที่อันอันตนไม่เคยไปแล้ว เพราะเหตุนั้น อ.เธอ จงฝึก ซึ่งตนนั่นเทียว อ.ประโยชน์อะไร ด้วยการฝึก ซึ่งสัตว์ ท. เหล่านั่น แก่เธอ ดังนี้ ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

อ.บุคคล ผู้ฝึกแล้ว ย่อมไป (สู่ทิศ อันอันตนไม่เคยไปแล้ว) ด้วยตน อันฝึกแล้ว อันฝึกดีแล้ว ฉันใด อ.บุคคล พึงไป สู่ทิศ อันอันตน ไม่เคยไปแล้ว ด้วยยาน ท. เหล่านั่น ฉันนั้น หามิได้ แล ดังนี้ ฯ

อ. เนื้อความว่า อ.บุคคล ผู้ฝึกแล้ว คือว่า ผู้มีความเสพผิดออกแล้ว คือว่า ผู้เป็นไปกับด้วยปัญญา ย่อมไป สู่ทิศ อันอันตนไม่เคยไปแล้ว นั้น คือว่า ย่อมถึง ซึ่งภูมิแห่งบุคคลผู้ฝึกแล้ว ด้วยตน อันชื่อว่าฝึกแล้ว เพราะอันฝึกซึ่งอินทรีย์ ในกาลอันเป็นส่วนเบื้องต้น อันชื่อว่าทรมานดีแล้ว เพราะอันยังอริยมรรคให้เจริญ ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก ฉันใด อ.บุคคล ไร ๆ พึงไป สู่ทิศคือพระนิพพาน อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่า อคตะ ดังนี้ เพราะความที่แห่งทิศคือพระนิพพาน นั้น เป็นทิศอันตนไม่เคยไปแล้ว แม้ด้วยความฝัน ด้วย - อ.ยาน ท. มียานคือ ช้างเป็นต้น เหล่านั่น เหล่าใด มีอยู่ - ยาน ท. เหล่านั่น ฉันนั้น หามิได้ แล เพราะเหตุนั้น อ.การฝึกซึ่งตนนั่นเทียว เป็นคุณชาตประเสริฐ ย่อมเป็น แก่เธอ ดังนี้ แห่งคำอันเป็นพระคาถา นั้น อันบัณฑิต พึงทราบ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. บุตรเหล่านั้น กลับแล้ว เชิญบิดาให้นั่งบนตั่ง ยกขึ้นแล้วนำไปยังเรือน ด้วยตนเอง ทาสรีระด้วยน้ำมัน ขัดสี ชะโลมด้วยจุณมีกลิ่นหอมเป็นต้นแล้ว ให้เรียกพราหมณีทั้งหลายมาแล้วสั่งว่า ตั้งแต่วันนี้ไป เธอทั้งหลาย จงปรนนิบัติ บิดาของพวกฉันให้ดี ถ้าพวกเธอจักถึงความประมาทแล้วไซร้ พวกฉันจักลงโทษ พวกเธอ แล้วให้บริโภคโภชนะอันประณีต ฯ

พราหมณ์ อาศัยโภชนะดีและการนอนสบาย โดยกาลล่วงไป ๒ - ๓ วัน ก็เกิดมีกำลัง มีอินทรีย์เปล่งปลั่ง มองดูอัตภาพแล้ว คิดว่า เราได้สมบัตินี้ เพราะอาศัยพระสมณโคดม จึงถือเอาผ้าคู่ ๑ เพื่อต้องการเป็นเครื่องบรรณาการ ไปสู่สำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า มีปฏิสันถารอันพระองค์ทรงกระทำแล้ว นั่งแล้ว ณ ส่วนข้างหนึ่ง วางผ้าคู่นั้นลง ณ ที่ใกล้พระบาทพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ย่อมแสวงหา ทรัพย์เป็นส่วนแห่งอาจารย์เพื่ออาจารย์ ขอพระโคดมผู้เจริญ ซึ่งเป็นพระอาจารย์ ของข้าพระองค์ โปรดรับทรัพย์อันเป็นส่วนอาจารย์เถิด ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรับผ้าคู่นั้น เพื่ออนุเคราะห์เขาแล้ว จึงทรงแสดงธรรม ฯ

ในกาลจบเทศนา พราหมณ์ดำรงอยู่ในสรณะแล้ว จึงกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ ขอถวายธุวภัตร ๒ ที่ จากธุวภัตร ๔ ที่ ซึ่งบุตรทั้งหลายให้แก่ข้าพระองค์นั้น แด่พระองค์ ฯ ลำดับนั้น พระบรมศาสดาตรัสว่า งามละ พราหมณ์ แต่เราจักไปยังสถานที่ชอบใจเท่านั้น แล้วจึงทรงส่งเขาไป ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สุตฺวา เสฏฺฐี จินฺเตสิ อหํ อสุเกน นาม อจฺฉราย คณฺหิตฺวา ตณฺฑุลาทีนิ ทินฺนานีติ มม นาเม คหิตมตฺเต อิมํ มาเรสฺสามีติ อาคโต อยมฺปน สพฺพสงฺคาหิกํ กตฺวา เยหิปิ นาฬิกาทีหิ มินิตฺวา ทินฺนํ เยหิปิ อจฺฉราย คเหตฺวา ทินฺนํ สพฺเพสํ มหปฺผลํ โหตูติ วทติ สจาหํ เอวรูปิ น ขมาเปสฺสามิ เทวทณฺโฑ เม มตฺถเก ปติสฺสตีติ ฯ โส ตสฺส ปาทมูเล นิปชฺชิตฺวา ขมาหิ เม สามีติ อาห กิมิทนฺติ จ เตน ปุฏฺโฐ สพฺพนฺตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ ฯ ตํ กิริยํ ทิสฺวา สตฺถา กิมิทนฺติ ทานเวยฺยาวฏิกํ ปุจฺฉิ ฯ โส อตีตทิวสโต ปฏฺฐาย สพฺพํ ตํ ปวตฺตึ อาโรเจสิ ฯ อถ นํ สตฺถา เอวํ กิร เสฏฺฐีติ ปุจฺฉิตฺวา อาม ภนฺเตติ วุตฺเต อุปาสก ปุณฺณํ นาม อปฺปกนฺติ น อวมญฺญิตพฺพํ มาทิสพุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ ทตฺวา อปฺปกนฺติ น อวมญฺญิตพฺพํ ปณฺฑิตปุริสา หิ ปุณฺณํ กโรนฺตา วิวฏมุขภาชนํ วิย อุทเกน อนุกฺกเมน ปุญฺเญน ปูรนฺติเยวาติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

มาวมญฺเญถ ปุณฺณสฺส น มตฺตํ อาคมิสฺสติ
อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกุมฺโภปิ ปูรติ
ปูรติ ธีโร ปุณฺณสฺส โถกํ โถกมฺปิ อาจินนฺติ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อนาถปิณฺฑิโก หิ วิหารเมว อุทฺทิสฺส จตุปณฺณาสโกฏิธนํ พุทฺธสาสเน วิกีริตฺวา สตฺถริ เชตวเน วิหรนฺเต เทวสิกํ ตีณิ มหาอุปฏฺฐานานิ คจฺฉติ คจฺฉนฺโต จ กึ นุ โข อาทาย อาคโตติ สามเณรา วา ทหรา วา หตฺถํปิ เม โอโลเกยฺยนฺติ ตุจฺฉหตฺโถ นาม น คตปุพฺโพ ปาโต คจฺฉนฺโต ยาคุ์ คาหาเปตฺวา ว คจฺฉติ กตปาตราโส สปฺปินวนีตาทีนิ เภสชฺชานิ คาหาเปตฺวา คจฺฉติ สายณฺหสมเย มาลาคนฺธวิเลปนวตฺถาทีนิ คาหาเปตฺวา วิหารํ คจฺฉติ เอวํ นิจฺจกาลเมว ทิวเส ทิวเส ทานํ ทตฺวา สีลํ รกฺขติ ฯ อปรภาเค โส ธนกฺขยํ คจฺฉติ ฯ โวหารุปชีวิโนปีสฺส หตฺถโต อฏฺฐารสโกฏิธนํ อิณ์ คณฺหึสุ ฯ กุลสนฺตกาปีสฺส อฏฺฐารส หิรณฺณโกฏิโย นทีตีเร นิทหิตฺวา ฐปิตา อุทเกน กูเล ภินฺเน มหาสมุทฺทํ ปวิสึสุ ฯ เอวมสฺส อนุปุพฺเพน ธนํ ปริกฺขยํ อคมาสิ ฯ โส เอวํภูโตปิ สงฺฆสฺส ทานํ เทติเยว ปณีตํ ปน กตฺวา ทาตุ์ น สกฺโกติ ฯ โส เอกทิวสํ สตฺถารา ทียติ ปน เต คหปติ กูเล ทานนฺติ วุตฺเต ทียติ เม ภนฺเต กูเล ทานํ ตญฺจ โข กณาชกํ พิลงฺคทุติยนฺติ อาห ฯ อถ นํ สตฺถา คหปติ ลูขํ ทานํ เทมีติ มา จินฺตยิ จิตฺตสฺมึ หิ ปณีเต พุทฺธาทีนํ ทินฺนทานํ ลูขํ นาม นตฺถิ อปิจ ตุวํ คหปติ อฏฺฐนนฺนํ อริยปุคฺคลานํ ทานํ เทสิ อหมฺปน เวลามกาเล สกลชมฺพุทีปึ อุนฺนงฺคลํ กตฺวา มหาทานํ ปวตฺตยมาโน ติสรณคตมฺปิ กญฺจิ นาลตฺถํ ทกฺขิเณยฺยา นาม เอวํ ทุลฺลภา ตสฺมา ลูขํ เม ทานนฺติ มา จินฺตยีติ วตฺวา เวลามสุตฺตมสฺส กเถสิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. เศรษฐี ฟังแล้ว ซึ่งคำนั้น คิดแล้วว่า อ. เรา มาแล้ว ด้วยอันคิดว่า ครั้นเมื่อชื่อ ของเรา เป็นชื่อสักว่าอันบุรุษนี้ถือเอาแล้ว ด้วยอันกล่าวว่า อ. วัตถุ ท. มีข้าวสารเป็นต้น อันเศรษฐีชื่อโน้น ถือเอาแล้ว ด้วยนิ้วมือ ให้แล้ว ดังนี้ มีอยู่ อ. เรา ยังบุรุษนี้ จักให้ตาย ดังนี้ แต่ว่า อ. บุรุษนี้ กระทำแล้ว ซึ่งวัตถุ ให้เป็นวัตถุมีการถือเอาพร้อมกับด้วยวัตถุทั้งปวง ย่อมกล่าวว่า อ. วัตถุ อันชน ท. แม้เหล่าใด ตวงแล้ว ด้วยวัตถุ ท. มีทะนานเป็นต้น ให้แล้ว อ. วัตถุ อันชน ท. แม้เหล่าใด ถือเอาแล้ว ด้วยนิ้วมือ ให้แล้ว อ. ผลอันใหญ่ จงมี แก่ชน ท. เหล่านั้น ทั้งปวง ดังนี้ ถ้าว่า อ. เรา จักไม่ยังบรุษผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ให้อดโทษไซร้ อ. เทวทัณฑ์ จักตก บนกระหม่อม ของเรา ดังนี้ ฯ อ. เศรษฐี นั้น หมอบแล้ว ที่ใกล้แห่งเท้า ของบุรุษนั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่นาย อ.ท่าน ขอจงอดโทษ ต่อข้าพเจ้า ดังนี้ด้วย ผู้อันบุรุษนั้น ถามแล้วว่า อ. เรื่องนี้ อะไร ดังนี้ บอกแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่ว นั้นทั้งปวง ด้วย ฯ อ. พระศาสดา ทรงเห็นแล้ว ซึ่งกิริยานั้น ตรัสถามแล้ว ซึ่งบุรุษผู้ประกอบแล้วด้วยความขวนขวายในทานว่า อ. เรื่องนี้ อะไร ดังนี้ ฯ อ. บุรุษ นั้น กราบทูลแล้ว ซึ่งเรื่องอันเป็นไปทั่วนั้น ทั้งปวง จำเดิมแต่วันอันล่วงไปแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ. พระศาสดา ตรัสถามแล้ว ซึ่งเศรษฐีนั้น ว่า ดูก่อนเศรษฐี ได้ยินว่า อ. อย่างนั้น หรือ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ พระเจ้าข้า อ. อย่างนั้น ดังนี้ อันเศรษฐีนั้น กราบทูลแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนอุบาสก ชื่อ อ. บุญ อันใครๆ ไม่พึงดูหมิ่นว่า น้อย ดังนี้ ชื่อ อ. บุญ อันใครๆ ถวายแล้ว ซึ่งทาน แก่หมู่แห่งภิกษุ ผู้มีพระพุทธเจ้าผู้เช่นกับด้วยเราเป็น ประมุข ไม่พึงดูหมิ่นว่า น้อย ดังนี้ ด้วยว่า อ. บุรุษผู้เป็นบัณฑิต ท. กระทำอยู่ ซึ่งบุญ ย่อมเต็ม ด้วยบุญ โดยลำดับ นั่นเทียว ราวกะ อ.ภาชนะมีปากอันเปิดแล้ว เต็มอยู่ ด้วยน้ำ ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว

ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

อ. บุคคล อย่าพึงดูหมิ่น ซึ่งบุญ ว่า อ. บุญ
อันมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง ดังนี้
แม้ อ.หม้อแห่งน้ำ ย่อมเต็ม ด้วยการตกลง
แห่งหยาดแห่งน้ำ ฉันใด อ. นักปราชญ์
สั่งสมอยู่ ซึ่งบุญ หน่อยหนึ่ง แม้หน่อยหนึ่ง
ย่อมเต็ม ด้วยบุญ ฉันนั้น ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ความพิสดารว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี หว่านทรัพย์ ถึง ๕๔ โกฏิ ในพระพุทธศาสนา เฉพาะพระวิหารเท่านั้น เมื่อพระบรมศาสดา ประทับอยู่ ในพระเชตวันมหาวิหาร ไปยังที่บำรุงใหญ่ ๓ แห่ง ทุกวัน ก็เมื่อจะไป คิดว่า พวกสามเณรก็ดี พวกภิกษุหนุ่มก็ดี พึงแลดูแม้มือของเรา ด้วยคิดว่า เศรษฐีนั้น ถืออะไรมาบ้างหนอ ดังนี้ จึงไม่เคยชื่อว่ามีมือเปล่าไปเลย เมื่อไปเวลาเช้า ให้คนถือยาคูไป บริโภคอาหารเช้าแล้ว ให้คนถือเภสัชมีเนยใสเนยข้นเป็นต้นไป ในเวลาเย็น ให้ถือสิ่งของต่าง ๆ มีระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้และผ้า เป็นต้น ไปยังวิหาร ถวายทาน รักษาศีล อย่างนี้ทุกๆ วัน ตลอดกาลเป็นนิตย์ ทีเดียว ฯ ในเวลาต่อมา อนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น ถึงความสิ้นทรัพย์ ฯ อีกทั้ง พวกพ่อค้า ก็กู้หนี้ เป็นทรัพย์ถึง ๑๘ โกฏิ จากมือเศรษฐีนั้น ฯ เงินอีก ๑๘ โกฏิ แม้ที่เป็นสมบัติแห่งตระกูลของเศรษฐีนั้น ที่ฝังไว้ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำ เมื่อน้ำเซาะฝั่ง ก็เข้าไปยังมหาสมุทร ฯ ทรัพย์ของเศรษฐีนั้น ได้ถึงความสิ้นไปตามลำดับ ด้วยประการฉะนี้ ฯ เศรษฐีนั้น แม้เป็นอย่างนี้ ก็ยังถวายทานแก่พระสงฆ์เช่นเดิม แต่ไม่อาจที่จะถวายให้ประณีตได้ ฯ วันหนึ่ง เศรษฐีนั้น เมื่อพระบรมศาสดา ทรงรับสั่งว่า คฤหบดี ก็ทานในตระกูล ท่านยังให้อยู่หรือ กราบทูลว่า

พระเจ้าข้า ทานในตระกูล ข้าพระองค์ ยังให้อยู่ แต่ว่าทานนั้นแล ใช้ข้าวปลายเกรียน มีน้ำผักดองเป็นที่สอง ฯ

ทีนั้น พระบรมศาสดา ตรัสกะเศรษฐีนั้นว่า คฤหบดี ท่านอย่าได้คิดเลยว่าเราถวายทานที่เศร้าหมอง ด้วยว่า เมื่อจิตประณีตแล้ว ทานที่บุคคลถวาย แด่พระพุทธเจ้าเป็นต้น ชื่อว่าเศร้าหมอง ย่อมไม่มี คฤหบดี อีกประการหนึ่ง ท่านถวายทาน แด่พระอริยบุคคลแปดอยู่ ส่วนเราในกาลเป็นเวลามพราหมณ์ ได้กระทำชาวชมพูทวีปทั้งสิ้นให้พักไถนา ให้มหาทานเป็นไปอยู่ ก็ยังไม่ได้ใคร ๆ แม้ที่ถึงไตรสรณะเลย ธรรมดาว่า ทักขิเณยบุคคลทั้งหลาย เป็นผู้ที่หาได้ยาก ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้น ท่านอย่าได้คิดเลยว่า ทานของเราเศร้าหมอง ดังนี้ จึงได้ตรัสเวลามสูตร แก่เศรษฐีนั้น ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๕๔

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ราชา สตสหสฺสคฺฆนเก เทฺว กมฺพเล ตสฺส ทาเปสิ ฯ พฺราหฺมโณ น อิเม มม สรีเร อุปโยคํ อรหนฺติ พุทฺธสาสนสฺเสว เต อนุจฺฉวิกาติ เอกํ กมฺพลํ อนฺโตคนฺธกุฏิยํ สตฺถุ สยนสฺส อุปริ วิตานํ กตฺวา พนฺธิ เอกํ อตฺตโน ฆเร นิพทฺธํ ภุญฺชนฺตสฺส ภิกฺขุโน ภตฺตกิจฺจฏฺฐาเน วิตานํ กตฺวา พนฺธิ ฯ ราชา สายณฺหสมเย สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา กมฺพลํ สญฺชานิตฺวา ภนฺเต เกน ปูชา กตาติ ปุจฺฉิตฺวา เอกสาฏเกนาติ วุตฺเต พฺราหฺมโณ มม ปสาทฏฺฐาเนเยว ปสีทตีติ จตฺตาโร หตฺถี จตฺตาโร อสฺเส จตฺตาริ กหาปณสหสฺสานิ จตสฺโส อิตฺถิโย จตสฺโส ทาสิโย จตฺตาโร ปุริเส จตฺตาโร คามวเรติ เอวํ ยาว สพฺพสตา จตฺตาริ จตฺตาริ กตฺวา สพฺพจตุกฺกํ นามสฺส ทาเปสิ ฯ

ภิกฺขู ธมฺมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสุ อโห อจฺฉริยํ จูเฬกสาฏกสฺส กมฺมํ มุหุตฺตเมว สพฺพจตุกฺกํ ลภิ อิทาเนว เขตฺตฏฺฐาเน กเตน กลฺยาณกมฺเมน อชฺเชว วิปาโก ทินฺโนติ ฯ สตฺถา อาคนฺตฺวา ภิกฺขเว สจายํ เอกสาฏโก ปฐมยาเม มยฺหํ ทาตุ อสกฺขิสฺส สพฺพโสพฺภสกํ อลภิสฺส สเจ มชฺฌิมยาเม ทาตุ อสกฺขิสฺส สพฺพฏฺฐกํ อลภิสฺส พลวปจฺจูเส ทินฺนตฺตา ปเนส สพฺพจตุกฺกํ ลภิ กลฺยาณกมฺมํ กโรนฺเตน หิ อุปฺปนฺนจิตฺตํ อหาเปตฺวา ตํขณญฺเญว กาตพฺพํ ทนฺธํ กตฺวา กุสลํ หิ สมฺปตฺตึ ททมานํ ทนฺธเมว ททาติ ตสฺมา จิตฺตุปฺปาทสมนนฺตรเมว กลฺยาณกมฺมํ กาตพฺพนฺติ อาห ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถสฺส (เสฏฺฐิปุตฺตสฺส) น จิรสฺเสว เต ธุตฺตา ปิวนภาวํ ญตฺวา ตํ ปริวารยึสุ ฯ คจฺฉนฺเต กาเล ปริวาโร มหา อโหสิ ฯ โส สเตนปิ สตทฺวเยนปิ สุรํ อาหราเปตฺวา ปิวนฺโต อนุกฺกเมน นิสินฺนฏฺฐานาทีสุ กหาปณราสึ ฯเปตฺวา สุรํ ปิวนฺโต อิมินา มาลา อาหรถ อิมินา คนฺธํ อยํ คีเต เฉโก อยํ นจฺเจ อยํ วาทิเต อิมสฺส สหสฺสํ เทถ อิมสฺส เทฺว สหสฺสานีติ เอวํ วิกฺกีรนฺโต น จิรสฺเสว อตฺตโน สนฺตกํ อสีติโกฏิธนํ เขเปตฺวา ขีณํ เต สามิ ธนนฺติ วุตฺเต กึ ภริยาย เม สนฺตกํ นตฺถีติ อตฺถิ สามีติ เตนหิ ตํ อาหรถาติ ตัปิ ตเถว เขเปตฺวา อนุปุพฺเพน เขตฺตอารามุยฺยานโยคฺคาทิกัปิ อนฺตมโส ภาชนภณฺฑกัปิ อตฺถรณปาวุรณนิสีทนัปิ สพฺพํ อตฺตโน สนฺตกํ วิกฺกีณิตฺวา ขาทิ ฯ อถสฺส มหลฺลกกาเลเยว ปริหีนโภคสฺส อตฺตโน เคหํ วิกฺกีณิตฺวา คหิตเคหา นีหรึสุ ฯ โส ภริยํ อาทาย ปรชนสฺส เคหภิตฺตึ นิสฺสาย วสนฺโต กปาลขณฺฑํ อาทาย ภิกฺขาย จริตฺวา ชนสฺส อุจฺฉิฏฺฐภตฺตํ ภุญฺชิตุํ อารภิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.พระราชา ยังราชบุรุษ ท. ให้พระราชทานแล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ท. ๒ อันมีค่าแสนหนึ่ง แก่พราหมณ์นั้น ฯ อ.พราหมณ์ คิดแล้วว่า อ.ผ้ากัมพล ท. เหล่านี้ ย่อมไม่ควร ซึ่งอันประกอบเข้า ที่สรีระ ของเรา อ.ผ้ากัมพล ท. เหล่านั้น เป็นของสมควร แก่พระพุทธศาสนานั่นเทียว ย่อมเป็น ดังนี้ ผูกแล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ผืนหนึ่ง กระทำ ให้เป็นเพดาน ในเบื้องบน แห่งที่เป็นที่บรรทม ของพระศาสดา ในภายในแห่งพระคันธกุฏี ผูกแล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ผืนหนึ่ง กระทำ ให้เป็นเพดาน ในที่เป็นที่กระทำซึ่งกิจด้วยภัต ของภิกษุ ผู้ฉันอยู่ ในเรือน ของตน เนืองนิตย์ ฯ อ.พระราชา เสด็จไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน ทรงจำได้แล้ว ซึ่งผ้ากัมพล ทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ.การบูชา อันใคร กระทำแล้ว ดังนี้ ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า อ.การบูชา อันพราหมณ์ชื่อว่า เอกสาฎก กระทำแล้ว ดังนี้ อันพระศาสดา ตรัสแล้ว ทรงดำริแล้วว่า อ.พราหมณ์ ย่อมเลื่อมใส ในที่เป็นที่เลื่อมใส* ของเรานั่นเทียว ดังนี้ ยังราชบุรุษ ท. ให้พระราชทานแล้ว ซึ่งหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง กระทำ ให้เป็นวัตถุ ๔ ให้เป็นวัตถุ ๔ เพียงไร แต่ร้อยแห่งวัตถุทั้งปวง อย่างนี้ คือ ซึ่งช้าง ท. ๔ ซึ่งม้า ท. ๔ ซึ่งพันแห่งกหาปณะ ท. ๔ ซึ่งหญิง ท. ๔ ซึ่งทาสี ท. ๔ ซึ่งบุรุษ ท. ๔ ซึ่งบ้านส่วย ท. ๔ แก่พราหมณ์นั้น ฯ

อ.ภิกษุ ท. ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าวว่า โอ อ.กรรม ของพราหมณ์ ชื่อว่า จูเฬกสาฎก เป็นกรรมน่าอัศจรรย์ ย่อมเป็น อ.พราหมณ์ ชื่อว่าจูเฬกสาฎกนั้น ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง สิ้นกาลครู่หนึ่งนั่นเทียว อ.ผลอันสุกวิเศษ

---

*ปสาทฎฺฐาเน แปลว่า ในที่เป็นที่เลื่อมใส

ปสาท ในที่นี้ใช้เป็นคุณนาม คือเป็นวิเสสนะของ ฐาน, ประกอบด้วย ป อุปสัค – สทฺ ธาตุ – ณ ปัจจัย (พจนานุกรมไทย-มคธ ของ ป. หลงสมบุญ, น. ๔๗๓)

อันกรรมอันงาม อันอันพราหมณ์นั้น กระทำแล้ว ในที่อันเป็นเขต ในกาลนี้นั่นเทียว ให้แล้ว ในวันนี้นั่นเทียว ดังนี้ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ในโรงเป็นที่กล่าวกับเป็นที่แสดงซึ่งธรรม ฯ อ.พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. ถ้าว่า อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ จักได้อาจแล้ว เพื่ออันถวาย แก่เรา ในยามที่หนึ่งไซร้ อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ จักได้ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๑๖ แห่งวัตถุทั้งปวง ถ้าว่า อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ จักได้อาจแล้ว เพื่ออันถวาย แก่เรา ในยามอันมีในท่ามกลางไซร้ อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ จักได้ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๘ แห่งวัตถุทั้งปวง แต่ว่า อ.พราหมณ์ ชื่อว่าเอกสาฎกนั่น ได้แล้ว ซึ่งหมวด ๔ แห่งวัตถุทั้งปวง เพราะความที่แห่งผ้าสาฎกนั้น เป็นผ้าอันตน ถวายแล้ว ในกาลเป็นที่ขจัดเฉพาะซึ่งมืดอันมีกำลัง จริงอยู่ อ.กรรมอันงาม อันบุคคล ผู้เมื่อกระทำ ยังจิตอันเกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมแล้ว พึงกระทำ ในขณะนั้นนั่นเทียว ด้วยว่า อ.กุศล อันอันบุคคลกระทำแล้ว ช้า เมื่อให้ ซึ่งสมบัติ ย่อมให้ ช้านั่นเทียว เพราะเหตุนั้น อ.กรรมอันงาม อันบุคคล พึงกระทำ ในลำดับแห่งความเกิดขึ้น แห่งจิตนั่นเทียว ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ต่อมาไม่นานนั่นแล นักเลงเหล่านั้น รู้ว่าบุตรเศรษฐีนั้นดื่มจึงพากันแวดล้อมบุตรเศรษฐีนั้น ฯ เมื่อกาลล่วงไป ก็ได้มีบริวารหมู่ใหญ่ ฯ บุตรเศรษฐีนั้นให้นำสุรามาด้วยทรัพย์ ๑๐๐ บ้าง ๒๐๐ บ้าง ดื่มอยู่ ตั้งกองกหาปณะไว้ในที่นั่งเป็นต้น โดยลำดับ เมื่อดื่มสุรา ก็กล่าวว่า จงนำดอกไม้มา ด้วยกหาปณะนี้ จงนำของหอมมา ด้วยกหาปณะนี้ ผู้นี้ฉลาดในการขับ ผู้นี้ฉลาดในการฟ้อน ผู้นี้ฉลาดในการประโคม จงให้ทรัพย์หนึ่งพัน แก่ผู้นี้ จงให้ทรัพย์ สองพัน แก่ผู้นี้ เมื่อใช้สุรุ่ยสุร่ายเช่นนี้ ต่อกาลไม่นานนั่นแล ก็ทำให้ทรัพย์ ๘๐ โกฏิ อันเป็นของตนหมดไปแล้ว เมื่อเหรัญญิก เรียนว่า นาย ทรัพย์ของท่านหมดแล้ว จึงพูดว่า ทรัพย์ อันเป็นของมีอยู่แห่งภรรยาของเรา ไม่มีหรือ เมื่อเขาเรียนว่า ยังมีอยู่นาย จึงบอกว่า ถ้าอย่างนั้น จงนำเอาทรัพย์นั้นมา ได้ทำให้ทรัพย์แม้นั้นหมดไปอย่างนั้นเหมือนกัน แล้วขายสมบัติของตนทั้งหมด มีนา สวนดอกไม้ สวนผลไม้และยานพาหนะเป็นต้นบ้าง โดยที่สุด ภาชนะเครื่องใช้บ้าง เครื่องลาด ผ้าห่ม และผ้าปูนั่งบ้าง โดยลำดับ เคี้ยวกิน ฯ ครั้นในเวลาที่เขาแก่เฒ่านั่นแล พวก เจ้าของเรือนจึงไล่เขาออกจากเรือนที่เขาผู้เสื่อมโภคะแล้วขายเรือนของตนถือครองไว้ ฯ เขาพาภรรยาไปอาศัยฝาเรือนของชนอื่นอยู่ ถือแผ่นกระเบื้องเที่ยวขอทาน เริ่มกินอาหารที่เป็นเศษเดนของชนแล้ว ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

---

๑. อถสฺส (ปุณฺณสฺส) ปาโต ว กสิตฏฺฐานํ ปิสุจฺฉณฺฉ อุปาทาย สพฺพ รตฺตสุวณฺณ กณิการปุปฺผราสิ วิย โสภมานํ อฏฺฐาสิ ฯ โส ปพฺพโต โอโลเกตฺวา ภริยมาห ภทฺเท เอตํ กสิตฏฺฐานํ สพฺพ มม สุวณฺณ หุตฺวา ปณฺณายติ กินนฺ โข เม อติอุสฺสูเร ลทฺธภตฺตตาย อกฺขีนิ ภมนฺตีติ ฯ (สาปี ปุณฺณสฺส ภริยา) มยฺหปี เอวเมว ปณฺณายตีติ ฯ โส อุฏฺฐาย ตตฺถ คนฺตฺวา เอกํ ปิณฺฑ คเหตฺวา นงฺคลสีเส ปหริตฺวา สุวณฺณภาวํ ฌตฺวา อโห อยฺยสฺส ธมฺมเสนาปติสฺส ทินฺนทาเนน อชฺเชว วิปาโก ทสฺสิโต น โข ปน สกฺกา เอตฺตกํ ธนํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ปริภุญฺชิตุนฺติ ภริยาย อาภตํ ภตฺตปาตึ สุวณฺณสฺส ปูเรตฺวา ราชกุลํ คนฺตฺวา รญฺญา กโตกาโส ปวิสิตฺวา ราชานํ อภิวาเทตฺวา กึ ตาตาติ วุตฺเต เทว อชฺช มยา กสิตฏฺฐานํ สพฺพ สุวณฺณภริตเมว หุตฺวา ฐิตํ สุวณฺณ อาหราเปตุ วฏฺฏตีติ ฯ โกสิ ตฺวนฺติ ฯ ปุณฺโณ นามาหนฺติ ฯ กึ ปน เต อชฺช กตนฺติ ฯ ธมฺมเสนาปติสฺส เม อชฺช ปาโต ว ทนฺตกฏฺฐญฺจ มุโขทกญฺจ ทินฺนํ ภริยายปี เม มยฺหํ อาหรณภตฺตํ ตสฺเสว ทินฺนนฺติ ฯ ตํ สุตฺวา ราชา อชฺเชว กิร โภ ธมฺมเสนาปติสฺส ทินฺนทาเนน วิปาโก ทสฺสิโตติ วตฺวา ตาต กึ กโรมีติ ปุจฺฉิ ฯ พหูนิ สกฏสหสฺสานิ ปหิณิตฺวา สุวณฺณ อาหราเปถาติ ฯ ราชา สกฏานิ ปหิณิ ฯ ราชปุริเสสุ รญฺโญ สนฺตกนฺติ คณฺหนฺเตสุ คหิตคฺคหิตํ มตฺติกา ว โหติ ฯ เต คนฺตฺวา รญฺโญ อาโรเจตฺวา ตุมฺเหหิ กินฺติ วตฺวา คหิตนฺติ ปุฏฺฐา ตุมฺหากํ สนฺตกนฺติ อาหสุ ฯ น มยฺหํ (ตาตา) สนฺตกํ คจฺฉถ ปุณฺณสฺส สนฺตกนฺติ วตฺวา คณฺหถาติ ฯ เต ตถา กรึสุ ฯ คหิตคฺคหิตํ สุวณฺณเมว อโหสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. สา (สิริมา) อุตฺตราย อาฆาตํ พนฺธิตฺวา ทุกฺขมสฺสา อุปฺปาเทสฺสามีติ ปาสาทา โอรุยฺห มหานสํ ปวิสิตฺวา ปูวปจนฏฺฐาเน ปกฺกุฏฺฐิตํ สปฺปึ กฏจฺฉุนา อาทาย อุตฺตราภิมุขี ปายาสิ ฯ อุตฺตรา ตํ อาคจฺฉนฺตึ ทิสฺวา มม สหายิกาย มยฺหํ มหาอุปกาโร กโต จกฺกวาฬ อติสมฺพาธํ พฺรหฺมโลโก อตินีโจ มม ปน สหายิกาย คุโณ ว มหนฺโต อหญฺหิ เอตํ นิสฺสาย ทานญฺจ ทาตุ ธมฺมญฺจ โสตุ ลภึ สเจ มม เอติสฺสา อุปริ โกโธ อตฺถิ อิทํ สปฺปึ มํ ฑหตุ สเจ นตฺถิ มา ฑหตูติ ตํ เมตฺตาย ผริ ฯ ตาย ตสฺสา มตฺถเก อาสิตฺตํ ปกฺกุฏฺฐิตสปฺปึ สีตุทกํ วิย อโหสิ ฯ อถ นํ อิทํ สีตลํ ภวิสฺสตีติ ปุน กฏจฺฉุ ปูเรตฺวา อาทาย อาคจฺฉนฺตึ อุตฺตราย ทาสิโย ทิสฺวา อเปหิ ทุพฺพินีเต น ตฺวํ อมฺหากํ อยฺยาย อุปริ ปกฺกุฏฺฐิตํ สปฺปึ อาสิญฺจิตุ อนุจฺฉวิกาติ สนฺตชฺเชนฺติโย อิโต จิโต จ อุฏฺฐาย หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ โปเถตฺวา ภูมิยํ ปาเตสุ ฯ อุตฺตรา ตา วาเรตุ นาสกฺขิ อถสฺสา อุปริ ฐิตา สพฺพา ทาสิโย ปฏิพาหิตฺวา กิสฺส เต เอวรูปึ ภาริยํ กมฺมํ กตนฺติ สิริมํ โอวทิตฺวา อุฆโหทเกน นหาเปตฺวา สตปากเตเลน อพฺภญฺชิ ฯ ตสฺมึ ขเณ สา อตฺตโน พาหิริตฺถีภาวํ ญตฺวา จินฺเตสิ มยา ภาริยํ กมฺมํ กตํ สามิกสฺส หสิตมตฺตการณา อิมิสฺสา อุปริ ปกฺกุฏฺฐิตํ สปฺปึ อาสิญฺจนฺติยา อยํ คณฺหถ นนฺติ ทาสิโย น อาณาเปตฺวา มํ วิเหฐนกาเลปิ สพฺพา ทาสิโย ปฏิพาหิตฺวา มยฺหํ กตฺตพฺพเมว อกาสิ สจาหํ อิมํ น ขมาเปสฺสามิ มุทฺธา เม สตฺตธา ผเลยฺยาติ ตสฺสา ปาทมูเล นิปชฺชิตฺวา อยฺเย ขมาหิ เมติ อาห ฯ อหํ สปีติกา ธีตา ปิตริ ขมนฺเต ขมิสฺสามีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ครั้งนั้น อ. ที่อันอันนายปุณณะนั้น ไถแล้ว ในเวลาเช้าเทียว ทั้งปวง เข้าไปถือเอา ซึ่งจุณแห่งดินร่วน เป็นทองมีสีสุก เป็น ได้ตั้งงามอยู่แล้ว ราวกะ อ. กองแห่งดอกกรรณิการ์ ฯ อ. นายปุณณะนั้น ตื่นแล้ว แลดูแล้ว กล่าวแล้ว ว่า ดูก่อนนางผู้เจริญ อ. ที่อันอันเราไถแล้ว นั่น ทั้งปวง เป็นทอง เป็น ย่อมปรากฏ แก่เรา อ. นัยน์ตา ท. ของเรา ย่อมวิงเวียน เพราะความที่ แห่งเรา เป็นผู้มีภัตอันได้แล้ว ในกาลอันมีพระอาทิตย์สูงยิ่ง หรือหนอแล ดังนี้ กะภรรยา ฯ (อ. ภรรยา ของนายปุณณะ แม้นั้น) กล่าวแล้วว่า อ. ที่นั้น ย่อมปรากฏ แม้แก่ดิฉัน อย่างนั้นนั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ. นายปุณณะนั้น ลุกขึ้น แล้ว ไปแล้ว ในที่นั้น จับแล้ว ซึ่งก้อน ก้อนหนึ่ง ประหารแล้ว ที่งอนแห่ง ไถ รู้แล้ว ซึ่งความที่แห่งก้อนนั้น เป็นทอง คิดแล้วว่า โอ อ. วิบาก อันทาน อันเราถวายแล้ว แก่พระธรรมเสนาบดี ผู้เป็นเจ้า แสดงแล้ว ในวันนี้นั่นเทียว ก็ อันเรา ไม่อาจแล เพื่ออันปกปิด ซึ่งทรัพย์ อันมีประมาณเท่านี้ แล้วจึง ใช้สอย ดังนี้ ยังถาดแห่งภัต อันอันภรรยานำมาแล้ว ให้เต็มแล้ว ด้วยทอง ไปแล้ว สู่ราชตระกูล เป็นผู้มีโอกาสอันพระราชา ทรงกระทำแล้ว เป็น เข้าไป แล้ว ถวายบังคมแล้ว ซึ่งพระราชา ครั้นเมื่อพระดำรัสว่า ดูก่อนพ่อ อ. อะไร ดังนี้ อันพระราชา ตรัสแล้ว กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ. ที่อันอันข้าพระองค์ ไถแล้ว ในวันนี้ ทั้งปวง เป็นที่อันเต็มแล้วด้วยทอง นั่นเทียว เป็น ตั้งอยู่แล้ว อ. อันอันพระองค์ ทรงยังราชบุรุษให้นำมา ซึ่งทอง ย่อมควร ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ตรัสถามแล้วว่า อ. ท่าน เป็นใคร ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. นายปุณณะ กราบทูลแล้วว่า อ. ข้าพระองค์ เป็นผู้ชื่อว่าปุณณะ ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ตรัสถามแล้วว่า ก็ อ. กรรมอะไร อันท่าน กระทำแล้ว ในวันนี้ ดังนี้ ฯ อ. นายปุณณะ กราบทูลแล้วว่า อ. ไม้เป็นเครื่อง

ชำระซึ่งฟันด้วย อ. น้ำเป็นเครื่องล้างซึ่งหน้าด้วย อันข้าพระองค์ ถวายแล้ว แก่พระธรรมเสนาบดี ในเวลาเช้าเทียว ในวันนี้ อ. ภัตรเป็นที่อันเขานำมา เพื่อข้าพระองค์ แม้อันภรรยา ของข้าพระองค์ ถวายแล้ว แก่พระธรรมเสนาบดีนั้น นั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ทรงสดับแล้ว ซึ่งคำนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อน ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า อ. วิบาก อันทาน อันนายปุณณะ ถวายแล้ว แก่พระธรรมเสนาบดี แสดงแล้ว ในวันนี้นั่นเทียว ดังนี้ ตรัสถามแล้วว่า ดูก่อนพ่อ อ. เรา จะกระทำ อย่างไร ดังนี้ ฯ อ. นายปุณณะ กราบทูลแล้วว่า อ. พระองค์ ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งพันแห่งเกวียน ท. อันมาก ยังราชบุรุษ ท. จงให้นำมา ซึ่งทอง ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งเกวียน ท. ฯ ครั้นเมื่อราชบุรุษ ท. กล่าวแล้วว่า อ. ทอง เป็นของมีอยู่ ของพระราชา ย่อม เป็น ดังนี้ ถือเอาอยู่ อ. ทอง อันอันราชบุรุษ ท. ทั้งถือเอาแล้วทั้งถือเอาแล้ว เป็นดินเหนียวเทียว ย่อมเป็น ฯ อ. ราชบุรุษ ท. เหล่านั้น ไปแล้ว กราบทูล แล้ว แก่พระราชา เป็นผู้อันพระราชา ตรัสถามแล้วว่า อ. ทอง อันเจ้า ท. กล่าวแล้วว่า อ. อะไร ดังนี้ ถือเอาแล้ว ดังนี้ เป็น กราบทูลแล้วว่า อ. ทอง อันข้าพระองค์ ท. กล่าวแล้วว่า อ. ทองเป็นของมีอยู่ ของพระองค์ ย่อมเป็น ดังนี้ ถือเอาแล้ว ดังนี้ ฯ อ. พระราชา ตรัสแล้วว่า (ดูก่อนพ่อ ท.) อ. ทอง เป็นของมีอยู่ ของเรา ย่อมเป็น หามิได้ อ. เจ้า ท. จงไป อ. เจ้า ท. กล่าวแล้วว่า อ. ทองเป็นของมีอยู่ของนายปุณณะ ย่อมเป็น ดังนี้ จงถือเอา ดังนี้ ฯ อ. ราชบุรุษ ท. เหล่านั้น กระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น ฯ อ. ทอง อันอันราชบุรุษ ท. เหล่านั้น ทั้งถือเอาแล้วทั้งถือเอาแล้ว เป็นทองนั่นเทียว ได้เป็นแล้ว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. นางสิริมานั้น ผูกอาฆาตต่อนางอุตตรา คิดว่า เราจักทำทุกข์ให้เกิด แก่มัน จึงลงจากปราสาท เข้าไปยังโรงครัวใหญ่ ใช้ทัพพีตักเนยใสอันเดือด พล่าน ในที่ทอดขนมแล้วเดินมุ่งหน้าไปหานางอุตตรา ฯ นางอุตตรา เห็นนาง

สิริมากำลังเดินมา จึงแผ่เมตตาไปถึงนางว่า หญิงสหายของเราทำอุปการะเป็นอันมากแก่เรา จักรวาลก็แคบเกินไป พรหมโลกก็ต่ำยิ่งนัก ส่วนคุณของหญิงสหายเรา ใหญ่มากทีเดียว ก็เราอาศัยนาง จึงได้เพื่อถวายทานและฟังธรรม หากเรามีความโกรธเหนือนาง ขอเนยใสนี้ จงลวกเราเถิด หากไม่มี จงอย่าลวกเลย ฯ เนยใสที่เดือดพล่าน อันนางสิริมานั้นราด ลงบนกระหม่อมนางอุตตรานั้น ได้เป็นเหมือนน้ำเย็น ฯ ลำดับนั้น พวกทาสีของนางอุตตราเห็นนางสิริมานั้นตัก(เนยใส)ให้เต็มทัพพีอีก ด้วยเข้าใจว่า เนยใสนี้คงจักเย็นแล้วถือเดินมาอยู่ จึงคุกคามว่า นางหัวดื้อ เจ้าจงหลีกไป เจ้าเป็นผู้ไม่ควรจะราดเนยใสที่เดือดพล่าน บนแม่เจ้าของพวกเรา แล้วต่างลุกขึ้นจากที่นี้บ้างที่นั้นบ้าง ใช้มือบ้าง เท้าบ้าง ทุบถีบให้ล้มลงบนพื้น ฯ นางอุตตรา ไม่สามารถจะห้ามปรามนางทาสีเหล่านั้นได้ ฯ ทีนั้น นางอุตตราจึงห้ามทาสีทุกคนที่ยืนคร่อมนางสิริมานั้นแล้ว ถามว่า เจ้าทำกรรมหนักถึงปานนี้ เพื่ออะไรกัน จึงตักเตือนนางสิริมาแล้ว ให้อาบด้วยน้ำอุ่น ทาด้วยน้ำมันที่หุงตั้ง ๑๐๐ ครั้ง ฯ

ขณะนั้น นางสิริมานั้น รู้ตัวว่าเป็นหญิงภายนอกแล้ว คิดว่า เราราดเนยใสที่เดือดพล่านลงบนนางอุตตรานี้ เพราะเหตุเพียงการหัวเราะของสามีทำกรรมหนักเสียแล้ว นางอุตตรานี้ ไม่สั่งบังคับพวกทาสีว่า พวกเธอจงจับมันไว้ กลับห้ามพวกทาสีทั้งหมด แม้ในเวลาที่ข่มเหงเรา ได้ทำกรรมที่ควรทำแก่เราเท่านั้น ถ้าเราไม่ขอให้นางอุตตรานี้ยกโทษให้ ศีรษะของเรา พึงแตกออก ๗ เสี่ยง ดังนี้แล้วจึงหมอบลงแทบเท้าของนางอุตตรานั้น แล้วกล่าวว่า ข้าแต่แม่เจ้า ขอแม่เจ้า จงยกโทษให้ดิฉันเถิด ฯ นางอุตตรา ตอบว่า ดิฉันเป็นธิดาที่มีบิดา เมื่อบิดายกโทษให้ ก็จักยกโทษให้ ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๕๕

แปล โดยพยัญชนะ

๑. สตฺถา อาม ภิกฺขเว อิมสฺมึ อตฺตภาเว กาเลน อปฺปฏิรูปึ มรณํ ลทฺธํ ปุพฺเพ กตกมฺมสฺส ปน เตน ยุตฺตเมว ลทฺธนฺติ วตฺวา เตหิ ยาจิโต ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถสิ

อตีเต กิร พาราณสีรญฺโญ วิชิเต เอกสฺส ปจฺจนฺตคามสฺส อฏวีมุเข โจรา วิหรนฺติ ฯ ราชา อฏวีมุเข เอกํ ราชภฏฺ ฐเปติ ฯ โส ภตึ คเหตฺวา มนุสฺเส โอรโต ปารํ เนติ ปารโต โอรํ อาเนติ ฯ อเถโก มนุสฺโส อภิรูปึ อตฺตโน ภริยํ จุลฺลยานกํ อาโรเปตฺวา ตํ ฐานํ อคมาสิ ฯ ราชภโฏ ตํ อิตฺถึ ทิสฺวาว สญฺชาตสิเนโห เตน อฏวึ โน สามิ อติกฺกาเมหีติ วุตฺเตปี อิทานิ วิกาโล ชาโต ปาโตว อติกฺกาเมสฺสามีติ อาห ฯ สกาโล สามิ อิทาเนว โน เนหีติ ฯ นิวตฺต โภ อมฺหากเมว เคเห อาหาโร จ นิวาโส จ ภวิสฺสตีติ ฯ โส เนว นิวตฺติตุ์ อิจฺฉิ ฯ อิตโร ปุริสานํ สญฺญํ ทตฺวา ยานกํ นิวตฺตาเปตฺวา อนิจฺฉนฺตสฺเสว ทฺวารโกฏฺฐเก นิวาสึ ทตฺวา อาหารึ ปฏิยาทาเปสิ ฯ ตสฺส ปน เคเห เอกํ มณิรตนํ อตฺถิ ฯ โส ตํ ตสฺส ยานกนฺตเร ปกฺขิปาเปตฺวา ปจฺจูสกาเล โจรานํ ปวิฏฺฐสทฺทึ กาเรสิ ฯ อถสฺส ปุริสา มณิรตนํ สามิ โจเรหิ คหิตนฺติ อาโรเจสุ ฯ โส คามทฺวาเรสุ อารกฺขึ ฐเปตฺวา อนฺโตคามโต นิกฺขมนฺเต วิจินาถาติ อาห ฯ อิตโรปี ปาโตว ยานกึ โยเชตฺวา ปายาสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถสฺส ยานกำ โสเธนฺตา อตฺตนา ชปิตำ มณิรตนำ ทิสฺวา สนฺตชฺเชตฺวา ตุวำ มณึ คเหตฺวา ปลายสีติ โปเถตฺวา คหิโต โน สามิ โจโรติ คามโภชกสฺส ทสฺเสสุ ฯ โส ภฏกสฺส วต เม เคเห นิวาสำ ทตฺวา ภตฺตำ ทินฺนำ มณึ คเหตฺวา คโต คณฺหถ นำ ปาปปุริสนฺติ โปถาเปตฺวา มาเรตฺวา ฉฑฺฑาเปสิ ฯ อิทนฺตสฺส ปุพฺพกมฺมำ ฯ โส ตโต จุโต อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา ตตฺถ ทีฆรตฺตำ ปจิตฺวา วิปากาวเสเสน อตฺตภาวสเต ตเถว โปถิโต มรณำ ปาปุณิ ฯ

เอวำ สตฺถา มหากาลสฺส ปุพฺพกมฺมำ ทสฺเสตฺวา ภิกฺขเว เอวำ อิเม สตฺเต อตฺตนา กตปาปกมฺมเมว จตูสุ อปาเยสุ อภิมตฺถตีติ วตฺวา อิมำ คาถมาห

อตฺตนา หิ กตำ ปาปึ อตฺรชำ อตฺตสมฺภวำ
อภิมตฺถติ ทุมฺเมธำ วชิรำ วมฺหยำ มณินฺติ ฯ

ตตฺถ วชิรำ วมฺหยำ มณินฺติ วชิรำ ว อมฺหมยำ มณึ ฯ อิทำ วุตฺตำ โหติ ยถา ปาสาณมยำ ปาสาณสมฺภวำ วชิรำ ตเมว อมฺหมยำ มณึ อตฺตโน อุฏฺฐานฏฺฐานสงฺขาตำ ปาสาณมณึ ขาทิตฺวา ฉิทฺทาฉิทฺทำ ขณฺฑาขณฺฑำ กตฺวา อปริโภคำ กโรติ เอวเมว อตฺตนา กตำ อตฺตนิ ชาตำ อตฺตสมฺภวำ ปาปึ ทุมฺเมธำ นิปฺปญฺญำ ปุคฺคลำ จตูสุ อปาเยสุ อภิมตฺถติ วิทฺธำเสตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. เออ อ. ความตาย อันไม่สมควร อันอุบาสกชื่อว่ากาละได้แล้ว ในอัตภาพนี้ แต่ว่า อ. ความตาย อันควรแล้ว แก่กรรม อันอันตน กระทำแล้ว ในกาลก่อน นั่นเทียว อันอุบาสก ชื่อว่ากาละนั้น ได้แล้ว ดังนี้ ผู้อันภิกษุหนุ่มและสามเณร ท. เหล่านั้น ทูลอ้อนวอนแล้ว ตรัสแล้ว ซึ่งกรรมในกาลก่อน ของอุบาสก ชื่อว่ากาละนั้น ว่า

ได้ยินว่า ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว อ. โจร ท. ย่อมอยู่ ที่ปากแห่งดง ของหมู่บ้านอันเป็นที่สุดเฉพาะหมู่บ้านหนึ่ง ในแว่นแคว้น ของพระราชาผู้ทรงเป็นใหญ่ในพระนครชื่อว่าพาราณสี ฯ อ. พระราชา ย่อมทรงตั้ง ซึ่งราชภัฏคนหนึ่ง ที่ปากแห่งดง ฯ อ. ราชภัฏนั้น รับเอาแล้ว ซึ่งค่าจ้าง ย่อมนำไป ซึ่งมนุษย์ ท. จากฟากในสู่ฟากนอก ย่อมนำมา ซึ่งมนุษย์ ท.จากฟากนอก สู่ฟากใน ฯ ครั้งนั้น อ. มนุษย์คนหนึ่ง ยกขึ้นแล้ว ซึ่งภรรยา ของตน ผู้มีรูปงาม สู่ยานน้อย ได้ไปแล้ว สู่ที่นั้น ฯ อ. ราชภัฏ เห็นแล้ว ซึ่งหญิงนั้นเทียว เป็นผู้มีความรักอันเกิดพร้อมแล้ว เป็น ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่นาย อ. ท่าน ยังเรา ท. จงให้ก้าวล่วง ซึ่งดง ดังนี้ อันมนุษย์นั้น แม้กล่าวแล้ว กล่าวแล้วว่า อ. กาลนี้ เป็นสมัยมีกาลไปปราศแล้ว เกิดแล้ว อ. เรา ยังท่าน ท. จักให้ก้าวล่วง ในเวลาเช้าเทียว ดังนี้ ฯ อ. มนุษย์นั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่นาย อ. กาลนี้ เป็นสมัย เป็นไปกับด้วยกาล ย่อมเป็น อ. ท่าน จงนำไป ซึ่งเรา ท. ในกาลนี้นั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ. ราชภัฏ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนท่านผู้เจริญ อ. ท่าน จงกลับ อ. อาหาร ด้วย อ. ประเทศเป็นที่อยู่อาศัย ด้วย จักมี ในเรือน ของเรา ท. นั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ. มนุษย์นั้น ไม่ปรารถนาแล้ว เพื่ออันกลับนั่นเทียว ฯ อ.ราชภัฏ นอกนี้ ให้แล้ว ซึ่งสัญญา แก่บุรุษ ท. ยังยานน้อย ให้กลับแล้ว ให้แล้ว ซึ่งประเทศเป็นที่อยู่อาศัย

ใกล้ซุ้มแห่งประตู ยังบุคคล ให้ตระเตรียมแล้ว ซึ่งอาหาร เพื่อมนุษย์นั้น ผู้ไม่ปรารถนาอยู่นั่นเทียว ฯ ก็ อ. รัตนะคือแก้วมณี ดวงหนึ่ง มีอยู่ ในเรือน ของราชภัฏนั้น ฯ อ. ราชภัฏนั้น ยังบุคคลให้ใส่เข้าแล้ว ซึ่งรัตนะคือแก้วมณีนั้น ในระหว่างแห่งยานน้อย ของมนุษย์นั้น ยังบุคคลให้กระทำแล้ว ซึ่งเสียง แห่งโจร ท. เข้าไปแล้ว ในกาลเป็นที่ขจัดเฉพาะซึ่งมืด ฯ ครั้งนั้น อ. บุรุษ ท. บอกแล้วว่า ข้าแต่นาย อ. รัตนะคือแก้วมณี อันโจร ท. ถือเอาแล้ว ดังนี้ แก่ราชภัฏนั้น ฯ อ. ราชภัฏนั้น กล่าวแล้วว่า อ. เจ้า ท. ตั้งไว้แล้ว ซึ่งการอารักขา ที่ประตูแห่งหมู่บ้าน ท. จงค้น ซึ่งชน ท. ผู้ออกไปอยู่ จากภายในแห่งหมู่บ้าน ดังนี้ ฯ อ. มนุษย์ แม้นอกนี้ ประกอบแล้ว ซึ่งยานน้อย ไปแล้ว ในเวลาเช้าเทียว ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ทีนั้น พวกคนใช้ของราชภัฏนั้น ค้นยานน้อยของมนุษย์นั้น พบแก้วมณีที่ตนซ่อนไว้ จึงขู่พูดว่า เจ้าลักเอาแก้วมณีหนีไป ดังนี้แล้ว ก็โบย แสดงแก่นายบ้านว่า นาย พวกผมจับโจรได้แล้ว ฯ เขาพูดว่า ตัวเราผู้เป็นถึงราชภัฏ ให้ที่พักอาศัยในเรือนแล้วยังให้ข้าว มันยังลักแก้วมณีไปได้ พวกเจ้าจงจับบุรุษ ชั่วนั้น ดังนี้แล้ว จึงให้ช่วยกันทุบให้ตายแล้ว ให้ทิ้งเสีย ฯ นี้เป็นบุรพกรรม ของมหากาลอุบาสกนั้น ฯ ราชภัฏนั้น เคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้วบังเกิด ในอเวจี ไหม้ในที่นั้นสิ้นกาลนาน ถูกทุบถึงความตายอย่างนั้นแล ใน ๑๐๐ อัตภาพ เพราะวิบากที่ยังเหลืออยู่ ฯ

พระศาสดา ครั้นทรงแสดงบุรพกรรม ของมหากาลอุบาสกอย่างนั้นแล้ว ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บาปกรรม อันตนกระทำไว้นั่นแล ย่อมย่ำยีสัตว์เหล่านี้ ในอบาย ๔ อย่างนี้ ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ ว่า

บาป อันตนเองแล กระทำไว้ เกิดในตน มีตนเป็น
แดนเกิด ย่อมย่ำยีบุคคล ผู้มีปัญญาทราม ดุจเพชร
ย่ำยีแก้วมณี อันเกิดแต่หิน ฉะนั้น ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บาทพระคาถาว่า **วชิรํ วมฺหยํ มณี** ความว่า เปรียบดังเพชร ย่ำยี แก้วมณี ที่เกิดแต่หิน ฯ ท่านอธิบายคำนี้ไว้ว่า บาปอันตนกระทำไว้แล้ว เกิดในตน มีตนเป็นแดนเกิด ย่อมย่ำยี คือ ขจัด บุคคลผู้มีปัญญาทราม คือ ผู้ไร้ปัญญา ในอบาย ๔ เปรียบเสมือน เพชรอันสำเร็จจากหิน มีหินเป็นแดนเกิด กัดแก้วมณี ที่เกิดแต่หิน คือ แก้วมณีอันสำเร็จแต่หิน ซึ่งนับว่าเป็นที่ตั้งขึ้นของตนนั้นนั่นแล คือ ทำให้เป็นช่องน้อยช่องใหญ่ ให้เป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ ทำให้ใช้สอยไม่ได้ ฉะนั้น ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๕๖

แปล โดยพยัญชนะ

---

๑. สา ลทฺธูปสมฺปทา ธมฺมทินฺนาเถรี นาม อโหสิ ฯ สา วิเวกกามตาย ภิกฺขุนีหิ สทฺธึ ชนปทํ คนฺตฺวา ตตฺถ วิหรนฺตี น จิรสฺเสว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปตฺวา อิทานิ มํ นิสฺสาย ญาติชนา ปุญฺญานิ กริสฺสนฺตีติ ปุนเทว ราชคหํ ปจฺจาคญฺฉิ ฯ อุปาสโก ตสฺสา อาคตภาวํ สุตฺวา เกน นุ โข การเณน อาคตาติ ภิกฺขุนีอุปสฺสยํ คนฺตฺวา เถรึ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน อุกฺกณฺฐิตา นุ โขสิ อยฺเยติ วตฺตุ๋ อปฺปฏิรูปึ ปญฺหเมกํ นํ ปุจฺฉิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา โสตาปตฺติมคฺเค ปญฺหํ ปุจฺฉิ ฯ สา ตํ วิสฺสชฺเชสิ ฯ อุปาสโก เตเนว อุปาเยน เสสมคฺเคสุปิ ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺวา อติกฺกมฺม ปญฺหสฺส ปุฏฺฐกาเล ตาย อจฺจสรา โข อาวุโส วิสาขาติ วตฺวา อากงฺขมาโน สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา อิมํ ปญฺหํ ปุจฺเฉยฺยาสีติ วุตฺเต เถรึ วนฺทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา สตฺถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ตํ กถาสลฺลาปึ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสิ ฯ สตฺถา สุกถิตํ มม ธีตาย ธมฺมทินฺนาย อหญฺเจตํ ปญฺหํ วิสฺสชฺเชนฺโต เอวเมว วิสฺสชฺเชยฺยนฺติ วตฺวา ธมฺมึ เทเสนฺโต อิมึ คาถมาห

ยสฺส ปุเร จ ปจฺฉา จ มชฺเฌ จ นตฺถิ กิญฺจนึ
อกิญฺจนึ อนาทานึ ตมหึ พฺรูมิ พฺราหฺมณนฺติ ฯ

ตตฺถ ปุเรติ อตีเตสุ ขนฺเธสุ ฯ ปจฺฉาติ อนาคเตสุ ขนฺเธสุ ฯ มชฺเฌติ ปจฺจุปฺปนฺเนสุ ขนฺเธสุ ฯ นตฺถิ กิญฺจนนฺติ ยสฺส เตสุ ตีสุ ฐาเนสุ ตณฺหาคาหสงฺขาตึ กิญฺจนึ นตฺถิ ตมหึ ราคกิญฺจนาทีหิ อกิญฺจนึ กสฺสจิ คหณสฺส อภาเวน อนาทานึ พฺราหฺมณึ วทามีติ อตฺโถ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. โส กิรายสฺมา เอหิ วสลิ ยาหิ วสลีติอาทีนิ วทนฺโต คิหีปิ ปพฺพชิเตปิ วสลิวาเทเนว สมุทาจรติ ฯ อเถกทิวสํ สมฺพหุลา ภิกฺขู สตฺถุ อาโรเจสุ อายสฺมา ภนฺเต ปิลินฺทวจฺโฉ ภิกฺขู วสลิวาเทน สมุทาจรตีติ ฯ สตฺถา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา สจฺจํ กิร ตฺวํ ปิลินฺทวจฺฉ ภิกฺขู วสลิวาเทน สมุทาจรสีติ ปุจฺฉิตฺวา เอวํ ภนฺเตติ วุตฺเต ตสฺสายสฺมโต ปุพฺเพนิวาสํ มนสิกริตฺวา มา โข ตุมฺเห ภิกฺขเว วจฺฉสฺส ภิกฺขุโน อุชฺฌายิตฺถ น ภิกฺขเว วจฺโฉ โทสนฺตโร ภิกฺขู วสลิวาเทน สมุทาจรติ วจฺฉสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปญฺจ ชาติสตานิ อพฺโพกิณฺณานิ สพฺพานิ ตานิ พฺราหฺมณกุเล ปจฺฉาชาตานิ โส ตสฺส ทีฆรตฺตํ วสลิวาโท สมุทาจิณฺโณ ขีณาสวสฺส นาม กกฺกสํ ผรุสํ ปเรสํ ฆฏฺฏนวจนเมว นตฺถิ อาจิณฺณวเสน หิ มม ปุตฺโต เอวํ กเถตีติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

อกกฺกสํ วิญฺญาปนึ คิรๆ สจฺจๆ อุทีรเย
ยาย นาภิสเช กญฺจิ ตมหๆ พฺรูมิ พฺราหฺมณนฺติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. นางธรรมทินนา นั้น ผู้มีอุปสมบทอันได้แล้ว เป็นผู้ชื่อว่าธรรมทินนาเถรี ได้เป็นแล้ว ฯ อ. พระเถรี นั้น ไปแล้ว สู่ชนบท กับ ด้วยภิกษุณี ท. เพราะความที่แห่งตนเป็นผู้ต้องการซึ่งความสงัด อยู่อยู่ ในชนบทนั้น บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต กับ ด้วยปฏิสัมภิทา ท. ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว กลับมาแล้ว สู่เมืองราชคฤห์ อีกนั่นเทียว ด้วยอันคิดว่า อ.ชนผู้เป็นญาติ ท. อาศัยแล้ว ซึ่งเรา จักกระทำ ซึ่งบุญ ท. ในกาลนี้ ดังนี้ ฯ อ. อุบาสก ฟังแล้ว ซึ่งความที่แห่งพระเถรีนั้นเป็นผู้มาแล้ว คิดแล้วว่า อ. พระเถรี มาแล้ว เพราะเหตุอะไร หนอแล ดังนี้ ไปแล้ว สู่ที่เป็นที่เข้าไปอาศัยแห่งภิกษุณี ไหว้แล้ว ซึ่งพระเถรี นั่งแล้ว ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง คิดแล้วว่า อ. อันอันเรา กล่าวว่า ข้าแต่แม่เจ้า อ.ท่าน เป็นผู้กระสันขึ้นแล้ว หรือหนอแล ย่อมเป็น ดังนี้ เป็นการไม่สมควร ย่อมเป็น อ. เรา จักถาม ซึ่งปัญหา ข้อหนึ่ง กะพระเถรีนั้น ดังนี้ ถามแล้ว ซึ่งปัญหา ในโสดาปัตติมรรค ฯ อ. พระเถรีนั้น แก้แล้ว ซึ่งปัญหานั้น ฯ อ. อุบาสก ถามแล้ว ซึ่งปัญหา แม้ในมรรคอันเหลือ ท. โดยอุบายนั้นนั่นเทียว ครั้นเมื่อคำว่า อ. ท่าน หวังอยู่ เข้าไปเฝ้าแล้ว ซึ่งพระศาสดา พึงทูลถาม ซึ่งปัญหานี้ ดังนี้ อันพระเถรีนั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนวิสาขะ ผู้มีอายุ อ. ท่าน ได้แล่นไปเกินแล้ว แล ดังนี้ กล่าวแล้ว ในกาลแห่งปัญหา อันตนถามแล้ว ก้าวล่วง ไหว้แล้ว ซึ่งพระเถรี ลุกขึ้นแล้ว จากอาสนะ ไปแล้ว สู่สำนัก ของพระศาสดา กราบทูลแล้ว ซึ่งการเจรจาด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว นั้น ทั้งปวง แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ. คำนั้น อันธรรมทินนา ผู้เป็นธิดา ของเรา กล่าวดีแล้ว ก็ อ. เรา เมื่อแก้ ซึ่งปัญหา นั่น พึงแก้ อย่างนี้ นั่นเทียว ดังนี้ เมื่อทรงแสดง ซึ่งธรรม ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา นี้ ว่า

อ. กิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล ในกาลก่อนด้วย
ในภายหลังด้วย ในท่ามกลางด้วย ย่อมไม่มี
แก่บุคคลใด อ. เรา ย่อมเรียก ซึ่งบุคคลนั้น
ผู้ไม่มีกิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล ผู้ไม่มีความ
ถือมั่น ว่าเป็นพราหมณ์ ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า ในขันธ์ ท. อันเป็นไปล่วงแล้ว ดังนี้ แห่ง - ในบท ท. เหล่านั้นหนา บทว่า **ปุเร** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า ในขันธ์ ท. อันยังไม่มาแล้ว ดังนี้ แห่งบทว่า **ปจฺฉา** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า ในขันธ์ ท. อันเกิดขึ้นเฉพาะแล้ว ดังนี้ แห่งบทว่า **มชฺเฌ** ดังนี้ ฯ อ. อรรถว่า อ. กิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล อันอันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่าความยึดถือด้วยอำนาจแห่งตัณหา ในฐานะ ท. ๓ เหล่านั้น ย่อมไม่มี แก่บุคคล ใด อ. เรา ย่อมเรียก ซึ่งบุคคล นั้น ผู้ไม่มีกิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล ด้วยกิเลสชาตเป็นเครื่องกังวล ท. มีกิเลสชาตเป็นเครื่องกังวลคือราคะเป็นต้น ชื่อว่าผู้ไม่มีความถือมั่น เพราะความไม่มีแห่งความยึดถือ อะไร ๆ ว่าเป็นพราหมณ์ ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **นตฺถิ กิญฺจนํ** ดังนี้เป็นต้น ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ได้ยินว่า ท่านพระปิลินทวัจฉะนั้น กล่าวคำเป็นต้นว่า มานี่ คนถ่อย ไปเสีย คนถ่อย ย่อมร้องเรียก ทั้งเหล่าคฤหัสถ์ ทั้งเหล่าบรรพชิต ด้วยวาทะว่าคนถ่อยเหมือนกัน ฯ ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุเป็นจำนวนมาก กราบทูล แด่พระบรมศาสดาว่า พระเจ้าข้า ท่านปิลินทวัจฉะ ย่อมร้องเรียกภิกษุทั้งหลาย ด้วยวาทะว่าคนถ่อย ฯ พระบรมศาสดา ทรงรับสั่งให้เรียกหาท่านมาแล้ว ตรัสถามว่า ปิลินทวัจฉะ ได้ยินว่า เธอร้องเรียกภิกษุทั้งหลาย ด้วยวาทะว่าคนถ่อย จริงหรือ เมื่อท่านกราบทูลว่า อย่างนั้น พระเจ้าข้า จึงทรงมนสิการถึงบุพเพนิวาส (อดีตขันธ์) ของท่าน แล้วตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ อย่ายกโทษ แก่วัจฉะภิกษุเลย ภิกษุทั้งหลาย วัจฉะภิกษุ หามีโทสะในภายใน ร้องเรียกภิกษุทั้งหลาย

ด้วยวาทะว่าคนถ่อยไม่ ภิกษุทั้งหลาย ๕๐๐ ชาติ ของวัจฉะภิกษุ ไม่ระคน (กับชาติอื่น) ทั้งหมดนั้น เกิดแล้ว ในตระกูลพราหมณ์ ในภายหลัง วาทะว่าคนถ่อยนั้น เธอร้องเรียกมาแล้ว ตลอดกาลนาน ธรรมดาพระขีณาสพ ย่อมไม่มีคำที่กระทบผู้อื่น ที่ระคายหู ที่หยาบคายนั่นเลย เพราะว่า บุตรของเรากล่าวอย่างนั้น ด้วยอำนาจแห่งความเคยชิน เมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

เราเรียก ผู้ที่เปล่งถ้อยคำ อันไม่ระคายหู
อันสื่อให้รู้กันได้ เป็นคำจริง เป็นเหตุ
ไม่ทำให้ใครๆ ข้องใจ ว่าเป็นพราหมณ์ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๖

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อชาตสตฺตุกุมาโรปิ เทวทตฺเตน สทฺธึ เอกโต หุตฺวา ปิตรํ ฆาเตตฺวา รชฺเช ปติฏฺฐิโต โชติกสฺส ปาสาทํ คณฺหิสฺสามีติ ยุทฺธสชฺโช นิกฺขมิตฺวา มณิปากาเร สปริวารสฺส อตฺตโน ฉายํ ทิสฺวา ว คหปติโก ยุทฺธสชฺโช หุตฺวา พลํ อาทาย นิกฺขนฺโตติ สลฺลกฺเขตฺวา อุปคนฺตุ น วิสหิ ฯ เสฏฺฐีปิ ตำทิวสำ อุโปสถิโก หุตฺวา ปาโตว ภุตฺตปาตราโส วิหารำ คนฺตฺวา สตฺถุ สนฺติเก ธมฺมำ สุณนฺโต นิสินฺโน โหติ ฯ ปฐมทฺวารโกฏฺฐเก รกฺขำ คเหตฺวา จิโต ปน ยมโมลิ ยกฺโข ตำ ทิสฺวา กหำ คจฺฉสีติ สปริวารำ วิทฺธำเสตฺวา ทิสาวิทิสาสุ อนุพนฺธิ ฯ ราชา วิหารเมว อคมาสิ ฯ อถ นำ เสฏฺฐี ทิสฺวา ว กึ เทวาติ วตฺวา อุฏฺฐายาสนา อฏฺฐาสิ ฯ คหปติ กึ ตฺวำ ตว ปุริเส มยา สทฺธึ ยุชฺฌถาติ อาณาเปตฺวา อิธาคมฺม ธมฺมำ สุณนฺโต วิย นิสินฺโนติ ฯ กึ ปน เทโว มม เคหำ คณฺหิตุ คโตติ ฯ อาม คโตมฺหีติ ฯ มม อนิจฺฉาย มม เคหำ คณฺหิตุ ราชสหสฺสำปิ น สกฺโกติ เทวาติ ฯ โส กึ ปน ตฺวำ ราชา ภวิสฺสสีติ กุชฺฌิ ฯ นาหำ ราชา มม สนฺตกำ ปน ทสิกสุตฺตำปิ มม อนิจฺฉาย ราชูหิ วา โจเรหิ วา คเหตุ น สกฺกาติ ฯ กึ ปนาหำ ตว รุจิยา คณฺหิสฺสามีติ ฯ เตนหิ เทว อิมา เม ทสสุ องฺคุลีสุ วีสติ มุทฺทิกา อิมาหำ ตุมฺหากำ น เทมิ สเจ สกฺโกถ คณฺหถาติ ฯ โส ปน ราชา ภูมิยำ อุกฺกุฏิกำ นิสีทิตฺวา อุลฺลงฺฆนฺโต อฏฺฐารสหตฺถำ ฐานำ อภิรุหติ ฐตฺวา อุลฺลงฺฆนฺโต อสีติหตฺถำ ฐานำ อภิรุหติ ฯ เอวำ มหาพโล สมาโนปิ อิโต จิโต จ ปริวตฺเตนฺโต เอกำ มุทฺทิกำปิ กฑฺฒิตุ นาสกฺขิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. อถ นำ เสฏฺฐี สาฏกำ ปตฺถร เทวาติ วตฺวา องฺคุลิโย อุชุกำ อกาสิ ฯ วีสติปิ มุทฺทิกา นิกฺขมึสุ ฯ อถ นำ เสฏฺฐี เอวำ เทว มม สนฺตกำ มม อนิจฺฉาย น สกฺกา คณฺหิตุนฺติ วตฺวา รญฺโญ กิริยาย อุปฺปนฺนสำเวโค ปพฺพชิตุำ เม อนุชานาถ เทวาติ อาห ฯ โส อิมสฺมึ ปพฺพชิเต สุขำ ปาสาทำ คณฺหิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา เอกวจเนเนว ปพฺพชาหีติ อาห ฯ โส สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา น จิรสฺเสว อรหตฺตำ ปตฺวา โชติกตฺเถโร นาม อโหสิ ฯ ตสฺส อรหตฺตปฺปตฺตกฺขเณเยว สพฺพาปิ สา สมฺปตฺติ อนฺตรธายิ ฯ ตำปิสฺส สตฺตลกายำ นาม ภริยำ เทวา อุตฺตรกุรุเมว นยึสุ ฯ อเถกทิวสำ ภิกฺขู ตำ อามนฺเตตฺวา อาวุโส โชติก ตสฺมึ ปน เต ปาสาเท วา อิตฺถิยา วา ตณฺหา อตฺถีติ ปุจฺฉิตฺวา นตฺถาวุโสติ วุตฺเต สตฺถุ อาโรเจสุำ อยำ ภนฺเต อภูตำ วตฺวา อญฺญำ พฺยากโรตีติ ฯ สตฺถา นตฺเถว ภิกฺขเว มม ปุตฺตสฺส ตสฺมึ ตณฺหาติ วตฺวา อิมำ คาถมาห

โยธ ตณฺหำ ปหนฺตฺวาน อนาคาโร ปริพฺพเช
ตณฺหาภวปริกฺขีณำ ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณนฺติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. แม้ อ.พระกุมารพระนามว่าอชาตศัตรู เป็น โดยความเป็นอันเดียวกัน กับ ด้วยพระเทวทัต ยังราชบุรุษให้ฆ่าแล้ว ซึ่งพระบิดา ทรงตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในความเป็นแห่งพระราชา ทรงดำริแล้วว่า อ.เรา จักยึดเอา ซึ่งปราสาทของเศรษฐีชื่อว่าโชติกะ ดังนี้ เป็นผู้ตระเตรียมเพื่ออันรบ เป็น เสด็จออกไปแล้ว ทรงเห็นแล้ว ซึ่งเงา ของพระองค์ ผู้เป็นไปกับด้วยบริวาร ที่กำแพงอันเป็นวิการแห่งแก้วมณีเทียว ทรงกำหนดแล้วว่า อ.คฤหบดี เป็นผู้ตระเตรียมเพื่ออันรบ เป็น พาเอาแล้ว ซึ่งกำลัง ออกไปแล้ว ดังนี้ ไม่ทรงอาจแล้ว เพื่ออันเสด็จเข้าไป ฯ แม้ อ.เศรษฐี เป็นผู้รักษาซึ่งอุโบสถ เป็น ผู้มีอาหารอันบุคคลพึงกิน ในเวลาเช้าอันบริโภคแล้ว ในเวลาเช้าเทียว ไปแล้ว สู่วิหาร เป็นผู้นั่งฟังอยู่แล้ว ซึ่งธรรม ในสำนัก ของพระศาสดา ย่อมเป็น ในวันนั้น ฯ ก็ อ.ยักษ์ ชื่อว่ายมโมลิ ผู้ยืนถือเอาแล้ว ซึ่งการรักษา ที่ซุ้มแห่งประตูที่ ๑ เห็นแล้ว ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูนั้น กล่าวแล้วว่า อ.ท่าน จะไป ในที่ไหน ดังนี้ กำจัดแล้ว ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรู ผู้เป็นไปกับด้วยบริวาร ติดตามแล้ว ในทิศและทิศต่าง ท. ฯ อ.พระราชา ได้เสด็จไปแล้ว สู่วิหารนั่นเทียว ฯ ครั้งนั้น อ.เศรษฐี เห็นแล้วเทียว ซึ่งพระราชานั้น กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ.อะไร ดังนี้ ลุกขึ้นแล้ว จากอาสนะ ได้ยืนแล้ว ฯ อ.พระราชา ตรัสแล้วว่า ดูก่อนคฤหบดี อ.ท่าน สั่งบังคับแล้ว ซึ่งบุรุษ ท. ของท่าน ด้วยคำว่า อ.ท่าน ท. จงรบกับ ด้วยเรา ดังนี้ มาแล้ว ในที่นี้ เป็นผู้นั่งแล้ว ราวกะว่า ฟังอยู่ ซึ่งธรรม ย่อมเป็น หรือ ดังนี้ ฯ อ.เศรษฐี กราบทูลแล้วว่า ก็ อ.พระองค์ผู้สมมติเทพ เสด็จไปแล้ว เพื่ออันทรงยึดเอา ซึ่งเรือน ของข้าพระองค์ หรือ ดังนี้ ฯ อ.พระราชา

ตรัสแล้วว่า เออ อ.เรา เป็นผู้ไปแล้ว เพื่ออันยึดเอา ซึ่งเรือน ของท่าน ย่อมเป็นดังนี้ ฯ อ.เศรษฐี กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ แม้ อ.พันแห่งพระราชา ย่อมไม่อาจ เพื่ออันยึดเอา ซึ่งเรือน ของข้าพระองค์ เพราะความไม่ปรารถนา แห่งข้าพระองค์ ดังนี้ ฯ อ.พระราชานั้น ตรัสแล้วว่า ก็ อ.ท่าน เป็นพระราชา จักเป็น หรือ ดังนี้ ทรงกริ้วแล้ว ฯ อ.เศรษฐี ทูลถามแล้วว่า อ.ข้าพระองค์ เป็นพระราชา จักเป็น หามิได้ แต่ว่า แม้ อ.ด้ายอันมีที่ชายผ้า อันเป็นของมีอยู่ ของข้าพระองค์ อันพระราชา ท. หรือ หรือว่า อันโจร ท. ไม่อาจ เพื่ออันถือเอา เพราะความไม่ปรารถนา แห่งข้าพระองค์ ดังนี้ ฯ อ.พระราชา ตรัสแล้วว่า ก็ อ.เรา จักยึดเอา ตามความพอใจ แห่งท่าน เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ.เศรษฐี กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ถ้าอย่างนั้น อ.แหวน ท. ๒๐ เหล่านี้ ที่นิ้ว ท. ๑๐ ของข้าพระองค์ (มีอยู่) อ.ข้าพระองค์ ย่อมไม่ถวาย ซึ่งแหวน ท. เหล่านี้ แก่พระองค์ ถ้าว่า อ.พระองค์ ย่อมทรงอาจไซร้ อ.พระองค์ จงทรงถือเอาเถิด ดังนี้ ฯ ก็ อ.พระราชานั้น ประทับนั่งแล้ว กระโหย่ง บนแผ่นดิน เมื่อทรงกระโดดขึ้น ย่อมทรงขึ้นเฉพาะสู่ที่มีศอก ๑๘ เป็นประมาณ ประทับยืนแล้ว เมื่อทรงกระโดดขึ้น ย่อมทรงขึ้นเฉพาะ สู่ที่มีศอก ๘๐ เป็นประมาณ ฯ อ.พระราชา ทรงเป็นผู้มีกำลังมากอย่างนี้ แม้เป็นอยู่ ทรงยังแหวนให้เป็นไปรอบอยู่ ข้างนี้ด้วย ๆ ไม่ได้อาจแล้ว เพื่ออันทรงคร่าไป แม้ซึ่งแหวน วงหนึ่ง ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ลำดับนั้น เศรษฐี กราบทูลท้าวเธอว่า ข้าแต่สมมติเทพ ขอพระองค์ ทรงลาดผ้าสาฎก แล้วได้ทำนิ้วทั้งหลายให้ตรง ฯ แหวนแม้ทั้ง ๒๐ วง หลุดออกแล้ว ฯ ลำดับนั้น เศรษฐี กราบทูลท้าวเธอว่า ข้าแต่สมมติเทพ ใครๆ ไม่อาจถือเอาทรัพย์สมบัติอันเป็นของข้าพระองค์ ด้วยอาการอย่างนั้นได้ เพราะข้าพระองค์ไม่ปรารถนา ดังนี้แล้ว เกิดสลดใจ เพราะพระกิริยา

ของพระราชา จึงกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ ขอพระองค์ จงทรงอนุญาตให้ข้าพระองค์บวช ฯ ท้าวเธอ ทรงดำริว่า เมื่อเศรษฐีนี้ บวชแล้ว เราจักยึดเอาปราสาทได้สะดวก จึงตรัส ด้วยพระดำรัสครั้งเดียวเท่านั้นว่า จงบวชเถิด ฯ เศรษฐีนั้น บวชในสำนักพระบรมศาสดาแล้ว ต่อกาลไม่นานนัก ก็ได้บรรลุพระอรหัต มีชื่อว่า พระโชติกเถระ ฯ ในขณะที่ท่านบรรลุพระอรหัตแล้วนั่นแล สมบัตินั้นแม้ทั้งหมด ก็อันตรธานไป ฯ เหล่าเทวดา ก็นำภรรยาของท่านชื่อสตุลกายาแม้นั้น ไปสู่อุตตรกุรุทวีปนั่นแล ฯ

ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย เรียกโชติกเถระนั้นมาแล้ว ถามว่า ท่านโชติกะ ก็ ท่าน ยังมีตัณหา ในปราสาทหรือหญิงนั้นอยู่หรือ เมื่อท่านตอบว่า ไม่มี ผู้มีอายุทั้งหลาย จึงกราบทูล แด่พระบรมศาสดาว่า พระโชติกะนี้กล่าวคำไม่จริง พยากรณ์พระอรหัตผล พระเจ้าข้า ฯ พระบรมศาสดา ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเรา ไม่มีตัณหา ในปราสาทหรือหญิงนั้นเลย ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

เรา เรียก ผู้ที่ละเว้นตัณหาได้เด็ดขาด ปราศจากเรือน
หมดสิ้นตัณหาและภพแล้ว ในโลกนี้ ว่า เป็นพราหมณ์ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (สุปฺปพุทฺโธ สกฺโก) กิร อยํ มม ธีตรํ ฉฑฺเฑตฺวา นิกฺขนฺโต มม ปุตฺตํ ปพฺพาเชตฺวา ตสฺส เวริฏฺฐาเน ฐิโต จาติ อิเมหิ ทฺวีหิ การเณหิ สตฺถริ อาฆาตํ พนฺธิตฺวา เอกทิวสํ นทานิสฺส นิมนฺตนฏฺฐานํ คนฺตฺวา ภุญฺชิตุํ ทสฺสามีติ คมนมคฺคํ ปิทหิตฺวา อนฺตรวีถิยํ สุรํ ปิวนฺโต นิสีทิ ฯ อถสฺส สตฺถริ ภิกฺขุสงฺฆปริวุเต ตํ ฐานํ อาคเต สตฺถา อาคโตติ อาโรเจสุํ ฯ โส อาห ปุรโต คจฺฉถ ตสฺส วเทถ นายํ มยา มหลฺลกตโรติ นาสฺส มคฺคํ ทสฺสามีติ ปุนปฺปุนํ วุจฺจมาโนปิ ตเถว วตฺวา นิสีทิ ฯ สตฺถา มาตุลสฺส สนฺติกา มคฺคํ อลภิตฺวา ตโต นิวตฺติ ฯ โสปิ เอกํ จารปุริสํ เปเสสิ คจฺฉ ตสฺส กถํ สุตฺวา เอหีติ ฯ สตฺถาปิ นิวตฺตนฺโต สิตํ กตฺวา อานนฺทตฺเถเรน โก นุ โข ภนฺเต สิตปาตุกมฺมสฺส ปจฺจโยติ ปุฏฺโฐ อาห ปสฺสสิ อานนฺท สุปฺปพุทฺธนฺติ ฯ ปสฺสามิ ภนฺเตติ ฯ ภาริยํ เตน กมฺมํ กตํ มาทิสสฺส พุทฺธสฺส มคฺคํ อเทนฺเตน อิโต สตฺตเม ทิวเส เหฏฺฐาปาสาเท โสปาณปาทมูเล ปฐวึ ปวิสิสฺสตีติ ฯ จารปุริโส ตํ กถํ สุตฺวา สุปฺปพุทฺธสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา กึ เม ภาคิเนยฺเยน นิวตฺตนฺเตน วุตฺตนฺติ ปุฏฺโฐ ยถาสุตํ อาโรเจสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. โส ตสฺส วจนํ สุตฺวา นทานิ มม ภาคิเนยฺยสฺส กถาโทโส อตฺถิ อทฺธา ยํ โส วทติ ตํ ตเถว โหติ เอวํ สนฺเตปิ นํ อิทานิ มุสาวาเทน นิคฺคณฺหิสฺสามิ โส หิ มํ สตฺตเม ทิวเส ปฐวึ ปวิสิสฺสตีติ อนิยเมน อวตฺวา เหฏฺฐาปาสาเท โสปาณปาทมูเล ปฐวึ ปวิสิสฺสตีติ อาห อิโตทานิ ปฏฺฐายาหํ

ตๆ ฐานๆ น คมิสฺสามิ อถ นๆ ตสฺมึ ฐาเน ปฐวึ อปวิสิตฺวา มุสาวาเทน นิคฺคณฺหิสฺสามีติ ฯ โส อตฺตโน อุปโภคชาตๆ สพฺพๆ สตฺตภูมิกสฺส ปาสาทสฺส อุปริ อาโรเปตฺวา โสปาณๆ หราเปตฺวา ทฺวารๆ ปิทหาเปตฺวา เอเกกสฺมึ ทฺวาเร เทฺว เทฺว มลฺเล ฐเปตฺวา สจาหๆ ปมาเทน เหฏฺฐา โอโรหิตฺถาโม โหมิ นิวาเรยฺยาถ มนฺติ วตฺวา สตฺตเม ปาสาทตเล สิริคพฺเภ นิสีทิ ฯ สตฺถา ตๆ ปวตฺตึ สุตฺวา ภิกฺขเว สุปฺปพุทฺโธ น เกวลๆ ปาสาทตเล เวหาสๆ อุปฺปติตฺวา อากาเส วา นิสีทตุ นาวาย วา สมุทฺทๆ ปกฺขนฺทตุ ปพฺพตนฺตรๆ วา ปวิสตุ พุทฺธานๆ กถาย ทฺวิธาภาโว นาม นตฺถิ มยา วุตฺตฏฺฐาเนเยว โส ปฐวึ ปวิสิสฺสตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมๆ เทเสนฺโต อิมๆ คาถมาห

น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ
น ปพฺพตานๆ วิวรๆ ปวิสฺส
น วิชฺชเต โส ชคติปฺปเทโส
ยตฺรฏฺฐิตๆ นปฺปสเหยฺย มจฺจูติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ได้ยินว่า อ. เจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะนั้น ทรงผูกแล้ว ซึ่งความอาฆาต ในพระศาสดา ด้วยเหตุ ท. ๒ เหล่านี้ คือ อ. พระสมณะ ผู้โคดมนี้ ทิ้งแล้ว ซึ่งธิดา ของเรา เสด็จออกแล้วด้วย ยังบุตร ของเรา ให้บวชแล้ว ตั้งอยู่แล้ว ในฐานะแห่งบุคคลผู้มีเวร ของบุตรของเรานั้นด้วย ทรงดำริแล้วว่า อ. เรา จักไม่ให้ เพื่ออันเสด็จไป สู่ที่เป็นที่นิมนต์แล้วจึงเสวย แก่พระสมณะผู้โคดมนั้น ในกาลนี้ ดังนี้ ทรงปิดแล้ว ซึ่งหนทางเป็นที่เสด็จไป ประทับนั่งดื่มอยู่แล้ว ซึ่งสุรา ในระหว่างแห่งถนน ในวันหนึ่ง ๆ ครั้งนั้น ครั้นเมื่อพระศาสดา ผู้อันหมู่แห่งภิกษุแวดล้อมแล้ว เสด็จมาแล้ว สู่ที่นั้น อ. ราชบุรุษ ท. กราบทูลแล้วว่า อ. พระศาสดา เสด็จมาแล้ว ดังนี้ แก่เจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะนั้น ๆ อ. เจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะนั้น ตรัสแล้วว่า อ.ท่าน ท. จงไป ข้างหน้า อ. ท่าน ท. จงกราบทูลว่า อ. พระสมณะ ผู้โคดมนี้ เป็นผู้แก่กว่า กว่าเรา ย่อมเป็น หามิได้ ดังนี้ แก่พระสมณะผู้โคดมนั้น อ. เรา จักไม่ให้ ซึ่งหนทาง แก่พระสมณะผู้โคดมนั้น ดังนี้ แม้ผู้อันราชบุรุษ ท. กราบทูลอยู่ บ่อย ๆ ประทับนั่งตรัสแล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ๆ อ. พระศาสดา ไม่ทรงได้แล้ว ซึ่งหนทาง จากสำนัก ของพระเจ้าลุง เสด็จกลับแล้ว จากที่นั้น ๆ อ. เจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะแม้นั้น ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งบุรุษผู้เที่ยวไป คนหนึ่ง ด้วยพระดำรัสว่า อ. ท่าน จงไป อ. ท่าน ฟังแล้ว ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของพระสมณะ ผู้โคดมนั้น จงมา ดังนี้ ๆ แม้ อ. พระศาสดา เมื่อเสด็จกลับ ทรงกระทำแล้ว ซึ่งการแย้ม ผู้อันพระเถระชื่อว่าอานนท์ ทูลถามแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. อะไรหนอแล เป็นปัจจัย แห่งอันกระทำซึ่งการแย้มให้ปรากฏ ย่อมเป็น ดังนี้ ตรัสแล้วว่า

ดูก่อนอานนท์ อ. เธอ ย่อมเห็น ซึ่งเจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะหรือ ดังนี้ ฯ อ. พระเถระชื่อว่าอานนท์ กราบทูลแล้วว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อ. ข้าพระองค์ ย่อมเห็น ดังนี้ ฯ อ. พระศาสดา ตรัสแล้วว่า อ. กรรม อันหนัก อันเจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะนั้น ผู้ไม่ทรงให้อยู่ ซึ่งหนทาง แก่พระพุทธเจ้า ผู้เช่นกับด้วยเรา กระทำแล้ว อ. เจ้าศากยะ พระนามว่า สุปปพุทธะนั้น จักเข้าไป สู่แผ่นดิน ในที่ใกล้แห่งเชิงแห่งบันได ในภายใต้ แห่งปราสาท ในวันที่ ๗ แต่วันนี้ ดังนี้ ฯ อ. บุรุษผู้เที่ยวไป ฟังแล้ว ซึ่งวาจา เป็นเครื่องกล่าวนั้น ไปแล้ว สู่สำนัก ของเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ ผู้อันเจ้าศากยะ พระนามว่าสุปปพุทธะนั้น ตรัสถามแล้วว่า อ. คำอะไร อันหลาน ของเรา ผู้เมื่อกลับไป ตรัสแล้ว ดังนี้ กราบทูลแล้ว ซึ่งคำอัน อันตนฟังแล้วอย่างไร ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. เจ้าสุปปพุทธะนั้น ได้สดับคำของจารบุรุษนั้นแล้ว ตรัสว่า บัดนี้ หลานของเรา จะมีการพูดผิด ก็หามิได้, คำที่เธอตรัส ต้องเป็นอย่างนั้นแน่แท้, แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น คราวนี้ เราจักจับผิดเธอ ด้วยการพูดเท็จ, เพราะเธอไม่ตรัส กะเรา โดยไม่เจาะจงว่า เจ้าสุปปพุทธะ จักถูกธรณีสูบ ในวันที่ ๗ (แต่) ตรัสว่า จักถูกธรณีสูบ ที่ใกล้เชิงบันได ภายใต้ปราสาท, บัดนี้ ตั้งแต่วันนี้ไป เราจักไม่ ไปที่นั้น, เมื่อเป็นเช่นนั้น เราก็จักไม่ถูกธรณีสูบในที่นั้นแล้วข่มขี่เธอ ด้วยการ พูดเท็จ ฯ ท้าวเธอ รับสั่งให้พวกมหาดเล็กขนเครื่องใช้สอย ของพระองค์ทั้งหมด ขึ้นไว้บนปราสาท ๗ ชั้น ให้ชักบันไดออก ให้ปิดประตู ตั้งคนแข็งแรงไว้ ที่ประตู ประตูละ ๒ คน ตรัสว่า ถ้าเราประสงค์จะลงไปข้างล่าง ด้วยความ พลั้งเผลอ, พวกเจ้าพึงห้ามเราเสีย ดังนี้แล้วประทับนั่งในห้องอันเป็นสิริ บนพื้นปราสาทชั้นที่ ๗ ฯ

พระบรมศาสดา ทรงสดับความเป็นไปนั้นแล้ว ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เจ้าสุปปพุทธะมิใช่จะนั่งบนพื้นปราสาทอย่างเดียว, (ต่อให้) เหาะขึ้นไป

สู่เวหาส นั่งในอากาศก็ตาม, แล่นเรือไปสู่สมุทรก็ตาม, เข้าไปซอกเขาก็ตาม, ธรรมดาว่า พระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะเป็น ๒ไม่มี, ท้าวเธอจักถูกธรณีสูบในสถานที่เรากล่าวไว้นั่นแหละ เมื่อจะทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

ผู้ที่ดำรงอยู่กลางหาว ผู้ที่ดำรงอยู่ท่ามกลางสมุทร
ผู้ที่เข้าไปช่องเขาดำรงอยู่ พึงพ้นจากความตาย หามิได้
ส่วนแห่งแผ่นดินที่บุคคลดำรงอยู่ จะไม่พึงถูกความตาย
ครอบงำ ไม่มี ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๗

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (เสฏฺ̣ฐี) สเตนปิ สตทฺวเยนปิ สุรํ อาหราเปตฺวา ปิวนฺโต อนุกฺกเมน นิสินฺนฏฺ̣ฐานาทีสุ กหาปณราสึ ฐเปตฺวา สุรํ ปิวนฺโต อิมินา มาลา อาหรถ อิมินา คนฺธํ อยํ คีเต เฉโก อยํ นจฺเจ อยํ วาทิเต อิมสฺส สหสฺสํ เทถ อิมสฺส เทฺว สหสฺสานีติ เอวํ วิกฺกีรนฺโต น จิรสฺเสว อตฺตโน สนฺตกํ อสีติโกฏิธนํ เขเปตฺวา ขีณํ เต สามิ ธนนฺติ วุตฺเต กึ ภริยาย เม สนฺตกํ นตฺถีติ อตฺถิ สามีติ เตนหิ ตํ อาหรถาติ ตัปิ ตเถว เขเปตฺวา อนุปุพฺเพน เขตฺตอารามุยฺยานโยคฺคาทิกัปิ อนฺตมโส ภาชนภณฺฑกัปิ อตฺถรณปาวุรณนิสีทนัปิ สพฺพํ อตฺตโน สนฺตกํ วิกฺกีณิตฺวา ขาทิ ฯ อถสฺส มหลฺลกกาเลเยว ปริหีนโภคสฺส อตฺตโน เคหํ วิกฺกีณิตฺวา คหิตเคหา นีหรึสุ ฯ โส ภริยํ อาทาย ปรชนสฺส เคหภิตฺตึ นิสฺสาย วสนฺโต กปาลขณฺฑํ อาทาย ภิกฺขาย จริตฺวา ชนสฺส อุจฺฉิฏฺ̣ฐภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา อารภิ ฯ อถ นํ เอกทิวสํ อาสนสาลาย ทฺวาเร ฐตฺวา ทหรสามเณเรหิ ทียมานํ อุจฺฉิฏฺ̣ฐโภชนํ ปฏิคฺคณฺหนฺตํ ทิสฺวา สตฺถา สิตํ ปาตฺวากาสิ ฯ อถ นํ อานนฺทตฺเถโร สิตการณํ ปุจฺฉิ ฯ สตฺถา สิตการณํ กเถนฺโต ปสฺสานนฺท อิมํ มหาธนเสฏฺ̣ฐิปุตฺตํ อิมสฺมึเยว นคเร เทฺวอสีติโกฏิธนํ เขเปตฺวา ภริยํ อาทาย ภิกฺขาย จรนฺตํ สเจ หิ อยํ ปฐมวเย โภเค อเขเปตฺวา กมฺมนฺเต ปโยชิสฺส อิมสฺมึเยว นคเร อคฺคเสฏฺ̣ฐี อภวิสฺส สเจ ปน นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิสฺส อรหตฺตํ ปาปุณิสฺส ภริยาปิสฺส อนาคามิผเล ปติฏฺ̣ฐหิสฺส อิทานิ ปเนส คิหิโภคาปิ ปริหีโน สามญฺญโตปิ ปริหีโน ปริหายิตฺวา จ ปน สุกฺขปลฺลเล โกญฺจสกุโณ วิย ชาโตติ อาห ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ปญฺจสตา กิร ภิกฺขู สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺฐานํ คเหตฺวา อรญฺญํ ปวิสิตฺวา ฆเฏนฺตา วายมนฺตา ฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา กิเลสานํ อสมุทาจาเรน ปพฺพชิตกิจฺจํ โน นิปฺผนฺนนฺติ มญฺญมานา อตฺตนา ปฏิลทฺธคุณํ สตฺถุ อาโรเจสฺสามาติ อาคจฺฉึสุ ฯ สตฺถา เตสํ พหิทฺวารโกฏฺฐกํ ปตฺตกาเลเยว อานนฺทตฺเถรํ อาห อานนฺท เอเตสํ ภิกฺขูนํ ปวิสิตฺวา มยา ทิฏฺเฐน กมฺมํ นตฺถิ อามกสุสานํ คนฺตฺวา ตโต ปจฺจาคนฺตฺวา มํ ปสฺสนฺตูติ ฯ เถโร คนฺตฺวา เตสํ ตมตฺถํ อาโรเจสิ ฯ เต กึ อมฺหากํ อามกสุสาเนนาติ อวตฺวาว ทีฆทสฺสินา พุทฺเธน การณํ ทิฏฺฐํ ภวิสฺสตีติ อามกสุสานํ คนฺตฺวา ตตฺถ กุณปานิ ปสฺสนฺตา เอกาหํ ทฺวีหํ ปติเตสุ กุณเปสุ อาฆาตํ ปฏิลภิตฺวา ตํขณํ ปติเตสุ อลฺลสรีเรสุ ราคํ อุปฺปาทยึสุ ตสฺมึ ขเณ อตฺตโน สกิเลสภาวํ ชานึสุ ฯ สตฺถา คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโนว โอภาสํ ผริตฺวา เตสํ สมฺมุเข กเถนฺโต วิย ปฏิรูปึ นุ โข ภิกฺขเว ตุมฺหากํ เอวรูปึ อฏฺฐิสงฺฆาตํ ทิสฺวา ราครตึ อุปฺปาเทตุนฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ยานีมานิ อปตฺถานิ อลาพูเนว สารเท
กาโปตกานิ อฏฺฐีนิ ตานิ ทิสฺวาน กา รตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง กับ ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ.เศรษฐีนั้น ยังบุคคลให้นำมาแล้ว ซึ่งสุรา แม้ด้วยร้อยแห่งทรัพย์ แม้ด้วยหมวดสองแห่งร้อยแห่งทรัพย์ ดื่มอยู่ ตั้งไว้แล้ว ซึ่งกองแห่งกหาปณะในที่ ท. มีที่แห่งตนนั่งแล้วเป็นต้น โดยลำดับ ดื่มอยู่ ซึ่งสุรา กล่าวแล้วว่า อ.ท่าน ท. จงนำมา ซึ่งระเบียบ ท. ด้วยกหาปณะนี้ อ.ท่าน ท. จงนำมา ซึ่งของหอม ด้วยกหาปณะนี้ อ.บุคคลนี้ เป็นผู้ฉลาด ในการขับ ย่อมเป็น อ.บุคคลนี้ เป็นผู้ฉลาด ในการฟ้อน ย่อมเป็น อ.บุคคลนี้ เป็นผู้ฉลาด ในการประโคม ย่อมเป็น อ.ท่าน ท. จงให้ ซึ่งพันแห่งทรัพย์ แก่บุคคลนี้ อ.ท่าน ท. จงให้ ซึ่งพันแห่งทรัพย์ ท. ๒ แก่บุคคลนี้ ดังนี้ เรี่ยรายอยู่ อย่างนี้ ยังทรัพย์อันมีโกฏิ ๘๐ เป็นประมาณ อันเป็นของมีอยู่ ของตน ให้สิ้นไปแล้ว ต่อกาลไม่นานนั่นเทียว ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่นาย อ.ทรัพย์ ของท่าน สิ้นแล้ว ดังนี้ อันชน ท. กล่าวแล้ว ถามแล้วว่า อ.ทรัพย์ อันเป็นของมีอยู่ แห่งภรรยาของเรา ย่อมไม่มีหรือ ดังนี้ ครั้นเมื่อคำว่า ข้าแต่นาย อ.ทรัพย์อันเป็นของมีอยู่ แห่งภรรยา ของท่าน มีอยู่ ดังนี้ อันชน ท. เหล่านั้น กล่าวแล้ว กล่าวแล้วว่า ถ้าอย่างนั้น อ.ท่าน ท. จงนำมา ซึ่งทรัพย์นั้น ดังนี้ ยังทรัพย์แม้นั้นให้สิ้นไปแล้ว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ขายแล้ว ซึ่งวัตถุแม้มีนาและสวนและอุทยานและยานอันบุคคลพึงประกอบเป็นต้น โดยลำดับ แม้ซึ่งภัณฑะคือภาชนะ แม้ซึ่งผ้าเป็นเครื่องปูลาดและผ้าเป็นเครื่องห่มและผ้าเป็นที่นั่ง อันเป็นของมีอยู่ ของตน ทั้งปวง โดยกำหนดอันมีในที่สุด เคี้ยวกินแล้ว ฯ ครั้งนั้น อ.เจ้าของแห่งเรือน ท. นำออกแล้ว จากเรือนอันเศรษฐีนั้น ผู้มีโภคะอันเสื่อมรอบแล้ว ในกาลแห่งตนเป็นคนแก่นั่นเทียว ขายซึ่งเรือน ของตนแล้ว

จึงถือเอาแล้ว ฯ อ.เศรษฐีนั้น พาไปแล้ว ซึ่งภรรยา อาศัยแล้ว ซึ่งฝาแห่งเรือนของชนอื่น อยู่อยู่ ถือเอาแล้ว ซึ่งชิ้นแห่งกระเบื้อง เที่ยวไปแล้ว เพื่ออันขอเริ่มแล้ว เพื่ออันบริโภค ซึ่งภัตรอันเป็นเดน (ภัตรอันชนทิ้งแล้ว) ของชน ฯ

ครั้งนั้น อ.พระศาสดา ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ซึ่งเศรษฐีนั้น ผู้ยืนอยู่ที่ประตู แห่งศาลาเป็นที่นั่งแล้วจึงรับเอาเฉพาะอยู่ ซึ่งโภชนะอันเป็นเดนอันอันภิกษุหนุ่มและสามเณร ท.ให้อยู่ ในวันหนึ่ง ได้ทรงกระทำแล้วซึ่งการแย้ม ให้ปรากฏ ฯ ครั้งนั้น อ.พระเถระชื่อว่าอานนท์ ทูลถามแล้วซึ่งเหตุแห่งการแย้ม กะพระศาสดาพระองค์นั้น ฯ อ.พระศาสดา เมื่อตรัสบอกซึ่งเหตุแห่งการแย้ม ตรัสแล้วว่า ดูก่อนอานนท์ อ.เธอ จงดู ซึ่งบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์มากนี้ ผู้ยังทรัพย์มีโกฏิแปดสิบสองหนเป็นประมาณ ให้สิ้นไปแล้วจึงพาเอา ซึ่งภรรยาแล้วจึงเที่ยวไปอยู่ เพื่ออันขอ ในพระนครนี้นั่นเทียว ก็ ถ้าว่า อ.บุตรของเศรษฐีนี้ ไม่ยังโภคะ ท. ให้สิ้นไปแล้ว จักประกอบแล้ว ซึ่งการงาน ท. ในวัยที่หนึ่งไซร้ อ.บุตรของเศรษฐีนี้ เป็นเศรษฐีผู้เลิศในนครนี้นั่นเทียว จักได้เป็นแล้ว ก็ ถ้าว่า อ.บุตรของเศรษฐีนี้ ออกแล้วจักบวชแล้วไซร้ อ.บุตรของเศรษฐีนี้ จักบรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต แม้ อ.ภรรยาของบุตรของเศรษฐีนั้น จักตั้งอยู่เฉพาะแล้ว ในอนาคามิผล แต่ว่า อ.บุตรของเศรษฐีนั่น เสื่อมรอบแล้ว แม้จากโภคะของคฤหัสถ์ เสื่อมรอบแล้ว แม้จากคุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ ในกาลนี้ ก็แล อ.บุตรของเศรษฐีนั้น ครั้นเสื่อมรอบแล้ว เป็นราวกะว่านกกระเรียน ในเปือกตมอันแห้ง เกิดแล้ว ดังนี้ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ดังได้สดับมา ภิกษุ ประมาณ ๕๐๐ รูป เรียนกรรมฐานในสำนักพระบรมศาสดาแล้ว เข้าไปยังป่า พากเพียรพยายามอยู่ ยังฌานให้เกิดขึ้นแล้ว สำคัญอยู่ว่า กิจบรรพชิต ของพวกเรา สำเร็จแล้ว เพราะกิเลสทั้งหลายไม่ฟุ้งขึ้น จึง (กลับ) มาด้วยหวังใจว่า พวกเรา จักกราบทูล คุณที่ตนได้แล้ว

แด่พระบรมศาสดา ฯ ในเวลาที่พวกเธอถึงซุ้มประตูชั้นนอกเท่านั้น พระบรมศาสดา ตรัสกะพระอานนทเถระว่า อานนท์ การงานเกี่ยวกับเราที่ภิกษุเหล่านี้จะเข้าเฝ้า ยังไม่มี, ภิกษุเหล่านี้ จงไปป่าช้าผีดิบแล้ว (เสียก่อน) กลับมาจากที่นั้นแล้วจึงค่อยเฝ้าเรา ฯ พระเถระไปแจ้งความนั้นแก่ภิกษุเหล่านั้นแล้ว ฯ

ภิกษุเหล่านั้น ไม่พูดเลยว่า ประโยชน์อะไร ของพวกเรา ด้วยป่าช้าผีดิบ คิดแล้วว่า พระพุทธเจ้าผู้ทรงเห็นกาลไกล จักทรงเห็นเหตุการณ์แล้ว ดังนี้ จึงไปสู่ป่าช้าผีดิบ เมื่อเห็นซากศพในที่นั้น กลับได้ความเกลียดชังในซากศพที่เขาทิ้งไว้ ๑ วัน ๒ วัน (แต่) ให้ความกำหนัดเกิดขึ้น ในสรีระอันสดที่เขาทิ้งไว้ในขณะนั้น, ในขณะนั้น จึงรู้ว่าตนยังมีกิเลส ฯ พระบรมศาสดา ประทับนั่งในพระคันธกุฎีนั่นเอง ทรงแผ่พระรัศมีไป ดุจตรัสอยู่เฉพาะหน้าภิกษุเหล่านั้น ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ควรหรือหนอแล ที่เธอทั้งหลายเห็นร่างกระดูกเช่นนี้แล้ว ทำความยินดีด้วยอำนาจราคะให้เกิดขึ้น ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

(เธอทั้งหลาย) จักมี ความยินดี อะไรเล่า
เพราะเห็นกระดูกทั้งหลาย ที่เขาทิ้งเกลื่อนกลาด
ดุจน้ำเต้า ในสารทกาล อันมีสีเหมือนนกพิราบ ฯ

พระธรรมรัตนดิลก จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้.